

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 104334/3

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד, הרב אביזן משה שפנייר, הרב אברהם הרוש

המבקש: פלוני
המבקשת: פלונית

הנדון: דין טעות בשם אבי המתגרשת, והיתר ילדיה מנישואיה השניים לבוא בקהל

פסק דין

דברי הרב אליהו אריאל אדרי

א. פתיחה

האשה הנצבת בזה נישאה לראשונה בשנת תשס"ה והתגרשה בשנת תשס"ז. בשנת תשס"ט נישאה לאדם אחר, והתגרשה ממנו בשנת תשפ"א. מנישואיה השניים נולדו לה שני ילדים.

לצורך בירור השמות שנעשה בבית דיננו, עיין בית הדין גם במעשה בית הדין מגירושיה הקודמים, שם נכתב כי שם אביה שלום. כך נכתב גם בגט עצמו. לעומת זאת, האשה ואביה עצמו אמרו כי מעולם לא נקרא שמו אלא שלמה בלבד.

במערכת בית הדין נמצא בירור השמות שנעשה בעת גירושיה הראשונים, שם נכתב כי האשה ועד שהובא מטעמה העידו כי שם אביה שלום. כאשר נשאלה האשה לפרש סתירה זו, אמרה כי אכן שם אביה שלמה בלבד, אולם בזמנו נפלה טעות ברישום שם האב בתעודת הזהות שלה, ונכתב שמו שלום במקום שלמה. בהמשך תוקנה טעות זו ונכתב שמו האמתי שלמה. כאשר באה להתגרש בפעם הראשונה, נאמר לה על ידי מאן דהו כי השם הרשום בתעודת הזהות שלה הוא הקובע, ולכן אמרה כי שם אביה שלום כפי שהיה כתוב בתעודת הזהות שלה באותה עת. העד שהעיד כלל לא הכיר את אביה, והעיד כי שמו שלום על סמך עיונו בתעודת הזהות שלה.

נמצאה גם כתובת האשה מנישואיה הראשונים, גם שם נכתב כי שם אביה שלום. גם ענין זה לא ידעו האשה ואביה להסביר, אולם חזרו ושבו על כך שמעולם לא נקרא שמו שלום כי אם שלמה בלבד.

בית הדין הזמין את תיק משרד הפנים של האשה והתברר כי כבר בעת לידתה בשנת תשל"ח נרשם שם אביה בתעודת הלידה שלה "שלום". רישום שם זה נותר בתיק משרד הפנים שלה גם בהמשך. כך בשנת תשס"ה שינתה את שמה הפרטי והונפקה לה תעודה המעידה על שינוי שמה, בה רשום שם אביה שלום. רק בשנת תשע"ז שונה שם אביה ברישומי משרד הפנים לשלמה.

הוזמן גם תיק משרד הפנים של אבי האשה והתברר כי שם אבי אבי האשה הוא סאלם, ויתכן שמקור הטעות בתעודת הזהות של האשה הוא במה שכתבו שם אבי אביה ותרגמוהו מסאלם לשלום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל הראשון זומן גם הוא לבית הדין ואמר כי מעולם לא נקרא שם אבי האשה שלום, וככל הנראה גם בכתובה נרשם שמו שלום על פי תעודת הזהות של בתו ולא מפי האב עצמו.

נמצא כי שם אבי האשה נכתב בגט הראשון בטעות שלום במקום שלמה. קביעת שם האב נעשתה בידי בית הדין על פי דברי האשה ועדות העד, וכן על פי תעודת הזהות של האשה וכתובתה בה נכתב שם אביה שלום. לאחר בירור נמצא כי בתעודת הלידה ובכל רישומי משרד הפנים של האשה מופיע כי שם האשה שלום עד לתקון הדבר בשנת תשע"ז, עשר שנים לאחר שהתגרשה לראשונה.

לסדר גט נוסף מבעלה הראשון ניתן בנקל, וכך נעשה. אולם השאלה הגדולה היא האם יש חשש פסול בשני הילדים שנולדו מנישואיה השניים.

בעניין שינוי שם אבי המגרש או אבי המתגרשת נכתבו תשובות רבות. תשובות אלו עוסקות בכשרות הגט עצמו לעניין היתר האשה להנשא לאחר. לעת עתה לא מצאתי שדנו במפורש על כשרות הנולדים לאחר שניתן גט כזה, אם כי הוזכר עניין זה אגב הדיון בכשרות הגט במספר תשובות. מה שדנו הוא בכשרות הגט עצמו אם הוא כשר, בטל או פסול.

כידוע, קיי"ל כדעת הרמב"ם (הלכות גירושין פ"ה ה"ב) שאין אומרים כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר, וכפי שפסק מר"ן בשלחן ערוך (אבן העזר סימן קנ סעיף א): "וכל גט שאינו פסול אלא מדבריהם להנשא בו, לא תנשא בו לכתחלה, ואם נשאת, אפילו לא נבעלה, לא תצא, והולד כשר". אם כן, יש לעיין בדברי הפוסקים שדנו בשינה שם האב בגט. לדעת המכשירים גט זה גם הולדות כשרים. לדעת האוסרים, יש לדון האם ס"ל שאם שינה שם האב הגט בטל או פסול. אם הגט בטל, בניה שנולדו לה מאחר ממזרים ח"ו, ואם הגט פסול מדרבנן לכאורה הולדות כשרים.

יעוין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט) שכתב שדין שינוי שם האב בגט "הוא מהדינים שסוגיית התלמוד מועט והלכות מרובות עפ"י סברת הפוסקים ז"ל", כפי שיראה המעיין לפנינו.

אף שלא מצאנו תשובה שעניינה המפורש הוא היתר הנולדים, הרי על עצם פסול הגט בשינוי שם האב כתבו רבות, ויפה כאן להביא מה שכתב בעניין זה הנצי"ב בתשובה שכתב לבנו הגר"ח ברלין, והודפסה בספר מרומי שדה (סוף סדר נשים), ז"ל:

"ע"ד הג"פ שנמצא שינוי בשם אביה, שנכתב שהוא לוי ואינו כן. הן כל הנדבר בזה ידעת כולה, ואין לחכות על הוספת דברים כי אם לדעת שקול דעתי הקלה. וגם זה דעת לנכון כיו"ב נקלה, כי כשאני לעצמי מה אני לגול האבן הגדולה, אשר רועי ישראל גאוני הגולה הניחו על פי בארה של הלכה זו עמומה ולא צלולה. ואיני בא כי אם לשלוח אצבע על ידי גאוני הדור יצ"ו, אם הם יגולו האבן אל המסילה, הנני לאמטויי שיבא מכשורא ולקבולי אגרא בהדיהו מפי קושט סלה."

וק"ו אנן.

קודם לבירור עניין זה נאמר, כי בירור שמות הוא מלאכה קשה וחמורה ויש להתייחס אליה באימה, אף אם השמות נראים פשוטים.

צא וראה מ"ש בשו"ת שואל ונשאל (ח"ג סימן תכו):

"שיסכימו המסדר ושני הבית דין אשר עמו כי יום או יומיים קודם סידור הגט ונתינתו יבררו כל הספיקות של שמות המגרש והמתגרשת ואבותיהם ויחתמו באופן הבירור שבררו יום או יומים קודם בירורנו לכתוב כך וכך בשם המגרש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכך וכך בשם המתגרשת וכו' ובוזה לדעתי ינצלו מכמה חששות וכן המנהג קבוע פה מזה זמן רב להיות ג' בית דין בגט ויום או יומיים יהיה הברור ויכתב ויחתם מהג' בית דין הנזכרים."

בשו"ת יביע אומר (ח"ב אבן העזר סימן יג) הביא הדעות השונות אם צריך בית דין של שלושה לסדור גט. בסוף דבריו כתב, וז"ל:

"ומכל מקום לחומר הענין נהגתי לצרף עמי עוד שנים מחכמי הב"ד, בשעת ההחלטה על סדר כתיבת שם המגרש והמתגרשת. וכמ"ש כמה אחרונים. ובירוש' (ספ"ב דנדה), ר' חנינא הוה שרי בציפורין, והוון אתאי קומי עובדין, והוון ר' יוחנן ור"ש בן לקיש שריינ תמן ולא הוה מצרף לון עמיה. אמרין חכים ההוא סבא דפרזלוי חריפי. חד זמן צרפון עמיה, א"ל מאי חמא רבי דמשגח עלן יומא דין, אמר לון ייתי עלי אם לא כל מעשה שהייתי מוציא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה ג' פעמים, והך עובדא לא אתי קמי רבי אלא ב' זימנין, בגין כן צריפתכון עמי. ע"כ. וע' ציון ירושלים (שם), שהביא ע"ז ד' הב"י (סי' רמב), שמכאן ראייה שבדבר חדש צריך לצרף עמו לומדים שיפסקו הדין. ע"ש. וכאן הרבה שמות מחודשים נקראים בלעז, ויש כמה ספקות בהם. ותשועה ברוב יועץ. אבל המשך כל סידור הגט אני עושה בעצמי בעזה"י. כי הדבר קשה לצרף ב' ת"ח עמי במשך כל זמן סידורו."

ע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן סה) שהביא תשובה מרבה הראשון של ירושלים ת"ו הגאון מוהר"ר שמואל סלאנט זצ"ל בטעות חמורה שקרתה בבירור שמות על ידי מסדר גיטין, עיי"ש באורך.

לי ולדכוותי אומר שמלאכה חמורה זו של בירור השמות מצריכה עיון רב, אף כשהדברים נראים פשוטים ותשועה ברוב יועץ.

עיי' בשו"ת הרא"ם (סימן סז) במי "שכתב שולמית במקום שלומית דכ"ע מודו דהוי שנוי אעפ"י שאין שם כי אם הפוך סדר אותיות", וק"ו הכא.

כמובן שחלילה להטיל דופי כלשהו בבית הדין שסדרו את הגט הראשון. בבית דין זה כיהנו דיינים מומחים שקבעו את שם האב לפי דברי האשה, עד שהובא מטעמה ושם אביה כפי שנכתב בכתובה ובתעודת הזהות שלה. אם היו מדברים עם האב עצמו היה העניין מתברר, אך כידוע לכל יושב על מדין לא תמיד ניתן לעשות כן, ואף בית דיננו התקשה לקיים שיחה עם האב.

נסיבות הטעות מורות שאין כל חשש להטעיה מצד הבעל הראשון, והטעות נבעה מהרישום בתעודת הזהות של האשה.

הבעל הראשון זומן לבית הדין ונאות ליתן גט שני לאלתר ולעשות ככל אשר יורהו בית הדין, ואם כן אין לחוש שהערים בגט הראשון, עיי' בשו"ת צמח צדק הקדמון (סימן פג), בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא תניינא - אבן העזר סימן קט), ובמקורות שהובאו בעניין זה באוצר הפוסקים (סימן קכט סעיף י"ס מט אות ד).

ב. האם הפסול בשינוי שם האב הוא מהתורה או מדרבנן?

כאמור לעיל, ראש לכל יש לדון האם הפוסלים בשינוי שם האב ס"ל שהפסול הוא מהתורה או מדרבנן?

לפנינו תובא המחלוקת הגדולה שנפלה בעניין זה, ויתבאר שדעת רוב ככל הפוסקים היא שהפסול הוא מדרבנן. בנדוננו ידוע לכל ששם אבי המתגרשת הוא שלמה, והטעות נובעת מרישום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמו בטעות בתעודת הזהות שלה, אם כן בפשטות לא הוחזק שם השינוי. לפנינו יבואר שדעת רוב הפוסקים היא שגם בלא הוחזק שם השינוי הפסול הוא מדרבנן.

עוד יתבאר שאף לדעת הסוברים שהפסול הוא מהתורה, בנדון דידן נראה שידורו שהפסול הוא מדרבנן, ושמה אף כשר.

בהמשך יבואר דין הולדות שנולדו לאחר שניתן גט בו נכתב שם האב בשינוי, ויבואר מדוע בנדון דידן הדין הוא שהנולדים לאחר מתן הגט הראשון כשרים לבוא בקהל.

ג. גדר הפסול לדעת הרא"ש לדעת הסוברים שפסול מדרבנן

כתב בשו"ת הרא"ש (כלל יז סימן יב):

"ומה שכתבת באדם אחד שהמיר אביו לדת ישמעאלים והיה שמו יוסף בן שמעון, ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל. לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט. תמה אני על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרוא לו שם אחר, כדאמרינן (ר"ה ט"ז): שלשה דברים מבטלין את הגזירה וכו' וי"א אף שנוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון."

מלשון הרא"ש נראה שהפסול אינו מן התורה אלא מדרבנן, מפני הרואים. נפקא מינה רבתי לעניין ספק. עוד נפק"מ היא לעניין כשרות הולדות שנולדו אחר שניתן גט כזה.

לפנינו יבואר דעות הסוברים שהפסול לדעת הרא"ש הוא מדרבנן מפני הרואים.

הרא"ש בתשובה (סימן סז) דן בשינה שם אבי האשה בגט "וכתבו בת תאנים במקום בת יוסף טנם". הביא דברי הגאון רב צמח ז"ל שפסק שאין צריך לכתוב בגט לא שם אבי האיש ולא שם אבי האשה, וכתב שיש מקום לומר שאף שאין צריך לכתבו אם שינה פסול, וכמ"ש הרא"ש:

"ושמא גם הגאון ז"ל יסבור כהרא"ש בזה דאע"ג דאין צריך לכתבו כיון דאית ביה משום לעז פסול אי נמי שמא יהא דעת הגאון כהני רבוותא דלעיל דאף על פי שאין צריך לכתבו אם שנה בו פסול משום דהוי כמזויף מתוכו ועוד שכבר כתב הרא"ש ז"ל בתשובה אחרת כמו שכתב הטור בסימן קל"ב שאם לא הזכיר שם אבי האשה אלא בכנויו או אפילו לא הזכירו כלל כשר, ומשמע דנהי דאין עכוב בכתיבתו מיהו לכתחלה צריך [...] וכיון דלכתחלה צריך לכתבו הוה ליה כשם עירו ועירה שבזה הכל מודים שאם שנה בו פסול."

שלושה טעמים כתב הרא"ש לפסול בשינה שם אבי האשה. אם את הטעם של לעז היה מקום לדחוק שהוא מהתורה, לא כך לגבי שני הטעמים האחרים. עי' בהמשך דברי הרא"ש שכתב להדיא שפסול מזויף מתוכו הוא שמא ימסור בפני העדים החתומים. כמו כן, קשה לומר לטעם השלישי שכיון שצריך לכתבו לכתחילה אם שינה בו פסול הוא מהתורה.

בסוף תשובתו כתב הרא"ש שנעשה מעשה על ידי אחרים והכשירו גט זה. הרא"ש עצמו הסיק וכתב:

"והשם הוא היודע שלא הייתי רוצה להכניס עצמי לכתוב מה שכתבתי אלא מפני שהגט הזה הובא לידי תחלה קודם שיראה אותו שום אחד מחכמי העיר ישמרם צורם ופלפלתי בו קרוב לעשרים יום ולא יכולתי למצוא לו פנים להכשירו והחזרתי אותו לשליח ולאשה המתגרשת שהביא והוה לידי לעיין בו לעיני כל נכבדי קהל זיטון ישמרם צורם ושאלוני הנכבדים הנזכרים לעיל למה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אני מחזירי ואמרת מפי שהיא פסול מכמה אנפי וגם דברתי עם קצת מחכמי העיר בהיות הגט בידי והסכימו עמדי בפסולו וחזרו ונתחברו עם קצת החכמים אחרים והכשירוהו ונתנו הגט לאשה המתגרשת ולי אני ההדיוט שהיה בידי והסכמתי בפסולו לא הגידו לי מאומה וכל שכן שלא רצו לפלפל עמדי כלל על הדבר ההוא לכן הוצרכתי לכתוב דברי אלה למעיינים בעלי תריסין ומעתה נשאר הדבר לקהלות ישמרם צורם והם יעשו כרצונם והטוב בעיניהם כי מה לי להכניס עצמי ביותר מזה השעור.

אם היה מדובר בחשש התרת אשת איש לשוק וממזרות, מסתבר שלא היה הרא"ם נותר בשב ואל תעשה.

בספר גט פשוט (אבן העזר סימן קכ"ט מט) הביא דברי הרא"ם הנ"ל בסוף דבריו, והוכיח מדברי חכמי עירו שאם במקום עיגון הכשירוהו לתתו לכתחלה, כ"ש שיסברו שאם נשאת לא תצא, והוסיף:

"ואף הרא"ם אפשר דלא חלק עליהם אלא במה שנתנו הגט לכתחלה, אבל אם נתגרשה כבר ועמדה ונשאת יודה הרא"ם ז"ל דלא תצא. וכן דקדק מוהר"א ששון ז"ל דף נ"א מדברי הרא"ם יע"ש."

כ"כ בדעת הרא"ם בספר בית אהרן למהר"א קריספין (דף י"ט ע"א), ודחה דעת הרב דברי מרדכי קרישפין (סימן יז) שכתב שלדעת הרא"ם הגט בטל.

בכל דבריו בתשובה זו לא חילק הרא"ם בין הוחזק שם השינוי או לא הוחזק שם השינוי, ונראה דלא שנא. כך נראה גם ממה שבכל דבריו השווה שינה שם האב לשינה שם מקום הדירה השנוי במשנה גיטין (פ ע"א), בלא חילוק בין הדינים.

בשו"ת ראנ"ח (סימן יא) חילק בין שינוי בשם אבי המגרש לשינוי בשם אבי המתגרשת. טעם לדבריו כתב:

"לפי סברת גדולי המפרשים הרא"ש והרשב"א ז"ל שסוברים דשם אבי המתגרשת אינו מעכב בגט כמו שכתב הרא"ש בתשובה והביאה הטור אה"ע בסימן קכ"ט והרשב"א בתשובה בין בשם אבי המתגרשת בין בשם אבי המגרש ואף מהר"י ז"ל שנראה מדבריו בכתבים ששם אבי המגרש מעכב אפשר דלא קאמר אלא על שם אבי המגרש אבל באבי המתגרשת מודה לשאר הפוסקים ויש לחלק בין אבי המגרש לאבי המתגרשת במעט חלוק וק"ל."

הטעם הראשון לפסול שכתב הראנ"ח הוא משום ששם אבי המגרש מעכב בגט. לטעם זה נ"פ שהפסול הוא מדרבנן, שאם מטעם לעז באנו אין לתלות את הלעז בשאלה אם כתיבתו בגט מעכבת.

בהמשך דבריו כתב הראנ"ח:

"מיהו לאו כלל גמור הוא דכל דבר שאינו צריך לכתוב אפילו נכתב בשינוי כשר ולא אמרו ר"ת והרא"ש כן אלא על מקום הלידה שאינו צריך לכתבו ואין קלקול נמשך ממנו דכ"ע לא בקיאי במקום הלידה להכיר שיש בו שנוי וגם העדים לא מפסלי בהכי דלאו אכולה מלתא קמסהדי כמו שמבואר כל זה בדברי הראשונים אבל במשנה שם אביו אפילו כשתמצי לומר שאינו צריך פסול וכן כתב מהר"י קארו וכן יש להכריח מתוך תשובות הרא"ש שכתב בתשובה אחת שאם לא כתב שם אבי המתגרשת כשר ובתשובה אחרת כתב על מומר א' שגירש ושינה שם אביו פסול ונמצא אם כן דברי הרב סותרים אלא ע"כ יש לומר דעד כאן לא קאמר הרא"ש אלא בשינה שם [מקום] הלידה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אבל בשנוי שם האב לא קאמר אפילו כשתמצי לומר דאין צריך לכתבו כדכתב באבי המתגרשת ה"ה באבי המגרש."

לא הזכיר הראנ"ח בכל דבריו שיש חילוק לדינא בין הטעמים. נראה שגם הטעם שכתב הרא"ש הוא מדרבנן.

עוד נראה מדברי הראנ"ח שאין חילוק בין הוחזק שם השינוי או לא הוחזק שם השינוי, שכן לפי טעמו הראשון שטעם הפסול הוא משום שהשינוי מעכב בגט, כשם שכתבת שם אבי המגרש היא מדרבנן ה"ה השינוי בה, וממילא ה"ה לטעם השני שהוא טעמו של הרא"ש בתשובה.

בשו"ת מהרח"ש (אבן העזר סימן ב) הביא דברי השואל: "בגט שנכתב בשם אבי האשה גוי"א בת שלמה טרנטה, והכינוי של אביו טרנטו בחול"ם וא"ו בסופו והו"ל שינה שמה", וכתב להכשיר בשעת הדחק:

"מטעם שזה השינוי בא מחמת הלשון של ערב שהם כל מלה שהיא בחול"ם כותבין ה"א בסופה במקום וא"ו הכינוי בלשון עברי, כמו שיראה הרואה בתרגומו של רבינו סעדיה גאון ז"ל, ומצינו במקרא אוסרי לגפן עירה וברם ענבים סוטה [בראשית מט, יא] וכמוהו רבים."

והקשה על עצמו שהרי מקום הנתינה עיקר, ויישב:

"איכא למימר זהו בעיקר שמו ושמה כותבין כהלכתן והשינוי הוא בכינוי שם אביה שלא היה צריך לכתוב כלל, ומפני השינוי הזה אנו חוששין שמא אחר היה אם היה מצוי אדם אחר בעיר זו ששמו כשם זה ושם אשתו כשם זה שיש לו כינוי כנוסח זה היינו חוששין לזה, אבל מאחר שאינו מצוי נאמר שאין זה שינוי מאחר שאנו יודעים במקום הכתיבה נכתב בסגנון זה, ונקרא כמו שאנו קורין כאן במקום הנתינה אין זה שינוי, כל שכן שגם במקום הנתינה אנו יכולים לקרותו בחול"ם כמו שמצינו במקרא ולא נשתנה שמו בכך."

נראה שס"ל שהפסול הוא דרבנן מפני החשש. כ"כ מהרח"ש עצמו שם (סימן ג), ז"ל: "כשינה שם אביו אין פסולו אלא מדרבנן משום חשש לעז", וכן ביארו דבריו רעק"א (מהדו"ק סימן קיח) והבית מאיר בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סימן קיט).

נדונו של מהרח"ש בגט "שנכתב בשם אבי האשה גוי"א בת שלמה טרנטה" במקום שהיה צריך לכתוב "בת שלמה טרנטו" מיירי שהאב ידוע בכינויו "טרנטו", ואם כן יש כאן שינוי בשם האב שלא החזיקה הבת עצמה בשם השינוי. אין לומר ששינוי בשם כינוי קל, ויש להתיר גם בלא הוחזק שם השינוי, שכן מדברי מהרח"ש עצמו מבואר איפכא, שכתב שם (סימן ג) להוכיח שאם שינה שם האב אפילו נשאת תצא, וחילק בין שינוי בשם לשינוי בכינוי, ז"ל:

"אמנם מ"מ יראה דבשם אביו הוא שהחמירו, דאע"ג דלהרא"ש והרשב"א אינו מעכב אם לא נכתב, מ"מ לכתחלה יש לכתבו, והוא מטבע ונוסח אף בימי חכמי המשנה והתלמוד, וכן בהרי"ף [מה ע"ב] והרמב"ם [גירושין פ"ד הי"ב] והרא"ש [בסוף גיטין] והטור [סי' קכז] ושאר המפרשים כתוב בנוסח הגט פלוני בן פלוני [...] מה שאין כן בכינוי שם אביו דלא נמצא בשום נוסח. לבד זה מצאתי בסמ"ג סוף עשין ג' כתוב בגליון פלוני המכונה פלוני בר פלוני המכונה פלוני, אבל בשאר המחברים והמפרשים לא מצאתי בנוסח זה. ומוהרי"ק בשרש ק"ו כתב שאין לכתוב כלל בגט כינוי אבי האיש והאשה. ועוד איכא למימר דדוקא בשינוי שם אביו שהוא חלוף גמור בלי שום צד דמיון, כגון בהיא דהרא"ש דבמקום בן שמעון כתב בן שמואל שהוא שם אחר לגמרי, אבל בזה הכינוי לעולם אחד הוא בשם טראנטו אלא שבסיומו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סיים טראנטה במקום טראנטו, ואף לרואים יתלו דטעות הסופר הוא כיון שרואים שעצם הכינוי הוא טראנטו. וכל זה אני אומר דיספיק לבקש זכות דאם נשאת שלא להוציאה מתחת בעלה, אבל להשיאה לכתחלה לא הייתי עושה מעשה להתיר להשיאה אף בשעת הדחק.

חילק בין שינוי בשם לשינוי בכינוי ולא נחית לדון אם דברי הרא"ש הם דווקא בלא הוחזק. הרי לנו שאין חילוק אם הוחזק בשם השינוי או לא הוחזק.

וכ"כ להדיא בהמשך (סוף סימן ג), ז"ל:

"שאם היה הדבר שבמקום הכתיבה אין מכירין אותו ואין קורין אותו אלא בשם טראנטה, אף על גב דבמקום הנתינה אין מכירים אותו אלא בשם טראנטו, היה מקום להתיר [...] אמנם נראה דלא דמיא, דהכא כפי הנראה גם במקום הכתיבה קורין אותו בשם טראנטו."

בשו"ת דרכי נעם (חלק אבן העזר סימן ו) נקט בפשטות ששינוי בשם האב פסולו מדרבנן. והקשה על עצמו מדברי מהר"י בן לב שפסק שאם שינה שם האב תצא מזה ומזה: "והלא הכל הסכימו לדברי רבינו האי והרמב"ם ז"ל דכל גט פסול אם נשאת לא תצא ודלא כתשובת הרי"ף ז"ל". ויישב שפסול שינה שם האב חמור:

"דהוי כמזוייף מתוכו כמו שכתב הר"ן ז"ל גבי גט מוקדם בפרק המגרש על ההיא מתניתין דשלשה גיטין פסולים ואם כן אף על גב דהוי פיסולא מדרבנן כיון שהוא מזוייף מתוכו החמירו לפוסלו ותצא ולכך לא השוו פיסול זה לשאר פיסולי דרבנן ובוזה נראה לי שנתיישב מה שתמה הב"י ז"ל בסי' קכ"ז על הרא"ש ז"ל והניח הדבר בצ"ע ומאחר דפיסול זה הוא מדרבנן דוקא כד בריא לן מילתא דשינה ממש שם האב תצא אבל כד מספקא לן לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא דליכא לדמויי לספק מגורשת דהתם הוי ספיקא דאוריית' והכא ספיקא דרבנן."

כתב להדיא שהפסול הוא מדרבנן, אולם פסול חמור הוא שעושה הולד ממזר. על אף חומרתו יש להקל בספקו ככל ספק דרבנן.

כמו כן נראה מדבריו שהגט פסול מדרבנן גם בלא הוחזק שם השינוי. נדונו היה באדם שגירש אשתו בשם פלונית בת פר"ג אלה, ונשאת לאחר וגירשה בשם פלונית בת פורייג"א. הביא תשובת הרא"ש וכתב שהפסול הוא מדרבנן, והשיב שיש להתיר, משום ששני השמות אמיתיים. בראש דבריו לא נחית לזה וכתב בסתמא שהפסול הוא דרבנן. נראה שאינו מחלק אם הוחזק או לא הוחזק.

כן ביאר דברי מהר"י בן לב בספר גט פשוט (סימן קכט ס"ק מט), שם הקשה כיון שפסול שינוי שם אביו הוא מדרבנן כיצד אמר מהר"י בן לב שתצא, הרי כל פסולי דרבנן אם נשאת לא תצא, כמ"ש הפוסקים. ויישב, וז"ל:

"ונ"ל דהך כללא דבפיסולין דרבנן אם נשאת לא תצא היינו בפיסולין דרבנן דאיתנהו בתלמודא בסתמא זו היא משפטן. אבל יש פיסולין דרבנן דראו חז"ל להחמיר בהם דתצא. דהרי תנן בפ' הזורק שינה שמו ושמה וכו' תצא מזה ומזה. ופי' רוב המפרשים דבפיסולא דרבנן איירי ותצא. ועיין לעיל ס"ק י"ד וא"כ כיון דבשינה שם אביו אשמועינן הרא"ש דהגט פסול משום לעז דהרואה, כי היכי דבשינה שם עירו של הדירה אמרו דתצא ה"ה בשינה שם האב."

בדבריו מבואר שלדעה זו הפסול הוא מדרבנן והולד משני ממזר דרבנן. וכתב עוד (ס"ק נא):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ומ"ש הב"ח דאם שינה שם אביו ממש דהגט בטל מן התורה הוא תימה בעיני דלא ידעתי מנא ליה וצ"ע".

הרי שס"ל שפסול מדרבנן ואפילו לא הוחזק שם השינוי.

לעומת זאת, בשו"ת אדמת קודש (חלק אבן העזר סימן מט) הבין שפירוש דברי מהר"י בן לב הוא שהגט בטל מהתורה, ותמה על דבריו:

"שהפריז על המידה לומר בשינה שם אביו בגט דתצא מזה ומזה וכו' דמשמע דאינו גט כלל כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' עשירי דגרושין דכשאמר אינו גט או גט בטל ר"ל דאינו גט כלל ואפילו ריח הגט אין בו ואם נשאת תצא והולד ממזר וכ"מ שא"פסול אם נשאת לא תצא והולד כשר וא"כ איך פסק מהריב"ל דתצא דמשמע דאינו גט והשו"א אותו לדין שינה שם עירו ושם עירה דאינו גט וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ג דגירושין והא ודאי קשיא."

בשו"ת בית יוסף (דיני גיטין וגירושין סימן יג) דן במעשה שהחזיק אדם שם אביו יצחק ואחר שגירש יצא ערער על הגט כי אין שם אביו יצחק, ואחד מחכמי העיר הכשיר, "ואח"ז הלך היהודי הלז לקושטנדינא לעשות מלאכתו ואגב מלתא שאל לאחד מגדוליה זקניה ושופטיה על זה והורה שהגט בטל מצד שינוי שם האב". כבר כתבו בספר גט פשוט (סימן קכט ס"ק מט) ובספר בית אהרן (אבן העזר דף טז ע"א) שחכם זקן זה הוא ניהו מהר"י בן לב.

בראש תשובת מר"ן הביא השואל לשון אחד מגדוליה זקניה ושופטיה שהורה שהגט בטל, ומשמע שבטל מהתורה. בהמשך התשובה הביא השואל לשון החכם הזקן שכתב:

"אבל מחמת ששינה את שם אביו הגט הוא פסול וכמ"ש הרא"ש בתשובת שאלה על אחד שהיה שמו יוסף בן שמעון ואביו נשתמד והבן היה רוצה לגרש ולא רצה להזכיר שם אביו וכתב יוסף בן שמואל והשיב הרא"ש שהגט הוא פסול שהרואה אומר שאחר מגרשה כי שם בעלה יוסף ו' שמעון וזה היה יוסף בן שמואל."

נראה שאכן יש להתלבט בגוף דברי מהר"י בן לב האם כוונתו לפרש בדעת הרא"ש שהגט בטל או שס"ל שפסול, וכפי שנחלקו בדעתו. טעם המחלוקת הוא משום שמהר"י בן לב כתב שאם נשאת בגט כזה תצא מזה ומזה על אף שבאיסורי דרבנן הכלל הוא שאם נשאת לא תצא, לכן הבין בעל אדמת קודש שלדעת מהר"י בן לב הגט בטל, ואילו הגט פשוט וש"ת דרכי נעם חידשו שיש פסול דרבנן שהוא חמור ואם נשאת תצא.

כאמור לעיל, הגט פשוט כתב שהפסול בשינה שם אביו הוא מדרבנן. והנה הגט פשוט חילק בין אופן בו לא הוחזק שם השינוי שהגט פסול מדרבנן ותצא, לבין אופן בו הוחזק שם השינוי שפסול ואם נשאת לא תצא, ככל פסולי דרבנן שלא תצא, ולקמן יתבאר.

בספר דברי אמת (קונטרס יא בעניין גיטין סימן ח) כתב גם הוא שלדעת הרא"ש הפסול בשינה שם אב הוא מדרבנן. עוד כתב שם שלדעת הרמב"ם הפסול מהתורה, עיי"ש. בשדי חמד (מערכת גט סימן ג אות ב) כתב שנראה שדעת הדברי אמת עצמו היא שהגט בטל. לענ"ד אף שכך ריהטת דבריו, נראה שמסקנתו היא שהפסול הוא מדרבנן, שאחר שכתב שלשיטת הרמב"ם הגט בטל כתב שלדעת הרא"ש הגט פסול מדרבנן, "משום הכי כתב בתשובה כלל י"ז סימן י"ב דבשינה שם האב מיפסיל מדרבנן". אם כן מפרש שמה שכתב בשו"ת הרא"ש (כלל יז סימן יב): "אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון", שהפסול אינו מן התורה אלא מדרבנן מפני הרואים. והרי מר"ן הביא דברי הרא"ש בתשובה בלבד, אם כן לדינא יש לנקוט כדעת הרא"ש, שאת דעתו בלבד הביא מר"ן, ופירושו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדברי אמת שהפסול הוא מדרבנן. ממה שהשווה בעל דברי אמת שיטת הרא"ש והרמב"ם, נראה שלדעת הרא"ש פסול מדרבנן גם בלא הוחזק שם השינוי.

בשו"ת נבחר מכסף (חלק אבן העזר סימן מ) לרב המוסמך ר"י פינטו זצ"ל דן במומר ששלח גט לאשתו ממדינת הים ונכתב שמו פלוני בן פלוני הלוי. אחר כך התברר כי המגרש לא היה לוי כי אם ישראל. בתשובתו העלה להתיר מכמה טעמים, ובראש דבריו הביא דברי הרא"ש בעניין שינה שם אביו, ונראה שפשיטא ליה שהפסול לדעת הרא"ש הוא מדרבנן. וז"ל הנבחר מכסף:

"תנן פרק הזורק שינה שמו ושמה תצא מזה ומזה וכו' וכתב ספר התרומה דמתני' דשינה שמו לאו בשנוי השם ממש הוא דהא פשיטא שהגט הוא פסול שלא נכתב לשם בעלה כלל אלא בפיסולא דרבנן מיירי שלא כתב שם דיהודה ושם דגליל עמו כגון שהלך מיהודה לגליל ושמו יוסי וקורין לו יוחנן וכו' גם התוס' פרק הזורק כתבו כן ע"ש והיכא דכתב שמו ושינה שם אביו כגון יוסף בן שמעון וכתב יוסף בן שמואל כתב הרא"ש בתשובה כלל י"ז סי' י"ב ומה שכתבת באחד שנשתמד אביו והיה שמו יוסף בן שמעון ואחר שנשתמד אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל לימים גירש את אשתו באותו שם חדש והכשירו אותו ותמיה אני על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר כדאמרי' ג' דברים מבטלים את הגזירה ויש אומרים אף שינוי השם וכו' אבל שם אביו היאך יכול לשנות והרואים הגט שכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון."

בראש דבריו כתב הנבחר מכסף ששינה שמו הנזכר במשנה פסולו מדרבנן, והסמיך לזה תשובת הרא"ש בעניין שינה שם אביו, הרי שפשיטא ליה שפסול זה הוא מדרבנן מפני הרואים. ממה שהסמיך דבריו על המשנה, נראה שהפסול הוא מדרבנן אפילו בלא הוחזק שם השינוי.

כ"נ שהבין דברי הרא"ש המהרש"ל בים של שלמה (גיטין פרק ד סימן כא), ז"ל:

"אכן בתשובת הרא"ש עיינתי, ולא שפסלו הרא"ש, אלא ששלחו אליו שחכמים התירו מעשה כזה. והוא כתב וזה לשונו, ותמה אני על המתירין, נהי דיכול לשנות שמו ולקרות לו שם אחר, כדאמרינן שלשה דברים מבטלין הגזירה, וי"א אף שינוי השם, כמו שמצינו גבי אברהם ושרה. אבל שם אביו היאך יכול לשנות וכו'. אם כן מאחר שאינו חולק להדיא עליהם, אלא שתמה, דברי המכשירים עיקר. כי אינו משנה שמו כלל, אלא שקאי אאבי אביו. והרי ראוי היא שיקרא את עצמו כך לספר תורה. אלא שבגיטין צריך לברר יותר, אבל בדיעבד למה לא נכשיר כהאי גוונא."

נראה שפשיטא ליה למהרש"ל שטעמו של הרא"ש לאסור הוא מדרבנן, ולכן יש לומר שלדינא נקט כדברי המתירים. אולם אם מהתורה חשש הרא"ש, מסתבר שגם בדיעבד אמר דבריו.

בדברי היש"ש אין מבואר להדיא אם יש חילוק בין הוחזק שם השינוי ללא הוחזק שם השינוי. בסוף דבריו הכשיר בכתב שם אבי אבי המגרש גם אם לא החזיק עצמו בשם אבי אביו, ז"ל:

"ואם היה מעשה בא לידי, הייתי מכשיר בדיעבד אף אם לא ניתן הגט, היכא דאיכא למיחש לעיגונא. ועוד אומר אני, דכל זה מיירי שלא קראו אותו כך לספר תורה. אבל היכא שקראו כך לספר תורה בשם אבי אביו, וחותרם כך בשטרות. אפשר אף הרא"ש מודה לזה, שהרי הוחזק ממש, והוי שמו ממש. וא"ל כמו שכתב הרא"ש שאין יכול לשנות שם אביו. אינו משנה שמו, אלא שקורא את עצמו בשם אבי אביו. ומאחר שראוי והגון כך לספר תורה. אם כן פשיטא דכשר."

ויש לחלק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כן עולה לענ"ד מדברי הלבוש (סימן קכט סעיף י) ששינה שם אבי המגרש פסול מדרבנן, ז"ל:

"ואם שינה שם האב, אף על פי שהיה אביו משומד ושינה שמו משום שלא רצה להזכירו בשמו משום שהיה משומד, אפילו הכי פסול לכ"ע, שהרואה אומר אחר הוא המגרש ולא בעלה של זה, שהרי בעלה היה דרך משל ראובן בן יעקב וכתב ראובן בן שמעון, ואפילו החזיק עצמו כן בעיר שלשים יום אפילו הכי פסול, דלאו כל כמיניה לשנות שם אביו. ואפילו החליף שם אביו לשם אבי אביו ואפשר שייחס עצמו לו שהרי בני בנים הרי הם כבנים ואין זה נראה שינוי כל כך, אפילו הכי פסול. ויש מי שאומר דמ"מ אם נשאת לא תצא אפילו בשינוי גמור של שם אביו, כיון דאפילו אם לא הזכירו כלל היה כשר."

לדעת היש מי שאומר פסול זה הוא ככל פסולי דרבנן שאם נישאת לא תצא. ואילו לדעה הראשונה בשלושת אופניה אם נישאת תצא. לאופן השלישי הנזכר בלבוש אפילו כתב בגט שם אבי אביו פסול. לענ"ד קשה מאד לומר שפסול זה הוא מהתורה, וכמו שכתב הלבוש: "ואפשר שייחס עצמו לו שהרי בני בנים הרי הם כבנים ואין זה נראה שינוי כל כך". על כרחך שפסול דרבנן הוא, אלא שכיון שהוא פסול בשינוי השם הוא חמור טפי שאם נישאת תצא. מהשוואת הדברים נראה שהפסול הוא מדרבנן בכל גווני, אפילו לא החזיק עצמו שלושים יום.

כ"כ מהר"י כולי [בעל מעם לועז] בהגה למשנה למלך (הלי גירושין פ"י ה"ב) שפסול שינה שם אב הוא מדרבנן, ופשטות לשונו היא שהפסול הוא מדרבנן בכל גווני ואין חילוק בין הוחזק שם השינוי או לא.

כ"כ הגר"ח מוואלאז'ין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט), ז"ל:

"אבל הטור הביא דין זה דתשובת הרא"ש וכ' בשם אביו הרא"ש ז"ל שהוא פסול. והנה ודאי ברור ופשוט דהפסול אינו אלא מדרבנן משום לעז."

אין מבואר בדבריו להדיא האם פסול מדרבנן גם בלא הוחזק, אך כך נראה ממה שהשווה שינו שם האב לשינה שמו ושמה שפסול מדרבנן.

וכן עולה משו"ת בית אפרים (אבן העזר סימן צה) שכתב:

"ועיין בג"פ שכתב דיש בזה מחלוקת ראשונים ואחרונים בדין זה דשינה בשם אביו והחזיק בשם השינוי ועמדה ונשאת אם תצא אם לא ולענין הלכה נראה לי דאין כח בדינו לכוף אותו שיוציא כיון די"א דלא תצא ויגלו לבעל הנחלק הפוסקים."

אם הייתה המחלוקת בדאורייתא הרי יש כאן ספק דאורייתא. ולמה לא תצא. אמנם דברי הבית אפרים הם בהחזק שם השינוי, ואין מפורש מהי דעתו בלא הוחזק שם השינוי.

כ"כ בספר חידושי אנשי שם לר' שלמה קלוגר (סימן קסא) שכולי עלמא מודים מעיקר הדין שפסול שינה שם אביו הוא מדרבנן מפני הרואים ולא מהתורה, ובזה שוו דברי הכל לשיטת עבודת הגרשוני. ושם כתב שבין בהחזק שם השינוי ובין בלא הוחזק הפסול הוא מדרבנן מפני הרואים.

כתב הב"ח (אבן העזר סימן קכט סעיף י):

"וכתב עוד על אחד וכו'. תימה הא פשיטא דפסול מדאורייתא הוא כיון דמזוייף מתוכו ולא צריך לתשובה זו. ותירץ מהרא"י בכתביו (סי' קפד) דהמעשה היה שאבי אביו היה נקרא שמואל וכיון דאשכחן (בראשית כ"ט) לבן בן נחור, מפיו בן שאול (שמואל ב', י"ט כה) וכן ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב' יח) והוא היה אבי אביהן לחד מ"ד (פרשת בהעלותך פסקא עח) אלמא דאין זה קרוי מזוייף מתוכו אלא שפיר כתב יוסף בן שמואל אף על פי שהיה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמואל אבי אביו וכשר מן התורה הוא אלא דאפ"ה פסק הרא"ש דהגט פסול מדרבנן משום דהרואה אומר אחר מגרשה.

הב"ח עצמו נקט לכאורה ששינוי שם האב פוסל מהתורה, אולם את דברי הרא"ש פירש שהם מדרבנן ולכן העמיד אוקימתא בדבריו. מר"ן לא ס"ל כאוקימתא זו, כמבואר בב"י שם, הרי לנו שדעת מר"ן כפי שהבינה הב"ח היא שהפסול הוא מדרבנן. לקמן נבאר עוד עניין זה.

בשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק ב סימן קכח) ביאר שהרא"ש פוסל בשינה שם האב אף שמכשיר אם לא כתבו כלל, "מטעם מראית עין וחשש לעז פסול". הביא דברי הב"ח שנראה מהם שהפסול דאורייתא, והקשה עליו: "ולכאורה דבריו מרפסי איגרא דלמה יהיה פסול מדאורייתא". ויישב שגם לשיטת הב"ח הפסול הוא מדרבנן ככל מזויף מתוכו. וכתב שהפסול הוא מדרבנן גם בלא הוחזק שם השינוי.

וכ"כ בדברי חיים (סימן קלה) שהפסול הוא מדרבנן. ועוד כתב, ז"ל:

"דהנה השלטי גבורים בבבא בתרא פרק המוכר [את הספינה פ"ט ע"א] כתב שדבר שצריך לכתוב על פי חומרא ומנהג אם שינה פסול הגט מן התורה ואם כי דבריו מרפסי איגרי והארכת בזה בקונטרס אשר לי בעזרת השי"ת [בדברי חיים ע"ש בפתיחה אות ח' ובשער שינוי מקומות אות א' ב' אך על כל פנים מי לא יחוש להחמיר ח"ו]."

נראה שמעיקר הדין ס"ל שהפסול הוא מדרבנן. אמנם בשו"ת בנין דוד (סימן ו) כתב שהדברי חיים (סימן קלה) ס"ל שהפסול הוא מהתורה, וצ"ב.

בשו"ת נחלת אבות (סימן כא) לבעל שער משפט דן בגט ששינוי בו שם אבי המגרש. הביא דעת מי שרצה להתיר משום שכיון שכעת המנהג לגנוז את הגט אין לפסול מפני הרואים, והשיב על דבריו:

"דלא מבעיא אם נאמר דשינוי שם האב פסול מדאורייתא כיון דאינו מבורר ומוכח מתוכו מי הוא המגרש דודאי פסול הוא דמה מועיל מה שגונזין הגט דמ"מ הגט גופה הוא נכתב בפסול, אך אף אם נאמר דשינוי שם האב אינו אלא פסול מדרבנן מפני הרואה שיאמר דאחר הוא מגרשה וכדמשמע מלשון תשובת הרא"ש, וכל שכן בהחזק בשם השינוי דאם נשאת לא תצא דמשמע ודאי דאינו אלא מדרבנן ולכך לא תצא, מ"מ לא מהני מה שגונזין הגט דהא אמרינן במס' שבת קמו, ב אר"י אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור."

הנה פירש שדברי הרא"ש בתשובה נאמרו גם בלא הוחזק שם השינוי, וגם באופן זה הפסול הוא דרבנן. אף שצידד בשני אופנים כשלא הוחזק בשם השינוי אי הוי פסול מדאורייתא או מדרבנן, נראה שלעיקר הדין יש לנקוט כדעת הרא"ש בתשובה שאותו הביא להלכה מר"ן בשו"ע.

אכן בשו"ת נחלת אבות (סימן כז) חזר כמה פעמים על הטעם שנקט בדברי הרא"ש, וז"ל:

"דהא בטור ס"ס קכ"ט מבואר בשם תשובת הרא"ש (כלל י"ז סי' י"ב) דשינוי שם האב אינו פוסל אלא מפני גזירת הרואים דיאמרו דאין זה המגרש."

עיי"ש שדן בזה להכשיר באופנים שונים בהם אין לגזור מפני הרואים. נראה כנ"ל, שמעיקר הדין ס"ל שהפסול הוא מדרבנן.

בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן קטז) דן בשינה שם האב וכתב שהוא לוי ואח"כ התברר שאינו לוי, אם יש ללמוד שפסול מדברי הרא"ש בשינה שם אב. וכתב ז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ודוחק לומר לקושטא דמלתא כסברא הנ"ל דכל מה דלא היה בנוסח הגיטין בימי חכמי המשנה לא נכנס בכלל גזירת חז"ל לפסול בשינה, ומה דפוסל הרא"ש בשינה שם אביו, היינו דס"ל דזהו היה ממטבע הגיטין, כדמצינו בשאר שטרות במתני' שני יב"ש אין מוציאין שט"ח וכו' ומסתמא נהגו לכתוב ג"כ הכי בגיטין אבל בשם כהן ולוי דבודאי לא הי' מנוסח השטרות כדקתני במתני' ואם היו משולשים יכתבו כהן משמע דבעלמא לא, וכמ"ש בפסקי מהרא"י (סימן ו'), יש לומר דלא נכנס בכלל גזירת חז"ל, מ"מ רחוק לחלק כן."

הראת לדעת שס"ל שהפסול לדעת הרא"ש הוא מדרבנן. כ"כ עוד רעק"א (סימן קיח) שהפסול הוא מדרבנן, ודן שבמגרש על ידי שליח יהא הגט בטל. בתשובותיו אלו דן רעק"א בגט בו נכתב שאבי המגרשת לוי ובאמת לא היה לוי, נראה שפסל מדרבנן גם בלא הוחזק שם השינוי.

בשו"ת נפש חיה (אבן העזר סימן לא) הביא דברי רעק"א שהפסול הוא מדרבנן והסכים עמו.

בשו"ת בית יצחק (ח"ב אבן העזר סימן כ) דן:

"באחד שגירש את אשתו בשם אביו יעקב ליב. ואח"כ אמר שלא היה שם אביו יעקב ליב רק ליב לבד והוא עשה בערמה למען שתצטרך אשתו גט אחר ויוציא ממון או שתחזור לו. ואחר חקירה ודרישה נודע שכפי הנראה הדבר אמת שלא היה נקרא רק בשם ליב לבד כי גם על המצבה לא נכתב רק שם ליב ורבים אומרים ג"כ כן."

נדונו היה באופן שלא הוחזק שם השינוי. באות ה' שם הסיק שמשמע מדברי רוב הפוסקים שפסול שינה שם האב הוא מדרבנן.

כ"כ בשו"ת אור גדול (סימן כא) שדעת רוב האחרונים שהפסול מדרבנן משום חשש לעז, ונדונו היה בלא הוחזק שם השינוי.

וכ"כ בשו"ת תועפות ראם [לרא"ם טויבש] (סימן סה) ונדונו היה בלא הוחזק שם השינוי. וכתב שם שהוא פסול חמור והולד ממזר מדרבנן.

וכ"כ בספר ערוך השולחן (אבן העזר סימן קכט סעיף י):

"יש מי שאומר דפסול זה משינוי שם האב אינו מן התורה אלא מדרבנן ולא דמי לשינוי שמו ושמה ואף על גב דבכל פסולי דרבנן קיי"ל דאם נשאת לא תצא כמ"ש בסי' ק"ן מ"מ יש פסולים שראו חז"ל להחמיר בהם דגם אם נשאת תצא וראיה שפסול זה אינו אלא מדרבנן דהרא"ש כתב בתשו' דטעמא דפסול בשינוי שם האב הוא מפני הרואים שיאמרו איש אחר גירשה וכיון דאינו אלא מפני הרואים פשיטא דאין פסולו אלא מדרבנן וכן ראיתי לאיזה גדולים שכתבו דאין זה אלא מדרבנן."

מהשוואת דבריו לשינה שמו ושמה נראה לכאורה שגם בלא הוחזק שם השינוי הפסול הוא מדרבנן.

אמנם עי' שם (סעיף יא) שאף שפרש שהרא"ש פסל את הגט מדרבנן, יתכן שדבריו הם רק במי שמפני הבושה שינה שם אביו בכוונה משמעון לשמואל או שראה עצמו של זקנו, "אבל זה שבטעות או בכוונה כתב שם אחר על אביו הרי אינו זה המגרש" י"ל שאינו גט כלל.

למסקנה לא ברירא ליה הך מילתא, וכתב: "למעשה יש להחמיר דאם קידשה אחר צריכה גט גם מהשני".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם בתשובה שנדפסה מבעל ערוך השלחן בספר אבן מאיר (דף ג ע"א) הביא דבריו בספרו וכתב בפשטות שהפסול הוא מדרבנן. בתשובתו זו מבואר שהפסול הוא מדרבנן גם בלא הוחזק שם השינוי, שכן נדונו הוא בגט שנכתב שם אבי האשה שמואל לייב במקום שמו האמיתי ליבוש וכתב שפסול מדרבנן.

כן כתב בשו"ת הרי בשמים (מהדו"ק סימן קכד) שהפסול לדעת הרא"ש הוא מדרבנן.

כ"כ אב"ד על אר"ץ רבה מהר"א ענתיבי, הוב"ד בשו"ת בני בנימין (סימן יא) שלדעת הרא"ש הפסול הוא מדרבנן. וכ"כ ר' בנימין נבון בשו"ת בני בנימין (סימן יב) שאפילו בלא הוחזק שם השינוי הפסול הוא מדרבנן, ודלא כמ"ש הרב לחמי תודה. הסכים אתו רבה של ירושלים ר' שמואל סלנט בשו"ת בני בנימין (סימן יג) וכתב שדעת רוב רובם של הפוסקים היא שהפסול בשינה שם אביו הוא מדרבנן.

כ"כ הג"ר חיים ברלין בשו"ת נשמת חיים (סימן קנט): "דכל עיקר חיוב הזכרת שם האב בגט אינו אלא מדרבנן. וגם כל פסול שינוי שם האבות בגט אינו אלא מדרבנן משום חשש לעז"ז. גם בדבריו מבואר שבכל גווני הפסול הוא מדרבנן, בין בהוחזק ובין בלא הוחזק.

כ"כ בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סימן עח) שפסול שינה שם האב הוא דרבנן, בין בהוחזק שם השינוי ובין בלא הוחזק, ויש להקל בספיקו.

ע"ע בשדי חמד (מערכת גט סימן ג אות ב) שהביא מקורות נוספים, ובכללם בעל מרכבת המשנה שס"ל ששינוי בשם האב פסול מדרבנן.

כן נראית דעת מהרי"ל דון יחייא בספרו בכורי יהודה (עמוד קנ"ז), וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו אבן העזר סימן צ אות ז) ועיי"ש (סימן פט). וכן נראית מסקנת הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"י אה"ע סימן לד; ח"י"א אבן העזר סימן עח) שבכל גווני הפסול הוא מדרבנן.

בשו"ת עזרת כהן (סימן פט) דן הרב זצ"ל בדעת עבודת הגרשוני בשינוי שם האב, וסוף דבריו כתב שבענין זה: "נפקנא מאיסור תורה להרבה דעות משום דס"ס אין זו הלכה פסוקה שיהיה שנוי שם אב פוסל מה"ת".

שיטת הבית שמואל

הב"ש (סימן קכט ס"ק יז) כתב ששינוי בשם האב פוסל מטעמו של הרא"ש מפני הרואים, ולא פירש אם טעם זה פוסל מהתורה או מדרבנן. במהדורא קמא (ס"ק טו) כתב כדבריו במהדו"ב, והוסיף דברים ז"ל: "וזהו הטעם אם לבן הכינוי ולא לאב וכתב הכינוי לבסוף אז בוודאי קאי על אביו אם כן יאמרו דאין זה המגרש". כוונתו למ"ש הב"ש (סו"ס קכט) בשם תשובה אשכנזית, ופסקו הרמ"א (סעיף ט), ז"ל:

"ואם יש לאב ולבן כינוי אחד לכתחלה כותבין הכינוי אצל כל אחד (סדר גיטין); מיהו אם לא כתבו רק לבסוף, פלוני בן פלוני המכונה פלוני, כשר. אבל אם הכינוי לבן לחוד, יכתוב הכינוי קודם שיזכיר שם האב, ואם כתבו לבסוף, פסול."

הנה השווה הב"ש הפסול בשינה שם אביו לפסול בכתב כינוי הבן לאחר שהזכיר שם האב. ועתה ניתי ספר ונחזה מה הדין בכתב כינוי הבן לאחר שם האב. עי' גט פשוט (סימן קכט ס"ק מז) שציידד בכמה אופנים להכשיר בגט כזה בשעת הדחק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יתר על כן הב"ש (ס"ק יח) הביא דברי הש"ך (חו"מ סימן מט) שכתב שהגט כשר אם אי אפשר בגט אחר ולא הביא דעה חולקת, ואם כן נקט כוותיה. וז"ל הש"ך (שם ס"ק טו):

"ובגט, אם יש כינוי לבן ולא לאב יש לכתוב פלוני המכונה פלוני בן פלוני, ואם כתבו פלוני בן פלוני המכונה פלוני פסול וי"א דהיכא דאי אפשר לכתוב אחר או במקום חשש עיגון כשר."

נראה שתימה לומר שנחלקו הדעות מן הקצה אל הקצה, ופשטות הדברים שלכו"ע הפסול הוא מדרבנן, ומחלוקתם אם יש להכשיר במקום עיגון.

ד. דעת הסוברים שהגט בטל

לעיל כתבנו שדעת רובא דרבוותא נראית שהפסול בשינה שם האב הוא מדרבנן, בין בהחזק שם השינוי ובין בלא החזק. אמנם, יש שכתבו שבשינה שם האב הגט בטל. דברי הסוברים שהגט בטל נחלקים לשני טעמים עיקריים, ולענ"ד נראה שבנדון דידן כו"ע יודו שהפסול הוא לכל היותר מדרבנן.

כתב הב"ח (סימן קכט סעיף י):

"וכתב עוד על אחד וכו'. תימה הא פשיטא דפסול מדאורייתא הוא כיון דמזויף מתוכו ולא צריך לתשובה זו. ותירץ מהרא"י בכתביו (סי' קפד) דהמעשה היה שאבי אביו היה נקרא שמואל וכיון דאשכחן (בראשית כט ה) לבן בן נחור, מפיו בשם בן שאול (שמואל ב, יט כה) וכן ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח) והוא היה אבי אביהן לחד מ"ד (פרשת בהעלותך פסקא עח) אלמא דאין זה קרוי מזויף מתוכו אלא שפיר כתב יוסף בן שמואל אף על פי שהיה שמואל אבי אביו וכשר מן התורה הוא אלא דאפ"ה פסק הרא"ש דהגט פסול מדרבנן משום דהרואה אומר אחר מגרשה."

לעיל הבאנו שבשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק ב סימן קכח) כתב שגם לשיטת הב"ח הפסול הוא מדרבנן, ככל מזויף מתוכו. אולם בשו"ת לחמי תודה [למהר"י באסאן] (סימן א) כתב שלדעת הב"ח הגט בטל, וכ"כ בספר דברי אמת (קונטרס יא בענייני גיטין סימן ח) שלדעת הב"ח הגט בטל מן התורה.

והנה לדעת הב"ח הטעם שהגט בטל אינו מפני הרואים, אלא משום "מזויף מתוכו". אם באנו לפרש משום כך בטל מהתורה יתפרש טעם הדבר כמו שכתב מהר"י באסאן בשו"ת לחמי תודה (שם) שמציאות הרע גרע מהעדר הטוב, ושינוי זה הוא חסרון בעצם תוכן הגט, וכן פירש מהר"י באסאן בתשובה הנ"ל את דברי הב"ח.

כ"כ בספר גט מקושר [למהרא"ל צינץ] (סדר גט ראשון אות קיז) שבשינה שם אביו הגט בטל והולד ממזר, ומ"ש הרא"ש שפסול מפני הרואים הוא דוקא אם כבר החזיק עצמו בשם השינוי של אביו. במסקנת דבריו שם כתב שקרוב שהגט בטל.

כ"כ בשו"ת עין יצחק (חלק ב אבן העזר סימן כט אות ב), ז"ל:

"וטעמם נלע"ד דהא קיי"ל לדינא דאם לא כתב שמו ושמה הגט בטל מה"ת וכמש"כ הר"ן בפ"ב דגיטין עלה דגיטין (דף כ) ובפ"ק דקדושין עלה דקדושין (דף ט) דלכך בטל הגט מה"ת אם לא כתב שמו ושמה משום דבעי ספר כריתות דספירת דברים יהיה בהגט ויהיה מוכח מי הוא המגרש והמתגרשת [...] ולכן פסק הרמב"ם דשינה שם עירו הגט בטל מה"ת משום דכיון דנכתב בשינוי בשם עיר אחרת ע"כ נתבטל ספר כריתות והספירות דברים דשמו ושמה. דהא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אדרבה מוכח מהגט שלא נכתב לשם המגרש רק לאיש אחר דהא כל אדם נקרא ע"ש דירתו. וכן הוא שיטת המחבר שם ואף שפסק המחבר בסי' קכ"ח סעיף ב' דהאידינא אין כותבין שם דירתם עכ"ז שינוי דירתם גרע טפי ומיפסל מה"ת. ואף דהוי שינוי במה שא"צ לכתוב האידינא משום דע"י שינוי כזה נתבטל הספירות דברים.

עיי"ש (אות ג) שביאר בסברה זו את שיטת הב"ח, וכתב שיש לחוש לשיטתו שנפסל הגט מהתורה, ולמעשה הוא ספיקא דדינא.

כ"כ בשו"ת זכר יצחק (חלק א סימן כא), ז"ל:

"הנה לדעתי נראה ברור דשינה שם האב הגט בטל מה"ת ואין בו מחלוקת כלל בין הראשונים כמו שנבאר בעזרת השם. הנה ברור מצד הסברה אחרי שהסכימו הראשונים (עיי'ן גיטין כ, א תוד"ה הא ורמב"ן וריטב"א שם) דשמו ושמה מעכבין בגט דבלא"ה לא הוי ספירת דברים א"כ מה תועלת לנו בכתיבת שמה אחרי שכתוב בת פלוני ואיננה בתו וא"כ אין כאן ספירת דברים כלל.

וכ"כ עוד (שם סימן כב), ז"ל:

"הנה זה נראה דשינה שם האב להרמב"ם ז"ל בטל הגט מה"ת, שהרי הוא כתב (פ"ג מגירושין הי"ד) דשינה שם עירו ועירה דאינו גט, ומפרש מ"ש בגמרא (גיטין פ, א) דמודים חכמים לר"מ שאם שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה שהולד ממזר, הוא משום שפסול מהתורה [...] דאין זה ספירת דברים כלל, וכאן גרע יותר דכתוב בו שם אחר, ולהכי אף דשם עירו אינו מעכב מה"ת אבל כיון דשינה לא הוי ספירת דברים כלל כיון דמהספירה מוכח דהוא של אחר. ולזה גם בשם האב בודאי ג"כ פסול מה"ת, אף דשם האב אינו מעכב מ"מ אין כאן ספירת דברים, וגרע מאלו לא כתב כלל שם הבעל כיון שכתוב שמו ושם אב אחר.

כן צידד בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ו סימן לח), ז"ל:

"כבר האריך בגט פשוט ס"י קכ"ח סק"י והביא שהוא מחלוקת הפוסקים כשלא נכתב שמו ושמה אם הגט פסול מדרבנן או בטל מדאורייתא, ונראה לענ"ד דה"ה בשינה שם אביה דהא אין ניכר כלל שנכתב לאשה זו, ואף דקיי"ל דסגי אם כתב רק חניכתו וחניכתה וכן סגי אם כתב בת פלוני או בן פלוני, מ"מ היינו שעיקר השם לא נזכר כלל אבל כשינוי שם אביה לא סגי במה שנכתב שמה כהוגן, ואטו באשה ששמה שרה טעה הסופר וחשב ששמה רבקה ויש עדים שכוונתו היתה לאשה זו, רק שאמרו לו אז ששמה רבקה, נימא שיהא הגט כשר מדאורייתא, ונראה דבשינוי בשם אביה גרע מאלו לא כתב כלל שם האשה.

בספר אהלי שם (כלל א ס"ק יד) הביא דעת הגט פשוט שכתב שהגט פסול מדרבנן, והביא דעת הדברי אמת שכתב שהוא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, ובסוף דבריו כתב: "ועכ"פ יש צד גדול בשינה שם אביו או אביה הגט בטל מן התורה". דברי הרמב"ם מתבארים כמ"ש הזכר יצחק הנ"ל.

עיי' שדי חמד (מערכת גט סימן ג אות ב) שהביא בשם תורת שלמים שהגט בטל. והנה שו"ת תורת שלמים הוא ניהו שו"ת לחמי תודה למהר"י באסאן הנ"ל.

ע"ע בשו"ת צמח צדק (אבן העזר סימן קסד וקצג) שצידד כדעת בעל לחמי תודה, הביאו עוד (סימן ה, קסו, קעה, קעט, קצד, קצה, ר, רמד, רסת, שצד). וכ"כ (סימן שצז), ז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אם הדבר ברור ששינוי שם אביה מיחזקאל פייבל לשרגא פייבש. כמדומה לי שא"א להקל בזה כלל אף שלא עיינתי כעת עדיין כי הנה בס' תשו' תורת שלמים סי' א' האריך בדין שינוי שם אבי' והעלה דבשינוי גמור הגט בטל מדאורייתא דלא כהג"פ (סקמ"ט, וסק"ג) ודבריו עיקר בזה."

על דרך זו כתב החזון איש (סימן צב ס"ק טז).

אולם הבאר הגולה (סימן קכט סעיף י אות צ) כתב ששמע שמ"ש השו"ע שהגט פסול היינו שאינו גט.

נראה מדבריו שפירש שמר"ן עצמו ס"ל שהגט בטל. כן פירש גם את דברי הרא"ש בתשובה, שהטעם לפסול מפני הרואים הוא סיבה לומר שהגט בטל ולא פסול בלבד.

דברי הבאר הגולה הם שלא כמו שכתב הב"ח (סימן קכט סעיף י) שפסול מדאורייתא גם בלא הטעם הנזכר בתשובת הרא"ש.

על דרך השלילה נראה שמה שגרם לבאר הגולה לפרש כן הוא שאם טעם הדין הוא מפני הלעז כמ"ש, אין לנקוט על שינוי כזה לשון "פסול", ומוכח שמטעמו של הרא"ש יש לפסול מהתורה. באופן נוסף יש לבאר הבנת באר הגולה בדעת מר"ן, שכיון שכתב מר"ן בהמשך דבריו שיש מי שאומר שאם נשאת לא תצא, הרי שלדעת הסתם אף אם נשאת תצא. וכיון שבדרכי הדין הוא שאם נשאת לא תצא כמ"ש מר"ן (סימן קנ סעיף א), על כרחך שלדעת מר"ן הגט בטל.

אם באנו לבאר שיטתו מסברה, נ"ל כמ"ש הבית מאיר בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סימן קי"ח), ז"ל:

"להרא"ש בשינה שם אביו נמי בטל מה"ת, ואין זה דומה למה שזכרו פסול דבריהם בחשש לעז, שזהו הלעז דמתילד ע"י ערעורו דהבעל, כזה אינו אלא לעז דרבנן, אבל לעז זה דכל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת הוא בכלל ענין הג' ובטל מה"ת, שאין כתב זה מורה שגירש אשה זו."

דוק שטעמו של הבית מאיר שונה הוא מטעמו של הב"ח. לדעת הב"ח החסרון הוא מהותי, שכשינה שם אביו אין זה הגט של המגרש. לדעת הבית מאיר החסרון אחר הוא, שיש לדון את הגט כפי שהרואים קוראים אותו, ואם כל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת, "אין כתב זה מורה שגירש אשה זו".

בשו"ת מהר"י בן לב (חלק ב סימן צ) דן בשינה שם האב בגט. הביא דעת הרא"ש, והסיק:

"יראה דאפילו אם נשאת תצא ותצא מזה ומזה דכי היכי דבשינה שמו ושמה אמרינן דתצא מזה ומזה הכי נמי דאמרינן בשינה את שם אביו דחד טעמא אית להו דהוראה יאמר לא גרשה בעלה אלא אחר הוא שגרשה."

בשו"ת אדמת קודש (חלק אבן העזר סימן מט) הביין שפירוש דברי מהר"י בן לב הוא שהגט בטל מהתורה, ותמה על דבריו. לעיל הבאנו דברי השואל בשו"ת בית יוסף (דיני גיטין וגירושים סימן יג) במעשה שהחזיק אדם שם אביו יצחק ואחר שגירש יצא ערער על הגט כי אין שם אביו יצחק ואחד מחכמי העיר הכשיר, "ואח"ז הלך היהודי הלז לקושטנדינא לעשות מלאכתו ואגב מלתא שאל לאחד מגדוליה זקניה ושופטיה על זה והורה שהגט בטל מצד שינוי שם האב". כבר כתבו בספר גט פשוט (סימן קכט ס"ק מט) ובספר בית אהרן (אבן העזר דף טז ע"א) שחכם זקן זה הוא ניהו מהר"י בן לב, ומשמע שבטל מהתורה.

עוד כתבנו לעיל שאכן יש להתלבט בגוף דברי מהר"י בן לב האם כוונתו לפרש בדעת הרא"ש שהגט בטל או שס"ל שפסול, וכפי שנחלקו בדעתו. בשו"ת דרכי נעם וגט פשוט כתבו שפסולו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדרבנן, לעומת דברי הרב אדמת קודש הנ"ל שכתב שבטל ותמה על דבריו. מכל מקום מהר"י בן לב נקט כטעם הרא"ש, הרי שיש לומר שהגט בטל מטעמו של הרא"ש וכמ"ש הבית מאיר.

בשו"ת חסד לאברהם למהר"א תאומים (מהדו"ת סימן נה-נו) כתב שיש להסתפק אם שינה שם האב פסול או בטל, אך דוקא בשינה שם אבי הבעל, מה שאין כן בשינה שם אבי האשה לכו"ע פסולו מדרבנן.

בשו"ת נפש חיה (אבן העזר סימן לא) הביא דברי השואל ה"ה הג"ר יהושע מקוטנא שסבר ששינה שם אב פסול מהתורה, והסיק כדעת רעק"א שהפסול הוא מדרבנן.

בשו"ת פרי השדה (ח"ב סימן פ) כתב שיש לפסול בזה"ז מהתורה על פי מה שכתב בשו"ת חתם סופר (חלק ו ליקוטים סימן מא):

"ולפע"ד נהי דמתחילה היו נוהגים לכתוב שם א' משני שמותיו ושמות עירו והיה כשר בזה מן התורה דלא מקרי שינה כיון שבאמת יש לו זה השם ואינו מחוייב להזכיר כל שמותיו לכן לא הוה רק לעז בעלמא מ"מ עתה אחר שכבר תיקן שיזכיר כל שמותיו א"כ מי שאינו מזכיר רק שם א' מורה שאין לו אלא אותו השם לבד וא"כ איננו אותו האיש והוה שינה ממש דפסול מדאורי' וזה פשוט לפע"ד."

לענ"ד הדימוי צ"ב, שכן הזכרת כל השמות היא תקנת חכמים, מה שאין כן שם האב שלדעת מר"ן אינו אלא מנהג.

עוד כתב שיש להסתפק אם כוונת הרא"ש עצמו היא שבטל מהתורה, על דרך מה שכתב הבית מאיר.

והנה לדעת הבית מאיר יש לדון את הגט כפי שהרואים קוראים אותו, ואם כל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת "אין כתב זה מורה שגירש אשה זו". כך פירש הבית מאיר דברי הרא"ש בתשובה, ומטעם זה הגט בטל. יסוד סברתו נראה שמעיקר הדין היה ראוי שיודה הרא"ש לבעל העיטור שכתב ששינוי בשם האב אינו פוסל כיון שאין צריך לכתבו, וז"ל העיטור (מאמרו בשמות בעלים דף כה טור א): "ואבי האיש והאשה לא חזינן דצריך הילכך לא מיפסיל". על אף שסברת העיטור נכונה, חלק הרא"ש על דבריו מטעם צדדי, והוא הלעז, כפי שכתב (כלל יז סימן יב):

"אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר, כדאמרינן (ר"ה ט"ז): שלשה דברים מבטלין את הגזרה וכו' וי"א אף שנוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון."

הפסול הוא מפני הרואים ואינו פסול עצמי, אלא שהבית מאיר פירש שהגט בטל, וכתב:

"ואין זה דומה למה שזכרו פסול דבריהם בחשש לעז, שזהו הלעז דמתילד ע"י ערעורו דהבעל, כזה אינו אלא לעז דרבנן, אבל לעז זה דכל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת הוא בכלל ענין הגט ובטל מה"ת, שאין כתב זה מורה שגירש אשה זו."

בנדון דידן אין נכון לומר שכל הרואים יאמרו שאין אשה זו מגורשת, שהרי רבים יודעים ששם אביה רשום בתעודת הזהות שלה, אף אם בטעות, שלום, וכבר מעת לידתה נרשם שם זה כשם אביה בתעודת הלידה שלה.

נראה שבאופן זה הגט אינו פסול מהתורה, אלא לכל היותר מדרבנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם לדעת הב"ח שהטעם שהגט בטל אינו מפני הרואים אלא משום "מזויף מתוכו", ובארו מהר"י באסאן בשו"ת לחמי תודה (סימן א) שמציאות הרע גרע מהעדר הטוב, שינוי זה הוא חסרון בעצם תוכן הגט. על אף זאת, נראה שבמקרה שלפנינו אין הגט בטל מהתורה.

הב"ח (סימן קכט סעיף י), הובאו דבריו לעיל, הביין ששיטת הרא"ש בתשובה היא ששינה שם אביו פסול מדרבנן מפני הלעז, והקשה על כך שהדבר לא יתכן מפני שחסר בעצם הגט. את שיטת הרא"ש יישב על פי דברי תרומת הדשן (כתבים סי' קפד) שכתב:

"דהמעשה היה שאבי אביו היה נקרא שמואל וכיון דאשכחן (בראשית כט ה) לבן בן נחור, מפיו בשו"ת בן שאול (שמואל ב, יט כה) וכן ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח) והוא היה אבי אביהן לחד מ"ד (פרשת בהעלותך פסקא עח) אלמא דאין זה קרוי מזויף מתוכו אלא שפיר כתב יוסף בן שמואל אף על פי שהיה שמואל אבי אביו וכשר מן התורה הוא אלא דאפ"ה פסק הרא"ש דהגט פסול מדרבנן משום דהרואה אומר אחר מגרשה."

כ"כ הט"ז (סימן קכט ס"ק טו), וז"ל:

"ובפסקי מהרא"י סי' קל"ח כתוב אפילו להחליף שם אביו בשם אבי אביו ובני בנים הרי הם כבנים אפ"ה פסול ורש"ל כתב אם נכתב בשם אבי אביו משום חשש עיגון כשר אפילו לא ניתן עדיין וכל שכן היכא דהוחזק לקרוא לס"ת."

וכ"כ הבית שמואל (ס"ק יט), וז"ל:

"יוסף בן שמואל. אף על גב דאבי אביו נקרא שמואל אין אומרים בזה בני בנים כבנים תשו' הרא"ש, ומהרש"ל כתב אם נכתב בשם אבי אביו כשר משום חשש עיגון אפילו לא ניתן הגט עדיין וכ"ש היכא דהוחזק לקרוא לס"ת כן."

וכ"כ הגט פשוט (ס"ק נא):

"כתב מרן הב"י דכתב מהרי"א בכתביו סימן קל"ח דאפשר דתשובת הרא"ש באותו שכתב יוסף בן שמואל לא היה בא להחליף שם אביו אלא אבי אביו או אבי אמו היה נקרא שמואל, וכתב עצמו בן להם דבני בנים הרי הם כבנים ואפ"ה פסול מפני הטעות עכ"ל. ואני ראיתי בכתבי מהרי"א סי' קל"ח ורואה אני דצידד בנדון שלו להתיר דלא בא להחליף שם אביו אלא כתב שם אבי אביו. וכתב דאי הוה הכי שפיר דמי דבני בנים הרי הם כבנים כמו שמצינו לבן בן נחור, ומפיו בשו"ת בן שאול יע"ש. ודברי מרן ז"ל שהביין מדברי מהרי"א בהפך צ"ע. ועיין דברי מהרי"א שבסי' קפ"ד דמשמע כדברי מרן וצ"ע."

וכ"כ מהר"ם ישראל מרודוס בשו"ת דברי מרדכי (סימן יז), וכ"כ מהר"ם קרישפיין (שם סימן יח) שאם נשאת לא תצא.

והנה בנדון דידן נכתב שם אבי האשה בגט שלום. לאחר בירור נמצא כי שם אבי אביה סאלם שהוא לעז לשם שלום, כמו שכתב בספר פרי האדמה (ח"ד דף יד טור ד). נראה שבאופן זה יודה גם הב"ח שאינו בטל מהתורה, ולכל היותר פסול מדרבנן אף שכלל לא התכוונו לכך כאשר כתבו שם זה בגט. לקמן (אות ז) יבואר עוד עניין זה.

נמצא שרובא דרבנותא סבירא להו שהפסול בשינוי שם האב הוא מדרבנן אף בלא הוחזק שם השינוי, הלא הם הרא"ם בתשובה (סימן סז), הראנ"ח (סימן יא), מהרח"ש (אבן העזר סימן ב-ג), גט פשוט (סימן קכא ס"ק מט, נא), שו"ת דרכי נעם (חלק אבן העזר סימן ו), דברי אמת (קונטרס יא בעניין גיטין סימן ח) בדעת הרא"ש (וכתב שם שלדעת הרמב"ם הפסול מהתורה, עיי"ש), שו"ת נבחר מכסף (חלק אבן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העזר סימן מ) לרב המוסמך ר"י פינטו זצ"ל, והגר"ח מוואלאז'ין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט).

כ"כ מבואר גם מדברי הבית שמואל במהדו"ק (ס"ק טו), וכ"נ ממהרש"ל בים של שלמה (גיטין פרק ד סימן כא), הלבוש (סימן קכט סעיף י), וכן עולה משו"ת בית אפרים (אבן העזר סימן צה).

כ"כ מהר"י כולי [בעל מעם לועז] בהגה למשנה למלך (הלי גירושין פ"י ה"ב), בספר חידושי אנשי שם לר' שלמה קלוגר (סימן קסא), בשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק ב סימן קכת, קלה) [אך בשו"ת בנין דוד (סימן ו) כתב שהדברי חיים (סימן קלה) ס"ל שהפסול הוא מהתורה, וצ"ב].

כך נראה שס"ל מעיקר הדין לבעל שער משפט בשו"ת נחלת אבות (סימן כא וסימן כז).

כ"כ בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן קטז, קיח) שהפסול הוא מדרבנן, ודן שבמגרש על ידי שליח יהא הגט בטל. הביא דבריו והסכים עם שיטתו בשו"ת נפש חיה (אבן העזר סימן לא).

כ"כ בשו"ת בית יצחק (ח"ב אבן העזר סימן כ אות ה) שמשמע מדברי רוב הפוסקים שפסול שינה שם האב הוא מדרבנן. בשו"ת אור גדול (סימן כא) כתב שדעת רוב האחרונים שפסול מדרבנן משום חשש לעז, וכן בשו"ת תועפות ראם (סימן סה), בעל ערוך השלחן בתשובה שנדפסה בספר אבן מאיר (דף ג), שו"ת הרי בשמים (מהדו"ק סימן קכד, ר' בנימין נבון בשו"ת בני בנימין (סימן יב), רבה של ירושלים ר' שמואל סלנט (שם סימן יג) שדעת רוב רובם של הפוסקים היא שהפסול בשינה שם אביו הוא מדרבנן. מהר"א ענתיבי הוב"ד בשו"ת בני בנימין (סימן יא) ובספר בית אהרן שם למהר"א קריספין (אבן העזר דף טו ע"ב), מהר"א קריספין עצמו בספר בית אהרן (דף יט ע"א) שפסול שינה שם האב הוא מדרבנן והב"ח שפסק שפסול מהתורה יחידאה הוא. כ"כ הג"ר חיים ברלין בשו"ת נשמת חיים (סימן קנט), בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סימן עח) שפסול שינה שם האב הוא דרבנן ויש להקל בספיקו. כ"כ בעל מרכבת המשנה, הבי"ד בשדי חמד (מערכת גט סימן ג אות ב). כך נראית נטית דברי הרב זצ"ל בשו"ת עזרת כהן (סימן פט-צ) ונטית דברי בכורי יהודה (עמוד קנז), וכן נראית מסקנת הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"י אה"ע סימן לד, ח"א אה"ע סימן עח).

אולם גם הסוברים שבשינוי שם האב בטל מהתורה יודו בנדון דידן שלכל היותר פסול, כמו שכתבנו בפנים לשיטת הב"ח והבית מאיר וסיעתם.

ה. דעת מר"ן

ז"ל מר"ן (בסימן קכט סעיף י):

"יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא".

שתי דעות הביא מר"ן: דעת הסתם שבפשטות היא דעת הרא"ש בתשובה, ודעת היש מי שאומר שהיא דעת רש"י, כמבואר למעין בכ"י.

לדעת היש מי שאומר הדין הוא שאם נשאת לא תצא, ועולה שלדעה שכתב מר"ן בסתם הדין הוא "פסול" ואם נשאת תצא, שזהו החילוק בין דעה זו לבין היש מי שאומר.

לפי הכללים הנקוטים בידינו, סתם ויש אומרים הלכה כסתם, ויש לפסוק דעת הסתם. כן פירש דעת מר"ן כמו"ר הגר"ש משאש זצ"ל בשו"ת שמ"ש ומגן (ח"ג אבן העזר סימן נא). ע"ע בספר עין יצחק (ח"ג עמוד שעח) שם כתב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שאין חילוק בין לשון יש אומרים ללשון יש מי שאומר, ובשניהם הלכה כסתם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכאורה דבר זה קשה לאמרו, שאם גט זה פסול מדרבנן הדין הוא שאם נשאת לא תצא, כמו שכתב מר"ן (סימן קנ סעיף א): "וכל גט שאינה פסול אלא מדבריהם להנשא בו, לא תנשא בו לכתחלה, ואם נשאת, אפילו לא נבעלה, לא תצא, והולד כשר." לאידך גיסא, אם הגט בטל מהתורה היה למר"ן לנקוט לשון "בטל" ולא "פסול".

נראה שקושיה זו היא שגרמה שנחלקו בדעת מר"ן אם הגט בטל או פסול.

לשם ביאור עניין זה יש לדון ראש לכל האם מר"ן נקט בלשונו בשאר מקומות כדעת הרמב"ם ומחלק בין גט פסול לגט בטל.

כתב הרמב"ם (הלכות גירושין פרק י הלכה א-ב):

"כל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינה מגורשת הרי זה גט בטל מן התורה [...] וכל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד."

הטור אבן העזר (סימן קנ סעיף א) שינה את לשון הרמב"ם וכתב, ז"ל:

"כתב הרמב"ם כל גט שפסול מדברי תורה אם נתגרשה בו עדיין היא כאשת איש ואם נישאת בו תצא והולד ממזר [...] וכל גט שפוסל מדבריהם לא תינשא בו לכתחלה ואם נישאת לא תצא והולד כשר."

הרי לנו שאין הטור מחלק בין הדינים, וניתן לנקוט לשון פסול גם על גט שבטל מהתורה. אולם מר"ן (סימן קנ שם) שב וכתב כלשון הרמב"ם, ז"ל:

"כל גט שהוא בטל מן התורה, אם נתגרשה בו עדיין היא אשת איש גמורה [...] וכל גט שאינה פסול אלא מדבריהם להנשא בו, לא תנשא בו לכתחלה, ואם נשאת, אפילו לא נבעלה, לא תצא, והולד כשר."

הרי לנו שנוקט מר"ן כדברי הרמב"ם ומחלק בין בטל לפסול.

נראה שכך דרכו של מר"ן לנקוט כלשון הרמב"ם וקורא לגט שפסולו מדרבנן גט פסול.

כך עולה מדברי מר"ן (סימן קכ סעיף ב), ז"ל:

"אמר להם כתבו וחתמו ותנו לשליח ויוליך לה, וכתבו ונתנו לשליח ונמצא הגט פסול או בטל."

הרי שמחלק בין הדינים כדעת הרמב"ם.

כן עולה גם מדברי מר"ן (סימן קכד סעיף ד), ז"ל:

"אין כותבין גט במחובר, אפילו יתן לה המחובר כמו שהוא, דבעינן ונתן בידה. ואפילו חתמו העדים אחר שתלשו, ואח"כ נתנו לה, אינו גט. ואם כתבו על העלה הזרוע בעציץ (פי' כעין חצי קדרה של חרס שזרעין בה) נקוב, אף על פי שנתן לה העציץ כולו, פסול, שמא יקטום."

כאן מחלק בין הלשון "אינו גט" שמתפרשת שהגט בטל, לבין "פסול" מדרבנן.

כן עולה גם מדברי מר"ן (סימן קל סעיף כ), ז"ל:

"נתן לה הגט בינו לבינה, ואפילו בעד אחד, אינו גט. בד"א, כשהיה הגט בכתב יד סופר, אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו וחתם עד א' ונתנו לה, הרי זה גט פסול, ופסול לכהונה."

וכן כתב מר"ן (סימן קכג סעיף ה), ז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"הכותב גט בשבת או ביום הכפורים, בשוגג, ונתנו לה, הרי זו מגורשת. כתבו וחתמו בזדון בו ביום או ביום טוב, ונתנו לה, אינה מגורשת, שהרי העדים פסולים מן התורה. כתבו ביום טוב בזדון, ונמסר לה בפני עדים כשרים, הרי זה גט פסול."

גם כאן מחלק בין לשון אינו גט ללשון פסול.

על דברי מר"ן אלו הגיה הרמ"א: "אבל כתבו בזדון ביום הכפורים ושבת, הרי זה בטל מדאורייתא" השווה לשון אינו גט ללשון בטל.

כן מצינו שלשון פסול מתייחסת לפסול דרבנן בסימן קכה (סעיף יז), בסימן קכו (סעיף א וסעיף כב), בסימן קכח (סעיף א), בסימן קל (סעיף ו), ועוד.

אמנם בסימן קכט (סעיף יא), סעיף אחד אחרי הסעיף דידן, כתב מר"ן: "אם לא כתב שם האיש והאשה בגט פסול והבנים ממזרים". כאן נקט לשון פסול על גט שאינו גט מהתורה. דברי מר"ן הם העתקה מלשון הגהות אשר"י. וז"ל מר"ן בבית יוסף (ד"ה אם לא):

"אם לא כתב שם האיש והאשה בגט כתוב בהגהות אשר"י פרק ב' (סי' יז) בשם אור זרוע (סי' תשטו) דהגט פסול והבנים ממזרים. אבל המרדכי כתב בריש פרק כל הגט (סי' שנד) כתב רבינו יואל הלוי (תשובות ראבי"ה סי' תתקלט) אי לא דמסתפינא מחבריא הוה אמינא אפילו לא הזכיר שם האיש והאשה בגט כשר והביא ראיות לדבר. ומדברי התוספות בפרק ב' דגיטין (י"ט: כ. ד"ה הא בעינן) גבי ההוא גברא דעאל לבי כנישתא שקל ספר תורה יהב לדביתהו משמע שאם לא כתב שמו הגט בטל מן התורה כדברי אור זרוע."

הרי לנו שאם לא כתב שם האיש והאשה הגט אינו גט מהתורה שזהו פשר המחלוקת שהביא הב"י, ומר"ן העתיק בשלחנו את לשון הגהות אשר"י שקרא לגט שאינו גט מהתורה גט פסול.

על אף זאת, לא נתן מר"ן מכשול לפני המעיין, שהרי כתב שהגט "פסול והבנים ממזרים". פשוט שהבנים ממזרים מהתורה, שכן דין זה קאי על מה שכתב מר"ן לעיל (סעיף ג): "שינה שמו או שמה, או שם עירו או שם עירה, אף על פי שכתב כל שם שיש לו וכל שם שיש לה, אינו גט". כשם שאם שינה שמו אינו גט ה"ה בלא כתבו כלל. עי' ב"ש (ס"ק ה) שנחלקו ראשונים כיצד לפרש דין המשנה שינה שמו ושמה, האם בפסול דרבנן וללמדנו שבשינוי שם כל י"ג דרכים נוהגים בה מדרבנן ובכלל זאת שהולד ממזר מדרבנן, או פסול דאורייתא ללמדנו שבשינוי שם הולד ממזר מהתורה. מר"ן נקט שהולד ממזר מהתורה, ולענ"ד לא מצאתי שנקט מר"ן בדין מן הדינים שבהלכות גיטין במפורש שהולד ממזר מדרבנן.

הדרינן לנדון דידן. נראה שעל דרך כלל ס"ל למר"ן האי כללא דהרמב"ם שלשון פסול פירושה פסול מדרבנן.

כך לכאורה מתפרשים דבריו בהלכה זו: "יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל, פסול" היינו פסול מדרבנן.

אמנם, אם כך הדרא קושיא לדוכתא, שדברי מר"ן לכאורה סתראי נינהו. מחד כתב שהגט "פסול", אך לאידך גיסא נראה מדבריו שאם נשאת בגט זה תצא, שהרי לכאורה זהו החילוק שיש בין הדעה הראשונה ששנאה מר"ן בסתמא לבין היש מי שאומר שאם נשאת לא תצא.

וז"ל מר"ן: "יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל, פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא", אם כן לדעת הסתם תצא. וצ"ב שאם הגט פסול מדרבנן, מאי שנא מכל גט הפסול מדרבנן שאם נשאת בו לא תצא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נראה דהא גרמה לכמה פוסקים לדחוק בלשון מר"ן "פסול", ולבאר שלדעתו הגט בטל. קודם שנביא הדעות השונות בעניין זה, יש לדון עוד בפשט דברי מר"ן שלכאורה לא חילק בין הוחזק שם השינוי ללא הוחזק, ופשטות דבריו שלדעה ראשונה הגט פסול ותצא אפילו בהוחזק שם השינוי, ולדעה השניה אם נשאת לא תצא אפילו בלא הוחזק שם השינוי. וצ"ב, שהסובר שאם נשאת לא תצא הוא רש"י שהובא בב"י, ונדרונו היה במי שהחזיק שם השינוי דוקא. ז"ל מר"ן בבית יוסף:

"ובארחות חיים (הל' גיטין סוף ס"א ד"ה כתב הרמב"ם) כתוב כלשון הזה תשובת שאלה אל הר"ש ז"ל יוסף ששינה שם אביו בגט שהיה שמו יעקב והוא כתב שמואל לפי שהיה אותו יעקב מומר ומת בדתו אין לקנטר בו מאחר שהחזיק שמו ושם אביו כן במדינה."

אם כן, לא מצאנו מי שסובר שבלא הוחזק שם השינוי אם נשאת לא תצא. הרמ"א הוסיף על דברי מר"ן וביאר שדעת היש מי שאומר שאם נשאת לא תצא היא דוקא אם הוחזק שם השינוי.

אמנם, אם נבאר כדברי הרמ"א את דעת היש מי שאומר, עולה שגם דעת הסתם היא בהוחזק שם השינוי, ובאופן זה נחלקו, אך בלא הוחזק אין מחלוקת בין דעת הסתם לדעת היש מי שאומר, ומודים שתצא. ותימה שהיה לו למר"ן לבאר שלא נחלקו, ולחלק הלכה זו לשנים – שבלא הוחזק פסול ותצא, ובהוחזק נחלקו.

הדרך הפשוטה היא לבאר דברי הרמ"א וממילא גם דברי מר"ן, שלדעה שהובאה בסתם, הלא היא דעת הרא"ש בתשובה, הגט פסול ותצא בין בלא הוחזק שם השינוי ובין בהוחזק שם השינוי, ואילו לדעת היש מי שאומר אם נשאת לא תצא דוקא בהוחזק שם השינוי, ובלא הוחזק לא חלק, ומודה שאף אם נשאת תצא. כך ביאר מעיקרא דברי מר"ן הגט פשוט (ס"ק מט) שיובאו דבריו לקמן. וכן יובאו לקמן ביאורים נוספים בדעת מר"ן.

לפירוש הגט פשוט, שנראה שהוא גם הבנת הרמ"א בדעת מר"ן, עולה שמר"ן ס"ל אליבא דהרא"ש שלעולם אם נשאת תצא ואפילו הוחזק שם השינוי. הדברים צ"ב, שאם הפסול דרבנן אם נשאת לא תצא, ואם מהתורה היה לו למר"ן לנקוט לשון "בטל".

למה שביארנו לעיל, רובא דרבוותא ס"ל שאף בלא הוחזק שם השינוי הגט פסול מדרבנן. כך יבארו דברי הרא"ש וכך יבארו דברי מר"ן וכך נראה להורות, ועדיין צריכים אנו לבאר מדוע ס"ל מר"ן שתצא.

מה שעולה מדברי הסתם שאם נשאת תצא גרם לכמה פוסקים לדחוק בלשון מר"ן "פסול", ולבאר שלדעתו הגט בטל.

כן ביאר דעת מר"ן באר הגולה (אות ז), ז"ל: "ומשמע דפסול שאמר היינו שאינו גט". פירש דברי מר"ן שמה שכתב שהגט פסול פירושו שהגט בטל.

לפירוש באר הגולה, לכאורה צ"ל שלדעה שהביא מר"ן בסתם הגט בטל אפילו בהוחזק שם השינוי, וצ"ב שנראה שרחוק לומר כן לפי טעם הרא"ש שהפסול הוא מפני הרואים.

אולם כן מצאנו שכתבו מחכמי המערב הקדמונים.

בשו"ת שופריה דיעקב (חלק א סימן מט) נשאל ע"י חכמי עי"ת תאזא בכהן שגירש אשתו על ידי שליח ושינה שם אביו בגט וקודם שנשאה לאיש אחר רצה להחזירה. חכמי תאזא נקטו שהגט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אינו גט בין הוחזק האב בשם השינוי ובין לא הוחזק. דנו בלשון מר"ן הנ"ל (סעיף י) שכתב שהגט "פסול", והביאו דברי באר הגולה ונקטו כדבריו. אמנם את הטעם לכך שהגט בטל פירשו כדעת הב"ח, וחיברוהו עם טעמו של הרא"ש וצ"ב.

כ"כ בדעת מר"ן מהר"י באסאן בשו"ת לחמי תודה (סימן א), ז"ל:

"ולענין שינוי שם אבי האישי ושם אבי האשה הנה הטור הביא תשובת הרא"ש דכתב על אחד ששמו יוסף בן שמעון והמיר אביו והבן היה לו לגרש ולא רצה להזכיר שם אביו וכתב יוסף בן שמואל שהגט פסול שהרואה אומר אחר מגרשה".

שוב הביא דברי מר"ן בב"י ודברי הב"ח שהעמיד דברי הרא"ש כששם אבי אביו היה שמואל ורק באופן זה פסול מדרבנן, אולם כששינה בשם האב ואין זה שם אבי אביו בטל מהתורה, משום שמציאות הרע גרע מהעדר הטוב. הנה ביאר שמר"ן ס"ל כדעת הב"ח שפוסל מהתורה. ואף שהב"ח עצמו לא ביאר כך דעת מר"ן, משום שהיה פשיטא ליה שלטעמו של הרא"ש שפסל משום לעז אין כאן אלא פסול דרבנן, אולם המהר"י באסאן ס"ל שגם לטעמו של הרא"ש יש לפסול מהתורה על דרך שביאר הבית מאיר דברי הרא"ש. גם על דברי מהר"י באסאן קשה כנ"ל.

(עי' בשו"ת צמח צדק (אבן העזר סימן ה) כתב שמסוף דבריו משמע שהדין מסופק ביד מהר"י באסאן עיי"ש).

בשו"ת זכר יצחק (חלק א סימן כא) ז"ל ביאר גם הוא שלדעת מר"ן הגט בטל, אך חילק בין הוחזק שם השינוי ללא הוחזק, ז"ל:

"וזהו טעמם של בעלי הש"ע המחבר והרמ"א (אבהע"ז סי' קכ"ט סעיף יו"ד) שכתבו לדעה ראשונה שהביאו שם דתצא, והרי בעצמם סתמו (בסימן ק"ג) כהרמב"ם דכל הפסול מדרבנן לא תצא, וע"כ דבזה ששינה ממש כ"ע מודי דמה"ת בטל וגם הולד ממזר."

הראת לדעת שמה שכתב מר"ן בסתמא שתצא גרם לו לפרש דעתו שס"ל שהגט בטל, והעמיד דברי מר"ן בלא הוחזק שם השינוי. וסיים, "ומה שכתב רק דתצא משום דסמך על הכלל דכל דתצא ע"כ דממזר מה"ת".

עוד דן שם בדעת היש אומרים וביאר, ז"ל:

"והי"א דמכשרי וסברי דאם נשאת לא תצא סיים שם הרמ"א שזה דוקא כשהחזיק בשם השני ובזה מה"ת כשר רק משום לעז החמירו עליו וכה"ג רק פסול מדרבנן הוא, וכה"ג היה מעשה שהובא בתשובות הרא"ש כלל י"ז (סי"ב) שזהו מקור הדין שבשו"ע ולזה פסלו משום לעז ומפרש במשנה דמיירי בשינה במקום כתיבה כהתוס'. ונראה דלזה העתיק בשו"ע לשון תשובת הרא"ש יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל ולא כתב סתם דשינה שם האב פסול, להורות לנו דדוקא בשינה ממש אבל בשינה מכח תקנת ר"ג בזה סמכינן על מאן דמכשרי בשינה שם האב כהרשב"א ז"ל. והי"א דס"ל דלא תצא היינו בהוחזק בשם האחר דזה שהחזיק עצמו מועיל ג"כ שלא להבטל מה"ת, דהא מזה יודע שהוא הוא ורק משום לעז פסול."

לשיטת הזכר יצחק הדעה שהובאה בסתם בדברי מר"ן היא בלא הוחזק שם השינוי, ודעת היש מי שאומר היא בהוחזק שם השינוי.

נראה שהדברים דחוקים מאד לפרש סתמא דמר"ן בלא הוחזק שם השינוי, ואת הי"א בהוחזק שם השינוי. עוד יש לדון במה שכתב הזכר יצחק שדברי הרא"ש בתשובה הם רק בהוחזק שם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השינוי ובוזה פסול מדרבנן, שלא כך כתב הרדב"ז (ח"א סימן שעו) שהעמיד דברי הרא"ש דוקא בלא הוחזק שם השינוי. עי' פת"ש (סימן קכט ס"ק כד) שהביא דבריו והביא שהב"ש (ס"ק כ) והגט פשוט (ס"ק מט) העמידו דברי הרא"ש בין בהוחזק ובין בלא הוחזק.

כ"כ מר"ן בבית יוסף בסעיף זה:

"וכתב מהר"ר ישראל בכתביו סימן קל"ח דאפילו החזיק עצמו בבן שמואל זה שלשים יום פסול דאי אפשר לו לשנות שם אביו וכן נראה מדברי הרא"ש בתשובה הנזכרת."

אף שיש לדחוק דברי מר"ן, נראה שפשטות דבריו היא שהבין את דברי הטור בשם הרא"ש שמיירי בלא הוחזק שם השינוי, והוסיף שמתשובת הרא"ש נראה שפסל אפילו בהחזיק שם השינוי. מעתה על כרחנו לומר בדעת מר"ן חדא מתרתי: או ש"ל שהגט בטל אפילו בהוחזק שם השינוי, או ש"ל שהגט פסול אפילו בלא הוחזק. כיון שנראה תימה לומר שבהוחזק שם השינוי יבטל הגט, נקטו רובא דרבוותא שהפסול הוא מדרבנן אלא שהוא פסול חמור ותצא, וכמ"ש הגט פשוט.

בשו"ת עין יצחק (ח"ב אה"ע סי' כט אות ג) ביאר גם הוא דעת מר"ן ש"ל שהגט בטל. טעם נתן לדבריו שדעת הרמב"ם היא שבשינה שם דירתו הגט בטל, וה"ה בשינוי שם האב שהשווהו מר"ן בב"י סעיף זה לשינוי מקום הדירה, ז"ל העין יצחק:

"ולפ"ז יש לדון דה"ה בשינה שם אביו דלשיטת הרמב"ם והמחבר הגט פסול מה"ת דהא שינה שם אביו דומה לשינוי שם דירתו וכמ"ש"כ הב"י ושאר פוסקים וע"כ אף דנימא דא"צ לכתוב לכתחילה שם אביו עכ"ז הא גם שם דירתו אין כותבין האידנא ועכ"ז ס"ל להמחבר דמפסל מה"ת שינוי שם דירתו מה"ט דנתבטל הספירות דברים. א"כ ה"ה וכש"כ בשינוי שם אביו דמיפסל מה"ת משום דנתבטל עי"ז הספירות דברים."

דוק שטעמו לפסול הגט הוא כטעמו של הב"ח, ולא כטעם הבית מאיר.

והנה העין יצחק הבין גם הוא שמטעמו של הרא"ש בתשובה אין לפסול את הגט אלא מדרבנן, והתקשה בדעת מר"ן (סעיף י) שהביא בב"י טעם הרא"ש בלבד, וביאר ז"ל:

"והא דמשמע בהמחבר סי' קכ"ט סעי' י' בשינוי שם אביו דלא מיפסל אלא מדרבנן וכמבואר בתשובת הרא"ש שהובא בטור י"ל דשא"ה דהחזיק שם אביו בהשינוי כמבואר שם שחולק על תשובת רש"י. ע"כ בכה"ג לא נתבטל ע"י השינוי להספירות דברים ואינו פסול רק מדרבנן משום חשש לעז. אבל היכא דלא הוחזק בשם השינוי בשם אביו י"ל דמיפסל מה"ת בשינוי שם אביו כמו בשינוי שם עירו לשיטת הרמב"ם והשו"ע."

לבאורו כל דברי מר"ן הם בהוחזק שם השינוי בלבד, ואפילו הכי נקט מר"ן בסתמא שתצא שלא לפי הכלל הנקוט בפסול דרבנן. גם ביאור זה דחוק, שהשמיט מר"ן בשלחן ערוך הדין בלא הוחזק אף שבב"י נראה שאין חילוק.

נמצאו לעת עתה ארבעה פירושים בביאור השיטה הראשונה שהובאה בסתם בדעת מר"ן, הלא היא דעת הרא"ש. הפירוש האחד שאינה מחלקת בין הוחזק ללא הוחזק ובשניהם פסול מדרבנן, וחמור פסול זה שאם נשאת תצא, כ"כ הג"פ בפירושו הראשון. הפירוש השני כנ"ל, אך בשני המצבים הגט בטל. אפשר שזו שיטת באר הגולה כמ"ש חכמי תאזא, הובאו דבריהם בשו"ת שופריה דיעקב (חלק א סימן מט). והוא צ"ב מסברה. השיטה השלישית ששיטה זו היא דוקא בלא הוחזק כ"כ הזכר יצחק, והוא דחוק שלפ"ז אין מחלוקת בין הסתם לדעת היש מי שאומר. השיטה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרביעית היא ששיטה זו היא דוקא בהוחזק ובוזה פסול מדרבנן, אך בלא הוחזק פשיטא ואין צריך לכתבו שהגט בטל. כ"כ העין יצחק, אך לענ"ד גם הוא דוחק.

עוד מצאנו ראינו כי נחלקו בפירוש דעת מר"ן חכמי המערב הקדמונים.

כמובא לעיל, בשו"ת שופריה דיעקב (שם) נשאל ע"י חכמי עי"ת תאזא בכהן שגירש אשתו על ידי שליח ושינה שם אביו בגט וקודם שנשאה לאיש אחר רצה להחזירה. חכמי תאזא נקטו שהגט אינו גט בין הוחזק האב בשם השינוי ובין לא הוחזק. דנו בלשון מר"ן הנ"ל (סעיף י) שכתב שהגט "פסול", הביאו דברי באר הגולה ונקטו כדבריו. אמנם את הטעם לכך שהגט בטל פירשו כדעת הב"ח, וחיברוהו עם טעמו של הרא"ש כפירוש השני שהובא לעיל.

חכמי פאס השיבו על דבריהם וכתבו שלא עלה על דעת אדם לומר שבשינה שם האב הגט בטל, וכך מתפרשת לשון מר"ן שהעתיק דברי הרא"ש וכתב שהגט פסול. וכתבו:

"וזה מוכרח דאלת"ה אלא דס"ל למרן דאינו גט הי"ל למרן דלערבינהו גבי שינה שמו או שמה דבסעי' ג' ויאמר הכי. שינה שמו או שמה או שם אביו או שם אביה אינו גט. ויש חולקין בשם האב. ולמה פלגינהו לתרי בבי. אלא ודאי דס"ל דגבי שינוי שם המגרש ודאי דאינו גט מן התורה. אבל גבי שינוי שם האבות אינו פסול כ"א מדבריהם. ועם היות שטעם א' להם משום דחיישי' לקלוקלא שי"א אין זה הוא המגרש ומל' שמו ומ"ל שם אביו."

עוד כתבו שהיה ניתן לפרש דברי מר"ן דוקא בכתב בגט שם זקנו פסול רק מדרבנן, והסיקו שאין לחלק, ז"ל:

"שהרי כתב הב"ש בסי' קכ"ט סק"ה גבי שינה שמו או שמה כתב אינו גט. היינו מדאורייתא. מיהו בתוס' מוכח דס"ל אפילו בשינה גמור אינו פסול אלא מדרבנן. יעו"ש. וכבר ידוע הוא שהרא"ש אזיל תמיד לס' התוס'. נמצא דהרא"ש ס"ל דאפילו בשינוי שמו ממש אינו פסול כ"א מדרבנן. והיאך יעלה על הדעת. דבשינוי השם ממש כתב שהוא פסול מדרבנן. ובשינוי שם האב יהיה פסול מדאורייתא. זה לא יעלה על דעת שום נברא כלל."

לשיטתם ביארו שגם מה שכתב באר הגולה, אין כוונתו לומר שהגט בטל אלא שהולד ממזר מדרבנן וכל י"ג דרכים נוהגים בה, וגם הם לא חילקו בין הוחזק שם השינוי ללא הוחזק שבשניהם הגט פסול ולא בטל.

הרב בעל שופריה דיעקב דן בפירוש שתי הדעות שהביא מר"ן, וכתב שיש לפרש דעת הסתם דוקא בהוחזק ופסול מדרבנן, אבל אם לא הוחזק בטל מן התורה. לדרך זו ביאר דעת היש מי שאומר:

"לאו למימרא דהיא פליגא על הרא"ש ז"ל אלא שלפי שדברי הרא"ש ז"ל סתומים ואיכא למימר דאף אם נשאת תצא ואפילו הוחזק. סיים וכתב ויש מי שאומר שפי' להדיא דאם הוחזק אם נשאת לא תצא."

לפירוש זה, החמישי, אין חילוק בין הסתם ליש מי שאומר, וצ"ב.

באופן אחר פירש:

"דהטור ומרן ז"ל בכל גוונא מיירי אפילו בלא הוחזק וכו'. נר' מסתימת דבריהם שלא חילקו בין הוחזק ללא הוחזק. שדעתם דאפילו לא הוחזק אינו אלא פסול מדבריהם. וזה שסיים מרן וי"א דאם נשאת לא תצא הוא ג"כ כמו שפי'. דהי"א לא פליגא אלא לפרושי אתא דאם נשאת לא תצא אפילו לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוחזק. והחילוק דבין הוחזק ללא הוחזק אינו אלא לענין כתיבת גט אחר וכמ"ש.

זהו פירוש ששי, וגם לפירוש זה אין חילוק בין הסתם ליש מי שאומר, וצ"ב.

עוד הביא דברי הרמ"א שכתב שדברי היש מי שאומר הם דוקא בהוחזק, וכתב שדברי הרמ"א מתפרשים כפירוש הראשון שהביא. חלק על דברי קודמיו, וכתב שלכו"ע אם יש לאיש או לאשה שם אחד ושינה שמו ושמה אינו גט, דלא כב"ש. את דברי הרא"ש בתשובה פירש דוקא בהוחזק שם אביו בשנוי ולכן פסול מדרבנן, ובזה נקט כחכמי פאס, אולם בלא הוחזק שם השינוי הגט בטל כמ"ש חכמי תאזא. נראה שפירוש זה דחוק בדעת מר"ן, שלפיו אין מחלוקת בין דעת הסתם לדעת היש מי שאומר. עוד פירש שי"ל שיש מחלוקת לעניין אם נשאת תצא, אך כל זה בהוחזק שם השינוי שפסול מדרבנן, אך בלא הוחזק הגט בטל. דוק שהוא כפירוש העין יצחק שהובא לעיל.

ע"ע בספר מעין גנים לכמהר"ר ר' אליעזר די אבילה (סימן קכט סעיף י) שנראה שהלך בדרך זו, שבלא הוחזק שם השינוי הגט בטל. וכ"כ בשו"ת דברי מרדכי (סימן טז) שכל שלא הוחזק שם השינוי הגט בטל מהתורה לדעת מר"ן ורוב הפוסקים.

אמנם שאר פוסקים ביארו דברי מר"ן שס"ל שהפסול הוא מדרבנן בין בהוחזק ובין בלא הוחזק, וחמור פסול זה שאף אם נשאת תצא. ראש המבארים כן בדעת מר"ן הלא הוא הגט פשוט (סימן קכט ס"ק מט) שביאר שמה שכתב מר"ן בסתמא שתצא, אף שקי"ל בגט פסול מדרבנן שאם נשאת לא תצא:

"דהך כללא דבפיסולין דרבנן אם נשאת לא תצא היינו בפיסולין דרבנן דאיתנהו בתלמודא בסתמא זו היא משפטן. אבל יש פיסולין דרבנן דראו חז"ל להחמיר בהם דתצא. דהרי תנן בפ' הזורק שינה שמו ושמה וכו' תצא מזה ומזה. ופ"י רוב המפרשים דבפיסולא דרבנן איירי ותצא. ועיין לעיל ס"ק י"ד וא"כ כיון דבשינה שם אביו אשמועינן הרא"ש דהגט פסול משום לעז דהרואה, כי היכי דבשינה שם עירו של הדירה אמרו דתצא ה"ה בשינה שם האב."

דוק שאינו מחלק בין הוחזק ללא הוחזק, ואי נימא דתצא גם בהוחזק, וכן מבואר מדבריו (שם ס"ק נד). כך נראה שהבינו רוב הפוסקים שבכל גוונא הפסול הוא מדרבנן, וכפי שהתבאר לעיל. מסייעא להו לשון מר"ן שכתב שהגט פסול ולא בטל, אף ששונה פסול זה שאם נשאת תצא, שלא כשאר פסולי דרבנן.

את המחלוקת בין דעת הסתם ליש מי שאומר פירש בתחילה, שלדעת הסתם תצא ולדעת היש מי שאומר לא תצא. שוב כתב, ז"ל:

"אך רואה אני כי מרן בתשו' (דף ע"ו) פוסק כתשו' רש"י. וע"כ צ"ל דס"ל דלסברא א' אין הכרח לומר דס"ל דתצא אלא הגט פסול בלבד. ויש מי שאומר שלא תצא ואף על גב דס"ל כותיה כתבה בשם יש מי שאומר משום דלא מצא הדבר מפ"י בדברי פוסקים רבים. וכ"כ הסמ"ע בכמה דוכתי דזו היא דרך מרן ז"ל בש"ע."

לכאורה מפרש שתי הדעות דוקא בהוחזק שם השינוי, אולם בהמשך תמה הג"פ (ס"ק נא) על דברי הב"ח שכתב שבשינה שם השינוי ולא הוחזק הגט בטל. על פי דרכו נ"ל שלסתם פסול ותצא בלא הוחזק, ובהוחזק שמא מודה ליש מי שאומר.

והנה, בב"י (סימן קכז סעיף ב) הביא מר"ן דברי הרא"ש בתשובה (כלל מה סימן ו) שכתב שאם התגרשה בגט מוקדם לא תפסי בה קדושי שני, ותמה על דבריו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"דמשמע דפיסול מוקדם לא הוי אלא מדרבנן ואם כן מאי אולמיה דגט מוקדם להיות בטל משאר פיסולי דרבנן וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל דלא עדיף משאר פיסולי דרבנן שהרי כתב בפרק א' הכ"ה דגט מוקדם פסול וכבר נתבאר מדבריו פ"י ה"ב מקום שהזכיר פסול אם נישאת לא תצא ומדסתם דבריו בפרק א' משמע דבכל מוקדם לא הוי אלא פסול."

הביא דברי תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן יג) שהעמידו חכמים דבריהם, והקשה על כך:

"דמנא ליה להרא"ש שהעמידו חכמים דבריהם בפיסול זה להחשיבו כחרס גם לענין גט אשה שנמצאו עוקרים דבר תורה שאם פשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר לא תצטרך גט."

שוב הביא שיטת הר"ן בהמגרש (מו"ע"ב דיבור ראשון) שכתב שאם ניסת תצא ולא הקשה, וכתב על דבריו:

"ומדסתם דבריו משמע דבכל גווני מוקדם קאמר ועד כאן לא קאמר דפליגי אלא אי תצא אי לא תצא אבל לכולי עלמא משמע דלא מיפסל אלא מדרבנן דאם לא כן הוה ליה לפרושי."

נראה שלא הקשה מר"ן אלא על שיטת הרא"ש אך לא על שיטת הר"ן, כי יש מקום להבין שפעמים החמירו חכמים יותר ואמרו שאם ניסת תצא, מה שאין כן לומר שקידושי שני תפסי הוא עקירת דבר מהתורה. והנה בשו"ע (סימן קכז סעיף ב) פסק כדעת הרמב"ם שבמוקדם בכל גווני אם נישאת לא תצא, ועדיין יש מקום לומר שגם לדעת מר"ן יש פסולים דרבנן שהם יוצאי דופן ואם נישאת תצא. עי' ב"ש (סימן קנ"ב) שציין לדברי הר"ן הללו.

נמצאו שבעה פירושים בביאור השיטה הראשונה שהובאה בסתם בדעת מר"ן, הלא היא דעת הרא"ש. הפירוש האחד שאינה מחלקת בין הוחזק ללא הוחזק ובשניהם פסול מדרבנן, וחמור פסול זה שאם נשאת תצא, כ"נ מדברי הג"פ בפירושו הראשון.

הפירוש השני כנ"ל, אך בשני המצבים הגט בטל. אפשר שזו שיטת באר הגולה, כמ"ש חכמי תאזא הובאו דבריהם בשו"ת שופריה דיעקב (חלק א סימן מט). והוא צ"ב מסברה.

הפירוש השלישי ששיטה זו היא דוקא בלא הוחזק. כ"כ הזכר יצחק, והוא דחוק, שלפ"ז אין מחלוקת בין הסתם לדעת היש מי שאומר.

הפירוש הרביעי, ששיטה זו היא דוקא בהוחזק ובוה פסול מדרבנן, אך בלא הוחזק פשיטא ואין צריך לכתבו שהגט בטל. כ"כ העין יצחק, לענ"ד גם הוא דחוק.

הפירוש החמישי הוא פירוש הרב בעל שופריה דיעקב, שהסתם הוא בהוחזק ופסול מדרבנן, אבל אם לא הוחזק בטל מן התורה. לדרכו ביאר שאין מחלוקת בין הסתם ליש מי שאומר, וצ"ב.

הפירוש השישי גם הוא הובא בדברי הרב שופריה דיעקב, שהסתם הוא אף בלא הוחזק ובכ"ג פסול מדרבנן, והיא"א "לא פליגא אלא לפרושי אתא דאם נשאת לא תצא אפילו לא הוחזק. והחילוק דבין הוחזק ללא הוחזק אינו אלא לענין כתיבת גט אחר וכמ"ש. גם פירוש זה צ"ב.

הפירוש השביעי, שהדעה הראשונה ס"ל שבכ"ג הפסול מדרבנן, ואם לא הוחזק תצא מדרבנן אך בהוחזק שם השינוי לא בא הדבר מפורש, ולכן לא חילק מר"ן לשיטה זו בין הוחזק ללא הוחזק, אך אליבא דאמת נקט כדעת הי"א שהיא דוקא בלא הוחזק כמ"ש הרמ"א.

כאמור לעיל, רוב הפוסקים נקטו בדעת הרא"ש ומר"ן שאף בלא הוחזק שם השינוי הגט פסול מדרבנן, אלא שפסול זה חמור הוא שלדעת הסתם תצא לכל הפחות בלא הוחזק שם השינוי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והנה נטיית דברי מר"ן בב"י ובתשובה נראית שס"ל שהפסול בשינה שם האב הוא מדרבנן. הב"י (סימן קכט סעיף י) הביא דעת הארחות חיים בשם תשובת רש"י שהכשיר מעיקר הדין בשינה שם אביו, ז"ל:

"יוסף ששינה שם אביו בגט שהיה שמו יעקב והוא כתב שמואל לפי שהיה אותו יעקב מומר ומת בדתו אין לקנטר בו מאחר שהחזיק שמו ושם אביו כן במדינה ומתקנת רבן גמליאל (גיטין לד:) נהגו לכתוב בגיטין פלוני ב"ר פלוני וכל שום אחרון וחניכא דאית לי ולאבהתי הגט כשר שלא הצריכו חכמים לחזר אחר עדים להחזיק שמו ושם אביו אלא על פי עצמו ומפני הרמאים שהיו משנים שמם תיקן רבן גמליאל לכתוב כן נמצא שגירש בכל שם שהיה לו ולאביו ואם לא מפני שנשאת האשה ושלא להוציא לעז על הגט שלא תצטרך להוציא מזה הואיל ונתייחדה עמו הייתי מסכים לרדות הרשע ולכופו עד שיכתוב לה גט בשם שבירר לו ולאביו אבל עתה אין חשבון בדבר ויש לסמוך על הדין ועל דת משה וישראל שהגט כשר ותהא האשה בהיתרה וצורינו יאיר עינינו בתורתו שלמה ב"ר יצחק עכ"ל."

הנדון בתשובת רש"י הוא באופן ששינה שם אביו והוחזק בשם השינוי. הב"י הביא שיטה זו לעומת דברי הרא"ש ככתוב שם בב"י.

עוד הביא שם הב"י דברי תרומת הדשן בכתבים (סימן קלח) שכתב שלדעת הרא"ש אין לחלק בין החזיק עצמו בשם השינוי או לא החזיק עצמו, ובכל גווני פסול. על דברי תה"ד כתב מר"ן בב"י "וכן נראה מדברי הרא"ש בתשובה הנזכרת". כך אכן נראה מלשון שו"ת הרא"ש (כלל יז סימן יב) הנ"ל, שכתב:

"ומה שכתבת באדם אחד שהמיר אביו לדת ישמעאלים והיה שמו יוסף בן שמעון, ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל. לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט."

"לימים" פירושו אחר זמן, ואם כן הוחזק בשם השינוי.

אם נאמר שבלא הוחזק שם השינוי הגט בטל, יפורש שדברי הרא"ש נאמרו דוקא בהוחזק בשם השינוי. אמנם בתשובת הרא"ש לא הובא חילוק בדבר, ופסל משום שאף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר, "אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון." נראה שאינו מחלק בין הוחזק בשם השינוי או לא.

לעיל הבאנו דברי הרדב"ז (ח"א סימן שעו) שהעמיד דברי הרא"ש דוקא בלא הוחזק שם השינוי. עי' פת"ש (סימן קכט ס"ק כד) שהביא דבריו, והביא שהב"ש (ס"ק כ) והגט פשוט (ס"ק מט) העמידו דברי הרא"ש בין בהוחזק ובין בלא הוחזק, וכך פשטות דברי מר"ן בב"י שדברי הרא"ש נאמרו בכל גווני.

בשלחן ערוך כתב מר"ן: "יוסף בן שמעון ששינה וכתב: יוסף בן שמואל, פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא."

דעת היש מי שאומר שהכשיר היא בהוחזק, כמבואר בגוף תשובת רש"י וכמ"ש הרמ"א בהגה, ז"ל: "ודוקא אם הוחזק בשם השני, אבל בלאו הכי, תצא."

לעיל הבאנו שבעה פירושים בדעת הסתם, ונטינו לומר שלדעה זו אין חילוק בין הוחזק ללא הוחזק, וכפי שמבואר בב"י בדעת הרא"ש בתשובה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם יכול האומר לומר שלדעת מר"ן אליבא דהרא"ש הגט בטל גם בהחזק שם השינוי, ואין להוכיח שסובר שהגט פסול גם בלא הוחזק.

והנה, מעיון בתשובת מר"ן בשו"ת ב"י עולה שפשיטא ליה שבהחזק בשם השינוי הגט פסול מדרבנן.

בשו"ת בית יוסף (דיני גיטין וגירושין סימן יג) נשאל במעשה שהחזיק אדם שם אביו יצחק וגירש בשם זה. אחר שגירש יצא ערער על הגט כי אין שם אביו יצחק ואחד מחכמי העיר הכשיר, "ואח"ז הלך היהודי הלז לקושטנדינא לעשות מלאכתו ואגב מלתא שאל לאחד מגדוליה זקניה ושופטיה על זה והורה שהגט בטל מצד שינוי שם האב". לשון החכם הזקן היא שהגט בטל, ומשמע שבטל מהתורה.

בהמשך התשובה הביא השואל לשון החכם הזקן שכתב:

"אבל מחמת ששינה את שם אביו הגט הוא פסול וכמ"ש הרא"ש בתשובת שאלה על אחד שהיה שמו יוסף בן שמעון ואביו נשתמד והבן היה רוצה לגרש ולא רצה להזכיר שם אביו וכתב יוסף בן שמואל והשיב הרא"ש שהגט הוא פסול שהרואה אומר שאחר מגרשה כי שם בעלה יוסף בן שמעון וזה היה יוסף בן שמואל".

כאן נקט לשון פסול, ויל"ע אם לשון בטל לאו דוקא או שס"ל שגם גט בטל ניתן לקראו פסול.

אליבא דאמת נראה מתשובת הב"י שדעת הרא"ש היא שהפסול הוא דרבנן. ששם הביא השואל מי שהשיג על החכם הזקן וכתב שלא אמר הרא"ש דבריו אלא כשלא הוחזק שם הטעות של האב, אך כשהוחזק מודה שכשר. חלק עליו השואל וכתב שלדעת הרא"ש אין לחלק בדבר. בתשובתו הסכים מר"ן עם דעת השואל, וכתב ז"ל:

"ולו עיין בתשובות הרא"ש עצמם היה רואה דבאיתחזק איירי הרא"ש [...] שאם כן הוה ליה לתלות הדבר בשהיו פחות משלשים יום בין שינוי שם אביו לנתינת הגט אבל הוא ז"ל לא עשה כן אלא כתב תמיה אני על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרוא לו שם אחר כדאמרין ג' דברים מבטלים את הגזירה וכו' אבל שם אביו היאך יכול לשנות עכ"ל משמע שאין הטעם אלא מפני שהיאך יכול לשנות שם אביו ולפי טעם זה אפילו היו שלשים יום בין שינוי שם אביו לנתינת הגט פסול הרא"ש".

עוד כתב שם מר"ן שאם היה המתיר מעיין בב"י היה מוצא תשובת רש"י, שנראה שהכשיר הגט בשינה שם האב, ז"ל:

"אבל כי מעינת בה היא לנגדו ואדרבא משם ראייה להפך שלא חוזר אחר טעם זה להתיר אלא מפני שכבר נשאת לאחר ונתייחדה עמו ואם היינו מצריכין לראשון שיגרש עכשיו היה נראה שהגט הראשון לא היה גט ובא עליה השני באיסור אשת איש וא"כ נאסרה עליו דכשם שאסורה לבעל אסורה לבועל וכדי שלא תיאסר על השני הוצרכו לסמוך על מה שהחזיק שם אביו וכמ"ש אם לא מפני שנשאת האשה ושלא להוציא לעז על הגט שלא תצטרך להוציא מזה והואיל ונתייחדה עמו הייתי מסכים לרדות הרשע ולכופו שיכתוב גט וכו' דמשמע בהדיא שאין אומרים כן אלא כשהלכה ונשאת אבל אם לא היתה נשאת לשני היו כופין לראשון שיגרשנה בגט שני שיהיה כתוב בו שם אביו האמתי.

הילכך בנדון דידן כיון שעדיין לא נשאת לשני כופין את הראשון שיגרשנה בגט שיהיה כתוב בו שם אביו האמיתי זהו מה שנראה לי הצעיר יוסף קארו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדעת רש"י פשוט שהפסול הוא מדרבנן, שכן אם נשאת לא תצא. מר"ן בתשובתו נקט כדעת רש"י, מסתבר שאם היה סובר שלדעת הרא"ש הפסול הוא מהתורה היה הדבר לכל הפחות ספק.

בנדון דתשובת מר"ן נראה שגם לדעת הרא"ש הגט אינו בטל שכן החזיק שם אביו בשקר, ולכן נקט מר"ן כרש"י במילתא דרבנן, אך כיון שלא חילק הב"י לדעת הרא"ש בין החזיק שמו בשקר או לא החזיק שמו בשקר, נראה שבין כך ובין כך הגט פסול ולא בטל.

אמנם בשו"ת עין יצחק (חלק ב – אה"ע סימן כט אות ג) ביאר דעת מר"ן שלא כמ"ש כאן, ז"ל:

"וראיתי בגט פשוט סי' קכ"ח ס"ק י' שלא כתב כן בכוונת הרמב"ם ע"ש אבל העיקר כמ"ש. ולפ"ז יש לדון דה"ה בשינה שם אביו דלשיטת הרמב"ם והמחבר הגט פסול מה"ת דהא שינה שם אביו דומה לשינוי שם דירתו וכמ"ש הב"י ושאר פוסקים וע"כ אף דנימא דא"צ לכתוב לכתחילה שם אביו עכ"ז הא גם שם דירתו אין כותבין האידנא ועכ"ז ס"ל להמחבר דמפסל מה"ת שינוי שם דירתו מה"ט דנתבטל הספירות דברים. א"כ ה"ה וכש"כ בשינוי שם אביו דמיפסל מה"ת משום דנתבטל עי"ז הספירות דברים. והא דמשמע בהמחבר סי' קכ"ט סעי' י' בשינוי שם אביו דלא מיפסל אלא מדרבנן וכמבואר בתשובת הרא"ש שהובא בטור י"ל דשא"ה דהחזיק שם אביו בהשינוי כמבואר שם שחולק על תשובת רש"י. ע"כ בכה"ג לא נתבטל ע"י השינוי להספירות דברים ואינו פסול רק מדרבנן משום חשש לעז. אבל היכא דלא הוחזק בשם השינוי בשם אביו י"ל דמיפסל מה"ת בשינוי שם אביו כמו בשינוי שם עירו לשיטת הרמב"ם והשו"ע."

ביאר דברי מר"ן בהחזק שם השינוי, ולדידו צ"ל שדברי הרא"ש נאמרו דוקא באופן בו הוחזק שם השינוי, אך בלא הוחזק בטל גם בלא הטעם של מפני הרואים, וצ"ב.

כך ביאר בשו"ת שופריה דיעקב (סימן מט) שדברי הרא"ש בתשובה הם דווקא בהחזק שם השינוי קודם כתיבת הגט, ז"ל:

"אבל דברי הרא"ש בתשו' שהביא הטור. מיירי בשהחזיק לעצמו מקודם לכתוב הגט יוסף ה' שמואל משום פגמו של אביו שהמיר. וכשרצה לגרש כתב השם שהחזיק לעצמו כמפורש בתשו' הרא"ש ז"ל במקומה. וז"ל ומ"ש באדם א' שנשתמד אביו והיה שמו יוסף ה' שמעון. ואחר שנשתמד אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף ה' שמואל. לימים גירש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט. תמה אני על המכשירים אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרא לו שם א' כדאמרי' ג' דברים מבטלים את הגזירה. וי"א אף שינוי השם כמ"ש באברהם ושרה. אבל שם אביו היאך יוכל לשנות. והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת. כי שם בעלה יוסף ה' שמעון. עכ"ל הרא"ש ז"ל. הרי מפורש בדבריו דלאו ממש שינה בשעת הגט הוא. אלא שכבר הוחזק שמו כן מקודם. ובשעת הגט כתב השם שהחזיק."

לעיל כתבנו מה שנלענ"ד בעניין זה.

נראה שדעת ר"פ היא שלדעת מר"ן הגט פסול מדרבנן, ובנדון דידן י"ל שאף החולקים יודו שהפסול הוא מדרבנן. כמ"ש לעיל. ע"ע בספר בית אהרן למהר"א קריספין (אבן העזר דף טז ע"ד).

1. דין הוולדות

התבאר שגט זה פסול מדרבנן, אולם פסול זה חמור ותצא. בפשטות, כיון שהדין הוא תצא אם כן כל י"ג דרכים נוהגות בה, והולד ממזר מדרבנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשו"ת מהרח"ש (סימן ג) דן בשינה שם אבי האשה בגט, ונטה לומר שאם נשאת לא תצא, ז"ל:

"למעשה יראה דכיון דלא אשכחן מפורש הך דאם נשאת תצא אלא גבי שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה, או לדעת קצת בהיה במזרח וכתב במערב שהוא מקום הסופר והעדים [...] אם כן אית לן לומר דבהנהו דוקא דשינה אם נשאת תצא, אבל בשאר שאין צריך לכותבם אם שינה נשאר הדין כמ"ש הריב"ש [סי' רן] שכל פסולי דרבנן לא תנשא ואם נשאת לא תצא."

המהרח"ש הקשה על עצמו מתשובת הרא"ש (כלל יז) הנ"ל. סוף דבריו הסיק, וכתב: "ונראה מדברי הרב מהריב"ל זלה"ה בסימן הנזכר וגם בסוף תשובותיו ח"ב [סי' צ] שבזה אם נשאת תצא."

כ"נ משו"ת מהר"י בן לב (חלק א סימן כו), שם דן בשינוי שם האב. הביא את דין המשנה, שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. הביא שאף שאין צריך לכתוב שם אב, אם שינה בו פסול. הביא דברי פסקי הרא"ש בענין שינוי במקום דירה, ותשובת הרא"ש בענין שינוי שם אב, וכתב: "מכל הני היה נראה שזאת האשה היא אסורה להנשא ואם נשאת תצא". פשטות דבריו שתצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה.

וכ"כ להדיא מהר"י בן לב בתשובה נוספת (חלק ב סימן צ), ז"ל:

"ומכל הני יראה לי דאפילו מאן דסבירא ליה דשם עירו ושם עירה מעכבין בגט ושם אביו לא מעכב אפילו הכי בשינה את שם אביו יאמר דהגט פסול ותצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו מה וכמו שכתב הרא"ש דהרואה יאמר שאחר מגרשה כי שם בעלה יוסף בן שמעון וזה היה יוסף בן שמואל ומהאי טעמא חלק בין שנה מקום הדירה לשנה מקום הלידה וכמו שכתב ז"ל ואם טעו ושנו מקום הלידה מעשה היה והכשירו רבינו תם דדוקא שנה מקום הדירה הוא דאיכא חששא משום שהוא ידוע לכל שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו פלוני ממקום פלוני וכשוראים שינוי מקום אומרים לא גרש זה אלא זה אבל מקום לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא על מקום לידתו ואיכא חששא עד כאן לשונו וכיון דכתב הרא"ש ז"ל חדא טעמא לשינה שם עירו ושם עירה ולשינה שם אביה משמע דסבירא ליה דכי היכי דאמרינן בשינה שם עירו ושם עירה דתצא מזה ומזה הכי נמי אמרינן בשינה את שם אביו דתצא מזה ומזה."

בשו"ת דרכי נעם חלק אבן העזר (סימן ו) נקט בפשטות ששינוי בשם האב פסולו מדרבנן. והקשה על עצמו מדברי מהר"י בן לב שפסק שאם שינה שם האב, "תצא מזה ומזה, והלא הכל הסכימו לדברי רבינו האיי והרמב"ם ז"ל דכל גט פסול אם נשאת לא תצא ודלא כתשובת הרי"ף ז"ל". ויישב שפסול שינה שם האב חמור:

"דהוי כמזוייף מתוכו כמו שכתב הר"ן ז"ל גבי גט מוקדם בפרק המגרש על ההיא מתניתין דשלשה גיטין פסולים ואם כן אף על גב דהוי פיסולא מדרבנן כיון שהוא מזוייף מתוכו החמירו לפוסלו ותצא ולכך לא השוו פיסול זה לשאר פיסולי דרבנן, ובזה נראה לי שנתיישב מה שתמה הב"י ז"ל בסי' קכ"ז על הרא"ש ז"ל והניח הדבר בצ"ע ומאחר דפיסול זה הוא מדרבנן דוקא כד ברירא לן מילתא דשינה ממש שם האב תצא אבל כד מספקא לן לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא דליכא לדמויי לספק מגורשת דהתם הוי ספיקא דאורייתא והכא ספיקא דרבנן."

כתב להדיא שהפסול הוא מדרבנן, אולם פסול חמור הוא שעושה הולד ממזר. על אף חומרתו, יש להקל בספקו ככל ספק דרבנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ"כ חכמי פאס, הביא דבריהם בשו"ת שופריה דיעקב (אה"ע סימן מט) וביארו שגם מה שכתב באר הגולה שאינו גט אין כוונתו לומר שהגט בטל, אלא שהולד ממזר מדרבנן וכל י"ג דרכים נוהגים בה מדרבנן.

כ"כ בספר גט מקושר למהר"ם בולה (סימן נד אות ג) שאם שם האב מוחזק לנו ושינה בו, לדעת מר"ן תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. אולם כתב שיש לסמוך על דעת בעל העיטור שאם נשאת לא תצא, ובלא הוחזק לנו יש לנקוט כמ"ש מר"ן בתשובה שאם נשאת לא תצא, כי דבריו בשלחן ערוך אינן מוכרעים.

כ"כ בשו"ת צמח צדק (אבן העזר סימן קעה), ז"ל:

"גם במכמ"א שע"ד [=מכתב מאליהו שער ד – א.א.א.] ס"י ז"ך העלה דאפילו נשאת תצא. רק לדבריו י"ל שהוא ע"ד פיסולא דרבנן שבשמו ושמה שמ"מ מודים חכמים לר"מ בהם שתצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו הם בה."

וכ"כ עוד בשו"ת צמח צדק (אבן העזר סימן ה):

"וגם אשכחן עניני שינוי שמו ושמה דתצא מזה ומזה אף אם הם רק שינוי דרבנן כמו מי שיש לו שני שמות א' במקום הכתיבה וא' במקום הנתינה וכ' א' מהן לבד וכמ"ש התוס' (פרק הזורק דף פ' ע"א) ד"ה שינה וכ"כ הב"י סימן קכ"ט בשם כמה פוסקים דבפסולא דרבנן מיירי ומ"מ תצא כו'. וא"כ להג"פ י"ל דה"ה בשינוי שם אביו אף על גב דתצא מ"מ הו"ל רק פסולא דרבנן."

כ"כ בשו"ת תועפות ראם לרא"ם טויבש (סימן סה) שבשינה בשם האב הולד ממזר מדרבנן.

בשו"ת חוט המשולש (ח"א סימן יט) כתב שלא ברור אם החמיר הרא"ש בתשובה עד כדי כך, שאם נשאת בגט זה הולד ממזר מדרבנן. וכך יש להסתפק בדעת הטור. אמנם למעשה התיר שם רק משום הוחזק שם השינוי.

במעשה שלפנינו נראה לכאורה שלא הוחזק שם השינוי, שכן ידוע ומפורסם ששם האב שלמה, ורק טעות של משרד הפנים גרמה שנכתב שם אבי האשה במרשם האוכלוסין שלה בלבד שלום.

על אף זאת, נראה שמעיקרא דדינא יש להתיר מכמה וכמה פנים, וכיון שמעיקר הדין פסול שינוי שם האב הוא מדרבנן יש להקל בספקו.

כ"כ בשו"ת דרכי נעם (חלק אבן העזר סימן ו):

"ומאחר דפיסול זה הוא מדרבנן דוקא כד ברירא לן מילתא דשינה ממש שם האב תצא אבל כד מספקא לן לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא דליכא לדמויי לספק מגורשת דהתם הוי ספיקא דאורייתא והכא ספיקא דרבנן."

וכ"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב סימן קכח) ובשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סימן עח) שכיון שפסול שינה שם האב הוא דרבנן יש להקל בספיקו, וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו אה"ע סימן צ אות ז).

עוד נראה שאף אם נאמר שבשינה שם האב הגט בטל לדינא הדבר שנוי במחלוקת והוי לכל היותר ספק.

הנה גם בממזרות הדין הוא שעבדינן ספק ספיקא לקולא. כ"כ בשו"ת מהר"י וייל (סימן עד), הובאו דבריו בדרכי משה (סימן ד אות ז), בבית שמואל (שם ס"ק מג), בבאר היטב (שם ס"ק לב) ועוד. וכן כתב בשו"ת חתם סופר (אבן העזר סימן יג) והסכימו איתו בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סימן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קכח), הבית מאיר (הובאו דבריו בשו"ת רבי עקיבא איגר מהדו"ק סוף סימן קג), בשו"ת עין יצחק (אבן העזר סימן ז) ועוד.

כן התירו בספק ספיקא גדולי דורנו - הראש"ל זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ה אבן העזר סימן ב אות ט; ח"ז אבן העזר סימן ה אות ה-ז וסימן ח אות יח; ח"ח אבן העזר סימן יב אות ה וסימן יג; ח"ט אבן העזר סימן ב, ג, ד, ו ועוד), הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות (ח"ד סימן קלח וסימן קלט) כן מרגלא בפומיה דהגר"ש משאש זצ"ל בתשובותיו הרבות, וכ"כ בשו"ת שחר אורך ח"א (סימן ג אות יב).

גם כשרק אחד מהספקות שקול יש להתיר כמ"ש בשו"ת תורת חסד (לגרש"ז מלובלין, אבן העזר סימן ט אות ה) וז"ל:

"דודאי לדעת הסוברים דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא והיתר ספק ספיקא הוא מטעם רוב צ"ל שני הספיקות שקולים [...] אבל לפי דעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן י"ל דלא החמירו רבנן אלא בספק אחד השקול אבל בדאיכא עוד ספיקא אע"ג דהוי מיעוטא מ"מ מצטרף להך ספיקא לענין זה דבכה"ג לא החמירו רבנן בספיקא [...] ומעתה צדקו דברי המהרי"ו כאן דמצטרף לס"ס הך ספק דשמא נתעברה מעכו"ם אע"ג דזהו אינו ספק השקול וכנ"ל, דכאן מהני הך ס"ס לכ"ע, דאף להסוברים דבכל התורה ספק השקול אינו מצטרף לס"ס היינו משום דספק דאורייתא לחומרא מהתורה ואין היתר בס"ס אלא אם כן שני הספיקות שקולים וכנ"ל, מה שאין כן כאן לענין ספק ממזר שהתירה התורה דלא אסרה רק ממזר ודאי ולא ממזר ספק והכא לא אסור ספיקא רק מדרבנן לכ"ע, א"כ ודאי יש לצרף אף ספק שאינו שקול לענין זה דבכה"ג לא גזרו רבנן ושרי לכתחילה וכנ"ל".

עיין בשו"ת יביע אומר (ח"י אבן העזר סימן ג וסימן ד) שהביא דברי התורת חסד הללו והסכים איתו. וכ"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ח אבן העזר סימן ט אות א וח"ז אבן העזר סימן ו אות ה) וכן הובאו דברי התורת חסד הללו בקובץ תשובות לגרי"ש אלישיב זצ"ל (ח"ד סימן קלט) ונראה שהסכים איתו. וכ"כ בשו"ת שמע שלמה (ח"ב אבן העזר סימן ט)

כסברת התורת חסד ממש כתב גם בשו"ת מהר"ש ענגל (ח"ח סימן קיז), ושם כתב שאף בדבר שרק מדרבנן יש לחוש לו ניתן לצרפו לספק, ובסוף דבריו הכשיר בענין זה אם יסכימו שני רבנים גדולים מפורסמים להתיר. ויש לעיין בדבריו אם דוקא במה שחששו לו מדרבנן הצריך שני גדולים אך במיעוט שלכ"ע חוששים לו יכשיר גם בלא זאת, וכן נראה יותר. גם דברי מהר"ש ענגל הללו הובאו בקובץ תשובות (ח"ד סימן קלט) והסכים איתו.

ע"ע בשו"ת שחר אורך (ח"ב סימן יז אות א).

ז. שם אבי האב

כאמור לעיל, שמו של אבי האשה נכתב בגט שלום אף שאביה נקרא מיום לידתו ועד היום שלמה. עיון בתיק משרד הפנים של אבי האשה העלה כי שם אביו, היינו אבי אבי האשה, הוא סאלם, וכן אמר אבי האשה כי שם אביו הוא סאלם. סאלם הוא לעז לשם שלום, כמו שכתב בספר פרי האדמה (ח"ד דף יד טור ד). נמצא שנכתב בגט התרגום בלה"ק של שם הלעז של אבי אבי האשה. לענ"ד באופן זה לכו"ע הפסול הוא מדרבנן בלבד, ואפשר שיש להקל במקום עיגון גדול כזה של פסול הוולדות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הב"ח (סימן קכט סעיף י) הובאו דבריו לעיל הבין ששיטת הרא"ש בתשובה היא ששינה שם אביו פסול מדרבנן מפני הלעז. הקשה על כך, שהדבר לא יתכן מפני שחסר בעצם הגט. את שיטת הרא"ש יישב על פי דברי תרומת הדשן (כתבים סי' קפד):

"דהמעשה היה שאבי אביו היה נקרא שמואל וכיון דאשכחן (בראשית כט ה) לבן בן נחור, מפניבושת בן שאול (שמואל ב, יט כה) וכן ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח) והוא היה אבי אביהן לחד מ"ד (פרשת בהעלותך פסקא עח) אלמא דאין זה קרוי מזוייף מתוכו אלא שפיר כתב יוסף בן שמואל אף על פי שהיה שמואל אבי אביו וכשר מן התורה הוא אלא דאפ"ה פסק הרא"ש דהגט פסול מדרבנן משום דהרואה אומר אחר מגרשה."

כ"כ הט"ז (קכט ס"ק טו):

"ובפסקי מהרא"י סי' קל"ח כתוב אפילו להחליף שם אביו בשם אבי אביו ובני בנים הרי הם כבנים, אפילו הכי פסול."

עוד הוסיף הט"ז:

"ורש"ל כתב אם נכתב בשם אבי אביו משום חשש עיגון כשר אפילו לא ניתן עדיין, וכל שכן היכא דהוחזק לקרא לס"ת."

כ"כ הבית שמואל (ס"ק יט):

"יוסף בן שמואל. אף על גב דאבי אביו נקרא שמואל אין אומרים בזה בני בנים כבנים תשו' הרא"ש, ומהרש"ל כתב אם נכתב בשם אבי אביו כשר משום חשש עיגון אפילו לא ניתן הגט עדיין וכ"ש היכא דהוחזק לקרא לס"ת כן."

כ"כ הגט פשוט (ס"ק נא):

"כתב מרן הב"י דכתב מהרי"א בכתביו סימן קל"ח דאפשר דתשובת הרא"ש באותו שכתב יוסף בן שמואל לא היה בא להחליף שם אביו אלא אבי אביו או אבי אמו היה נקרא שמואל, וכתב עצמו בן להם דבני בנים הרי הם כבנים ואפ"ה פסול מפני הטעות עכ"ל. ואני ראיתי בכתבי מהרי"א סי' קל"ח ורואה אני דצידד בנדון שלו להתיר דלא בא להחליף שם אביו אלא כתב שם אבי אביו. וכתב דאי הוה הכי שפיר דמי דבני בנים הרי הם כבנים כמו שמצינו לבן בן נחור, ומפניבושת בן שאול יע"ש. ודברי מרן ז"ל שהבין מדברי מהרי"א בהפך צ"ע. ועיין דברי מהרי"א שבסי' קפ"ד דמשמע כדברי מרן וצ"ע."

כ"כ מהר"ם ישראל מרודוס בשו"ת דברי מרדכי (סימן יז) וכ"כ מהר"ם קרישפיין בשו"ת דברי מרדכי (סימן יח) שאם נשאת לא תצא.

המחלוקת ידועה בזה והאריכות אך למותר, יעוין במקורות שהובאו באוצר הפוסקים (סימן קכט סעיף י' ס"ק מט אות טו) שדנו בדין זה באופנים שונים אם להכשיר לכתחילה, במקום עיגון או לפסול, אך לא מצאנו מי שכתב שבאופן זה הולד ממזר דרבנן.

עוד מצאנו בתשובה שנדפסה מבעל ערוך השלחן בספר אבן מאיר (דף ג ע"א) שדן בגט שנכתב שם אבי האשה שמואל ליב במקום שמו האמיתי ליבוש. לאמתו של דבר, שמואל ליב היה שמו של אבי חורגה. בתשובתו שם הכשיר את הגט במקום עיגון מפני שאין לחוש שהרואה יאמר כי אחרת היא ויתלה שנכתב בגט שם אבי חורגה.

אך נראה שנדון דערוך השלחן עדיף, כי אבי חורגה נקרא שמואל ליב ויתלו בזה מה שאין כן בנדון דידן שמעולם לא נקרא אבי האב בשם שלום אלא סאלם, ובגט לא נכתב שם סאלם אלא תרגום לה"ק של שם זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בספר גט פשוט (סימן קכט ס"ק נ) דן באבי המגרש שנקרא בשעת לידה שמואל,

"ואחר כך נקרא מולי בפי הכל, וכן קורין אותו לס"ת מולי, וכן חותם בשם מולי, וכתב בגט פ' בן שמואל הגט פסול כ"כ בתשובות לחם רב סימן ל' יע"ש. ולי יראה דכיון דבשינה שם האב יש מכשירין והכא אינו שינוי גמור דמשעת הלידה היה נקרא שמואל והכל יודעים דמולי הוא קיצור השם של שמואל יש להכשיר."

כעין זה יש לומר גם כאן, שהכל יודעים שסאלם הוא לעז של שלום. אמנם שאני הכא שמעולם לא נקרא שם אבי שלום אלא סאלם, ולכן הדברים נוטים שהגט פסול, אך י"ל שאין כאן חשש לעז כי יתלו העולם ששלום הוא שמו של אבי אביה, ואף ששמו סאלם יסברו ששלום וסאלם חד הם, ולכן אין פסולו חמור והרי הוא ככל פסולי דרבנן שהולד כשר.

בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו סימן פט סעיף ה) דן בכתבו שם האב יפת בלה"ק, ושמו היה חסן שהוא תרגום יפת בערבית, שיש להתיר משום דכולי עלמא מידע ידעי שהוא תרגום. בעל ישכיל עבדי רב גובריה להתיר אף באופן זה משום שהכל יודעים שהוא תרגום, אף שלא כולי עלמא דוברים בלשון ערבית, וק"ו במקרה שלפנינו שגם מי שאינו דובר ערבית יאמר בנקל שסאלם ושלום חד הם. אמנם דברי ישכיל עבדי הם כשתרגמו שם האב ולא שם אבי האב, אך אין בזה כדי השב שכל שכשר כשנכתב כך שם האב יש להתיר במקום עיגון בשם אבי האב, וק"ו שאין לפסול את הולדות.

לענ"ד יש כאן צד גדול להתיר, ולו יהא אלא ספק, הרי שנכון וראוי לצרף כאן את כל הצירופים שיובאו לקמן.

ח. דעת המכשירים בשינוי שם אבי המגרש

בדברי ראשונים מצאנו שהכשירו לכתחילה בשינה שם אבי המגרש. כ"כ בספר העיטור (מאמר ו בשמות בעלים דף כה טור א), ז"ל:

"גרסינן בפ' הזורק ומודים חכמי' לר"מ בשינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה שהוולד ממזר. ואבי האיש והאשה לא תזינן דצריך הילכך לא מיפסיל וכן אמר רב צמח דלא צריך."

הרי לנו שיטת רב צמח גאון ובעל העטור שהכשירו בכה"ג וטעמם הוא משום שכיון שאין צריך לכתוב שם אב בגט אם שינה בו אינו פוסל.

בשו"ת הרא"ם (סימן טז) נשאל גם הוא בדבר שינה שם אבי האשה בגט, וכתב שלדינא יש לנקוט כמ"ש הרא"ש בתשובה, והוסיף:

"והמתירים אינם כי אם בעל העטור לבדו כי הגאון רב צמח זכרו לברכה שפסק שאין צריך לכתוב שם אבי האיש והאשה אינו מחוור אם הוא סובר כרבינו יצחק זכרו לברכה דקאמר כל שאינו צריך לכתבו אם שנה בו כשר ואף על גב דאית ביה משום לעז או שמא סובר כהרב רבינו אשר זכרו לברכה דסבירא ליה דהא דאמר כל דבר שאינו וכולי אינו אלא היכא דלית ביה משום לעז או שמא סובר כהני רבוותא דלעיל דסבירא להו דכל שנוי שם בגט פוסל משום דהוה ליה כמזויף מתוכו לא שנא אם הוא מהדברים שצריך לכתבו לא שנא אם הוא ממה שאין צריך לא שנא אית ביה משום לעז לא שנא לית ביה."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ע"י בשו"ת חמדה גנוזה (סימן נח) שם הובאה תשובת רב צמח גאון שכתב שאין צריך לכתוב שם האב בגט, אך לא כתב שאם שינה בו לא פסל. זהו ביאור מה שכתב הרא"ם שאין מחוור מהי דעת הגאון רב צמח.

עוד כתב הרא"ם:

"ורבינו יצחק וספר מצות הגדול זכרו לברכה שסוברים גם כן שכל דבר שאין צריך לכתבו אם שנה בו כשר, אינו מחוור גם כן אם סוברים כדעת הגאון רב צמח זכרו לברכה שפסק שאין צריך לכתוב שם אבי האיש ושם אבי האשה ואם כן אם שנה בהם כשר, או אם סוברים כדעת הרב רבינו אשר זכרו לברכה והטור זכרו לברכה שפסקו שאם לא הזכיר שם אבי האיש והאשה כלל כשר דמשמע אבל לכתחלה צריך לכתבן ואם כן אם שינה בהן פסול מידי דהוי אשינה שם עירו ושם עירה."

נמצא שלדעת הרא"ם היחידי שכתב להדיא שהגט כשר הוא בעל העטור, כי בדברי הגאון וש"ר לא מפורש להדיא דין זה.

ע"ע בספר מכתב מאליהו (שער ד סימן כז) שכתב גם הוא כי בעל העטור יחידאה הוא.

בשו"ת מהר"ם פדואה (סימן לה) דן בגט ששינו בו שם אבי המגרש, וכתב ז"ל:

"לכך אני אומר שאף אם היינו פוסלין במגרש עצמו אין לפסול באביו הואיל שבדיעבד כשר בלעדי שם אביו כלל [...] והדרושים הללו סובבין על המחלוקת שיש בין ר"ת ור"י וראב"י שהביא המרדכי בפרק השולח, דר"ת ור"י מכשירין אם שינה בדבר שאינו צורך וראב"י פוסל ומהר"ר איסרלן בכתביו הוכיח אחד שהיה סומך בפשיטות על דברי המקילין בזה ומ"מ אף הוא נוטה להתיר בדיעבד בשעת הדחק כנראה מדבריו שם."

נראה שמעיקר הדין ס"ל שבשינה שם האב הגט כשר לכל הפחות בדיעבד. כן ביאר דברי מהר"ם פדואה בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן קסט, ח"ד סימן ג וסימן פח). ע"ע במקורות נוספים שהביא המהרש"ם (שם).

ידוע גם שזו שיטת עבודת הגרשוני (סימן נה) שנקט לדינא כבעל העיטור.

עוד מצאנו ראינו להג"ר חיים ברלין בשו"ת נשמת חיים (סימן קנט) שנשאל בעניין שינוי שם אבי המגרש, והשיב:

"ויפה כיון שלא להחמיר בזה, במקום עיגון כזה שהבעל הרחיק נדוד, והאשה רכה בשנים. והעיקר, דכל עיקר חיוב הזכרת שם האב בגט אינו אלא מדרבנן. וגם כל פסול שינוי שם האבות בגט אינו אלא מדרבנן משום חשש לעז, ובדרבנן כדאיתם הם רבינו בעל העיטור מגדולי הראשונים ז"ל והגאון עבודת הגרשוני ז"ל מגדולי האחרונים לסמוך עליהם בשעת הדחק ומקום עיגון כזה."

ידועים דברי השואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סימן סו וסימן קא) שצייד כדעת עבודת הגרשוני, ושם (ח"ג סימן פה) שנראה שחזר בו כשראה תשובת מר"ן שדחה דעת השואל ופסל בשינה שם אב. ועי' שדי חמד (מערכת גט סימן ג ס"ק א) שתשובה זו מוקדמת לשתי התשובות הנ"ל, אך יתכן שאת דברי מר"ן ראה זמן רב אחר כתיבת תשובה זו, כנזכר בגוף התשובה. בתשובה נוספת בשואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סימן עו וסימן קו) צייד כדעת עבודת הגרשוני. אמנם במהדורא תיננא (חלק ד סימן קנט) כתב: "דבמקום עיגון ושעת הדחק כדאי הבעל עיטור לסמוך עליו וכן העידו בשם דו"ז הגאון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעל ישועת יעקב שסמך על העה"ג בשעת הדחק". וכן בשו"ת נטע שעשועים (סימן צב) צידד כדעת עבודת הגרשוני.

אמנם עבודת הגרשוני עצמו כתב שדבריו נגד הב"י, וכ"כ בשו"ת ר' עקיבא איגר (סימן קטז) ובשו"ת כנסת יחזקאל (סימן ע) שדברי עבודת הגרשוני הם נגד השלחן ערוך.

כ"כ בספר גט פשוט (סימן קכט ס"ק נד) שנראה שדעת האחרונים מסכמת שלא לסמוך על בעל העיטור.

כ"כ בעל שער משפט בספרו שו"ת נחלת אבות (סימן כז), ז"ל:

"ובספר מכתב מאלהו [שער ד' סי' ד'] הביא כמה פוסקים שכתבו דעת בעל העיטור להכשיר בשינוי שם האב, וכן פסק בתשובת עבודת הגרשוני סי' נ"ה, מ"מ קשה לסמוך עליהם אף במקום עיגון בדבר שמבואר בשו"ע (סי' קכ"ט ס"י) ורוב הראשונים והאחרונים לפסול. ולא ראיתי מיקל בזה זולת העיטור."

כ"כ בשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק ב סימן קלה), ז"ל:

"ועבודת הגרשוני ז"ל [סי' נ"ה] רצה להתיר באופן שיסכימו עמו גדולים אך לא הסכימו עמו כמבואר באחרונים, ואם כן אין מי שיקל בזה ואם חכמי דורנו ושלפנינו לא כביר הראו פנים להתיר במחילת כ"ת אלף אלפי פעמים לא ידעתי איך מלאו לבם לעמוד נגד הרא"ש והרשב"א ומרן הב"י ומהריב"ל ומהר"ח"ט ומהרי"ט וחביריו והרמ"א ובית שמואל וגט פשוט ומכתב אלי' וגט מקושר ז"ל [לגט פשוט סק"נ] ואני אם כי ידעתי מיעוט ערכי לפני חכמי דורנו לא אשמע להם ובפלפולם מתוס' למה לא משני הגמרא כן ולמה לא מוקמי באופן זה כמבואר בספריהם, כי ידוע שאין מוציאים דין מתוך פלפול, ויהי' להם מה שחדשו ואין לנו אלא דברי הראשונים ז"ל ובאם שלא נתחזקה למ"ד יום בחתימה בשם השינוי בשם אביה תצא מבעל השני וזה ברור."

כ"כ בשו"ת בנין ציון (סימן קמב), ז"ל:

"שמה שכתב שהמורה רצה לסמוך על תשובת עבודת הגרשוני (סי' נה) שהכשיר גט שבא ממרחקים שנשתנה שם אבי האשה במקום עיגון, אין אני רואה שום סמך בזה, שכבר חלקו על היתר זה בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' ע) ובשו"ת צמח צדק (סי' פ"ג) שכתבו ח"ו לסמוך על גט זה והצ"צ כתב לשרוף הגט שלא יבא אחד ויכשל בו להתיר ליתן אותו [...] ומי יערב לבו לסמוך על דעת יחידית נגד כל הגדולים החולקים עליו."

כ"כ ערוך השלחן (סימן קכט סעיף ט) שדעת עבודת הגרשוני כטלה כנגד רוב רבותינו הראשונים והאחרונים.

כ"כ הרב זצ"ל בשו"ת עזרת כהן (סימן פט) שדברי עבודת הגרשוני הם נגד השלחן ערוך.

אמנם בשו"ת עזרת כהן (סימן צ) דן בשינה שם אבי המתגרשת. הביא מי שכתב שהרא"ם בכלל המקילים ודחה דבריו, וכתב, ז"ל:

"אלא שמסוף התשובה נראה שהיו שם חכמים שהורו להקל, ולא עמד נגדם כ"כ, אלא שהורה את דעתו, ומסתמא גם המקילין לא קטלי קני הווי, והיו גדולי הוראה שראוי לצרף דעתם ליתר המקילים."

הרי לנו שאף שאין הלכה כדעת העטור ועבודת הגרשוני, יש לצרפם לקולא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ע"י בשו"ת ר' שלמה איגר (אבן העזר סימן כט) שיש לעשות שיטה זו סניף, וכ"כ בשו"ת זקן אהרן (ח"א סימן פח). ובשו"ת דברי מרדכי (סימן טו) בתשובת מהר"א ישראל מרודוס כתב שיש לצרף שיטת בעל העיטור לספק. וע"ע במקורות שהובאו באוצר הפוסקים (סימן קכט סעיף י"ס ק"א).

נראה שמעיקר הדין אין להתיר מטעם זה, אך חזי לאיצטרופי למ"ש לעיל ולקמן.

ע"י בשו"ת יביע אומר (חי"א אה"ע סימן עה אות ג) שכתב שיש לצרף שיטת עבודת הגרשוני.

ט. שינוי בשם אבי המתגרשת

בנדון דידן השינוי הוא בשמו של אבי האשה. ידוע שיש שכתבו ששינוי בשם אבי המתגרשת קל משינוי בשם אבי המגרש.

בשו"ת דרכי נועם (לאבי בעל גנת ורדים) (אבן העזר סימן ו) הביא דברי הרא"ש בתשובה שפסל בשינה שם אבי המגרש, וכתב: "דה"ה אם שינה שם אבי האשה דמיפסל גיטא דמאי שנא משם אביו". ע"י ב"י (סימן קכט סעיף ט) שכתב שאין חילוק בין שם אבי הבעל לשם אבי האשה לעניין חיוב כתיבתם בגט.

בשו"ת כנסת יחזקאל (סימן ע) כתב ששינוי בשם אבי המתגרשת גרע טפי משינוי בשם אבי המגרש, שבשם אבי המגרש טעם הפסול הוא משום לעז, אך בשם אבי המתגרשת שמא יש לו אשה אחרת ששמה כשם אשתו וכתבו שם אבי האשה השניה בגט.

אולם בשו"ת ראנ"ח (סימן יא) חילק בין שינוי בשם אבי המגרש לשינוי בשם אבי המתגרשת. טעם לדבריו כתב:

"לפי סברת גדולי המפרשים הרא"ש והרשב"א ז"ל שסוברים דשם אבי המתגרשת אינו מעכב בגט כמו שכתב הרא"ש בתשובה והביאה הטור אה"ע בסימן קכ"ט והרשב"א בתשובה בין בשם אבי המתגרשת בין בשם אבי המגרש, ואף מהר"י ז"ל שנראה מדבריו בכתבים ששם אבי המגרש מעכב אפשר דלא קאמר אלא על שם אבי המגרש אבל באבי המתגרשת מודה לשאר הפוסקים, ויש לחלק בין אבי המגרש לאבי המתגרשת במעט חלוק וק"ל."

ע"י בשו"ת חכם צבי (חא סימן לא) שהביא דברי הראנ"ח, ודקדק משו"ת הב"ח (סימן צב) שלא ס"ל כחילוק זה.

בשו"ת אדמת קודש (ח"א אבן העזר סימן מט) הביא דברי הראנ"ח, וכתב על דבריו:

"לא ביאר לנו הרב הנז' מה בין זה לזה אלא שסתם קאמר ויש לחלק בין אבי המגרש לאבי המתגרשת במעט חילוק עכ"ל והחילוק הכחידו תחת לשונו והבליעו בנעימה ומאן יהיב לן עפרא מתותי כרעיה כו'."

וכן בספר אמרות טהורות למהר"א ישראל (נדפס בשנת תקמ"ו) (אבן העזר סי' קכט אות ו) הביא דברי הראנ"ח, וכתב שלא ידע לפרש מהו החילוק בין שם אבי הבעל לשם אבי האשה.

בספר גט פשוט (אבן העזר סימן קכט ס"ק מט) ביאר טעם החילוק, וז"ל:

"ואי לאו דמסתפינא הו"א דאפילו הריב"ל לא קאמר דתצא אלא בשינוי שם אבי המגרש משום דדמי לשינה מקום דירתו דאיכא לעז לומר אין זה שגירש, יען אדם נקרא ע"ש דירתו פ' ממקום פ' וכן ע"ש אביו פב"פ כמו שכותבין בשטרות ובחתימה וכן קורין אותו לס"ת במקומות רבים. אבל האשה דעודה בבית אביה קטנה או נערה אינה חותמת שום שטר ואין לה שום עסק שיכתבו בשטרות בת פ', ומשנשאת אינה נקראת ע"ש אביה כי אם ע"ש בעלה פ' אשת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פ' או אלמנת פ'. וכיון שכן דמיא לשינוי שם הלידה דכשר משום שאין אדם נקרא ע"ש לידתו. אבל מה אעשה שבתשובת הרא"ם סי' ס"ו ומהרח"ש סי' ג' לא חילקו כה"ג בין אבי האיש לאבי האשה. אך מצאתי רמז סיוע מתוך דברי מהראנ"ח ח"א סימן י"א דכתב לחלק בין אבי האיש לאבי האשה, דאפילו מהרי"א דכתב דשם אביו צריך לכתוב בגט, אבל שם אביה יודה לשאר הפוסקים. ויש לחלק בין אבי המגרש לאבי המתגרשת במעט חילוק וק"ל עכ"ל."

כ"כ הרב זצ"ל בשו"ת עזרת כהן (סימן צ) שיש לצרף לקולא בשינוי שם אבי האשה, "ועיקר הדבר מפני שהוא שם של אבי האשה שאינו מפורסם כ"כ בקריאת התורה, ודברי פרסום כיו"ב כשם אבי האיש".

בשו"ת חתם סופר (אבן העזר ח"ב סימן טז) ביאר סברת הראנ"ח כמ"ש הגט פשוט, ונראה שסבר שלכל הפחות יש כאן צד לצרף. תמה על דבריו בשו"ת דור רביעי (סימן א) מדברי הגט פשוט עצמו שהובאו לעיל, שכתב בסוף דבריו: "אבל מה אעשה שבתשובת הרא"ם סי' ס"ו ומהרח"ש סי' ג' לא חילקו כה"ג בין אבי האיש לאבי האשה".

נראה שביאר החת"ס שלא דחה הג"פ דברי ראנ"ח מכל וכל ויש לצרפם, וזו כוונתו במה שכתב בסוף דבריו שמצא סיוע מדברי הראנ"ח. וכ"כ בשו"ת שם אריה (סימן מה) שזהו פירוש דברי הג"פ.

בשו"ת שם אריה (אבן העזר סימן יד) ביאר שהחילוק בין שם אבי הבעל לשם אבי האשה הוא משום שהגט כתוב בלשון בעל ולכן יש לעדים לדקדק במה שעל הבעל לדקדק ושם אביו ידוע לו, מה שאין כן שם אבי אשתו שאינו בהכרח ידוע לו. ושם כתב שקשה לסמוך על טעם זה בפני עצמו.

בשו"ת חשק שלמה (סימן כב) כתב שיש להקל בשינוי שם אבי המתגרשת כי בזמן הש"ס לא נהגו לכתבו בגט, וכשנמנו וגזרו על שינוי שם אבי המתגרש לא גזרו באותו מעמד על שינוי שם אבי המתגרשת.

בשו"ת מהר"ח הכהן רפאפורט הביא דברי הראנ"ח, וכתב שיש בזה צד להקל.

בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה קמא חלק א סימן סו) כתב:

"ובתשובה אחרת כתבתי דדעת עבוה"ג דאף בשינה בשם האב כשר ואף דהצ"ץ וכנ"י כתבו שטעה בזה טעות גדול אני הכינותי לבי ליישב והראיתי שגם דעת בעל העיטור כן ועכ"פ באבי המתגרשת בודאי יש להקל."

והניף ידו שנית במהדורא חמישאה (סימן מג), ז"ל:

"ומצאתי בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק מ"ג שהבי' בשם בעל העיטור דדעתו דאף בשינה בשם אביו (פסול) [צ"ל כשר – א.א.א.] ואף דלא קי"ל כן וכל הפוסקים חלקו עליו בזה ועג"פ ס"ק נ"ד מ"מ כבר כ' הג"פ דזה דוקא בשינה שם אבי המגרש אבל באבי המתגרשת י"ל דכשר אף בשינה."

בשו"ת חסד לאברהם למהר"א תאומים (מהדו"ת סימן נה-נו) כתב שיש להסתפק אם שינה שם האב פסול או בטל, אך דוקא בשינה שם אבי הבעל, מה שאין כן בשינה שם אבי האשה לכו"ע פסולו מדרבנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בש"ת כתב סופר (אבן העזר סימן עו) הביא שבתשובת הרא"ש (כלל מה סי' כז) כתב שטוב לכתוב שם אבי האשה בגט כדי לברר הדבר אם יש שני יוסף בן שמעון בעיר, ואם לא הזכיר שם אביה מגורשת, וז"ל:

"והנה מראש דבריו נראה כי אין קפידא מה"ד אפילו לכתחלה רק עצה טובה קמ"ל דטוב הוא להזכיר. ומסוף דבריו דכ' דאם לא הזכיר רק שמה וכו' מגורשת משמע דאיכא קפידא מה"ד לכתחלה, וטוש"ע כתבו על שמו רק דבדיעבד כשר כדנראה מסוף דבריו, וס"ל דמסוף דבריו נראה כי ראש דבריו אינן אמת לדינא, וקשה איך יסתור דברי עצמו מיני' ובי' ובעל ג"פ לא העלה מידי ע"ז, ולא העלה אלא דשיטת הרא"ש דלכתחלה ודאי צריך לכתוב שם אבות דלא כעיטור, ולפע"ד נראה דרישא וסיפא חדא מלתא היא ועולה בקנה א', דתחלה כ' דטוב לכתוב כדי לברר הדבר אם יש ב' יב"ש וכן נראה שהי' נוהגין כן ממה דנזכר בכ"מ ב' יוסף ב"ש וכן מהא דאיתא פ' האשה שלום אנא תנן ב"ח מנהרדעי, וכן בפ' השולח אחא בר הדי' וכו' ועיי' ג"פ. ונ"ל אחר שנהגו כן מהיות טוב, סימנא מלתא הוא, ומי שאינו כותב כן יש לחוש ללעז שיאמרו מדלא כ' שם אביו ש"מ דאחר הוא גר או שתוקי ואסופי דא"י שם אביו, ולכן כ' הרא"ש אם לא הזכיר דמגורשת בדיעבד דלכתחלה יש לכתוב מאחר שנהגו לכתוב יש לחוש ללעז קצת כהנ"ל."

הנה ביאר שהצורך בכתיבת שם האב הוא מחשש שיאמרו כי השמטת שם האב מלמדת ששתוקי הוא, ויש לחוש ללעז שאין זה המגרש.

מתוך כך כתב שיש מקום לחלק בין שם אבי המגרש לשם אבי המגרשת:

"דבאבי המגרש יש חשש לעז הרבה יותר מבאבי המגורשת דבאבי המגרש לא רחוק כ"כ שיאמרו מדלא כ' שם אביו כמו שנוהגים ורגילים מהיות טוב ש"מ דלא הוא כ' אלא אחר גר שתוקי או אסופי דא"א לכתוב שם אביו, אבל באבי האשה צריכי' לומר שיש לבעל זה עוד אשה אחרת גיורת או שתוקי' וכו' וכ' לה גט זה ואבדה אותו ומצאתו היא כ"כ האי ודאי רחוק שיוציאו לעז משו"ה ועכ"פ אינו דומה לשם אבי המגרש דקרוב יותר לחוש ללעז שיאמרו דגר או אסופי כ' גט לאשתו וחזר בו והשליכו ומצאה היא ועיי' רש"י ותוס' ריש גיטין ולקמן כ"ז ע"ב וברש"י ותוס' שם והחילוק נכון שי"ל דתה"ד אינו מחמיר רק בשם אבי המגרש אפילו בדיעבד, והרא"ש לא מתיר בדיעבד רק במה דאיירי ב' בשם אבי האשה מתיר בדיעבד, דאין חשש לעז כ"כ ולכתחלה כותבי' כדי לצאת מידי לעז כ"ד."

ע"ע בשו"ת אור לי לבעל שדי חמד (סימן קכט אות ג) שכתב שבשם אבי האשה יש צד להקל.

כ"כ בשו"ת רב פעלים (חלק ב אבן העזר סימן כד), ז"ל:

"זאת ועוד יש להכשיר בנ"ד מסברת מהראנ"ח ח"א סי' י"א בשינה שם אבי האשה דיש להקל, דמה שיש לחוש הוא דוקא בשינה שם אביו של המגרש, וכמ"ש בגט פשוט סי' קכ"ט סוף ס"ק מ"ט, ואף על גב דהביא מדברי הרא"ש ז"ל דאין לחלק בהכי, עכ"ז סברה זו תהני בנ"ד לסניף להתיר."

יתר על כן חידש האור שמח (הלכות גירושין פרק א הלכה א), ז"ל:

"אף שהעלו כל האחרונים ובראשם הג"פ והגר"א דשם עירו שצריך לכתוב לכתחלה אף דאם לא כתב כלל כשר, מ"מ אם שינה פסול, דקיימי עדים עלה עיין שם. נראה דאם שינה שם אבי המגרש דפסק (באבן העזר) בסימן קכ"ט (סע"י) שאם ניסת תצא, דוקא באבי המגרש, הא באבי המתגרשת, כיון דאף לכתחלה א"צ לכתוב לכן אם שינה כשר, וזה קולא גדולה."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכ"כ בשו"ת אור שמח (ח"א סימן ח).

בשו"ת שם אריה (סימן מה) הקשה על דברי הגט פשוט, שמדברי הב"י נראה שאינו מחלק כחילוקו. נראית כוונתו שהטור (סימן קכט סעיף ט) הביא דברי הרא"ש בתשובה שאם לא הזכיר שם אבי האשה בגט כשר. על דברי הטור כתב מר"ן בב"י: "ומשמע דהוא הדין לשם אבי הבעל דכשר דמאי שנא". הרי שלדעת מר"ן אין חילוק בין שם אבי האיש לשם אבי האשה.

לטעם שכתב בשו"ת שם אריה (אבן העזר סימן יד) שהחילוק בין שם אבי הבעל לשם אבי האשה הוא משום שהגט כתוב בלשון בעל ולכן יש לעדים לדקדק במה שעל הבעל לדקדק, מה שאין כן שם אבי אשתו שאינו בהכרח ידוע לו, קשה שכך יש לחלק גם באשר לצורך לכתוב את שם האב עצמו. כמו כן קשה למ"ש בשו"ת חשק שלמה (סימן כב) שיש להקל בשינוי שם אבי המתגרשת כי בזמן הש"ס לא נהגו לכתבו בגט, וכשנמנו וגזרו על שינוי שם אבי המתגרש לא גזרו באותו מעמד על שינוי שם אבי המתגרשת.

אולם לטעמו של הגט פשוט יש ליישב שמה שיש לכתוב שם האב הוא משום שהוא חלק מכתבת השם, ואילו הטעם לפסול בשינוי שם האב הוא משום לעז. הרא"ש בתשובה כתב שאם השמיט שם אבי האשה כשר. אם כן ס"ל שכתבת שם אבי האשה אינה חלק מהשם, ודי בשם האשה בלבד לכה"פ בדיעבד. על כך כתב מר"ן בב"י שה"ה לשם אבי הבעל, דמאי שנא. אולם הפסול בשינוי שם האב הוא משום לעז, ואין להשוות בין הלעז שיש בשינוי שם אבי האיש לשינוי שם אבי האשה, כמ"ש הגט פשוט (סימן קכט ס"ק מט) כי אדם נקרא על שם אביו:

"כמו שכותבין בשטרות ובחתימה וכן קורין אותו לס"ת במקומות רבים. אבל האשה דעודה בבית אביה קטנה או נערה אינה חותמת שום שטר ואין לה שום עסק שיכתבו בשטרות בת פ', ומשנשאת אינה נקראת ע"ש אביה כי אם ע"ש בעלה פ' אשת פ' או אלמנת פ'. וכיון שכן דמאי לשינוי שם הלידה דכשר משום שאין אדם נקרא ע"ש לידתו."

לעיל הבאנו גם מה שיישב בעל כתב סופר קושיה זו.

ע"ע בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו אה"ע סימן פט סעיף ג) שמכח קושיית השם אריה הנ"ל כתב שדברי הג"פ אינם כדעת מר"ן, וכתב שבכל זאת יש לצרף סברה זו לס"ס. ע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"י אבן העזר סימן לו) שצירף לקולא בנדון שהיה השינוי בשם אבי המתגרשת.

י. קריעת הגט

בשו"ת בני בנימין (סימן יב) כתב שיש להתיר משום שבזמננו שגונזים את הגט אין לחוש ללעז. טעם זה יבואר לפשטות דברי הרא"ש שהפסול בשינוי שם האב הוא משום לעז הרואים, ולא לדרכו של הב"ח. כ"כ להקל נושא האפוד (סימן כז אות ז), חידושי אנשי שם (סימן צ"ד), שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן רמ"ו ושו"ת זקן אהרן (חלק א סימן פח), ז"ל:

"ועוד בה שלישיה להתיר אפילו לשיטת הרא"ש דחושש ללעז, דהא עיקר הלעז הוא לא משום שיאמרו שגירשה בגט פסול ולא גירשה כדין, אלא משום דיאמרו שאחר היה המגרש ולא בעלה וכמ"ש רש"י ורא"ש גיטין ל"ד על הא דהתקין ר"ג לכתוב וכל שום, דהוצרך לזה שלא יוציאו לעז לומר שלא גירשה בעלה רק אחר גירשה, וכ"כ הרא"ש במשנה דהיה משנה שמו וכו' דאם תבוא להנשא לאח"ז בגט שתחת ידה יאמרו שאינה מגורשת שאין זה השם הכותב בגט, א"כ זה אין שייך כ"א בזמן הש"ס דהיו סומכין על הגט שיהא לראיה בידה לאנסובי, אבל לדידן דנהגו לקרוע הגט ואינו עומד לראיה כלל א"כ

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ליכא האידנא כלל חשש לעז, וחדאי נפשאי ששוב ראיתי שקדמוני בעצה זאת הגרי"א ז"ל, וכיון דלא שייך בזה טעם דלעז ע"כ יש להקל בזה"ז היכי שאין בו שינוי מה"ת רק מדרבנן כיון דבטל הטעם.

אמנם בשו"ת נחלת אבות (סימן כא) החמיר בזה, ז"ל:

"וכן מוכח מדברי הרב רמ"א (סי' קכ"ט ס"י) דסתם בפשיטות דשינוי שם האב אף שהוחזק בשם זה לא תינשא, וכן הסכימו כל גדולי הספרדים בתשובותיהם, אף שזה היא מנהג קדום אף בזמניהם לגנוז הגיטין כמבואר בספרים שלהם וכמו שכתב הרב רמ"א בסדר הגט, אלא ודאי כמו שכתבתי."

כן כתבו להחמיר הטיב גיטין (אות ו ס"ק יט) ודברי חיים (מדור התשובות אות קכז).

לדינא מצאנו לרבנותינו שצירפו סברה זו, כ"כ בשו"ת עזרת כהן (סימן צ), ז"ל: "וכבר כתבו אחרונים שבזה"ז קליש חשש הלעז מפני שהגט נגזר אצל הרב המסדר". וכ"כ בשו"ת יביע אומר (ח"י אה"ע סימן לו, וחי"א אה"ע סימן עח) שסברה זו חזיא לאיצטרופי, ע"י במקורות שהביא שם.

יא. צירוף מה שבמרשם האוכלוסין ובתעודת הזהות של המתגרשת נכתב שם אביה שלום

שם אבי האשה נכתב כבר בתעודת הלידה ובכל רישומי משרד הפנים "שלום" עד לתקון הדבר בשנת תשע"ז, עשר שנים לאחר שהתגרשה לראשונה. כמו כן בנישואיה הראשונים נכתב בכתובה השם "שלום" כשם אביה.

האשה עצמה סברה שיש משמעות לכך שבאופן רשמי שם אביה בתעודת הזהות הוא המכריע לגביה, ונקבה בשם זה בזמן בירור השמות. כמו כן לא ראתה לנכון לשנות את שם אביה במרשם האוכלוסין שלה ובתעודת הזהות שלה. גם בכל מקום רשמי בו הציגה עצמה נקטה בשם השינוי של אביה. אין ספק שלא הייתה כוונתה ששם אביה הוא שלום, וברור ששמו שלמה בלבד. על אף זאת קבלה את העובדה שמיום לידתה עד לאחר גירושיה נכתב שמו בתעודת הזהות שלה ובמרשם האוכלוסין שלום.

לעיל כתבנו כי לדעת הבית מאיר וסיעתו אליבא דהרא"ש, באופן זה אין הגט בטל. הטעם לכך שהגט בטל בשינוי שם האב לדעת הבית מאיר הוא שיש לדון את הגט כפי שהרואים קוראים אותו, ואם כל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת "אין כתב זה מורה שגירש אשה זו". כך פירש הבית מאיר דברי הרא"ש בתשובה, ומטעם זה הגט בטל. יסוד סברתו נראה שמעיקר הדין היה ראוי שיודה הרא"ש לבעל העיטור שכתב בשינוי שם האב אינו פוסל כיון שאין צריך לכתבו, וחלק הרא"ש על דבריו מטעם צדדי, והוא הלעז, כפי שכתב (כלל יז סימן יב). פסול זה הוא מפני הרואים ואינו פסול עצמי, אלא שהבית מאיר פירש שהגט בטל:

"ואין זה דומה למה שזכרו פסול דבריהם בחשש לעז, שזהו הלעז דמתילד ע"י ערעורו דהבעל, כזה אינו אלא לעז דרבנן, אבל לעז זה דכל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת הוא בכלל ענין הגט ובטל מה"ת, שאין כתב זה מורה שגירש אשה זו."

בנדון דידן אין נכון לומר שכל הרואים יאמרו שאין אשה זו מגורשת, שהרי רבים יודעים ששם אביה רשום בתעודת הזהות שלה, אף אם בטעות, שלום, וכבר מעת לידתה נרשם שם זה בתעודת הלידה שלה. נראה שבאופן זה הגט אינו פסול מהתורה, אלא לכל היותר מדרבנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמבואר לעיל (אות ו) הכלל הוא שאם נשאת בגט הפסול מדרבנן אין הולד ממזר זולתי פסולי דרבנן חמורים, ובכללם שינוי בשם האב. בנדון דידן יש מקום לומר שאין חשש לעז, כי ידוע לכל מכריה ששם אביה בתעודת הזהות שלה הוא שלום. כתיבה זו היא בטעות והגט פסול, אך לעז אין כאן, ואף אם יפסל הגט הרי הוא ככל פסולי דרבנן או כהוחזק שם השינוי, שכתבו רבים שאם נשאת לא תצא, ע"י אוצר הפוסקים (סימן קכט סעיף י"ס ק"ג).

כעין דברים אלו מצאנו בכמה פוסקים.

בשו"ת שם אריה (סימן מה) כתב שכל שאין לחוש ללעז הגט כשר. שם דן בגט מומר שטעו בשם אביו, וכתב כיון שבמומר כותבים את הגט על פיו כבשעת הסכנה, יש לתלות שטעו העדים במה שקבלו דבריו ואין כאן חשש לעז. בגט עצמו יש היכר שהוא גט מומר לפי מנהגם שרק בגט מומר כתבו וכל שום, ולכן יש להקל ולומר שאין כאן חשש לעז.

אם הדברים אמורים בגט מומר, ק"ו בנדון דידן שבשעת כתיבת הגט היה כתוב שם אביה בתעודת הזהות שלה שלום ואין כל חשש ללעז, כי יאמרו שכתבו על פי תעודת הזהות ושאר המסמכים המפורסמים. ע"י שדי חמד (מערכת גט סימן ג ס"ק טו) שנראה שהסכים עמו בעיקר הדין. השם אריה רבנותא קתני והכשיר את הגט. כאמור לעיל נראה שאף אם נפסול אין לומר שהפסול הוא חמור והולד ממזר, ונכון יותר לדמותו לדברי רש"י בתשובה שכתב הגט פשוט שיש לסמוך עליהם בדיעבד.

בשו"ת נשמת חיים (סימן קנט) לגר"ח ברלין כתב גם הוא על דרך זו שכל שאין חשש ללעז הגט כשר, ז"ל:

"וכבר נשאלה שאלה כזו, מלפני מר אבא סבא קדישא רבן של ישראל, הגאון הקדוש מוהרר"ח מוואלאזין נ"ע, ונדפסה בספר נודע בשערים להגאון ר' דובעריש אשכנזי אב"ד לובלין בחידושי הלכות גיטין סי' קכ"ט סעי' י', והעלה בתשובתו שם ע"פ שיטת הרא"ש בסוגי' דפ' השולח גיטין ל"ד ב' במי שיש לו שני שמות א' במקום הכתיבה וא' במקום הנתינה, דאם לא ידעו במקום הכתיבה שיש לו להמגרש שני שמות, אין להם אלא השם שהחזיק בו לפניו, ולא חיישינן כלל בכהאי גוונא ללעז, ולא החמירו חז"ל לפסול הגט משום חשש לעז אלא היכא שיודעים במקום הכתיבה, שיש לו עוד שם אחר. והכי נמי בשם אביו אם לא ידעו שמו האמתי וכתבו כפי מה שאמר בנו המגרש אין לפוסלו משום חשש לעז. ועד כאן לא פסל הרא"ש בתשובתו הידועה, ביוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל, אלא בשיהיה ידוע לנו שם אביו שמעון, אך בשביל שהמיר אביו את דתו לא רצה בנו להזכירו בשמו והחליף שמו בכוונה בשם שמואל, כמבואר לשון תשובת הרא"ש הזו בטור שם, ובכהאי גוונא ודאי יש חשש לעז. אבל אם אין אנו יודעים שם אביו כלל וכתבו שם אביו ע"פ דברי בנו המגרש, אין לחוש בכהאי גוונא ללעז. והורה שם להלכה להיתר, וכ"כ בפתחי תשובה ס"ק כ"ד בשם תשובת בית דוד לתלמידו הגאון אב"ד במינסק, והביא כן בשם הרדב"ז והרלב"ח והתוספות יום טוב, ושיש לסמוך עליהם ולפסוק כן להלכה למעשה."

נדונו קל יותר מנדוננו, מכיון שבנידו"ד ידוע לכל ששם האב הוא אחר, ומכל מקום על פי דרכו יש לומר שאין כאן חשש לעז כי רבים יודעים ששם אביה רשום בתעודת הזהות שלה, אף אם בטעות, שלום, וכבר מעת לידתה נרשם שם זה בתעודת הלידה שלה.

ע"ע בתשובת הגר"ש סלאנט בשו"ת בני בנימינ (סימן יג) שכל שניתן הגט במקום שלא שכיח שיבואו אנשים ממקומו של האב, אין חשש שיוציאו לעז ויש להכשיר את הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על דרך זו כתב הרב זצ"ל בשו"ת עזרת כהן (סימן ז):

"וזה נראה שעיקר חששות של לעז אינו מפני בני המקום, שאפשר להודיע שם את הענין, אלא מפני שהגט היה ביד האשה, והיא תוכל לבא למקומות רחוקים שאינם יודעים מהפרסום ויהיה לעז, אם יודע שם במקרה ששם אביה הוא בשינוי, ויסברו שאשה אחרת היא המגורשת, והיא השיגה הגט הזה, וחפצה להנשא ע"י באיסור. וכבר כתבו אחרונים שבזה"ז קליש חשש הלעז מפני שהגט נגנז אצל הרב המסדר, ועכ"פ גם כשנאמר שחוששין לזה, כיון שהי' מקום לחוש לזה בימי חז"ל, מ"מ במקום רחוק ודאי י"ל שיתלו בחניכה שאינה ידועה, או בכינוי ע"פ מקרה."

יב. אפשר שהוחזק שם אביה שלום

יש מקום לומר שכיון ששם אבי האשה נרשם בתעודת הלידה שלה, בתיק משרד הפנים, בתעודת הזהות ובכתובתה, שלום, הוחזק שם אביה שלום. אף שאין ספק שהאשה עצמה יודעת כי טעות היא מכל מקום אין לבטל את העובדה שבאופן רשמי כך היא מוחזקת. כשם שהיא סברה שלרישום יש חשיבות יתירה, כך גם יתכן שסוברים אחרים שניתן להתעלם משמו האמיתי של האב וללכת לפי הרישום. אם כך הדבר, באנו לשיטת היש מי שאומר שהביא מר"ן (סימן קכט סעיף י).

יתר על כן, בשו"ת מבי"ט (חלק ב סימן נב) דן באותו נדון בו דן מר"ן בשו"ת בית יוסף (דיני גיטין וגירושין סימן יג), במי שהחזיק עצמו בשם שמואל בן יצחק וכך נכתב שמו בשני גיטין, ואח"כ נשא אשה שלישית בשם זה, ואח"כ העידו כי שינה שם אביו.

המבי"ט הביא מה שנחלקו אם הגט כשר או פסול. הביא דברי המהר"י בן לב שכתב שתצא מזה ומזה, ודברי החכם שכתב שהגט כשר, וכתב:

"ואיני מכיר באיזה אופן יחזיק הבן שם האב בשם אחר, כי בשלמא כשהוא משנה שמו אומר שמי כך וקורין אותו כך כל הקורין אותו והמדברים עמו וכן קורין אותו לס"ת וכן חותם שמו, אבל כשמשנה שם אביו שאינו בחיים ואינו מצוי עמו, איך יתחזק שינוי שם אביו? מי קורא לו? מי מדבר עמו? וגם לס"ת אין מנהגינו לקרות לשום אדם לס"ת כי אם בשמו וכנויו, וכן בחתימה חותם שמו בכינויו לא כאשכנזים שחותמים שם אביהם וקורין אותם לס"ת ג"כ בשם אביהם וא"כ אין כאן חזקת שינוי שם האב בכל המקומות כמו שכתב החכם יצ"ו ואין מקום למה שדחק ראית החכם האוסר מתשובת הרא"ש ז"ל ממי ששינה שם אביו שהמיר כיון שאין כאן חזקת שינוי שם אביו."

עוד כתב שם שרחוק הוא שיתחזק אדם בשם אביו:

"שאיין אנחנו קוראים בשם האב לא לס"ת ולא בכרכת נדבות וגם הרוב אינם חותמים שם אביהם בשטרות או בכתבים וגם אם הוא היה חותם הוא רחוק לברר שחתם ג"פ קודם הנישואין."

אם כן הדרך להחזיק שם אביו היא במה שחתם עצמו שלש פעמים בשם אביו.

בהמשך דבריו כתב המבי"ט שאין צריך דוקא שיחתום עצמו, ויש אופן נוסף שיכול להחזיק שם אביו, ז"ל:

"אלא שנ"ל להכשיר הגט של האשה השניה במה שהוא קרוב להתברר שכתוב בכתובת האשה הראשונה שמואל בן יצחק כפי מה שבא בשאלה ובכתובת האשה השניה כתבו ג"כ שמואל בן יצחק והרי הוחזק שמו בשם אביו בג"פ."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביאור דבריו שמה שנכתב שם אביו בכתובת אשתו הראשונה והשנייה וכן בגט הראשון גם הוא כחתימה, וכיון שהוחזק ג"פ יש להכשיר את הגט השני לכל הפחות כדיעבד שלא תצא זו שנתגרשה בשנית מיד בעלה .

אם כן, אם נכתב שם אביו בכתובה הרי הוא כחתימה. בנדון דידן נכתב שם אביה שלום בכתובתה הראשונה. כתיבה זו הייתה מרצונה הטוב ובפני אביה, והרי החזיקה עצמה בשם השינוי. לענ"ד יש בהחלט מקום לצרף את הרשום בשם אביה בעוד שלושה מסמכים הלא הם תעודת הלידה, תעודת הזהות ותעודה המעידה על שינוי שם משפחתה. ואף שאין דמיון גמור – כי בהא דהמבי"ט החזיק המגרש שם אביו בשקר במקום שם אביו האמיתי, כי אביו המיר דתו ולא רצה שיחשבו שהוא בנו, ואם כן חפץ הוא בשם השינוי, מה שאין כן בנדון דידן שהאשה עצמה יודעת שהכתוב במרשם האוכלוסין הוא טעות – עדיין יש לומר כי הפסול בגט אינו חמור. אלא ככל פסולי גיטין שאין הולד ממזר.

ע"ע בשו"ת חתם סופר (אבן העזר ח"ב סימן טז), שכתב ז"ל:

"אבל הכא נהפוך הוא שבמקום הנתינה נתפרסם שמה ע"י ב' כתיבות נדצ"ל כתובות -א.א.א] וע"י מניעת פדיון פטר רחמה בת פלוני הלוי ואלו היה נודע לנו קודם נתינת הגט הטעות הזה לא היינו מגרשים לא בשם בת הלוי שהוא בטעות ולא בסתם בת פלוני מפני שהוחזקה ונתפרסמה בלוייה ואיכא לעז והיינו מצריכים שתעקור בפרסום שם בת לוי שלשים יום ושיפדה הבן בפומבי ולעשות פרהסי' לדבר ועכשיו שלא נודע לנו מקודם נלע"ד כ"ע מודים דכי האי גווני אינו אלא כמו שם הלידה ע"כ."

אב"ד חיפה הרה"ג רי"ש גמזו כתב בשורת הדין (כרך ה עמוד ר-רא) שיש לדון שם אב הכתוב בתעודת זהות של הבן כהוחזק שם אביו בשם זה על פי דברי המבי"ט הנ"ל, וז"ל:

"אבל נראה לומר דמקרי הוחזק בשם השני, דבתשובות המבי"ט ח"ב סמן נ"ב כתב, דאם תוך ל' יום קראו אותו פלוני בן פלוני ג' פעמים או חתם עצמו ג' פעמים בשינוי, מקרי שהחזיק שם אביו בשינוי, והובא בפ"ת ס"ק כח עיין שם. וא"כ כיון שבתעודת זהות כתוב מישל ובכל המקומות שמשתמשים בתעודות בעיריה ובקופ"ח וכדומה רושמים מישל א"כ הוי כהחזיק עצמו בשם אביו מישל, ואף על פי שבתעודת נישואין כתב השם האמיתי יוסף וכן כששואלים אותו על שם אביו אומר יוסף, מ"מ הוי כמו שיש לאביו ב' שמות א' יוסף וא' מישל, ואפילו נאמר שהשם העיקרי זה יוסף והשם הטפל זה מישל מ"מ כיון שגם מישל זה שם שהחזיק לאביו, א"כ כשכתב בגט שם אביו מישל לא הוי שינוי שם אביו ממש והגט כשר כמו שמבואר בשו"ת מהר"ם מבריסק סימן לה שאם כתב בשם אביו שם הטפל לא הוי שינוי גמור והוי כאלו לא כתב שם אביו כלל והגט כשר. וכן משמע בב"ח והובא בפ"ת ס"ק כ"ח. עיין שם. אבל אפילו שנראה לומר דמקרי הוחזק בשם מישל, מ"מ אסורה להנשא בגט כזה ורק בנשאת ס"ל לדעת יש מי שאומר שלא תצא. וגם בענין שנשאת לא תצא בארנו לעיל דבשו"ע ורוב הפוסקים ס"ל דתצא וא"כ לכאורה היה נראה לפסוק דאסור לאשה להנשא."

וכבר כתבו כמה וכמה פוסקים שלכל הפחות כדיעבד יש לנקוט כדעת היש מי שאומר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יג. גט מהרש"ם

לענ"ד די בכל האמור לעיל על מנת להתיר את הילדים לבוא בקהל ללא פקפוק. אולם כל צירוף שניתן לצרפו עדיף, וכיון שהיה בידינו לסדר גט באופן שלכמה ראשונים נעשה על ידי הפקעת קידושין למפרע, כך נעשה.

הבעל הראשון זומן לבית הדין ונענה בחפץ לב לסדר גט בשתי מסירות. במסירה ראשונה נמסר הגט קרוב לה, ובמסירה שניה ניתן לידה ממש כדרך כל מסירת גט. הדברים ארוכים.

ידועה עצת המהרש"ם (ח"א סימן ט), ומה שהקשה על דרך זו בשו"ת עונג יום טוב (סימן קסט). ע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (אבן העזר סימן לד), כתב סופר (אבן העזר סימן נא וסימן סח), מנחת שלמה (ח"א סימן עו), וקובץ תשובות לגרי"ש אלישיב זצ"ל (ח"ג סימן קצד).

ידועים גם דברי הרמב"ן בחידושיו למסכת כתובות (ג ע"א ד"ה והקשה) שדן אם יכולים ממזרים להטהר אם אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. בתרצו הראשון יישב כי אפקעינהו אינו הפקעה למפרע אלא הוראת בית הדין שאם לא יגמור לגרש יפקיעו קידושיו, ולכן גמר ומגרש, וז"ל:

"ושמעתי מתרצים דהכי קאמרינן א"כ שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הילכך גמר ויהיב גיטא מעכשיו כדי שלא יפקיעו רבנן קדושיו שלא תהא בעילתו בעילת זנות, ולא למימרא דעקרוה."

וכ"כ בחידושי הרשב"א בכתובות (שם ד"ה כל דמקדש), והובאה שיטה זו גם בחידושי הרא"ה (ד"ה והקשה) ובתוספות רא"ש (ד"ה ואפקעו) בשם רשב"ם.

לשיטה זו לכאורה לא מועילה עצה זו, עי' בשו"ת מהרש"ם (שם) שהביא דברי הרשב"א ומה שכתב על כך.

עוד הובאה בדברי הראשונים שיטת ר"ת, שאם מכוון לכך לא הפקיעו חכמים קידושיו, וז"ל הרמב"ן הנ"ל:

"וה"ר יעקב ז"ל מתרץ כיון דאדעתא דרבנן מקדש אי אתי לחפויי על בת אחותו או לטהר ממזרים לא משגחי ביה רבנן דלאו הכי הוא דעתייהו דרבנן."

עיי"ש שדחה הרמב"ן שיטה זו. בשו"ת מהרש"ם (שם) כתב שכיון שעשה על פי עצת בית דין א"ש גם לדעת ר"ת.

הרמב"ן עצמו כתב שהפקעה היא למפרע אך הולדות נותרו ממזרים מדרבנן, וז"ל הרמב"ן:

"ולדידי לא קשיא מחפה, דגבי יש אונס איכא חששא דאשת איש לעלמא שהרי נמצא גט בטל ובניה ממזרים ולא חששו למאן דמחפה על בת אחותו דאונס לאו בידו הוא, ולגבי ביטול נמי לא חששו דתקנת עגונות שכיח להו ועדיפא, ואף על גב דגבי זמן חששו, היכא דאפשר – אפשר, היכא דלא אפשר – לא אפשר, ומ"מ אני צריך לתירוץ הראשון מפני מה שאמרתי שאין ממזר נטהר בכך, ועוד וכי אינה אסורה לכהן ולקרובים, ואפשר דקדושין נעקרין לגמרי וממזרים אינם נטהרים ואיסורא דכהן וקרובים מדבריהם."

עי' בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סימן נח) שדחה מכח זאת את דברי המהרש"ם.

ע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"א אבן העזר סימן ז) שהביא תשובת הגר"א שפירא זצ"ל שיש לצרף סברה זו לרווחא דמילתא, והסכים אתו הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל שם. ושם (סימן ח) כתב שיש לצרף סברה זו לספק, והעיר על כך שגם לדעת מהרש"ם ההיתר תלוי במחלוקת הרשב"א ותוספות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם לאחר ההפקעה הבנים ממזרים מדרבנן. ע"ע במה שכתב כמו"ר הגר"ש משאש זצ"ל בשו"ת שמ"ש ומגן (ח"ד אבן העזר סימן מ).

ידועה גם עצת הגר"ש גורן זצ"ל לסדר את הגט על ידי זריקה לד' אמותיה, הובאו דבריו בספר כנס הדיינים התשע"ו (עמוד 498).

שיטתו מיוסדת על שיטת הרמב"ן בחדושו למסכת גיטין (עח ע"א ד"ה ארבע אמות), שכתב:

"וטעמא דמתניתין בין לרב בין לר' יוחנן משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, דהא ארבע אמות גופייהו בכל מקום דבר תורה אינן קונות ואין צריך לומר כל שיכולה לשמור שאינו קונה לה אלא מדבריהם, ותקנת עגונות היתה להם, וכדאמרינן לגיטין אמרו ולא לדבר אחר, אלמא תקנתא דרבנן הוא בגיטין, ומשום לתא דידהו תקינו בקידושין משום ויצאה והיתה, ומשום הכי אמר ליה שמואל לרב יהודה דלא ליעבד עובדא משום דלא תקון לאפקועי קידושין אלא במקום שיש לחוש לקלקול, ושמא משנתנו הוראת שעה היתה או משום שעת השמד נשנית, וכתב רבינו חננאל ז"ל ואת לא תעביד עובדא בהא ותורה שהיא מגורשת לגמרי עד דמטי גיטא לידה וכו' ואנו קבלנו מרבותינו שאפילו זרקו לה לחצרה לא משתריא לעלמא עד דמטי גיטא לידה דגרסינן בירושלמי המחזור מכולם עד שיתננו לה בידה, אלו דברי ר"ח ז"ל ודברי קבלה הן וראויין לחוש."

הרמב"ן כתב שהטעם שמועילה נתינת גט בארבע אמותיה של האשה הוא משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, הרי לנו שהעקירה היא למפרע וכאן מבואר שההפקעה אינה איום על נותן הגט אלא מציאות עובדתית גם לשיטת רשב"ם שהובאה לעיל. הסתבר לגר"ש גורן זצ"ל שכיון שהדין נאמר בסתם יודה גם ר"ת שאף אם יכוון לחפות על בת אחותו יופקעו הקידושין.

על דברי הגר"ש גורן קשה משיטת הרמב"ן באפקעינהו שהולד ממזר מדרבנן.

עוד כתב במנחת שלמה (ח"א סימן עו) שפשיטא שאף אם מועיל הגט בארבע אמותיה משום אפקעינהו הולד ממזר מדרבנן, וז"ל:

"וחזינן נמי הכי לענין ד' אמות בגט דאף שהרמב"ן והריטב"א והרא"ש בגיטין ע"ח סברי דטעמא דהוי גט הוא רק משום דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה וכמבואר בקצוה"ח סי' ר"ב ס"ט ובאב"מ סי' ל' ואפילו הכי פשוט וברור שאסורה לכהן וגם לקרובים והבנים שנולדו לה בזנות לפני שנתגרשה הם ממזרים מדרבנן, משום דפשוט הוא שמדרבנן היא אשתו והיא גרושה דרבנן, הרי חזינן דכיון שהתקנה היתה רק כדי שתהא מגורשת, אמרינן שפיר שהפקיעו רק את הדאורייתא והשאירו אותם בקידושין דרבנן."

ביאור דבריו נראה שאף שבסוגיה כתובות (דף ג ע"א) נחלקו ראשונים אם מכח אפקעינהו יכולים ממזרים ליטהר, כל זה הוא רק במקום שמפורש בתלמוד שמשום סיבה שהיא הפקיעו חכמים לקידושיו, אולם בד' אמות מטרת התקנה אינה להפקיע קידושיו אלא לעשות את הגט לגט. באופן זה פשוט שידודו כו"ע שגם לאחר שניתן גט בארבע אמותיה, הרי היא אשת איש מדרבנן עד למתן הגט, והוולדות שנולדו קודם מתן הגט הם ממזרים מדרבנן.

מכל מקום, לענייננו יש כאן צירוף, שכן הועיל הדבר לעשותם ממזרים מדרבנן. ונפקא מינה לכעין נדון דידן בו עיקר הדין נראה שפסול שינוי שם האב הוא מדרבנן, אם יינתן גט בארבע אמותיה יהא הדין שהולד ממזר דרבנן גם למ"ד שבשינוי שם האב הגט בטל מהתורה, וכל שיהא ספק יש להתירם כי ספיקא דרבנן לקולא, כפי שהתבאר באות ו'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם קשה שיש חולקים על הרמב"ן וסוברים שהפקיעו חכמים את ארבע האמות והקנום לה, והרי הם כחצרה.

כ"כ בשו"ת הר"י מיגאש (סימן קו) שד' אמות קונות מדין חצר.

כ"כ הר"ן בחידושו לגיטין (ע"פ ע"א ד"ה אמר רב), וז"ל:

"ואע"ג דד"א לכ"ע אינן קונות דבר תורה כיון דרבנן תקנינהו ואמרו שיהיו קונות הרי תקנום לו ועשאום כחצרו והפקר ב"ד הפקר, ומיהו לר"י דאמר כל שיכולה לשומרו תקנת עגונות היתה, ומש"ה אמר איהו גופיה דלגיטין אמרו ולא לדבר אחר דאלמא לדידיה תקנתא דרבנן היתה בגטין ומשום לתא דידיהו תקון רבנן בקידושין."

להדיא כתב הר"ן שקנין ארבע אמות קונה משום חצר, ואם כן מועיל מהתורה גם לענין גיטין.

ע"י ריטב"א (שם ד"ה משתמרת) שהביא שתי דעות בטעם קנין ארבע אמות, וכתב להדיא שאם קונות מטעם הפקר בית דין מגורשת מדינא, וז"ל:

"ואע"ג דד' אמות של אדם לכ"ע משום תקנה הוא איכא למימר דמגורשת משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, א"נ כיון דרבנן אמרו דד"א של אדם קונות לו עשאום כחצירו ממש והפקר ב"ד הפקר ובאותה שעה שהוא עומד שם זכה באותו מקום וקנאו דרבנן הקנהו לו וכיון שכן מדינא מגורשת. רבינו נר"ו."

וכן הריטב"א (ב"מ דף י"ע"ב ד"ה תקינו) הביא רק את השיטה שארבע אמות קונות מטעם קנין חצר.

ע"פ אבני מילואים (סימן ל"ס"ק ה) שהביא שתי השיטות.

יתר על מצאנו בדברי המאירי (בבא מציעא דף י"ע"א) שכתב שבגט לכולי עלמא קנין ארבע אמות הוא מהתורה, וז"ל:

"ארבע אמות של אדם זוכות לו ר"ל שאם היה שם מציאה או נכסי הפקר משבא לו לתחום ארבע אמות של אותה מציאה זכה אף על פי שלא אמר בפירוש שהוא רוצה לקנות בכך, ודבר זה תקנת חכמים היא, שמא תאמר והלא אף בגט אמרו כן אלמא מן התורה הוא? - יש אומרים שאינו אלא מתקנה אלא שהפקר בית דין הפקר והפקירו כל אותן ארבע אמות, ואני אומר שבגט אינו אלא מן התורה, אחר שאין כאן מערער הרי הוא כידה, אבל בדבר שיש בו מערערים אחרים הוצרכו לתקנת חכמים."

לשתי השיטות שהובאו במאירי מגורשת מהתורה, אולם לשיטה השנייה בגט אין צורך לתקנה ומגורשת משום "ונתן בידה" שמתקיים בארבע אמותיה כל שאין מערער.

הדרך בה הלכנו היא מה שהדריכנו במקרה אחר, דומה למקרה שבפנינו הג"ר זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל. במקרה ההוא לא באו הדברים לכלל מעשה, ולאחר שנח נפשיה עשינו כדבריו.

הדברים מיוסדים על דין קרוב לה שהובא בגמרא (גיטין ע"ב), ושם מבואר שלגיטין וקידושין בלבד אמרו ולא לדבר אחר.

והנה לדעת הרמב"ן וסיעתו, כשם שבד' אמות מגורשת מדין אפקעינהו ה"ה בקרוב לה, דמאי שנא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ"כ הרשב"א (גיטין דף עח ע"ב), וז"ל:

"וטעמא דמילתא לדעת ר' יוחנן משום דכל מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ומשום עגונה הקלו שכל שקרוב לה ואפילו מאה אמה מגורשת, דארבע אמות גופייהו אינן קונות דבר תורה אלא מתקנת חכמים וכל שכן כל שיכולה לשמרו שאינה אלא מדבריהם, ומשום תקנת עגונות, והיינו דאמר רב אסי אמר ר' יוחנן לגיטין אמרו ולא לדבר אחר, ומשום לתא דגירושין תקינו אף בקידושין משום דכתיב ויצאה והיתה."

אולם מצאנו מי שכתב שגם קרוב לה מגורשת מהתורה, כ"כ תוספות רי"ד (בבא מציעא י ע"ב),

וז"ל:

"רב אשי אמר כי תקינו רבנן בסימטא דלא דחקי רבים אבל ברה"ר דדחקי רבים לא תקינו רבנן. קשיא לי כיון דארבע אמות קונות בסימטא, אמאי אמרינן (ב"ב עו, ב) דמשיכה לא קניא אלא בסימטא, ומה צורך למשיכה, יקנו לו ארבע אמותיו. ותו דאמרינן, אבל ברשות הרבים לא תקינו רבנן, והא גבי אשה תנן (גיטין עח, א), היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה קרוב לה מגורשת, אלמא גם ברשות הרבים קונות ארבע אמות."

ונראה לי לתרץ דהכי אמרינן התם בפ' הזורק, אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן, לגיטין אמרו ולא לדבר אחר. פירוש דווקא לענין גט אמרו דד' אמות קונות, אבל לא לדבר אחר, כגון לענין מקח וממכר וכיוצא בו. איתיביה ר' אבא לר' אסי "וכן לענין קידושין"? - שאני התם דכתיב ויצאה והיתה. איתיביה "וכן לענין החוב"? ואוקמיה כגון דאמר ליה זרוק לי חובי בתורת גיטין. אלמא מוכח מהתם דדווקא לגבי גט ולא לדבר אחר, ומש"ה אמרי' הכא במציאה תקינו ליה רבנן כי היכי דלא ליתו לאינצויי. הא לאו הכי לא היו קונות, ודווקא בסימטא תקון רבנן אבל לא ברה"ר. ולא דמי לאשה, דאשה קבלה היא בידם מסיני דד' אמות קונות. ור' יוחנן אמר התם קרוב לה שנינו אפילו מאה אמה, ואין ללמוד דבר אחר מגט."

לשיטה זו מגורשת מהתורה.

אמנם מה שיש לעיין בו הוא האם לדעת הר"ן וסיעתו יש חילוק בין גט בארבע אמותיה לגט קרוב לה. בפשטות חילוק גדול יש. תינח בארבע אמות יש לומר שהפקר בית דין הפקר והקנום לה, אולם לעניין גט קרוב לה הרי מועיל אפילו המרחק מאה אמה, וכי הקנו לה מאה אמה. על כרחך שדין קרוב לה הוא תקנה פרטית בגט ומועיל מדין אפקעינהו. כמדומני שזו הייתה דעת הגרז"נ גולדברג זצ"ל.

כ"כ הרא"ש (גיטין פרק ח סימן ו):

"רבי יוחנן לא אתא לאיפלוגי אדרב, דשפיר אית ליה דאם זרק לה גט לתוך ארבע אמותיה שהיא מגורשת, דהא רבי יוחנן גופיה קאמר בפרק קמא דבבא מציעא (דף י ב) קטנה יש לה חצר ויש לה ארבע אמות, דיליף מציאה מגט, אלא דלשון קרוב לה וקרוב לו לא משמע ליה לפרושי בארבע אמות דמשמע אפילו רחוק ממנה הרבה, וגם מחצה על מחצה אינו מתפרש יפה אליבא דרב, לכך נראה לו לפרש קרוב לו אפילו מאה אמה ומשום עיגונא תקנו חכמים בגיטין וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש."

להדיא כתב הרא"ש שדברי ר' יוחנן מתפרשים משום כל דמקדש. אמנם אין כאן ראיה גמורה, שאפשר שהרא"ש ס"ל כרמב"ן שגם ד' אמות הוא משום כל דמקדש ונכלל בתקנה רחבה יותר של ד"א במציאה, והוסיף לבאר תקנה זו של קרוב לה שהיא בגיטין בלבד אף שהטעם שווה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אי בדידי תליא נראה שמדברי הר"ן עצמו עולה שחילק בין חלות גט בארבע אמותיה שהוא משום חצר, לבין קרוב לה שהוא משום אפקעינהו.

הר"ן על הרי"ף (שם) ביאר את דברי רב שקרוב לה היינו בד' אמותיה, ז"ל:

"בגמ' הכי גרסינן היכי דמי קרוב לה היכי דמי קרוב לו אמר רב ד' אמות שלה זהו קרוב לה ד' אמות שלו זהו קרוב לו. פי' אליבא דמ"ד בפ"ק דבבא מציעא (דף י א) דד' אמות של אדם קונות לו ואפילו ברה"ר ה"נ ברה"ר ממש ואליבא דמ"ד שאין קונות אלא בסימטא ה"נ בסימטא ואמאי קרי ליה רה"ר לפי שאינו רה"ר כדמפרקינן בעלמא ואף על גב דד' אמות לכ"ע אינן קונות דבר תורה כיון דרבנן תקנינהו ואמרי שיהו קונות הרי הקנום לו ועשאום כחצרו והפקר ב"ד היה הפקר."

אולם כשבא לבאר דברי ר' יוחנן שינה בלשונו, ז"ל:

"ובתר הכי אמר ר' יוחנן קרוב לו שנינו אפילו מאה אמה קרוב לה שנינו אפילו מאה אמה היכי דמי מחצה על מחצה אמר רב שמן בר אבא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' יוחנן הוא יכול לשמרו והיא אינה יכולה לשמרו זהו קרוב לו היא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשמרו זה קרוב לה שניהם לא יכולין לשמרו או שניהם יכולין לשמרו זהו מחצה על מחצה ואמרינן עלה תניא נמי הכי ולרבי יוחנן ודאי לאו מדינא הוא אלא מפני תקנת עגונות ומשום הכי א"ר יוחנן גופיה בסמוך דלגיטין וקדושין אמרו ולא לדבר אחר. כלומר שמפני תקנת עגונות אמרו כן בגיטין ולא היה אפשר להם לחלק בין גיטין לקידושין משום דכתיב ויצאה והיתה אבל דבר אחר לא ואפשר ששעת גזירה היה והיינו דאמרינן בסוף שמעתין א"ל שמואל לרב יהודה שינא כדי שתשוו ותטלנו ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה ואי לאו דמתני' בשעת גזירה נשנית היכי קאמר דלא ליעבד בה עובדא."

נראה שרק גבי קרוב לה אמר שהוא תקנת עגונות אך לא לגבי ארבע אמות שתיקנו תקנה כללית כפי שתקנו במציאה ומתנה.

כ"כ בשו"ת רעק"א (ח"ב סימן רכב) שמודה הר"ן שקרוב לה מועיל מדין אפקעינהו, והביא ראיה מדברי הרא"ש הנ"ל, וז"ל:

"כתב בני הרב נ"י דהרא"ש גיטין מדאסבר הא דק' אמה דמדין אפקעינהו רבנן לקדושין אתינן עלה, מדלא כ' דרבנן הקנו לו ק' אמה וממילא הוי חצירה דאורייתא, ע"כ דלא ס"ל בזה כהר"ן, לענ"ד הר"ן לא כ' רק לענין הד' אמות דהם שלה לכל מילי, דזכ"י שם חצר עליה, אבל הנך ק' אמה דלשאר מילי אינן שלה, ל"ש לומר דחז"ל הקנו לה שיהי' חצירה, דלא מצינו קנין לחצאין, והוי רק תקחז"ל בעלמא דתקנה הגט, אבל לא מדין חצירה, וכ"מ להדיא בהרא"ש פ' הזורק שכתב דשמואל מודה אם זרק לה הגט תוך ד"א דמגורשת, דליכא מאן דפלג אהא דד"א קונות וכ"ש בגט משום עגונא, ומאי פשיטות זה, כיון דקנין ד"א דרבנן וצריכין לאפקעינהו, ודלמא שמואל ס' דלא אפקעינהו רבנן בזה, אע"כ דבקנין ד"א, גם הרא"ש סבירא ליה דלא צריך לאפקעינהו."

כמדומני שזו הייתה דעת הגרז"נ גולברג זצ"ל, ולכן העדיף לזרוק הגט קרוב לה ולא בד' אמותיה.

אמנם מדברי החלקת מחוקק (סימן ל ס"ק ה) מבואר שלדעת הר"ן גם בקרוב לה, ואפילו מאה אמה, מגורשת מהתורה משום שעשאום כחצרה, ז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"קנין ד' אמות הם תקנת חכמים כדאיתא בגמרא וא"כ לא הוי אלא קדושי דרבנן לפי דעת ר' ירוחם שהביא ב"י לעיל בסי' כ"ח גבי מעמד שלשתן אבל דעת הר"ן בפ' הזורק דהם קידושין ד"ת דהפקר ב"ד הפקר וכמו שתקנו גבי היא יכולה לשמור אפילו ק' אמה הרי זו מגורשת."

מבואר בדבריו שלא חילק בין ד' אמות לבין קרוב לה ובשניהם מגורשת מהתורה.

וכ"כ רבי עקיבא איגר עצמו בתשובה (מהדורא תניינא סימן צו), ז"ל:

"מה שנסתפק רומ"פ בזרק לה גט תוך ד"א דידיה ברה"ר אם נפל שם אז מציאה אם קנתה כיון דהוי חצירה לענין הגט הוי ג"כ חצירה לענין המציאה, לא ידעתי אמאי נקט מעכ"ת ספיקו דוקא לענין ד"א ולא לענין ק' אמה והיא יכולה לשמרו, דג"כ מקרי חצירה להגט לרוב הפוסקים דקיי"ל כר"י ומדינא מגורשת."

כאן מבואר בדבריו שגם קרוב לה, ואפילו מאה אמה, מגורשת מעיקר הדין. סברתו מבוארת בגוף התשובה הנ"ל שהוי כחצירה לענין גט, ויל"ע.

נראה אם כן שגם דרך זו אינה אליבא דכו"ע ורק חזיא לאיצטרופי.

באו בזה ראשי פרקים בלבד, ועוד חזון למועד.

יד. מסקנת הדברים

- א. דעת רוב הפוסקים שהפסול בשינוי שם האב הוא מדרבנן אף בלא הוחזק שם השינוי. (אות ג')
- ב. יש אומרים שבשינה שם האב הגט בטל. שתי דרכים נאמרו לבאר טעם הפסול. לשתי הדרכים נראה שבמעשה שלפנינו אין הגט בטל. (אות ד')
- ג. דרכו של מר"ן לנקוט כלשון הרמב"ם, וקורא לגט שפסולו מדרבנן גט "פסול".
- ד. בדעת מר"ן נחלקו אי ס"ל בשינה שם האב שהגט בטל או פסול. נראה שדעת ר"פ היא שלדעת מר"ן הגט פסול מדרבנן אף בלא הוחזק שם השינוי, ובנדון דידן י"ל שאף החולקים יודו שהפסול הוא מדרבנן. (אות ה')
- ה. אף שדעת רוב הפוסקים שהפסול בשינוי שם האב הוא מדרבנן אף בלא הוחזק שם השינוי, מכל מקום הולד ממזר מדרבנן אם לא הוחזק שם השינוי. (אות ו')
- ו. שמו של אבי האשה נכתב בגט שלום במקום שלמה. התברר כי שם אבי האשה הוא סאלם שהוא לעז לשם שלום. לענ"ד באופן זה לכו"ע הפסול הוא מדרבנן בלבד, ואפשר שיש להקל במקום עיגון גדול כזה של פסול הולדות. (אות ז')
- ז. יש לצרף דעת המכשירים בשינוי שם אבי המגרש. (אות ח')
- ח. בנדון דידן שהשינוי הוא בשם אבי המתגרשת כתבו כמה פוסקים שיש להקל, וכמה טעמים נאמרו לבאר מדוע שינוי בשם אבי המתגרשת קל משינוי בשם אבי המגרש. (אות ט')
- ט. יש לצרף מה שכתבו כמה פוסקים שבזמננו שגונזים את הגט אין לחוש ללעז. (אות י')

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

י. יש מקום לומר שכיון שבמרשם האוכלוסין וברישומים הרשמיים של האשה נכתב שם אביה שלום אין חשש לעזאזל אם נכתב שם זה, ואף אם הגט פסול הוא ככל פסולי דרבנן שאין הולד ממזר. (אות י"א)

יא. יש מקום לצרף לומר שכיון שנכתב שם אביה שלום בארבעה מסמכים, הלא הם: תעודת הלידה, תעודת הזהות, תעודת המעידה על שינוי שם משפחה, והכתובה מנישואיה הראשונים שנכתבה מרצונה הטוב ובפני אביה – הוחזק שם השינוי. אף אם יש לפסול, אין הפסול חמור אלא הוא ככל פסולי דרבנן שאין הולד ממזר. (אות י"ב)

יב. לרווחא דמילתא סודר גט קרוב לה. (אות י"ג)

עלה בידינו כי הילדים שנולדו לה מנישואיה השניים מותרים בלא פקפוק.

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד

דברי הרב אבידן משה שפנייר

כבוד האב"ד פרש בראשית דבריו את פרטי המקרה, ואף אני מצטרף למסקנתו להכשיר את הגט הראשון ולהתיר את הילדים. (המקרה בקצרה, מדובר באשה שהתגרשה ובגט הראשון כתוב שם אביה שלום במקום שלמה. נישאה שנית ולה שני ילדים. לאחר גט מהשני זומן הבעל הראשון לתת גט חדש בשם הנכון. השתלשלות הטעות מתוארת בדברי האב"ד).

וזאת למודעי, כי לאחר המקרה התיישב כל אחד מחברי ביה"ד לכתוב את בירור ההלכה במקרה דנן, ואף שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד אך התוכן זהה, כל דיין וסגנונו ויש לצרף את דבריי לדברי עמיתיי.

מספר רב של פוסקים דנו בענין זה וכמדומה שעדיף הקיצור למען ירוץ בו הקורא ולעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (פסחים ג, ב).

הנה ראשית דבר, יש לציין לדברי בעל היבי"א זצ"ל בספרו (חלק י אה"ע סי' לד) כמה צריך מסדר הגיטין להיזהר ולדקדק מאד בבירור השמות ולכותבן כדת וכדין, וכל טעות קטנה יכולה חלילה הרת אסון לאשה ולדורות הבאים, ראה כל מה שהביא שם מדברי גדולי הדורות.

השאלה הגדולה שהתחבטו בה הפוסקים במקרה דנן, האם גט זה ששינה שם אביו בטל מן התורה, פסול מדרבנן או כשר. שאלה זו משליכה על הילדים שנולדו מהבעל השני.

א. טעות בשם אבי הבעל או האשה והדעות הסוברות בדעת הרא"ש שהפסול מדרבנן

מקור הדין הוא בדברי הרא"ש (כלל יו סימן יב) שהביא מעשה באדם ששמו יוסף בן שמעון, וכתב בגט יוסף בן שמואל (שזה היה שם אבי אביו כמבואר שם בפרישה מחמת שחשב שבני בנים כבנים), שכן אביו היה משומד והוא לא רצה להזכיר את שם אביו – היו שהכשירו את הגט והרא"ש תמה על המכשירים, שאמנם אדם יכול לשנות את שמו אך אינו יכול לשנות את שם אביו ולכן הגט פסול, שכן הרואים יטעו ויאמרו שאחר ששמו יוסף בן שמואל גירשה ולא בעלה ששמו יוסף בן שמעון. וכן כתב הטור בשם אביו.

וכבר כתב מרנא ורבנא מאור הגולה אביר הרועים ואבי הישיבות מוהר"ר רבי חיים מוולוז'ין בספר תורה דיליה שו"ת חוט המשולש סי' יט: "היות כי נפל פחד הטוש"ע על כל המורים ומה נעשה לאחותינו שתתעגן אם נחמיר עליה לפסול הגט, ולדעתי הקלה כמו שהיא, דעת האוסרים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוא חומרא בעלמא". וכתב עוד: "דין זה הוא מהדינים שסוגיית התלמוד מועט והלכות מרובות עפ"י סברת הפוסקים". ולגבי שינוי שם האב הוסיף: "אמנם ראייה מכרעת אינה שתהא כדאי להכריע בפלוגתא דרבנותא קדמאי אשר מדור דור מלחמות ה' בזה בין החכמים". ראה שם שהקיל היכא דהוחזק בשם השינוי.

פשטות לשון הרא"ש דלעיל מורה כי יש חשש של לעז שיאמרו אין זה המגרש, וחשש לעז הוא מדרבנן.

הגט פשוט (סימן קכט ס"ק מט) הביא את דברי הרא"ם בתשובותיו (סי' טז) שפסל גט בשינוי שם אבי המתגרשת וחלקו עליו חכמי עירו, ולא רצה יותר לטפל בגט זה והחזירו לשליח ולאשה המתגרשת שהביאוהו לעיונו. וכתב הגט פשוט שאם חכמי עירו הכשירוהו לכתחילה, כ"ש שסיברו שאם נשאת לא תצא. ואף הרא"ם יתכן שלא חלק עליהם אלא לתת את הגט לכתחילה. אבל אם התגרשה יודה הרא"ם שלא תצא.

לא מבואר בתשובה זו כל חילוק אם הוחזק בשם שנכתב בטעות או לא. ראה גם בשו"ת ראנ"ח (סי' יא).

בשו"ת מהרח"ש (אה"ע סי' ב) מבואר להדיא שהחשש בשינוי שם אב הוא מדרבנן משום לעז. למרות שדבריו שם מוסבים על שינוי קל בשם כינוי – שכתבו בכינוי שם האב "טרנטה" במקום "טרנטו", כך שאפילו אם הרואים יאמרו שזאת טעות, יתלו את הטעות בסופר – מ"מ שיטתו מהווה לימוד זכות בנידו"ד עכ"פ שלא להוציאה מבעלה השני אם נשאת, אך לא להשיאה לכתחילה אפילו בשעת בדחוק.

בשו"ת דרכי נעם (אה"ע סי' ו) כתב ששינוי בשם אב פסול מדרבנן. ומה שמצינו במהר"י בן לב שעל אף דס"ל דפסול דרבנן מ"מ תצא, זה משום ששינוי שם אב הוא פסול דרבנן חמור והוי כמו מזוייף מתוכו שהחמירו לפוסלו ותצא, כמו שמצינו בשינה שמו ושמה לפי התוס' שהוא פסול דרבנן חמור (על אף שיש שהבינו מהמהר"י בן לב שפסולו דאורייתא והקשו על כך). ונראה מדבריו שם שפסול זה עושה הולד ממזר מדרבנן, ומ"מ במקום ספק יש להקל.

גם בדרכי נעם אין חילוק בין הוחזק בשם השינוי ללא הוחזק.

גם בגט פשוט שהבאנו לעיל אין חילוק בין אם הוחזק שם השינוי או לא הוחזק, ובכל מקרה פסול מדרבנן. אלא שבלא הוחזק הגט פסול מדרבנן ואם נשאת תצא, ובהוחזק השינוי בשם האב אם נשאת לא תצא.

הבית יוסף בתשובותיו (דיני גיטין וגירושין סי' יג) מביא את החכם הזקן (הגט פשוט בס"ק מט כותב שהוא המהר"י בן לב) שפסל את הגט שטעו בשם האב. אמנם בתחילה הביא שלשון הזקן היתה שהגט בטל, ולאחר מכן כתב שהגט פסול, ואכן לשון המהר"י בן לב אינה ברורה כל צרכה והפוסקים נחלקו בדעתו אם הכוונה שהגט בטל או פסול מדרבנן בפסול חמור.

גם בדברי אמת (קונטרס יא בענין גיטין סי' ח) כתב בדעת הרא"ש שהפסול הוא מדרבנן.

ראה גם ביש"ש (גיטין פ"ד סי' כא) שהבין בדעת הרא"ש שהפסול הוא דרבנן, ומ"מ כתב שהרא"ש אינו חולק בהדיא על המכשירין בשינוי שם האב אלא שתמה עליהם, ולכן דברי המכשירים עיקר. ובהמשך כתב שאם היה בא מעשה לידו היה מכשיר בדיעבד אף אם לא ניתן הגט היכא דאיכא למיחש לעיגונא. ואגב, שמעתי מכבוד אב"ד ירושלים הגר"י גולדברג שליט"א שמקרה דנן שיש חשש על הולדות הוי כמו מקום עיגונא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהמשך כתב המהרש"ל שאם הוחזק בשם הטעות של אביו בעליה לתורה ובחתימת השטרות הגט כשר.

גם בלבוש (סי' קכט סעיף י) נראה דהפסול הוא מדרבנן. כן כתבו גם בשו"ת בית אפרים (אה"ע סי' צה), רבי חיים מוולוז'ין בחוט המשולש (סי' יט), ורבי שלמה קלוגר בחידושי אנשי שם (סי' קסא), ושם כתב שהפסול מדרבנן בין בהחזק ובין בלא החזק. ועייין גם בשו"ת נחלת אבות לבעל שער המשפט (סי' כא) שביאר בדברי הרא"ש שהפסול הוא מדרבנן.

רעק"א בכמה תשובות (מהדו"ק סי' קטז, קיה ועוד) מבאר שהפסול הוא מדרבנן, וכן דעת האור גדול (סי' כא) והערוך השולחן (סי' קכט סעיף י). מדבריהם נראה דכך הדין גם בלא החזק. אמנם בהמשך חילק בין מי ששינה שם אביו בכוונה מפני הבושה כמו בתשובת הרא"ש למי שכותב שם אחר סתם שאין זה המגרש שבכה"ג אם קידשה אחר צריכה גט מהשני.

כך גם כתב הגר"ח ברלין בשו"ת נשמת חיים (סי' קנט) ששינוי שם האבות הוא פסול דרבנן משום לעז, ולא חילק בין החזק ללא החזק. גם השדי חמד (מערכת גט סי' ג אות ב) הביא פוסקים רבים שהפסול הוא מדרבנן.

ב. הדעות שבשינוי שם אב הגט בטל מן התורה

בדעת הב"ח (סימן קכט) נחלקו האחרונים אם הגט בטל מן התורה. דעת הלחמי תודה ותודת שלמים (למהר"י באסן) (סי' א) וכן דעת הדברי אמת הנ"ל היא שלדעת הב"ח הגט בטל. אך הדברי חיים ס"ל (אה"ע ח"ב סי' קכח) שהפסול הוא מדרבנן משום מזויף מתוכו.

התרוה"ד (סי' קפד) כותב שבמקרה של הרא"ש מדובר שכתב שם אביו ומצאנו שבני בנים נקראים בנים, לכן אין זה מזויף מתוכו וכשר מהתורה, אך פסול מדרבנן משום שהרואה אומר אחר מגרשה. משמע שאם כתבו שם אחר לגמרי גם לתרוה"ד בדעת הרא"ש יהיה פסול מהתורה.

הגרעק"א (מהדו"ק סי' קיח) מביא את הבית מאיר שהגט בטל משום שבשינוי "אין כתב זה מורה שגירש אשה זו". כמדומה שטעם זה שונה במעט מטעמו של הב"ח שיאמרו אין זה הגט של המגרש. הבית מאיר מבאר שהגט בטל מן התורה, כיון שהרמב"ם בתחילת הלכות גירושין כותב שצריך שיהיו ג' ענינים בגט, והענין השלישי הוא שיהיה כתוב שגירשה והסירה מקנינו, ולעז כזה – שיאמרו הרואים שאין זו האשה ואינה מגורשת, מאחר ואין גט זה מראה שאשה זו התגרשה – גורם לכך שהגט בטל מהתורה. ואין זה דומה ללעז שהבעל יוציא וכדו'.

גם המהר"י בן לב (ח"ב סי' צ) סובר בדעת הרא"ש ששינוי בשם האב הוי כשינוי בשמו ושמה, שהגט בטל ותצא מזה ומזה.

ראה עוד בשו"ת נפש חיה (אה"ע סי' לא) בשם הישועות מלכו דס"ל שפסול מהתורה, וראה מש"כ הפרי השדה (ח"ב סי' פ).

גם הגט מקושר למהרא"ל צונץ כותב שהגט בטל, ומה שכתב הרא"ש שהגט פסול משום הרואים הוא במקרה שכבר הוחזק בשמו של אביו.

גם הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל אב"ד קובנה בשו"ת עין יצחק (אה"ע ח"ב סי' כט), ס"ל ששינוי בשם האב הוי כמו לא כתב שמו ושמה שהגט בטל מן התורה משום דבעינן ספר כריתות, וספר משמע ספירת דברים, סיפור הדברים באופן שיהיה מוכח בגט מי הם המגרש והמתגרשת. ולכן כתב שכאשר לא הוחזק שמו של אביו בשם זה, לרמב"ם ולשו"ע וכן לדעת הב"ח הגט בטל מהתורה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן דעת הגאון רבי יצחק מפוניבז' בשו"ת זכר יצחק (חלק א סי' כא) שהגט בטל ואין בכך מחלוקת בין הראשונים. גם הוא כתב מטעם שחסר בספירת דברים כאשר יש שינוי בשם.

וכן כתב הגאון בעל דברי מלכיאל אב"ד לומז'א (בחלק ו סי' לח) ששינוי בשם האב גרוע יותר מלא כתב שם האשה, משום דבשינוי שם האב לא ניכר שכתב לשם אשה זו.

גם האהלי שם (כלל א ס"ק יד) כתב שיש צד גדול שהגט בטל מן התורה. וגם השדי חמד הביא כן בשם התודת שלמים למהר"י באסן. גם הצמח צדק בכמה תשובות (סי' קסד ועוד) כותב דבשינוי גמור הגט בטל מהתורה דלא כדעת הג"פ.

בשופריה דיעקב לגר"י בירדוגו כתב שאם לא החזיק אביו בשם זה אין זה "לשמה" והגט בטל בשינוי שם אביו.

וכן דעת הגאון החזון איש (אה"ע סי' צב ס"ק טז) בדעת הרא"ש והטור והשו"ע. אמנם יש לציין שהחזון איש (שם ס"ק יט) כותב שמי שדעתו רחבה להכריע להכשיר בשינה שם אביו נגד דעת הרא"ש על פי דברי התוספות, אין לנו במה לכופו לחזור מהוראתו, ובכך פתח פתח לקולא. גם הבאר הגולה (סי' קכט ס"ק צ) על דברי השו"ע שהגט פסול כותב שהכוונה שאינו גט. זאת דעתו בדעת השו"ע, וכך פירש גם את דעת הרא"ש.

ג. שינוי בשם אבי המגרש

בשו"ת הר"ן (סי' מב) כתב בשינה שם אבי הבעל בגט ממה שכתוב שמו בכתובה, וכתב שלא תתגרש בגט זה ואם התגרשה לא תינשא.

רש"י בתשובה (סי' רה) והאורחות חיים מלונל (ה"ה הלכות גיטין סוף ס"א ד"ה כתב הרמב"ם) כתבו שאם כתב יוסף בן שמואל במקום יוסף בן שמעון הגט פסול ואם נשאת לא תצא.

הבית יוסף בתשובותיו כתב בשם תרומת הדשן (סימן קלח) שאפ' אם הבעל החזיק וקרא לעצמו יוסף בן שמואל במשך שלושים ימים - הגט פסול, שכן אדם יכול רק לשנות את השם של עצמו אך אינו יכול לשנות את שם אביו.

אומנם היה חכם שרצה להתיר ע"פ ההשוואה לשינה מקום הלידה, שר"ת הכשיר, לפי שאין צורך לכתוב את שם הלידה (תוס' דף פ. ד"ה ושם עירו, וכ"פ המחבר בסעיף ב), וא"כ ה"ה כאן, שאין צורך לכתוב את שם ההורים ואם שינה - כשר בדיעבד.

הבית יוסף דחה את ראיית אותו חכם, וכתב שר"ת דיבר רק לגבי נאמנות העדים, שאין הם נפסלים בגלל שינוי במקום הלידה, לפי שאין צורך לכתבו, שהרי אנשים בד"כ לא יודעים מה מקום הלידה, וגם הבעל אינו נקרא על שם מקום לידתו, כך שאין חשש שיהיה קלקול, שיתחלף באחר, ולכן הגט כשר. אך כאן יש שינוי בשם אבי הבעל, ובהחלט יש חשש לקלקול, שיאמרו בעל זה לא גירש, שכן כולם מכירים את שם אביו, ובגט יש שם אחר, במקרה זה ר"ת לא התיר.

שיטת העיטור (מאמר ו' בשמות בעלים דף כה טור א) בשם רב צמח גאון דמאחר ואין צורך לכתוב את שם האב בגט, גם שינוי בשם האב לא פוסל.

הרא"ם בתשובותיו (סי' טז) כתב שלמעשה רק העיטור עצמו מיקל בזה, ומדברי רב צמח גאון לא ניתן לדעת מה כוונתו, האם בגלל שאין צורך לכתוב את שם האבות בגט אם שינה כש, או שמא אף שאין צריך לכתוב אם שינה פסול, משום חשש לעז או משום דהוי כמזויף מתוכו.

במהר"ם פדוואה (סי' לה) מבואר שבשינה שם האב כשר לכל הפחות בדיעבד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן כתב עבודת הגרשוני (סי' נה) והתנה זאת בכך שיסכים חמיו הצמח צדק (הקדמון). אך חמיו לא הסכים, כמבואר בצמח צדק (סי' פג) שאמר לשרוף גט זה כדי שלא ילמדו ממנו, ולכן כתב בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' ע) שגם העבודת הגרשוני יסכים לדברי חותנו ויפסול. אמנם כמה אחרונים העירו שהצמח צדק פסל בגט ע"י שליחות שהבעל שלח גט לאשתו ועשה שליח לגרש את אשה פלונית בת יצחק, ואיך ישנה השליח וימסור הגט ליד האשה פלונית בת נתן אשר לא ציוה הבעל. אבל כאשר הבעל עצמו נותן הגט לאשה ויש שם עדי מסירה שרואים זאת ואומר לה הרי את מגורשת ממני, הרי באמת התגרשה מבעלה, ולא אכפת לך מהשינוי בשם האב בגט שנתן לה (ראה האלף לך שלמה סי' קצה ואור גדול לגדול ממינסק סי' כא). וכן כתב בשו"ת רבי חיים כהן דבגט הנמסר מידו לידה לכו"ע שינוי שם האב לא פוסל.

אולם ראה בשם אריה (סי' מה) שאפילו לפוסלים, לא יפסלו בגט שליחות משום שכל החשש הוא חשש לעז, אבל כאשר שולחים את הגט מרחוק ועדי הגט אין צריכים להכיר את האשה ואביה, יתלו הרואים בטעות העדים ולא יאמרו שאיש אחר הוא.

העבודת הגרשוני מוכיח דבריו מדברי התוספות (גיטין כ ע"ב) שכתבו שאם פוסלים בחיסרון ושינוי צריך עדים על כתיבתו, וכיון שהרמ"א (סימן קכ סעיף ג) כתב שאין צורך עדים לשם אבי המגרש והמתגרשת, לכן אין השינוי פוסל בגט. וכן מדברי התוס' (גיטין פ ע"א ד"ה ושם עירו) בשם ר"ת דכל דבר שכתבתו אינה מעכבת בכשרות הגט השינוי בו אינו פוסל.

יש לציין שהעבודת הגרשוני מדבר על גט שליחות, ולכן כתב חותנו שאפילו למכשירים בשינה השם, זה דווקא כשניתן הגט במקומו לעיני ביה"ד, אבל אם ניתן ע"י שליח – בודאי פסול. וסיים שלכן יש לשרוף גט זה שלא יטעו על ידו בעתיד.

הגר"ח ברלין בנשמת חיים (סי' קנט) כתב שעצם הדין שצריך להזכיר שם האבות בגט הוא מדרבנן, וגם הדין שפסול בשינוי משום לעז הוא דרבנן, ולכן בדרבנן כדאים הם רבינו בעל העיטור מגדולי הראשונים והעבודת הגרשוני מגדולי האחרונים לסמוך עליהם בשעת הדחק ומקום עיגון.

השואל ומשיב בשמונה תשובות סומך על העיטור ועבודת הגרשוני בשעת הדחק ומקום עיגון, וכתב שהעידו על דודו הישועת יעקב שסמך על העבוה"ג.

ראוי לציין שעבוה"ג עצמו כותב שדבריו הם לא כדעת השו"ע (אשר נכררם לקמן).

אך הגט פשוט (סי' קכט ס"ק נד) ושער המשפט בשו"ת שלו נחלת אבות (סי' כז) כתבו שקשה לסמוך על העיטור ועבוה"ג אף בשעת הדחק, ודעת האחרונים מסכמת שלא לסמוך עליהם.

גם הדברי חיים מצאנז בשבע תשובות (ח"ב סי' קלה ועוד) מחמיר עד למאד ואומר שעבוה"ג עצמו כתב שלא מיקל בכך אלא אם יסכים לכך חמיו בעל הצמח צדק הקדמון, וחמיו לא היקל בזה כמבואר בתשובותיו (סי' צג), ותמה על חכמי דורו איך סברו להתיר מפלפול בדעת התוספות אחרי שגדולי הראשונים והאחרונים, כמו הרא"ש, הרשב"א, השו"ע, מהריב"ל, מהר"ש, מהרי"ט, הרמ"א הב"ש, הגט פשוט והגט מקושר, החמירו בדין זה.

וכידוע שהכנסת יחזקאל (סי' ע) חלק על עבוה"ג, והערוך השולחן (סעיף ט) כותב שבטלה דעתו נגד כל הראשונים והאחרונים.

יצויין שהגר"ש איגר בשו"ת (אה"ע סי' כט) והזקן אהרן (ח"א סי' פח) ס"ל שניתן לעשות סניף משיטת בעל העיטור ועבוה"ג.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. שינוי בשם אבי המגרשת

פוסקים רבים חילקו בין שינוי בשם אבי המגרש לשינוי בשם אבי המתגרשת, וס"ל ששינוי בשם אבי המתגרשת קל יותר. ויש שהחמירו בכך.

הפתחי תשובה (ס"ק כא) באמצעו כתב בשם ספר תולדות יצחק (אה"ע סי' כ, ע"י בשדי חמד מערכת גט סי' ו' שהביא לשונו) לגבי גט שנמצא טעות בשם אבי האישה – שבנידון דידיה כשר לכולי עלמא, וכתב שראיית העבודת הגרשוני מדברי התוספות ראייה גמורה. והפת"ש עצמו תמה עליו כיצד הכשיר גט זה כדעת עבודת הגרשוני נגד כל הפוסקים, ודחה את כל דבריו וכתב שאין לסמוך עליו להקל בשינה שם אב אפילו במקום דוחק ועיגון.

הכנסת יחזקאל (סי' ע) סובר ששינוי בשם אבי האישה חמור יותר משינוי בשם אבי הבעל בגלל שבשם אבי הבעל הוא רק חשש לעז, אבל בשם אבי האישה אולי יש לו אשה אחרת ששמה כשם אשתו וכתבו שם אבי האישה השניה בגט.

הרא"ש בתשובה כתב שאין הבדל בין שינוי בשם אבי האישה או האיש (הובא בדרכי נעם אה"ע סי' ו').

הראנ"ח (סי' יא) כתב שדעת גדולי המפרשים שאין שם אבי האישה בגט מעכב ועל כן אינו פוסל. ובשו"ת חכ"צ (סי' לא) הביא את דבריו ודקדק משו"ת הב"ח (סי' צב) שלא כך.

הגט פשוט (ס"ק מט) מבאר את החילוק, שאיש נקרא ע"ש אביו וכך עולה לתורה וחותר בשטרות, ואם כן זה דומה לשינה שם דירתו שיש בזה לעז. אבל אשה כשעודה בבית אביה לא חותמת על שום שטר, ומשנשאת נקראת אשת פלוני או אלמנת פלוני ודומה לשינוי שם הלידה דכשר כי אין אדם נקרא על שמו.

כדברי הג"פ (ס"ק מט) שמקיל בטעות בשם אבי האישה כתבו גם המהר"ם בן חביב (סי' מג), מהרש"ם (ח"ה סי' לט), גט מקושר לר"י נבון, שם אריה (סי' יד), ושו"ת אור שמח (סי' ה) שכתב שמאחר ואין צריך לכותבו, שינוי לא פוסל בו. וראיתו דבגמ' גיטין (דף פה ע"ב) כתוב: "אתקין רבא בגיטי איך פלניא בר פלניא פטרית פלניא אינתתי" ולא כתוב שם אביה כמו שכתוב בשם הבעל, וכן הוא בגמ' יבמות (דף קטו ע"ב). בחסד לאברהם (תאומים) מהדו"ת (סי' נה), בבית יצחק (סי' ה) ובכרכת רצ"ה (סי' ע) כתבו דאף ששינוי שם אבי המגרש יש חשש פסול מהתורה, אבל בטעות בשם אבי המתגרשת אין לפסול מהתורה, אפילו אם אין עדי מסירה לפנינו, דכל שכתוב שם הבעל ואביו הרי מוכח דזהו המגרש לזו שהגט נמסר לידה, ואם כן פסולו הוא מדרבנן. ואין לומר שהעדים חתמי אשיקרא מאחר ועדים לאו אכולא מילתא קמסהדי, כי אם בדבר שהשטר תלוי בו, וכיון שהדבר ספק אם נפסל בשם האב, יש לדונו ככל ספק דרבנן ולקולא.

אמנם הרבה פוסקים לא הביאו חילוק זה והכשירו מטעמים אחרים. בבית יצחק (ח"ב סי' כ) כתב דלדינא רוב הפוסקים מסכימים ששינוי פוסל גם באבי האישה, והכי נקטינן.

באבני נזר (סי' קעט) תמה על הג"פ שהקיל עפ"י הראנ"ח, דהראנ"ח הקיל בלא כתב שם אבי המגרשת אך לא בשינה, ובפרט שהרא"ם ומהר"ש החמירו. וכן בישכיל עבדי (ח"ו סי' סט) כתב דבשינה הוי מזוייף מתוכו ואין מקום לחלק.

לכאורה הדעות המכשירות עכ"פ בשינה שם אבי המתגרשת יכולות להצטרף לקולא במקרה דנן. וכך מבואר בשו"ת חת"ס (אה"ע ח"ב סי' טז) ושם אריה (סי' מה).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

החשק שלמה (סי' כב) כותב שבזמן הש"ס לא כתבו את שם אבי האשה, ולכן כשגזרו על שינוי בשם אבי הבעל לא גזרו גם על שם אבי האשה. גם השואל ומשיב שהבאנו לעיל כותב (ח"א סי' טו) שבשם אבי האשה בודאי יש להקל.

בשו"ת רב פעלים (ח"ב אה"ע סי' כד) וגם השד"ח בשו"ת אור לי (סי' קכט ס"ק ג) הקלו בשינוי שם אבי האשה.

ה. הדין בדיעבד כשנשאת (ויש לה ילדים מהשני)

למהר"י בן לב (ח"ב סי' צ) הגט פסול ותצא, ובודאי כך הדין לב"ח ובית מאיר הלומדים בדעת הרא"ש שהגט בטל מהתורה.

וראה בתועפות ראם לר"א טויבש (סי' סח) שהיקל שלא תצא באופן שיש לה בנים מהשני. ובגט פשוט (ס"ק מט) כתב שבדברי הבית יוסף בתשובתו (הלכות גיטין סי' יג) פוסק כתשובת רש"י שפסול וממילא לא תצא. וכדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו בשעת הדחק. והביא עוד מתשובת הרא"ם (סי' טז) שפסק כהרא"ש ששינוי שם אב פוסל בגט, ושצ"י שחכמי עירו חלקו עליו ונתנו אותו הגט לכתחילה משום עיגון. וכתב הגט פשוט דאף הרא"ם לא חלק עליהם אלא לכתחילה, אבל אם נשאת לא תצא.

ובנפש חיה (סי' כח) הביא את הכרעת הגט פשוט, וכתב שאם יש לו בנים ממנה אף בעל נפש לא יחמיר על עצמו להוציאה בגט.

בגט מקושר לר"מ בולה, לאחר שהאריך בשיטות הפוסקים בשינה שם האב כתב שאם נשאת לא תצא, כיון שמדובר בפסול דרבנן ויש מחלוקת אם מחמירים בשינה שם האב. דהעיטור ורב צמח גאון חולקים על הרא"ש והטור וס"ל דאין צריך לכתוב שם אבות אפילו לכתחילה, ואם אין צריך לכתוב אז גם ר"י וסמ"ג והר"ן שהובאו בב"י (סי' קכח) לענין שם לידה, לפי פירוש הרא"ם והתורה דומה להריב"ס ס"ל דכשר לדעת העיטור, וכל כה"ג יש לסמוך שלא תצא.

אמנם בדעת המקילים נחלקו, דלגט פשוט (ס"ק נד) נראה שאם נשאת לא תצא רק בהחזק בשם השינוי, ולמהרה"ש (סי' ג) נראה שמיקל אף שלא הוחזק שמו ל' יום.

ו. דעת השו"ע

בשו"ע (אה"ע סימן קכט סעיף י) פסק:

"יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת לא תצא."

דעה א' היא דעת הרא"ש ודעה ב' היא דעת רש"י בתשובה. ראה בבית יוסף.

לשון השו"ע אינה ברורה כל צרכה, שכן כידוע לשון 'פסול' כוונתו שאם נשאת לא תצא, כדאיתא ברמב"ם (הל' גירושין פרק י הלכות א-ב) ובשו"ע (אה"ע סי' קנ סעיף א). ואם כן מה ההבדל בין דעה זו לדעת השו"ע שאומר שאם נשאת לא תצא. ואם כוונת השו"ע שתצא היה לו לומר שהגט בטל ולא לומר פסול.

ונאמרו בכך מספר הסברים.

ראשית, יש לדקדק עוד שבשתי הדעות שהביא השו"ע לא חילקו בין הוחזק שם השינוי ללא הוחזק שם השינוי, והרי לדעה השניה מדובר שהוחזק שם השינוי בדווקא כמבואר בב"י. אמנם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרמ"א, אכן מוסיף שלדעה ב' דווקא אם הוחזק שם השינוי אבל בלאו הכי תצא. אך אז נצטרך לומר שגם דעה א' דיברה בהוחזק ונחלקו הדעות רק בהוחזק אם תצא או לא, אבל בלא הוחזק תצא לכולי עלמא, ודבר זה אינו מבואר כלל בדברי השו"ע.

הבאר הגולה (אות צ) מבאר בדעה קמא ש'פסול' הכוונה שאינו גט. וכן כתב גם המהר"י באסן בשו"ת לחמי תודה (סי' א) בדעת הרא"ש. ולדעת הזכר יצחק (ח"א סי' כא) דעה קמא מדובר בלא הוחזק, ולדעה ב' מדובר בהוחזק שם השינוי. ואמנם קצת קשה לפרש כך בדעת הרא"ש אחרי שהב"י הביא את התרוה"ד (סי' קלח) שהרא"ש מחמיר אפילו בהוחזק, וגם שלפירוש זה אין מחלוקת בין דעה קמא לדעה ב'.

הגט פשוט (סי' ק מט) מפרש בפשטות שדעת הרא"ש שתצא היא בין בהוחזק ובין בלא הוחזק אלא שמדובר בפסול חמור ולכן תצא על אף שזה פסול מדרבנן. ודעת רש"י (דעה ב') היא דווקא בהוחזק, אבל בלא הוחזק מודה לרא"ש ותצא. בפירוש נוסף כתב הגט פשוט שבין בהוחזק ובין בלא הוחזק הגט בטל לדעת הרא"ש.

העין יצחק (אה"ע ח"ב סי' כט) מבאר שהרא"ש מדבר בלא הוחזק, ובהוחזק פשיטא שבטל.

ביאורים נוספים מחכמי המערב הובאו בדברי כבוד האב"ד.

רוב הפוסקים נקטו בדעת הרא"ש והשו"ע שאכן אין חילוק בין הוחזק בשם השינוי ללא הוחזק, והגט פסול מדרבנן, אלא שבלא הוחזק הפסול הוא חמור ותצא.

ז. קריעת ושמירת הגט בזמנינו בבית הדין

צירוף נוסף לקולא שהביאו הפוסקים במקרה של שינוי שם האבות הוא שבזמנינו קורעים ושומרים את הגט ואינו יוצא החוצה, וממילא אין חשש שהרואים יאמרו שאחר גירשה או שאין זו אשתו מחמת שינוי שמות האבות.

בבני בנימין (ח"א סי' יא) כתב דהאידינא גם להרא"ש אין חשש לעז מאחר וקורעים את הגט ונשאר ביד ביה"ד ואף אחד לא רואהו, וכל הרואים הכירו שזה האיש וזאת האשה. וכן כתבו בחידושי אנשי שם (סי' צד), זקן אהרן (ח"א סי' פט), שו"ת אור שמח (סי' ח), ויבי"א (ח"ו סי' יא). ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רמו) הסכים לסברא זו, והוסיף דאף שנותנים לה מעשה בית דין אין בזה חשש, וכן הביא בשם מהר"מ בנעט דבזה"ז יש להקל בכמה חומרות שהקילו הפוסקים משום לעז. וכן כתבו העין יצחק (ח"ב סי' כט) והבית יצחק (ח"ב סי' סב). אמנם שם חשש שהמעב"ד יצא ויהיה לעז, מ"מ צירף את זה לסניף.

אמנם השער המשפט בספרו נחלת אבות (סי' כא) כתב שחז"ל אמרו שכל דבר שאסור משום לעז אסור אפילו בחדרי חדרים גם אם לא יתפרסם ואין לצרף קולא זו, וכן כתבו הטיב גיטין (אות ו סי' ק יט) ודברי חיים (מדור התשובות אות קכז).

ח. סברות נוספות להקל

יש לצרף לקולא את דברי הגר"ח ברלין בשו"ת נשמת חיים (סי' קנט) שכל שאין חשש לעז בפועל הגט כשר, וכל חומרת הרא"ש היא שחשש לעז היא רק במקום שהיה שם אביו האמיתי ידוע, אבל אם אין שמו ידוע אלא רק עפ"י בן המגרש או בתו המתגרשת אין בכך כל חשש לעז. והביא קולא זו ממרנא ורבנא הגר"ח מוולוז'ין במקרה שלא ידעו במקום הכתיבה שיש לו שם במקום הנתינה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגר"ש סלאנט המובא בבני בנימין (סי' יג), כתב שגט שניתן במקום שאין חשש שיבואו אנשים ממקומו של האב אין חשש להוצאת לעז והגט כשר.

רעק"א (מהדו"ק סי' קיח) מחלק בין אם הזוג לפנינו, שאז אנו יודעים שבעל זה מגרש אשה זו ועדי מסירה כרתי, לבין גט שליחות שהגט פסול. אך בערוך השולחן (סעיף יא) מקשה שאם כך אז גם בטעות בשם הבעל והאשה עצמם נכשיר מטעם שהעדי מסירה יודעים שזה המגרש והמתגרשת ולא יפסל מהתורה, וזה ודאי אינו נכון כיון שכתוב בגט שם אחר אינו גט כלל, ולכן אין לסמוך על עדי מסירה. ומ"מ אם קידשה אחר צריכה גט גם מהשני.

דייני ביה"ד בחיפה הגר"ג אקסלרוד הגר"ד כהן והגר"ש גמזו כתבו כל אחד מאמר בענין זה של שינוי השם של אבי המתגרשים, והובא בשורת הדין (כרך ה מעמוד קעט ואילך).

הגר"ש גמזו רצה להקל ששם שכתוב בתעודת זהות נחשב כשם שהוחזק אפילו אם אינו נכון, וזאת על פי תשובת המבי"ט (ח"ב סי' נב) ששם אב שאינו נכון שכתבו אותו פעמיים בכתובה ופעם אחת בגט אחר נחשב הוחזק. גם כאן בנידון דידן נכתב שם האב שלוש פעמים במסמכים רשמיים בצורה שאינה נכונה, כמתואר לעיל בדברי האב"ד.

הגר"ש שאנן אב"ד ת"א בספרו עיונים במשפט (סי' ז) דן במקרה של טעות באבי המתגרשת, ומסיק שאין לאסור את המתגרשת למי שחיה עמו לאחר הגט גם אם הגט פסול כיון שהיא אנוסה. בכל אופן אינו אלא ספק פסול דרבנן, ויש המכשירים בטעות בשם אבי המתגרשת באם הגט נמסר מידו לידה ואינו גט שליחות.

ט. הנפק"מ לילדים מהבעל השני

לכאורה לסוברים שהפסול הוא מדאורייתא הילדים ממזרים מהתורה, ולסוברים שהפסול הוא מדרבנן ותצא אזי הם ממזרים מדרבנן. [ראה בשו"ת אריה דבי עילאי (אה"ע ח"ב סי' כו) שדחה את כל דברי העבודת הגרשוני וכתב: "והנה נתבאר מדעת כל הראשונים והגאונים האחרונים, דאפילו בכינוי שם אבי המתגרשת דתצא והולד ממזר ודלא כתשובת עבודת הגרשוני".] אולם, מאחר ומצאנו דרוב הפוסקים ס"ל דהפסול הוא דרבנן, ויש כמה צירופים להקל וצירופים אלה מצטרפים לספק דרבנן, יש להקל גם בנידון דידן. ראה בדרכי עם (סי' ו), דברי חיים (ח"ב סי' קכח), צמח צדק (סימנים ה וקעה), מהר"ש ענגיל (ח"ג סי' ע) ושו"ת ישכיל עבדי (ח"ו אה"ע סי' צ או ז).

ראה גם בשופריה דיעקב בדברי חכמי פאס שגם לבאר הגולה שאינו גט, אבל הילדים אסורים מדרבנן. וגם לגט מקושר (סי' נג אות ג) שכתב לדעת השו"ע שתצא מזה ומזה וכל י"ג דרכים בה, הוסיף שיש לסמוך על בעל העיטור שאם נשאת לא תצא, וכן יש לנקוט בדעת השו"ע וכפי שכתב בשו"ת בית יוסף (דיני גיטין סי' יג) שהפסול הוא מדרבנן, ודברי השו"ע עצמו אינם מוכרעים.

י. אם לבקש מהבעל הראשון לתת גט נוסף אחרי שכבר נישאה

הגט מקושר לר"מ בולה (סי' נד) כותב שאין לתת גט נוסף מהבעל הראשון עם השם הנכון מאחר וממה נפשך: לאומרים אם נשאת לא תצא אין צריך. ולאומרים תצא, לא יועיל כיון דלדבריהם צריכה לצאת, ואדרבה אם יתן גט נוסף יאמרו דהוי ספק שינה שמו ושמה כי לא הספיק להם הגט הראשון ויאמרו שהיא ספק אשת איש ויצא קול שהיא ספק מגורשת, וגם יש זילותא דבי דינא במה שלא הוציאוה מתחת בעלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אבל בגט פשוט, לאחר שהביא את דעת רש"י בתשובה שאין לכופף הבעל לתת גט נוסף, כתב שאין חשש שתקבל עוד גט מהראשון ותישארו תחת בעלה השני, מאחר והרמב"ם (פ"י מהל' גירושין ה"ב) כתב שגט פסול היינו מדברי סופרים, ולכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבין לה גט כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה". והביאו דבריו הטור והשו"ע (סי' קנ סעיף א). לכן אפילו אם הבעל השני לא רצה להוציאה וסמך על המכשירין, נכון הדבר שיכתוב לה הבעל הראשון גט שני בשם האב האמיתי, והובא בערוך השולחן (סימן קכט סעיף ז). וכן עשינו בבית דיננו, בפרט שכבר קיבלה גט גם מהשני.

לסיכום, מצאנו בדין זה כמה צירופים להקל:

- א. לרוב הפוסקים שינוי בשם האב פסול מדרבנן, אף בלא הוחזק בשם השינוי, ולדעת העיטור ורב צמח גאון הגט כשר.
- ב. גם בדעת השו"ע, לרוב הפוסקים פסול מדרבנן ובדיעבד הולד כשר.
- ג. שינוי בשם אבי המגרשת קל יותר.
- ד. בזמנינו גונזים את הגט ואין חשש לעז של הרא"ש.
- ה. שם שכתוב בתעודת זהות נחשב כהוחזק. וכן כתב לנו הגרנ"ש גורטלר שליט"א שכך ענה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לשאלת הגר"ח איזרר זצ"ל. וממילא גם הסוברים שבשינוי שם אב הוי פסול דאורייתא יודו שבכה"ג שהוחזק הפסול הוא דרבנן.
- ו. האשה אנוסה בטעות זו (ראה בתועפות ראם לר"א טויבש סי' סז) ואינו אלא ספק פסול דרבנן ובפרט שהמגרש והמגרשת היו לפני ביה"ד ואין זה גט שליחות, כדכתב הגר"ח ששאנן זצ"ל וכמבואר בפנים.
- ז. אציין שחבריי לרווחא דמילתא סידרו גט ספק קרוב לו, אולם אנכי העדפתי שדיין שלישי אחר יצטרף לסידור זה.

הרב אבידן משה שפנייר – דיין

דברי הרב אברהם הרוש

נקודה זו של שינוי בשם אב דנו בה פוסקים רבים ולא היה מקום אלא לקצר ולהיות כרוכל המביא את עמדתם ואת הצירופים שהביאו כדי להקל וכמו שכתב עמיתי, אולם בדברי הפוסקים לא התברר די הצורך ביסודות הדין והסברא הגלומה בהן, בדברינו ישנו חידוש הן בצורך בכתיבת השם והן בזה שבאתי להראות שאין בשינוי זה כדי להגדיר מחדש את שם האיש או האשה וכמו שניתן להבין במבט ראשון. עוד נעיר שמן הדין היה מקום לדון בדברי עמיתי ואולם דברי נכתבו טרם ראיתי דיברהם ועל כן צרפתי אותן כמו שנכתבו.

במקרה זה של שינוי בשם אב יש להקדים ולדון בגדר הזכרת שם אב, דבר שיעזור להלן בכאנו לדון בשינוי בשם אב.

א. הזכרת שם אב במשנה ובגמרא

הנה בספר גט פשוט (סימן קכט ס"ק מג) הביא שמצאנו בש"ס מספר פעמים שהיה נוהג לכתוב אף שם אב בשטרות וכן בגיטין, כמו במסכת בבא בתרא (דף קסז ע"ב): "ליחוש לב' יוסי בן שמעון הדרים בעיר אחת", וכן במסכת יבמות (דף קטז ע"א): "אנא ענן בר חייא מנהרדעא", וכן הוא בגיטין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(דף לה ע"ב): "אחא בר הדיא דמתקרי אייא מאריי". משמע מכל אלו דרגילות לכתוב שם אבי המגרש, וכן מובא בטופסי גיטין של הרי"ף והרמב"ם (הל' גירושין פרק ד הלכה יב). גמרות אלו ועוד גמ' הביא אף בספר גט מקושר [כולה] (סימן נד אות א).

אולם, יעויין בשו"ת רע"א (מהדורא קמא סימן קטז) שהעיר שכך מצינו מתקופת האמוראים, אך מתקופת המשנה לא ראינו נוהג זה, ומכאן שאין מקור קדום מחייב לכתוב שם אב. זאת ועוד, ניתן להוכיח שבתקופת המשנה לא כתבו שם אב, שכן כתוב במשנה מסכת גיטין (דף כו ע"א): "הכותב טופסי גיטין - צריך שיניח מקום האיש, ומקום האשה", ולא כתוב שם אב, וכן לקמן (דף פ ע"א) כותבת המשנה: "שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה - תצא מזה ומזה", ולא כתוב שם אב. מראיות אלו רואים שלא היה נוהג לכתוב שם אב בגטין, אולם על ראיות אלו האחרונות שהבאנו, יעויין בגט פשוט הנ"ל שכותב שיתכן ששם אב כלול בשמות המתגרשים.

חוסר בהירות זו הביאה את הראשונים לחלוק בנקודה זו על הצורך בשם אב בגט, וכמו שסיים הגט פשוט, אין לנו להישען בדין זה רק בשיקול דעת של הפוסקים.

ב. כתיבת שם אב: עצה טובה, דין לכתחילה או לעיכובא

כותב הטור (אבן העזר סימן קכט), וז"ל:

"כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שאם לא הזכיר שם אבי האשה אלא כינויו או אפילו לא הזכירו כלל שהוא כשר."

והראה הב"י מקורו בשו"ת הרא"ש (כלל מה סימן כה ו-כז), וכתב על זה הב"י: "ומשמע דהוא הדין לשם אבי הבעל דכשר דמאי שנא."

וכך הוא לשונו של הרא"ש (שם סימן כז):

"המקדש או המגרש אשה טוב הוא להזכיר שם אביה כדי לברר הדבר אם יש שני יוסף בן שמעון בעיר ואם לא הזכיר רק שמה בקידושין או בגט מגורשת."

מלשון הרא"ש בתשובה לא ניתן להסיק האם לכתחילה לא צריך לכתוב שם אב, וכפי שמשמע מהרישא, או שמא כפי משמעות הדברים בסיפא שצריך לכתוב לכתחילה אך אם לא כתב כשר בדיעבד, וכך מורה לשונו של הטור הנזכר לעיל, שלכתחילה צריך לכתוב אך בדיעבד שלא כתב הגט כשר.

אולם מתשובה אחרת, המופיעה אף היא בכלל מה (סימן כה) יש להתקשות, שכן שם כותב הרא"ש, וז"ל:

"שאלה עניה א' ישבה עגונה יותר מי"ז שנה כי בעלה הרחיק נדוד ולא נודע מקומו, ושכרה שליח לבקשו ומצאו בארץ רחוקה והביא לה גט שיש בו גמגום לא כתב שם אבי האשה אלא שם כינוי שלו [...] תרתי בלבי אולי אוכל למצוא היתר לעגונה זו. ואומר אני שאין לפסלו בשביל שלא כתב שם אביה אלא שם כנויו. כההיא דתנן בפ' בתרא דגיטין (פז): כתב חניכתו וחניכתה כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין. ותנא בגמ' חניכת אבות בגיטין עד י' דורות, פי' אם יש כנוי לאדם וכתבו אחד מזרעו בגט עד עשרה דורות ולא כתב שמו הגט כשר."

משמעות הדברים הפשוטה היוצאת מתוך דברי הרא"ש הוא שכשר דוקא בגלל שהזכיר שם כינוי האב, אולם אם לא הזכיר גם כינוי הרי שגט זה פסול.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רבים תמהו על סתירה זו בדברי הרא"ש, יעויין בגט פשוט המסיק בדברי הרא"ש שבדיעבד כשר בלא שהזכיר שם אב, ואין חיסרון שם האב מעכב, ומה שכתב הרא"ש על כינוי, היתה ה"א לומר שכיון שכתב חניכה הרי גרע ממה שלא כתב שם אב, בזה כתב הרא"ש שבחניכה מקילינן אף בשם המגרש וא"כ לא גרע בהזכירו בשם אב. כתירוץ זה מביא הג"פ מדברי המהרח"ש (סימן ג), וכן מובא בכנה"ג (הגהות הטור ס"ק כח), אמרי שפר (סימן לב), ועוד.

יעויין בנוב"י (תנינא אה"ע סימן קיג) שמביא את דברי הכנה"ג, וכתב ישוב משלו, שיש לחלק בין מציאות בה ניתן הגט מידו לידה והוזכר בגט שם המקום ולא הוחזק לנו שיש שם אשה ששמה כשמה, שאז כשר הגט ללא שם האב, ובין מקרה בו ניתן הגט לשליח שלא מוזכר מקום האשה שאז בלא שם האב ישנו חיסרון של מוכח מתוכו כיון שהיא אינה עומדת לפנינו בעת הכתיבה ומקבלת גיטה ע"י עדי מסירה, ועיין בית אפרים (ח"ג סימן פד) שכן כתב.

עוד יעויין בתורת גיטין (סימן קכט ס"ק יג), שאף הוא יישוב באופן דומה שעיקר הבעיה הינה מוכח מתוכו, ועל כן חילק בין אם נחתם הגט, שאז אף לר"א צריך מוכח מתוכו וכפי הסוגיא בגיטין (דף ד ע"א), ובין מציאות בה יש רק עדי מסירה, שאז לדעת ר"א כשר שמוכח מתוך המסירה עצמה ולא צריך להיות מוכח מתוך הגט עצמו. יעויין בספר נודע בשערים (סעיף ז) מה שתמה עליו.

למסקנה, בדעת הרא"ש ישנם ג' דעות: דעת הגט פשוט שלכתחילה צריכים לכתוב שם האב בגט ואם השמיט הגט כשר בדיעבד, וכן נראה דעת הטור בהבנת הרא"ש אביו, וכאופן זה ברא"ש הסכימו בשו"ת מהר"י בן לב (ח"א סימן כו), וכן סובר המהרח"ש (סימן ג) וכן למד המהר"ם פדואה (סימן לה), עוד יעויין בביאור הגר"א (סימן קכט ס"ק יח) שמשמע ממנו שכן למד ברא"ש.

אולם, יש שלמדו ברא"ש ומדיוק לשונו שכתב "טוב לכתוב שם האב" שזו רק עצה טובה ולא דין לכתחילה, ולשיטה זו הפשט ברא"ש שאף לכתחילה יכול להשמיט שם אב. ואולם לפי"ז צ"ב מהי מעליותא של עצה זו לכתוב שם אב, וכן יש לבאר את סיום דבריו שכתב שזה לא מעכב, הרי שמשמע שצריך לכתוב לכתחילה. ביאר הגט מקושר [בולה] (סימן נד) על פי יסוד שהתווה שם, שכאשר מוחזקים לנו בעיר זו שני יוסף בן שמעון אזי יש להזכיר בשמה של האשה אף את שם אביה כדי שיהא לכתחילה מוכח מתוכו שזו האשה שמתגרשת בגט זה, אולם בלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר בה מתגרשים הרי שזה רק עצה טובה. הרא"ש בזה לשיטתו במה שביאר את הגמ' גיטין (דף לו ע"א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזמנין דמייתי סהדי, אי נמי זימנין דאזלי למדינת הים". מבארים התוס' בגיטין (דף ג ע"ב ד"ה ר"א), הרא"ש (פ"ד סימן יב), והרשב"א (גיטין לו ע"א) שתקנת ר"ג הינה עצה טובה בעלמא. כמו כן כאן, שם אביו אינו אלא סימן כדי שיהא ניכר מי הוא, אם יש בעיר זו אדם ששמו כשמו, ואף שלר"א הסובר עדי מסירה כרתי לא צריך שיהא מוכח מתוכו שכן בשעת המסירה ניכר שהוא הבעל וזו האשה, מכל מקום הורגלו לכתוב שם אביו לסימן שמא עדי המסירה ילכו למדינת הים. אולם היכן שידוע לנו על שני יוסף בן שמעון בעיר אחת, כאן יאמר הרא"ש שצריך שיהא סימן שזו המתגרשת, ובאופן כזה יש לכתוב לכתחילה שם אב ואם השמיט כשר בדיעבד.

דעה שלישית בהבנת הרא"ש הינה דעת הרא"ם בתשובה (סימן סז) שהביא את דברי הרא"ש שהבאנו לעיל שדוקא בכתב שם אבי האשה בכינויו הרי שהגט כשר, מכאן למד הרא"ם שכתובת שם אב לדעת הרא"ש הינה מעכבת. אולם, דעה זו בהבנת הרא"ש נדחתה מפי רבים מהפוסקים, וכפי שהבאנו לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אף בדעת הרשב"א ישנה חוסר בהירות, דהנה מובא בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן אלף קעו) שאלה האיך לכתוב שם אבי האשה בנשתמד אביה. התחיל הרשב"א תשובתו כך:

"תשובה אפש' שאין צריך לכתוב שם אבי' כלל ד[שמו] ושמה ושם עירו ושם עירה תנן שם אביו ושם אביה לא תנן."

הביא תשובה זו מרן הבית יוסף (אה"ע סי' קכט). אולם, בתשובה אחרת להרשב"א (חלק ב סימן טז) כותב הרשב"א לשון דיעבד, ש"אפילו בגט אם לא כתב שם אביו כשר".

יעויין בגט פשוט שמסיק מדברי הרשב"א שיש ספק לרשב"א האם צריך לכתחילה לכתוב שם האב בגט, או שמא כשם שלא צריך בשאר שטרות אולי אף בגט לא צריך, ועל כן פוסק הרשב"א שבדיעבד כשכבר נתגרשה בגט שלא היה כתוב בו שם אב הרי שהגט כשר. אולם, יעויין בתשובה נוספת להרשב"א (חלק א סימן תקנה) בה לא נכתב תיבת אפשר, וז"ל: "השיב עוד דאין צריך לאשה לכתוב שם אביה בגט. דשמו ושמה תנן שם אביה לא תנן". ומכאן הסיק בספר אמרות טהורות (סימן קכט סעיף ו ד"ה והרשב"א) דלהרשב"א אף לכתחילה לא צריך לכתוב שם אב. הגט פשוט הביא תשובה זו האחרונה, וכתב שהמעתיק השמיט מתשובה זו תיבת אפשר, הרי שאף בזו הסתפק הרשב"א.

יעויין בזה בגט מקושר [בולא] (סימן נד) שברר באריכות דעת הרשב"א, ומסיק שדעת הרשב"א היא שצריך לכתחילה לכתוב שם אב בגט, מיהו בלא כתב הגט כשר.

עוד מצאנו בגדר זה של כתיבת שם אב שיטה בראשונים שכותבים להדיא שלא צריך לכתוב שם אב, וכך היא שיטת בעל העיטור (מאמר ו שמות בעלים), וז"ל:

"גרסינן בפ' הזורק ומודים חכמי' לר"מ בשינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה שהוולד ממזר. ואבי האיש והאשה לא חזינן דצריך הילכך לא מיפסיל וכן אמר רב צמח דלא צריך ודווקא שינה שמו ושמה."

מלשונו של העיטור נראה שלא צריך לכתוב שם אב אף לכתחילה, וכן הביא בשם רב צמח גאון, ודבריו הובאו בשו"ת הרא"ם (סימן טז) ובגט פשוט, וכך למדו בדבריו רבים מהאחרונים, יעויין בגט מקושר [בולא], מכתב מאליהו (אלפאנדארי) (שער ד' סימן כז), שו"ת רע"א (סימן קטז), עין יצחק (ח"ב סימן כז ענף א), ועוד.

והנה מצאתי כתוב בספר פסקי רקאנטי לאחד מהראשונים (סימן רמד) שכתב:

"השיב רב אלפס שאבי האיש והאשה א"צ בגיטין ושמו ושמה סגיא, דלא מצינו בכל הלכות גיטין שצריך אבי האיש והאשה, כדאמרינן בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו וכו'. ואילו שם אביו ואביה לא אשכחן וכן השיבו הגאונים שלפניו."

אולם, כנגד כל הני יש שלמדו שהשמטת שם אב היא לעיכובא. כך למד הרב מכתב מאליהו [אלפאנדארי] (שער ד סימן כו) מדברי הרא"ם מופיע בשלטי גיבורים (גיטין יז ע"ב מדפי הרי"ף) שכתב על דברי המשנה שם (דף לד ע"ב) חניכת אבות: "כשבא לכתוב פלוני בן פלוני, ולא כתב שם אביו אלא חניכת זקנו שהיה גדול המשפחה ובני משפחתו נקראים על שמו, כשר". כתב ע"ז המכתב מאליהו אשר נראה מדבריו בהדיא שאם לא כתב חניכת משפחה במקום שם אביו שהוא פסול,¹

¹ לכאורה יש לדחות, ששם כתב חניכת שם זקנו ולא שם אביו, ונראה כטעות, ומ"מ הכשיר כיון שבני המשפחה נקראים כן. ועיי' לעיל (סוף ע"א) שהביא שלט"ג להדיא מרא"ש שכשר גם בלי שם אביו כלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן הביא בהשגות הראב"ד על הרי"ף לפרש בכתב חניכתו היינו חניכת אבות עיי"ש, ומדבריו למד הגט פשוט (סימן קכט ס"ק מג) שמשמעות הדברים היא שהשמטת שם אב לגמרי ומבלי להזכיר אפילו חניכא היא לעיכובא.

וכן למדו רבים מהאחרונים מדברי התרומת דשן (פסקים וכתבים סימן קלח), שם התשובה עוסקת בשינוי שם אב. השואל כתב שיש להתיר שהרי לא צריך לכתוב שם אב ולכך אין השינוי מעכב, והוכיח שלא צריך לכתוב שם אב ממה שמצינו בכתבת שמות העדים שהקלו הפוסקים שחסרונם אינו פוסל את הגט, ודימה זאת השואל לשם אב הבעל. וכתב על זה תרומת הדשן שני חילוקים שיש לחלק בין שם האב בעדים לשם האב בבעל, שבעד היו מקיימים את החתימה ועל פי זה ידעו מי הוא, וקודם תקנת רבן גמליאל היה כשר לכתוב רק אני עד ואף בלי שם, ועוד העיקר בשם העד כדי שנדע שכשר הוא ורובא דעלמא כשרים ואף אם נדע שיש עוד אדם ששמו כשמו ועיקר העניין הוא כשרות העד להעיד, משא"כ בשם הבעל עיקר העניין שלא יטעו בבעל שהוא אחר ושמו כשמו. עוד כתב השואל להביא ראיה מהברייתא בפרק גט פשוט (ב"ב קסז ע"ב) "שם האיש" והוא הדין שם האשה, ואילו שם אביו לא קאמר. ותמה עליו תרוה"ד שראיה כדמות זה היה לו להביא מהמשנה ולא מהברייתא, שהרי כתוב במשנה בגיטין שהזכיר מקום האיש מקום האשה ומקום הזמן ואילו שם אביו לא הזכיר, נמצא שגם מכאן רואים לכאורה שלא צריך לכתוב שם אבי האיש. ודחה הרב תרוה"ד ראיה זו, שמה שכתב "שם האיש" כוונתו כפי שצריך לכתובו כדין, כולל שם אביו.

מכאן למדו רבים מהאחרונים שלדעת תרוה"ד השמטת שם אב הינה לעיכובא, יעויין בשו"ת מהר"י בן לב (ח"ב סימן ז), וכן המשמעות הפשוטה העולה מדברי הב"ש (ס"ק יז), וכן הביא הרב גט פשוט (ס"ק מג) וכן למדו הרב גט מקושר [בולא], וכן למד בדברי התרוה"ד בשו"ת רע"א (סימן קטז), אהלי שם (כלל א סעיף ב), ועוד.

נעיר, שראיה זו של השואל שניתן להשמיט שם אב ממה שלא כתיב במשנה שם אביו, ודחאה הרב תרוה"ד, הביא הרשב"א עצמו המוזכר לעיל, וכן הבאנו מהרקאנטי שהביא בשם הגאונים.

עוד נעיר, שיש באחרונים שלמדו לא כך בדברי התרוה"ד, וסוברים שדעת התרוה"ד הינה שצריך לכתוב לכתחילה, ואמנם בלא כתב הגט כשר. כך למד בשו"ת עבודת הגרשוני (סמן נה), ובכך ביאר את דברי הב"ש שהביא דעת הלבוש שכתב שני דעות בהשמטת שם אב, דעה ראשונה שכשר ודעה שניה שפסול, וכתב ע"ז הב"ש "וליתא", על כרחך רוצה לומר שאין דעה כזאת.

ואמנם לענ"ד האמת חייבת להיאמר, שמדברי הב"ש המשמעות היא לא כך, שכן קודם לכן הוא עצמו הביא דעת הרא"ש והטור בהשמיט שם אב שכשר, וכתב שמדברי תרוה"ד לא משמע כן, ולא ניתן לומר שהשגתו על הלבוש הוא לסתור את מה שהוא עצמו הביא, אלא השגת הב"ש על הלבוש היא שהביא דעה זו להלכה, ואין היא להלכה אלא דעת יחיד ולא היה ראוי להביאה. ועיין בשו"ת רע"א (שם) שאף הוא דחה הבנה זו בדעת הב"ש, וכן ראיתי שסובר בשו"ת בית אפרים (אבן העזר סימן פד).

ועיין עוד עין יצחק (ח"ב סימן כב ענף א) שכתב שלכתחילה צריך לכתוב שם אבי האיש בגיטין, וכפי שמוכח בגמ' וכפי שהביא התרומת דשן, הרי לן שלמד שהזכרת שם אב הוא רק דין לכתחילה.

להלכה פסיקת השו"ע (אה"ע סי' קכט סעיף יט) כך היא, וז"ל:

"לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כינוי, אלא: פלוני בן פלוני
וכל שם אחרון וחניכא דאית לי ולאבהתי."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משיטתו זו של השו"ע נשמע שיש לכתוב לכתחילה שם אב, ולעיל (סעיף ט) פוסק השו"ע:

"אם לא הזכיר שם אבי האיש או שם אבי האשה, כשר."

עוד יעויין ברמ"א (שם) שכותב שיש להזכיר לכתחילה אף כנויו של אבי הבעל.

ג. שינוי בשם אב

לעיל עסקנו בשאלת היסוד האם צריך לכתוב שם אב בגט, וכעת יש לנו לדון מה דין שינוי בשם אב בגט, האם גט זה פסול או בטל, או לחילופין, הגט כשר בדיעבד.

לכאורה שאלה זו של כשרות גט שנכתב בשינוי שם אב תלויה בשאלה שדיברנו בה לעיל. אם נאמר שהגט פסול בנשמת שם אב, הרי שאם שינה, אף אם מצד השינוי אינו פוסל, סוף סוף לא נכתב שם אב כדבעי ומצד זה עצמו יש לפסול. אמנם, אם נאמר שהגט כשר בהשמטת שם אב, הרי שיש מקום להכשיר גם אם נכתב שם אב אחר, וכפי שמצינו מפורש בשיטת תוס' לגבי דברים אחרים.

נקדים דין המשנה בגיטין (דף פ ע"א), שם כתוב:

"שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה."

יש להעיר על לשון המשנה שלא כתוב הדין היסודי של הצורך בכתיבת שם האיש ושם האישה, וכמו כן על הצורך בכתיבת העיר, ורק כתוב דין זה בשינה. דבר זה הוליד קושי בראשונים על השאלה האם יש צורך בכתיבת שם האיש ושם האשה מן התורה, וכמו כן בשם העיר. בעיה זו התעוררה כבר בלשון הסוגיא לעיל בפרק המביא (דף יט ע"ב), שם כתוב:

"ההוא גברא דעל לבי כנישתא, שקל ספר תורה יהיב לה לדביתהו, ואמר לה הא גיטך; אמר רב יוסף: למאי ליחוש לה? אי משום מי מילין - אין מי מילין על גבי מי מילין, אי משום כריתות דאית בה - הא בעינא וכתב לה לשמה, וליכא; וכי תימא, ליחוש דילמא אקדים ויהב ליה זוזא לספרא מעיקרא, הא בעינן שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה, וליכא. ורב יוסף מאי קמ"ל? שאין מי מילין על גבי מי מילין."

וכבר נתקשה רש"י על הראיה שמביאה הגמ' שס"ת פסול בגין זה שלא נכתב בו שמות האיש והאשה, והביאה הגמ' ראייה ממה שמצינו ששינה שמו שמה הגט פסול, וכתב רש"י, וז"ל:

"הא בעינן שינה שמו ושמה - דתנן לקמן גיטין (דף פ) דפסול אלמא צריך לכתוב שמו ושמה ואית דלא גרסי שינה ומאן דגרסי ליה משום מתני' דלקמן ואגב גררא גריס ליה."

רש"י בפירושו הראשון מבאר לנו את הגמ' בדרך היסק לומר: ממה שמצינו ששינה פסול, על כרחך שצריך לכתוב שמו, שאם לא כן היה כשר בשינוי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. כל דבר שכתבתו בגט אינו לעיכובא שינוי אינו פוסל, שיטת תוס'

נמצאנו למדים משיטת רש"י בפירושו הראשון, שאם לא היה צריך להיות כתוב שם האיש מה"ת, הרי שאף השינוי לא היה פוסל². כתפיסה זו מצינו להדיא גם בתוס' (דף פ ע"א) להלן על סוגיית הגמ' בשינה שמו ושמה ושם דירה, כותבים תוס', וז"ל:

"ושם עירו ושם עירה - אומר ר' יצחק דהיינו דווקא עיר שדרין בה אבל עיר שנולד בה אפילו שינה כשר כיון שא"צ לכותבו כלל שהקדמונים שהרגילו לכותבו משום שאם יארע שיש שם יוסף בן שמעון אחר יהיה בו סימן ע"י מקום לידה ותדע כי כמה פעמים כותבים מקום הלידה על פי הבעל או האשה ואם שינה פסול לא היה נכון לכותבו אלא ע"פ עדים ולא דמי לאשתמודעינהו דאפילו מפי קרוב או אשה נאמן בהחולץ (יבמות דף לט:) דשם קל הדבר לברר ועביד לאיגלווי טובא, ועוד דאשתמודעינהו צריכין להעיד כדי שלא תתעגן אבל כאן מה לנו לתקן לכתוב מקום הלידה בחנם כיון שע"י כך יכול לבא לידי פסול אם ישנה? אלא ודאי אפילו שינה כשר. ור"ת הביא ראיה שאין שטר נפסל כשנשתנה בו דבר שאין צריך מדאמר בפ"ב דכתובות (דף כד:) דאין מעלין משטרות ליוחסין דלאו אכולה מילתא קא מסהדי אלא אמנה שבשטר ולא על מה שכתוב שהוא כהן, אלמא אפילו אינו כהן השטר כשר וסברא הוא דעדים לא קיימי אלא על עיקר מעשה ומעשה באחד ששינה בגט מקום לידתו והכשירו ר"י, והרבה פעמים כשלא היה להם ברור מקום הלידה הי' אומר אל תכתבוהו כלל, ומקום עמידה נמי א"צ לכתוב דהא כל גיטין הבאים ממדינת הים אין כותבין מקום עמידת האשה, ולהכי לא מוקי ליה בבעל ובשינה מקום עמידתו כדמוקי אסופר משום דפשיטא דאין צריך לכתוב מקום עמידתו."

מבואר יוצא בתוס' שכיון שלא צריך לכתוב מקום לידה בגט, הרי אף בשינה מקום לידה כשר הגט. ר"ת הביא לעיקרון זה ראיה ממה שמצינו בסוגיא בכתובות לדעה שלא מעלין ליוחסין משטרות שאין לסמוך על מה שנכתב בשטר על אדם שהוא כהן, שעדים חתומים על מנה שבשטר ולא על יחוסי כהונה, ולפי"ז אם נכתב כהן על אדם שאינו כהן לא פוסלים את השטר אף שאינו כהן, והוא הדין הכא שכתוב מקום לידה מסויים ואינו מקום לידתו, כיון שלא היה צריך לכתוב כן גם אם נכתב אינו פוסל. עוד הוכיח תוס' שלא צריך לכתוב מקום לידה ממה שמצינו שמאמינים את האיש על מקום לידתו, ואם כתיבת מקום הלידה הינו לעיכובא, היה עלינו להביא לשם כך עדים, עכת"ד תוס'.

נמצא א"כ, שלדעת רש"י וכך היא שיטת תוס', רק במקום בו צריך להיכתב מה"ת אם שינה פסול, ואילו במקום שלא צריך להיות כתוב, הרי ששינוי אין בו כדי לפסול את הגט.

לפי הבנה זו בתוס', הרי שיש מקום לשאול. הלא מקום דירה נמי א"צ לכותבו, ואפילו הכי תנא שאם שינה הולד ממזר לכו"ע, וכפי ביאור הגמ' שבשינה שמו ושמה ושם עירו מודים חכמים לר"מ, וכן הקשה המהרש"ל.

² יעויין בשו"ת הרא"ם (סימן סז) שגם ביאר כך את רש"י, אולם לאחר מכן כותב שאין הכרח לביאור זה ברש"י, וניתן לבאר כוונתו שכיון שבשינה פסול, על כרחך שהפסול הוא מפני שמה שכתב בשינוי לא נחשב ככתיבה ומכח זה פסול, ומכאן נלמד על הצורך בכתיבת השמות. אולם לענ"ד זה עצמו השאלה, אם מה שינה פסול הוא מפני שלא נכתב, א"כ מדוע המשנה לא ביארה באופן ישיר את שם הפסול בלא כתב. זאת ועוד, אם השינוי פסול מפני שלא נכתב הרי שבמקום שלא צריך להיכתב יש וניתן להכשירו. ועל כרחך שגנוזה בכאן ההבנה שאם שינה כשר, מכאן שאין זה מספיק חשוב להיכתב, וממילא אין בשינוי כדי לפוסלו; וכך גם לאידך גיסא, אם שינה פסול, מכאן שזה מספיק חשוב כדי להיכתב, ומכאן החובה לכותבו. עוד יעויין בבאר יצחק (סימן יב) שאף הוא מבאר את רש"י כפי ביאורו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יעויין במהרש"א שהביאו, וכתב לבאר בדעת תוס' שעל כרחך לומר שמקום הדירה לשיטת תוס' הוא לעיכובא, שאל"כ היה כשר בשינה, וכן ראיתי בדברי המהר"ם שיף שביאר בדעת תוס'.

אולם, יעויין ברא"ש (גיטין פרק ח סימן ט), ממנו משמע לא כן, וז"ל:

"ומדלא מוקי לה הכי משמע שאין צריך לכתוב מקום עמידת הבעל והאשה ביום הכתיבה, דכל גיטין הבאין ממדינת הים מי יודע באיזה מקום האשה עומדת והוא הדין באיש נמי וגם מקום הלידה אין צריך לכתוב דעירו ועירה אמקום עיקר הדירה קאי כיהודה וגליל דלעיל בפרק השולח (דף לד ב) וגם עירו ועירה אין עיכוב בכתיבתו דמתניתין לא קאמר אלא שינה אבל אם לא כתב כלל לא מיפסיל גיטא בהכי, ונהגו באשכנז ובצרפת לכתוב מקום הלידה ועמידה ודירה היכא דיודעין משום חששת דשני יוסף בן שמעון, ואם טעו ושינו מקום הלידה מעשה היה והכשירו ר"ת ז"ל דדווקא שינה מקום הדירה הוא דאיכא חששא משום שהוא ידוע לכל שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו פלוני ממקום פלוני וכשרואין שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש, אבל מקום לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא על מקום לידתו וליכא חששא ומשום העדים אין לפוסלו דחתימי אשיקרא דכיון דאין צריך לכותבו לא קיימי סהדי עליה, כדאמרינן בכתובות (דף כד ב) דאין מעלין משטרות ליוחסין אם היה כתוב בן איש פלוני כהן דעדים אמנה שבשטר קא מסהדי ולא אפלוני כהן דאין צריך לכותבו."

מהרא"ש יוצא להדיא שלא קיבל עיקרון זה של כל מקום שכתבתו אינה לעיכובא שינוי אינו פוסל בו, וכן הוא להדיא גבי מקום דירה, שסובר הרא"ש שאין הוא לעיכובא ומכל מקום שינוי פוסל בו. טרם נעסוק בביאור שיטת הרא"ש יש לנו לשאול, האם ישנה מחלוקת בין הרא"ש לשיטת תוס'? כותב מהר"י בן לב (חלק ג סי' סח) גבי נידונו שם האם שינה מקום עמידת הבעל פוסל את הגט, שיתכן והדבר שנוי במחלוקת הרא"ש והתוס', וז"ל:

"ונראה דפליגי התוספות והרא"ש בתרתי, דהרא"ש ס"ל דאפילו מקום הדירה אינו מעכב דדוק שינה שם עירו ושם עירה תנן אבל אם לא נכתב אינו מעכב, וטעמא דשינה שם עירו ושם עירה דכל אלו הדרכי' בה היינו משום דהרואים שנוי מקו' יאמרו לא גרש זה כלל אלא אח[ר] הוא שגרש אבל בשנוי מקום הלידה אין אדם נקרא על שם מקום לידתו ומשום הכי השנוי אינו פוסל, והתוספות ס"ל לפי מה שנראה מפשוטן של דבריה' דשנוי מקום הלידה [נדצ"ל הדירה – א.ה.], פוסל ואין חלוק בין שנה ללא נכתב, דבתרוייהו כל הדרכים האלו בה והא בהא תליא דמשום דמעכב כתיבת מקום הדירה פוסל השנוי ואם לא היה מעכב כתיבת מקום הדירה לא היה פוסל השנוי, ומקום הלידה היינו טעמא דאין השנוי פוסל בו משום דאינו מעכב הכתיב' ולפי דברי התוספות דס"ל דבמאי דצריך לכותבו פוסל השנוי ובמאי דאין צריך לכותבו לעכובא אין השנוי פוסל ומשום שנוי מקום הלידה אינו פוסל הוא הדין נמי דמקו' העמידה כיון שאינו מעכב ג"כ אינו פוסל, אבל לפי דברי הרא"ש אפש' דהשנוי פוסל נמי במקו' העמידה כמו שפוסל במקו' הדירה."

נמצא א"כ, לשיטת המהר"י בן לב מבואר להדיא שעיקרון זה של תוס' שכל דבר שאינו מעכב בכתיבתו אינו פוסל בשינוי נשאר למסקנת דברי תוס'. דברי המהר"י בן לב הובאו בגט פשוט (סימן קכח) וכן הוכיח כדבריו מסידור דברי התוס' בשו"ת רע"א (סימן קטז). עיקרון זה אף למד המכתב מאליהו [אלפאנדרין] (שער ג סימן ז ושער ד סימן כז), וכתב שהרא"ש השיא כוונה אחרת בלימוד הדברים ואין דבריו הולכים בשיטת תוס', ועל כרחו היה לו לרא"ש למצוא סיבת פסול בשינה מקום דירה כיון שלשיטתו מקום דירה אינו מעכב לא היה מנוס לרא"ש מלומר שאדם ניכר במקום דירתו ועל כן בשינה גרע טפי. אולם לתוס' שמקום דירה הוא לעיכובא, וכפי שיטות ראשונים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רבות שהוזכרו בב"י (סימן קכח), הרי שזה עצמו הסיבה לפסול בשינוי. נמצא א"כ שהעיקרון לפיו כל שאינו מעכב אינו פוסל בשינוי נשמר בדעת התוס', והרא"ש חולק בנקודה זו על תוס'.

וכן ראיתי שהביא בשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק א סימן נז) עד שתמה על מי שסובר שזהו חידוש שלו, וכך לשונו:

"ולא ידעתי מה זה שהעלה מעלת כ"ת דבר חדש די"ל דהתוס' חולקים עם הרא"ש ז"ל, הלא דבר זה מבואר בכמה תשובות ומסתמא מחברי זמנינו גם הם מביאים דבר זה, כי בספר מכתב אלי' העלה כן לדבר ברור דהתוס' ז"ל חולקים עם הרא"ש וסבירא להו דבמקום שאינו מעכב אין שינוי פוסל."

ועיין עוד בספר אהלי שם לגר"ש גאנצפריד (כלל א ס"ק יא) בשם יוסף שכותב שהעיקר כדברי המהרש"א והמהר"ם שיף בהבנת דברי תוס', וכן כתב בפתיחה לספר בפתח האהל (ד"ה שם עירו).

וכן בשו"ת זקן אהרן (חלק א סימן פח) כתב לתמוה על דברי המהרש"ל שהבאנו לעיל, שביאר בדעת תוס' דאזלי בדרכו של הרא"ש, עיי"ש, וכך לשונו:

"והנה על הרא"ש גופא שכתב טעם זה מסברא דנפשי' ולא בכוונת התוס' ולא קשיא לי כלל, דהא אינו אחראי לדעת התוס' ושפיר יכול לפרש דהחשש הוא משום לעז, אבל על הרש"ל שהעמיס כן בכוונת התוס' אני תמה מאוד, דהא התוס' כתבו להדיא דטעם ההיתר הוא משום שא"צ לכותבו ומשו"ה שינה נמי כשר ולא הזכיר חשש דלעז, ואיך נעמוד אנן וניקום בכוונתם דבר שאין גם רמז בדבריהם."

וכהבנה זו בתוס' אף סובר המהר"ם מפדואה (סימן לה) וכן המהרשד"ם בהגהותיו על מחצית השקל (סימן קכט סעיף ט הערה יז) ובתשובותיו הרבות שנציין להלן.

ה. שיטת בעל העיטור בשינוי שם אב

אם נצרף את דברי רוב רבותינו הראשונים שהובאו לעיל בכתיבת שם האב שאינה מעכבת לדברי תוס', וכפי שלמדו מהן האחרונים שהבאנו, הרי שאף אם שינה בשם האב אין הגט פסול כיון שכל דבר שאינו מעכב לא פוסל, וכן מפורש להדיא מדברי העיטור (מאמר ו - בשמות בעלים דף כה טור א), וכך לשונו:

"גרסינן בפ' הזורק ומודים חכמי' לר"מ בשינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה שהוולד ממזר. ואבי האיש והאשה לא חזינן דצריך הילכך לא מיפסיל וכן אמר רב צמח דלא צריך ודוקא שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה. אבל לא נכתב בו שם עירו ושם עירה ואשה ובעלה בעיר אם יש עידי מסירה הלך אחר עידי מסירה ואם לאו אם הבעל מודה ואינו מערער כשר לכתחילה דהיכא דידעינן דטעות סופר הוא ליכא למיחש."

שני דברים לימדנו בעל העיטור. הראשון שסובר ששם אב אינו נצרך לכתוב בגט אף לכתחילה, ודבר שני סובר העיטור כדעת תוס' שכיון שלא צריך לכתוב שם אב בגט הרי שאם שינה אינו פוסל הגט.

וכן למדו בדעת העיטור רבים מהאחרונים, הלא המה הרא"ם (סימן סז) וכן מכתב מאליהו (שער ד סימן כז), גט פשוט (סימן קכט ס"ק מג), זקן אהרן (סימן פח), שו"ת רע"א (סימן קכ), שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ד סימן קנט), גט מקושר [בולא] (סימן נד), ערוך השולחן (סימן קכט סעיף ט), ועוד.

וכן ראיתי שהביא בדעת העיטור הגר"ח ברלין בשו"ת נשמת חיים (סימן קנט), ואף מצא לעיטור חבר הלא הוא ר"י בעל התוס', וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ונראה לי להוכיח דגם דעת ר"י בעל התוספות כדעת בעל העטור ז"ל ממה שכתבו בתוס' שם ד"ה הא ולהלן פ' הזורק פ' א' ד"ה שינה, דהא דתנן שינה שמו ושמה לא מיירי בשינה ממש, דא"כ ה"ל למינקט לא כתבו כלל דפסול, דהוי רבותא טפי, אלא שינה שמו ושמה היינו דכתב שם דגליל ביהודא. ולכאורה אין מקום להוכחת ר"י הזאת, אם נימא דשינוי פוסל גם בשם האבות, א"כ עכצ"ל דהא דנקטה משנתנו שינה שמו ושמה, נכלל בזה גם שינה שם אביו ואביה, דאם לא כן יקשה אמאי לא פירשה משנתנו שם אביו ושם אביה. והנה בשם האבות, הרי כולי עלמא לא פליגי דאם לא כתבם כלל כשר, וא"כ דילמא משום הכי נקטה מתניתין שינה שמו ושמה, ולא נקטה רבותא טפי, לא כתבם כלל כשר, וא"כ אין מקום להוכחת ר"י דמתניתין מיירי בכתב שם יהודה בגליל. אלא ודאי דגם ר"י בעל התוס' סובר כדעת בעל העיטור ז"ל דבשמות האבות גם אם שינה כשר, וא"כ לא מיירי משנתנו רק בשמו ושמה ולא בשם אביו ואביה, ובשמו ושמה סבר ר"י בעל התוס' דגם אם לא כתבם כלל פסול, ושפיר הוכיח דלא מיירי בשינוי ממש מדלא נקטה רבותא טפי בלא כתבם כלל, וע"כ מיירי בכתב שם יהודה בגליל. הרי הוכחנו דעת ר"י בעל התוס' כבעל העטור ז"ל, דשינוי בשם האבות כשר."

עוד נאמר שכהבנה זו בתוס' (דף פ ע"א ד"ה ושם עירו) משמע להדיא בדברי החכם השואל בתרומת הדשן (סימן קלח), שם מסיק שאף בטעה בשם אב הגט כשר מאחר ושם אב אינו לעיכובא. ונראה אף יותר מזה שלהבנה זו מצטרף אף התרומת הדשן, איברא שהוא גופיה סובר ששם אב הינה לעיכובא ועל כן סובר שאף השינוי פוסל, וכדברים הללו כותב להדיא שו"ת מהר"י בן לב (חלק ב סימן צ), וז"ל:

"כנראה מדבריו ז"ל דהא בהא תליא דאם מעכב פוסל השנוי ואם אינו מעכב אינו פוסל השינוי."

וכן למד בדעתו בשו"ת ראנ"ח (סימן יא), וז"ל:

"ומהר"י ז"ל באותה תשובה שמצריך שם אבי המגרש אינו מחלק בין לא כותב כלל ובין כותב ומשנה דשקיל וטרי להכשיר באותו גט ששינה המגרש שם אביו ותולה הענין בצורך כתיבת שם אבי המגרש דאם תמצוי לומר דאין צורך לכתוב שם אבי המגרש היה אותו גט כשר אף על פי ששינה שם אביו ומכל מקום לדעת האומרים בדב' שאין צריך לכתבו אפילו שינה בו כשר..."

וכן ראיתי בשו"ת רע"א (סימן קטז), וז"ל:

"והנה דעת מהרא"י בפסקיו (סי' קל"ח) דאפילו דיעבד פסול, אף דמשמע התם משום דס"ל דחסרון הכתיבה שם אביו מעכב, אבל אם היה כשר בחסרון כתיבה גם בשינה כשר, וא"כ לדידן דקיי"ל דלא כתב שם אביו כשר גם בשינה כשר, מ"מ עכ"פ בעיקר הדין הזה לאחדים המה דשינה שם אביו פסול, וא"כ איך ניקו אנן להקל."

ואף על תמיה זו שתמה בסוף דבריו כתב להעיר הגרא"י קוק בשו"ת עזרת כהן (ענייני אבן העזר סימן פט), וז"ל:

"ובאמת יש לתמוה ע"ד הגרע"א שצירף דעת תה"ד להחמיר נגד דעת עבוה"ג, כיון שבעצמו כתב, כפי מה שמבואר בפסקי מהרא"י סי' קל"ח, דעיקר טעם החומרא שלו הי' מפני דס"ל דשם אביו מעכב, ואנן לא קיי"ל הכי, ואיך אפשר לצרף סברא זו להחמיר. וגם בתה"ד עצמו לא החליט להחמיר, רק כתב שאינו רוצה להצטרף להקל, ומפורש כתב שלא ימחה בידי המורים להתיר, ושפיר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

י"ל דאם הי' מכריע דשם האב אינו מעכב, הי' גם הוא ז"ל מורה להקל בשינה כדעת עבדה"ג.

ועל סיומת דבריו של הגרע"א שכתב שדבריו הם דברי יחיד, כותב הזקן אהרן, וז"ל:

"ואכן לבכי ידמה דמשום דרעק"א לא הביא מדעת הראשונים רק דעת העיטור לחוד שסובר כן דשינוי אין פוסל כ"א בדבר שצריך לכותבו, לכן נקל היה לפניו לדחותה, וכדרך שדוחין לדעה יחידית, אבל אילו הביא שעוד הרבה ראשונים סוברים כהעיטור לא היה דוחה אותם כ"כ בנקל, ולומר שאין גם לצרף זה לסניף להקל [...] והתבאר דהעיטור לאו יחידאה הוא בדין זה אלא גם הר"י והרשב"א עמודי ההוראה קיימי עמו בחדא שיטתא, דשינוי אין פוסל כ"א בדבר שצריך לכותבו מיהא לכתחלה מצד הדין, ולפ"ז שפיר פסק העיטור גם בשינה בשם העצם של אב דכיון דא"צ לכותבו גם לכתחלה דאין שינוי פוסל בו ומכ"ש בנ"ד דהשינוי הי' בכינוי דלוי בשם אבי המתגרשת, דקיל טפי דאין לפסול לשיטתם, ויפלא על רעק"א שכתב דאין לעשות סניף מדברי העיטור בה בשעה שגדולי הראשונים קיימי כוותי".

בנקודה זו שיש שכתבו על דברי בעל העטור שיחיד הוא, כתב בשו"ת נחלת אבות (סימן יד) לבעל שער המשפט, וז"ל:

"ואני מצאתי בתשובת מהר"ם פדוואה סימן ל"ה שהביא בשם מרדכי הארוך דס"ל ג"כ דשינוי שם האב אין לפסלו מהאי טעמא, כיון דאין צריך לכתבו, ומשמע שם דס"ל דבמקום הדחק יש לסמוך על זה."

וכן הביא הרב גט פשוט (סימן קכט סעיף מג) לומר בדעת הרשב"א, וז"ל:

"ויראה מתשובת הרשב"א דסי' אלף קע"ו ומסימן תקנ"ה דאת"ל דאין צריך לכתוב שם האב גם אם שינה שם האב כשר. דהא ראיית הרשב"א דמייתי שא"צ לכתוב שם האב הוא מדתנן שינה שמו ושמה ואלו שם אביו ושם אביה לא תנן. אלמא דס"ל לפי ראייה זו דגם אם שינה שם אביו ושם אביה [...] ויראה לי דרשב"א דעתו נוטה לסברת העיטור, ולפיכך כתב דאפילו את"ל שאין שם עירו ועירה מעכב בגט, כיון דלכתחלה צריך לכתוב שם עירו ועירה השינוי פוסל בה. מה שאין כן בשם האב דאם ת"ל דאפילו לכתחלה אין צריך לכתוב שם האב גם השינוי אינו פוסל בו. אלא דאעיקרא דדינא הרשב"א מסתפק אם צריך לכתחלה לכתוב שם האב ולפיכך אם שינה שם האב הגט פסול מספק."

ומה שהיה ספק אצל הגט פשוט היה פשוט לרב תועפות ראם [לר"א טויבש] (סימן סז) שלמד ברשב"א כדעת בעל העטור, וכן ראיתי שלמד הגר"ש איגר בתשובה (סימן כט) בדעת הרשב"א, וכן העיר הזקן אהרן שהבאנו דבריו לעיל.

עוד יעויין ברא"ם שצירף לשיטה זו שיטת הסמ"ג דקיימי בשיטת תוס', שכל שלא צריך להיכתב בגט הרי שאף אם שינה אינו פוסל בו.

נמצא לדברינו שישנה סיעה נכבדה של ראשונים שהולכת בדרך זו, שכל שלא צריך להיכתב אין השינוי פוסל בו, הלא המה: רש"י בפירושו לש"ס [וכן נראה מדברי הלבוש בדעת תשובת רש"י, יבואר להלן], ר"י בעל התוס', בעל העיטור, מרדכי הארוך, הרשב"א, הסמ"ג, החכם בתרומת הדשן, וכן אף התרומת דשן עצמו וכפי שכבר העיר רע"א הנזכר, ולדרכם אם נאמר ששם אב בגט לאו לעיכובא וכ"ש אם נאמר שלא צריך להיכתב לכתחילה, הרי שאף בשינה הגט כשר. ומכח דברים הללו תמה בשו"ת מהרח"ש (אבן העזר סימן ג) על דברי המהריב"ל שפסל גט בשינה שם אב, וכך לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ולפי דבריו בשם אביו דליכא עיכובא כל שלא נכתב לדברי התוספות אם שינה לא מפסיל, והתימא שהרב ז"ל עצמו בח"א סימן הנזכר פסק ששינה שם אביו דאף אם נשאת תצא, ואיך פסק להוציאה מתחת בעלה מאחר דלתוספות גט כשר הוא. ובח"ב סימן הנזכר כתב ג"כ דבשינה שם אביו תצא מזה ומזה כמו שינה שם עירו, והוא הפך דברי התוספות וגם הרב מוהרא"ם זלה"ה הבין בדברי התוספות דהא בהא תליא ולר"י דפסל בשינה מקום דירתו משום שצריך לכתבו."

ובודאי שתמיהה זו במקומה עומדת. אמנם נעיר שאף שמדברי תוס' למד כן המהריב"ל, מכל מקום ראה לחוש לשיטת הרא"ש, וכפי שהמהרח"ש עצמו חש להן, ובזה יש ליישב תמיהת המהרח"ש. אולם, לענ"ד הקושי בדברי המהריב"ל הינה שפסק בסכינא חריפא שאף אם נישאת תצא, ותמה עליו המהרח"ש אם יש שיטת תוס' שאומרת שהגט כשר, מה לו להפריז ולהוציא אשה מבעלה אחר שנישאת? ואם אכן זו התמיהה, נראה שתמיהה זו קשה היא.

ואולם מצאתי כתוב בדברי חיים (ח"ב סימן קכח) שניתן לבאר את דברי מהר"י בן לב שסובר ששם אב בגט הינה לעיכובא. אולם, אם זו הכוונה, הרי שמדברי המהר"י בן לב לא ניתן להסיק שבשינה שם אב הפסול הוא מה"ת, שכן אנן להלכה פוסקים ששם אב לא לעיכובא, וא"כ בשינה יהא הדין שכשר או לכל היותר פסול מדרבנן. הסבר נוסף לדברי המהריב"ל מצאתי בגט מקושר [בולה], שמהריב"ל הסתפק האיך לבאר דברי תוס', האם כהבנתו או כדברי המהרח"ש. לענ"ד ביאור זה לוקה בחסר מאחר ולא רומז המהריב"ל לביאור אחר, וכמו כן המהרח"ש למד בדבריו כפי שהעלינו, ומכח זה תמה עליו ולא ראה ספק בדבריו.

תמיהה נוספת על דעת המהריב"ל הוסיף לתמוה הגט פשוט (ס"ק מט), וז"ל:

"משמע מתוך דברי מוהריב"ל דאם היה מוצא פוסק א' דהיה כותב דבשינה שם אביו לא תצא היה סומך עליו בשעת הדחק. א"כ תמיהא לי אמאי לא סמך ע"ד העיטור דהוא פוסק מובהק מגדולי הפוסקים."

ואנו הוספנו עוד מס' ראשונים הסוברים כפי דברי העיטור.

ו. תפיסת ערוך השולחן בשינוי שם אב; השלמה מדברי תשובה לדבריו בפסקים

כאן המקום להעיר על דברי ערוך השולחן, שנראה ממנו בחיבורו (סימן קכט סעיף ט) שלא ניתן לסמוך על דעת בעל העיטור דיחידאה הוא, ואף כתב (סעיף י) לדחות את אלו הסוברים בדעת הרא"ש שהפסול בשינה הוא מדרבנן [ולהלן נעסוק בזה]. אולם, הוא עצמו בתשובה לשאלה חזר בו מהדברים הללו, וכפי שהעיר זאת בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כא סימן א), וז"ל:

"הנה הערוך השולחן בסימן קכ"ט שם בסעי' ט' דעתו להחמיר לגמרי בשינוי בשם האב, וכותב דמה שנמצא לאחד מן הראשונים (הוא בעל העיטור) שכתב דבשינוי שם האב לא מיפסל גיטא, דס"ל דגם לכתחילה א"צ לכתוב שם האב, היא דעת יחידאה ובטילה נגד רוב רבותינו הראשונים והאחרונים שפסקו דגם אם נשאת תצא, ושכן פסק רבינו הרמ"א בסעי' ו', ושאיין שום פקפוק בזה, ובסעיפים י' וי"א הוא ממשיך רק לדון אם הפסול הוא מדאורייתא, או רק מדרבנן, אבל בכל אופן שהוא, הוא מדגיש וכותב דאיך שלא יהיה אם שינוי הגט פסול ואפילו אם נשאת תצא, דיש פסולים שראו חז"ל להחמיר בהם דגם אם נשאת תצא, ורק זה הוא מסיים וכותב דמ"מ למעשה יש להחמיר דאם קידשה אחר צריכה גט גם מהשני יעו"ש."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם ראה זה מצאתי שהערוך השלחן בעצמו בתשובה שנדפסה ממנו בראש ספר אבן מאיר על שמות גיטין, שעל אף שמציין למ"ש בשינוי שם האב בערוה"ש הנ"ל, בכל זאת מוסיף וכותב דלמ"ש בסעי' י' דאפילו הפוסלים אין פסולו אלא מדרבנן ולא מן התורה וא"כ בספיקו נוכל להקל במקום עיגון גדול. והעלים הערוה"ש עין למה שהוסיף לכתוב לסתור זאת בספרו שם בסעי' י"א שמדברי תשו' הרא"ש שהפוסקים מסתמכים להוכיח שאין פסולו אלא מדרבנן אינו ראיה כלל וכו', וסיים וכתב רק דמ"מ למעשה יש להחמיר דאם קידשה אחר צריכה גט גם מהשני כדיעו"ש.

כמו כן כותב הערוה"ש בתשובה שם, דהגם דכתב בערוה"ש שם בסעי' ט' דדעת העיטור דשינוי שם האב אין בו שום פסול היא דעה יחידאה, מכל מקום במקום עיגון גדול יש לצרפו כי הוא מגדולי רבותינו בעלי התוס' עיין שם, וחשוב לדעת זאת שהערוה"ש בעצמו משהו הדרנא ביה בזה בתשובה שכתב לאחר מיכן למ"ש בספרו ערוה"ש בזה."

ז. פסיקת עבודת הגרשוני וסיעתו

ברור איפוא שדברינו הנזכרים היוו בסיס לפסיקה בשו"ת עבודת הגרשוני (סימן נה) להכשיר גט שנכתב בשינוי בשם אב לפי שיטת תוס', שכיון שלא צריך להיכתב אז אף בשינה כשר. והוסיף להביא ראיה שכך הוא ממה שמצינו שהבן המתגרש נאמן על שם אב, ותוס' הוכיחו שיטתם שמקום לידה אינו לעיכובא ממה שמצינו שסומכים על המתגרש לומר מקום הלידה ואם הוא לעיכובא הוי לן להביא שני עדים, וא"כ הוא הדין נאמנות על שם אב. ומכאן הוכיח שיטתו ששם אב דמיא למקום לידה, ועל כן אף אם שינה ניתן להכשיר, וכפי אותו החכם בתרומת הדשן. יש להעיר הערה בנידון זה, והוא שדברי עבודת הגרשוני נכתבו תוך התייחסות ברורה לשיטת הרא"ש שהבאנו לעיל, ואף הביא התייחסות הב"י שנביא להלן, וכן את פסיקת הרא"ש בתשובה, וכן דברי הטור שהביא את דברי אביו הרא"ש, ועדיין במקום עיגונא הכשיר גט זה.

כדרך זו של עבודת הגרשוני וכפסיקתו מצינו מספר אחרונים שפסקו כן, יעויין בשואל ומשיב (מהדורת חלק ד סימן קנט), וז"ל:

"אמנם בגוף שינוי הגט הדבר ברור לפענ"ד דהגט כשר דהנה בשו"ת עה"ג סי' נ"ה דעתו דאף בשינה שם אבי המגרש כשר ואף שבשו"ת צ"ץ סי' פ"ג כתב לפסול ובשו"ת כנסת יחזקאל סי' ע' כתב שאין לסמוך על העה"ג בזה הנה אני מצאתי בבעל עיטור הובא בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק מ"ג דכשר אף בשינה אם כן פשיטא דבמקום עיגון ושעת הדחק כדאי הבעל עיטור לסמוך עליו וכן העידו בשם דו"ז הגאון בעל ישועת יעקב שסמך על העה"ג בשעת הדחק ומכ"ש שאני מצאתי שהבעל עיטור ס"ל כן."

וכן פסק בתשובות רבות נוספות, וכפי שמעיד הוא במהדורה תליתאה (חלק ג סימן קכ), וז"ל:

"והנה על ספק הראשון יפה כתב מעלתו שיש להקל בשביל שהוא שם אבי ואני מוסיף דאף בשינה בשם אבי פסול מ"מ הא בעל עבודת הגרשוני מכשיר אף בשינוי שם אבי ואף דהצ"ץ והכ"י כתבו ע"ז מרורות מכל מקום כבר כתבתי בתשובות רבות שיש לנו אב זקן הבעל העיטור אשר כסא הוראתו מוטלת בין גדולי הראשונים שכתב להכשיר אף בשינוי שם אבי הובא בגט פשוט סי' קכ"ט"

וכן פסק גם במהדורה תניינא (חלק ג סימן עו), ובעוד מקומות.

וראיתי דברים חריפים הנוגעים לענייננו שכתב במהדורה תליתאה (חלק א סימן רא), וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אודיע לו כי הרב מוה' שמואל הדיין כתב אלי בקיץ העבר אודות זה ולא השבתי לו כי אמרתי טוב לי כי אחריש למען לא יתעורר מדנים. אחר כן כתב אלי שנית והשבתי לו מעלי יומא דכיפורי והראיתי לו אשר כדין עשה מעכ"ת והסברתי לו סברת זקני הגאון בעל מג"ש [=מגיני שלמה] ז"ל ואז הייתי יושב בקרית חוצות ולא היה לי שו"ת פ"י [=פני יהושע] ועתה כבוא מכתב מעכ"ת עיינתי בפ"י וראיתי כי היטב לראות מעכ"ת וגם ש"ב [=שאר בשרי] הגאון בעל ב"א [=בית אפרים] ז"ל נסתייע ג"כ מדברי שו"ת פנ"י הנ"ל שהיה אתו בכתובים ע"כ על דעתי שלא ידבר עוד מזה ולא יכתוב להרב פלוני כי כמוהו כמוני יודעים חריפתו ובקיאתו וכל כחו אינו אלא בפה אבל לא ידע מאומה מכל אשר האריך מעלתו ולדעתי כשר הגט הראשון לבד וכדאי הבעהע"ט כפי הבנת פסקי מהרא"י והג"פ בדבריו שמכשיר אפילו בשינוי לסמוך עליו בשעת הדחק ואף שבשו"ת לחמי תודה רוצה לחלוק על הג"פ בהבנת דברי העטור הנה גם הפסקי מהרא"י הבין כן דברי העיטור ואני מעיד שכבוד דו"ז הגאון בעל ישועות יעקב ז"ל אף שבספרו כתב שאין לסמוך על עבודת הגרשוני אבל קרה מעשה והיה עיגון גדול וסמך על עבודת הגרשוני ואחרי כי מצאתי דברי העיטור ודאי כדאי העיטור לסמוך עליו בפרט שהיא אשה פרוצה וכבר עברה ונשאת פ"א בודאי מהראוי להדר שלא תהיה נכשלת באיסור ומה גם שמעכ"ת נתן גט חדש ג"כ."

וכפי פסיקה זו אף פסק בשו"ת האלף לך שלמה (חלק אבן העזר סימן רטז), וז"ל:

"והנה הי' מעשה בק' סטאניסלאב אצל זקנו הגאון שהי' שינוי גמור בשם 'עביר' דכתבו להיפוך 'עיבר' וכתב זקנו להרב הגאון בעל ישיע"ק והכשירו רק שכתב לצרף גם אותי וכתב זקנו גם אלי זה והמתקנו סוד והכשרנוהו אחר היותו בשם אביו ואף דהנו"ב מחלק בין שם אביו של המגרש לבין שם אבי האשה מ"מ לדינא במקום עגון אין לחלק ויצא הדבר בהיתר."

וכן כתב בספרו חדושי אנשי שם (סימן סא וסימן קעד), יעויין שם.

וכן פסק במהרש"ם בכמה מקומות יעויין בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סימן ג; בחלק ב סימן קסט; בחלק ה סימן לט), וכן האריך בהערותיו על ספר מחצית השקל (סימן קכט סעיף ט הערה יז).

וכן בשו"ת נטע שעשועים (סימן צב) הוכיח כדברי העבודת גרשוני, וכן פוסק בשו"ת תפארת צבי (סימן צא), הביאו המהרש"ם.

וכן כתב להקל בנדונו בשינה שם אב בתשובת תולדות יצחק (אה"ע סי' ד), הביאו בפתחי תשובה (סימן קכט סעיף ט ס"ק כא).

הרי לך כל אלו שפסקו כדברי הרב עבודת הגרשוני בשעת הדחק אף לתת גט זה ולגרש עימו, אולם יעויין בפת"ש (שם) באריכות דבריו דהביא לסתור דברי עבודת הגרשוני, וציטט דברי הרב כנסת יחזקאל (סימן ע) שיצא נחרצות נגד היתר זה של עבודת הגרשוני, וז"ל:

"ועיין בתשובה כנ"י סימן ע' ג"כ על נדון כזה בגט ששלח עוזב דת לאשתו ונכתב שם אבי האשה חזקיה והאשה אומרת ששמו יחזקאל. והביא שם דברי תשובת עבודת הגרשוני הנ"ל והשיג עליו דהא מדברי הרא"ש והטור וב"י וכל האחרוני' בסעיף שאח"ז מבואר להדיא דשינה פסול וראיית עה"ג מדברי התוס' לאו כלום הוא כי לא כיון יפה בפירוש דברי התוס' שם דודאי אין כוונת התוס' דשינה שוה ללא כתבו כלל דא"כ יהיה דבריהם סותרין למ"ש בדף כ' ע"א ד"ה הא בעינן שמו ושמה כו' רק כוונת התוס' במ"ש ותדע כו' הכי פירושו דאם איתא דשינה פסול איך תקנו הקדמוני' לכתוב פנ ע"י כך יבא לפסול אם הגיד שקר כו' (דבריו סתומי' קצת אבל כוונתו פשוט וברור דאין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כוונת התוס' דלא היה ראוי לכתוב ע"פ עצמו דזהו מוכרח כיון שהוא מקום עיגון וא"א להביא לעולם עדים ע"ז רק ר"ל שהיה נכון שלעולם לא יכתבו מקום הלידה כיון שאינו הכרחי לכתוב ופן עי"ז יבא פסול באם שיגיד שקר א"ו שינה ג"כ כשר. משא"כ בשם האב שהוא הכרחי לכתוב כי פן יש אחר ששמו כשמו ופן יש אשה ששמה כשמה בודאי שינה פסול ואף שכותבים שם האב ע"פ עצמם היינו משום עיגון כי א"א שיביא תמיד עדים על זה והרי גם בשם עצמם בשעת הסכנה כותבין אף על פי שאין מכירין וה"ה בשעת הדחק ועיגון כמ"ש בסי' ק"כ ס"ק ט"ו כנלע"ד כוונת דברי הכנ"י בזה) והאריך בזה ומסיק דח"ו לסמוך על עה"ג בזה ואף הוא לא כתב להתיר כ"א לצדד וסיים שלא יועיל עד שיסכי' חותנו הרב בעל צ"צ והרי בצ"צ סימן פ"ג כתב לשרוף הגט זה ולכן גם בנדון השאלה הנ"ל הגט זה פסול. ובסוף התשובה שם כתב דהאשה הנ"ל היתה עגונה ערך שבעה שנים והיה הגט מונח לחקור פן יש לאביה שני שמות עד שאח"כ בא אביה וחקרו על הדבר ונמצא שחתם א"ע חזקיה וגם עלה לתורה חזקיה רק העולם קראו אותו יחזקאל כמנהג בני פיהם שמשני' לפעמי' השמות ועפ"ז נמסר הגט לידה ע"ש.

גם אחר דבריו הנחרצים של הכנסת יחזקאל, אומר ברורות שלענ"ד לא כדאים הדברים לדחות בזה דברי עבודת הגרשוני ויסודותיו לגבי שינוי בשם אב במקום שלא ע"י שליח. ואכן המעיין בתשובת חמיו של עבודת הגרשוני בשו"ת צמח צדק (הקדמון) (סימן פג), שאליה מפנה הרב כנסת יחזקאל, ניכר שאף מדבריו במקרה של שינוי בשם אב יש וניתן להקל, שכן בחן הוא שש נקודות בהן יש למקום להקל בשינוי בשם אב, ואנו נביא חלקם:

"טעם ד' בפסקי מהרא"י סימן קל"ח דסבירא להו למקילין כיון דשם אבי האשה ואבי האיש אינו צריך בגט הוא הדין נמי גם השינוי אינו פוסלתו דומיא לשם הלידה כשם שהתם אין השינוי פוסל משום דאינו צריך לכתוב הוא הדין נמי בשם האב הנה אפילו אי יהינן להו לטעותייהו דהוי דומיא לשם לידה מ"מ אין הנ"ד דומה לדהתם דשאני התם דגירש לאשתו שלא על ידי שליח ואמר לה הרי את מגורשת ממנו וכו' הרי נתגרשה באמת מבעלה אלא דאיכא למיטעי לומר כיון שיש שינוי בשם אביו שאחר הוא ששמו כשמו ואותן מקילין סבירא להו דלא איכפת לן בזה דומיא לשם הלידה כיון דאינו צריך לכתוב בגט שם אביו אין השינוי פוסל בו והשתא מיהא ידעינן דאשה זו נתגרשה מבעלה אבל בנדון דידן דשלח הבעל גט לאשתו על ידי שליח ועשה שליח לגרש את האשה פלונית בת יצחק והיאך ישנה השליח וימסור הגט ליד האשה פלונית בת נתן מה שלא צוה הבעל וטובא איכא למיחש דלא נתכוון לגרש לאשתו כלל ולכך שינה את שם אביה והרי אין כאן גירושין כלל לאשתו פלונית בת נתן שהיא אשתו באמת לכך ודאי דבכי האי גוונא ליכא מאן דפליג דאין כאן גט כלל לאשה זאת."

נראה שאף הצמח צדק מסכים עם עיקרון זה של תוס' שכל שלא צריך לכתוב לא פוסל בשינוי³, מכל מקום העמיד שכך הוא אם מוכח שאכן התגרשה לפנינו בעדי מסירה ואין ספק בזהות המתגרשים ושהבעל נתן הגט מידו לידה. ברם, אם ניתן ע"י שליח לא ניתן להקל בגין שני סיבות: האחת, שמא ישנו שינוי בשליחות ממה שכתוב בגט, והסיבה השניה היא שמא בכונה

³ אמנם בתחילת דבריו התבטא "אפילו אי יהינן להו טעותייהו", הרי שהתייחס למקילים שדימו שם אב לשם לידה כטעות, רק כתב שגם לדבריהם אין להקל כאן. ברם נראה שתחילת עיונו הוא לדון בהתירים אלו, וכך הוא מתחיל שיש מספר התירים שיש לדון בדבריהם, הרי שיש לתת מקום לדימוי זה. זאת ועוד, עיקר ההשוואה נולדה במספר פוסקים נוספים, ולא על זה באנו לדברי הצמח צדק, רק תלו יהיביהו שדחה הוא את מספר ההתירים שנכתבו ואכן כך הוא. ברם במקרה דנן שלא נעשה ע"י שליח, וכפי האופנים בהן עוסק הרב צמח צדק, הרי ששוב חוזרים התירים אלו למקומם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל אמר ששם אביה הוא בשונה מהאמת דרצה לפסול הגט. דברים אלו ניתן להיאמר רק אם הגט ניתן ע"י שליחות, ולא אם ניתן מידו לידה. הרי שלא ניתן לדחות במחי יד עיקרון זה אף בדברי הצמח צדק.

עוד יסוד הביא הרב צמח צדק, וכך לשונו:

"טעם ה' מפסקי מהרא"י סימן קצ"ז משמע שהוא בעצמו צדד להתיר בשינו שם אביו היינו דוקא לפי מאי דהיה סבר שכבר נשאת על פי אותו הגט והיה מצדד להתירה שלא תצא אבל לא שתנשא לכתחלה ובנדון דידן תנשא לכתחלה ודאי לא שרינן."

נראה שדברי הצמח צדק יצא כנגד מה שרצה עבודת הגרשוני להשתמש בגט זה ולגרש בו, בזה לא הסכים, אבל אם ניתן הגט נראה שאף הוא יקבל עמדת המקילים, וכפי שנראה מדברי הרב תרומת דשן (סימן קצ"ז). ונעיר שעל דברי תרומת הדשן הללו שלכאורה סותרים מה שכתב בסימן קלח כבר העירו האחרונים, יעויין מהרש"ם הנזכר לעיל.

לענ"ד, בנידון דנן שניתן גט גם הצמח צדק יסכים להקל לאחר נתינה, ואף נשמע מינה שלא יוציא אשה מבעלה בכה"ג.

ואחר שכתבתי את הדברים ראיתי שכבר עמד על זה בשו"ת בית יצחק (שמעלקיס) (אבן העזר ב סימן כ) והעיר כדברינו, וז"ל:

"ואמנם בתשו' צ"ץ גופי' לא סתר דברי חתנו בתשובת עבודת הגרשוני רק בעובדא דידי' שהי' ע"י שליח ומטעם שכ' שם שכיון שגירש ע"י שליח לא קיים שליחתו שהוא צוה ליתן לאשה בת נתן והוא נתן לבת יצחק משא"כ היכא שגירש שלא ע"י שליח לא סתר דבריו רק מטעמא אחרינא."

והנה ראיתי מה שכתב מרן החזו"א (חלק אהע"ז סימן צב ס"ק טז), וז"ל:

"ולמה שביארנו דברי תוס' בגיטין דף פ ע"א בס"ק יד, יש ללמוד מדבריהם ששינה שם אביו כשר, דאי מפסיל בהכי לא היה נכון לכותבו לא על פי עצמן ולא על פי קרוב רק בעדות גמורה, ואי ליכא עדות גמורה מוטב שלא לכותבו ואחרי שנהגו לכותבו והמנהג לכותבו שלא על פי עדות גמורה, שהרי גם שמו כותבין על פי אשה וקרוב על כרחך השינוי אינו פוסל, וזה ראיית עבודת הגרשוני שהביא הפ"ת סימן קכ"ט ס"ק כא אלא שעבודת הגרשוני הביא דברי הרמ"א שכותבין על פי עצמן ואין בזה צורך, וכל מה שדחו האחרונים ז"ל בזה לא יתכן למש"כ."

ועל אלו הדברים נאמר דברי פי חכם חן.

ת. ביאור דברי הרא"ש בשינה מקום דירה

אולם, האמת חייבת להיאמר, שדברי הרא"ש שהבאנו לעיל חולקים מפורשות על דברי תוס' הנ"ל, ומדברי הרא"ש יוצא ברור שבשינה ניתן להכשיר בהתקיים שני תנאים: הראשון, שאין חשש שיטעו לומר שאין זה המגרש מחמת השינוי, והשני, שאין כתיבתו נצרכת מעיקר הדין. על כן, בשם לידה – שאינו ניכר ע"י מקום לידתו, וכמו כן אין כתיבתו נצרכת – בזה אומרים שאין השינוי פוסל בו. מחדש לנו הרא"ש גדר חדש בשם הפסול של שינוי, שלא תלוי בזה שלא צריך להיכתב, אלא אף אם נאמר שלא צריך להיכתב – וכמו מקום דירה – מכל מקום בשינוי יהא פסול משום לעז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מפשט דברי הרא"ש נראה שאף הגדר השני של לא צריך להיכתב באה לסיבה אחרת, להסיר את החשש שמא העדים חתמו על שיקרא, שכן נכתב אחרת ממה שצריך להיות כתוב באמת. וע"ז נאמר הגדר של "לא צריך להיכתב", והיינו שמיחזי כשיקרא לא פוסל אלא במקום שכך היה צריך להיכתב, וממילא עדים קא דייקי במה שכתוב, ואילו אם לא צריך להיכתב הרי שהעדים לא חתמו על זה. לעניין זה הביא הרא"ש את ראיית ר"ת שלדעה שאין מעלין משטרות ליוחסין הרי שהעדים חתמו על מה שכתוב כהן אף אם אינו כהן, ואין בזה כדי לפסול משום חתמי אשיקרא כיון שעדים חתומים על מנה ולא על יוחסין, הוא הדין בשינה מקום לידה, כיון שלא צריך להיכתב עדים לא קפדי איך נכתב וממילא לא פסלי בשינה. כהבנה זו ברא"ש מפורש יוצא מתשובת הרא"ם (סימן 102), ומכח זה פשוט יהא לומר שאף בשינה שם אב יהא פסול, ואף אם נאמר שלא צריך להיכתב – מכל מקום, כשם שאדם ניכר ממקום דירתו הוא הדין אדם ניכר בשם אביו. ולפי"ז שיטת הרא"ש תהיה במקרה של שינוי שם אב לפסול. ואכן, כנגד חילוקו של החכם השואל בתשובת תרומת הדשן שרצה להכשיר בשינוי שם אב מהטעם שלא צריך להיכתב, כתב מרן הב"י לדחות שיטה זו בשם אב מחמת גדרו של הרא"ש שאדם ניכר בשם אביו, ולגבי זה לא נאמר הגדר של כל דבר שאינו צריך להיכתב אינו פוסל.

וכך הוא לשונו הזהב של מרן הב"י:

"וכתב שם עוד שחכם אחד רצה להתיר משום דשם האב אין צריך לכתוב בגט ולכך אין השינוי פוסלו ודחה הוא כמו שדחה. ול"נ דלא דמי כלל לשינה מקום הלידה שהכשיר רבינו תם (תוס' פ. ד"ה ושם עירו) שהרי כתב הרא"ש בפרק הזורק (סי' ט) דטעמא משום דמקום לידתו אינו ידוע וגם אינו נקרא על שם מקום לידתו וליכא חששא שיתחלף באחר ולא דמי לשינה מקום דירתו דפסול דשאני התם דמקום דירתו ידוע לכל שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו וכשרואים שינוי המקום אומרים לא זהו שגירש אלא אחר וכמו שכתב רבינו בסימן קכ"ח (כב.), ושינה שם אביו לשינה מקום דירה דמי שהרי שם אביו ידוע לכל וכשיראו שינוי יאמרו לא זהו שגירש. ומה שכתבו ר"ת והרא"ש שכיון שאין צריך לכתוב מקום לידה אין השינוי פוסלו לא כתבו טעם זה אלא לומר דלא מיפסלי עדים משום דחתימי אשיקרא דמאחר דאין צריך לכתבו לא קיימי עדים עליה אבל לא כתבו כן לומר דכל המשנה בדבר שאין צריך לכתבו כשר דלא מכשירינן אלא היכא דליכא למיחש לקלקולא אבל היכא דאיכא למיחש לקלקולא כמו בשינה מקום דירה או שם אביו או שם אבי האשה פסול וזה נראה לי פשוט בדבריהם ז"ל."

דברי הב"י וסברתם הביא בבית שמואל (סימן קכט ס"ק יז).

למעשה, דברי הרא"ש בשינוי שם אב כתובים להדיא בשו"ת הרא"ש (כלל יז סימן יב), וז"ל:

"ומה שכתבת באדם אחד שהמיר אביו לדת ישמעאלים והיה שמו יוסף בן שמעון, ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל. לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט. תמה אני על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרוא לו שם אחר, כדאמרינן (ר"ה ט"ז): שלשה דברים מבטלין את הגזירה וכו' וי"א אף שנוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון."

מבואר יוצא מדברי הרא"ש שני דינים: האחד, שאין אדם יכול לשנות שם אביו, ולהלן נעסוק

בגדר זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והדין השני, שבשינה שם אב הגט פסול, וסיבת הפסול היא מפני הרואים שיאמרו שאין זה המגרש.

נמצא א"כ, שבדעת הרא"ש אין מחלוקת שבשינה שם אבי האיש או האשה גט זה יהא פסול. עוד יעויין בשו"ת מהרח"ש (אבן העזר סימן ג) שחולק על מהר"י בן לב הנזכר שכתב שישנה מחלוקת בן התוס' לרא"ש, כותב המהרח"ש שאין זה כך, וז"ל:

"אמנם לי הצעיר נראה להוכיח להשוות הדעות דברי התוספות עם הרא"ש מכמה טעמי, חדא דאין ספק שלא נעלם להרא"ש דברי התוספות ואדרבא הרא"ש בדבריו לעולם נמשך אחר התוספות וכמ"ש הרב בית יוסף בהקדמתו, וא"כ איך השמיט הרא"ש לומר דתוספות חלוקים עליו. ועוד דתוספות אחר שכתבו דגבי עיר שנולד אפילו שינה כשר כיון שאין צריך לכותבו, כתבו דר"ת הביא ראיה דאין שטר נפסל כשנשתנה בו דבר שאינו צריך, משמע מפשט דבריו דאף לר"ת הא דכשר כששינה עיר לידתו מטעם זה לחוד משום דאין עיכוב בכתיבתו, והרא"ש כתב בשם ר"ת דטעמא דדוקא כששינה מקום דירתו משום דאיכא חששא וכו' כדאמרן, אבל במקום לידתו דליכא חששא כשר. ועוד דרבינו ירוחם כתב בנתיב כ"ד ח"ב [רה ע"א] וז"ל ואין עיכוב אם לא כתב כמו כן מקום דירתו, כי דוקא בשינה שם עירו שהוא מקום דירתו חשו חכמים אבל אין עיכוב אם לא כתבו, כך דקדקו התוספות בגיטין, הרי שכתב בשם התוספות דאם לא נכתב שם מקום דירתו דליכא עיכוב, וא"כ על כרחיך הא דכתבו התוספות בשינה מקום דירתו דפסול לאו היינו דהא בהא תליא, אלא אף דליכא עיכובא כשלא נכתב ושינה פסול משום דאיכא חששא לרואים, כמ"ש ר"ת שכששינה דפסל הוא בחד מתרי גוונים, או דאיכא עיכובא כשלא נכתב דאז כששינה פסול בכל גוונא, או אפילו דליכא עיכובא כשלא נכתב בשינה ואיכא חששא לרואים, אבל אם כששינה וליכא חששא לרואים וגם כשלא נכתב ליכא עיכובא כשר אף כששינה, ולהכי כתבו דגבי לידתו דליכא חששא לרואים כששינה וגם ליכא עיכובא כלל כשלא נכתב כשר כששינה, אבל מקום דירתו אף על גב דכשלא נכתב כשר מ"מ פסול בדאיכא חששא וכו' [...]. ומיניה נמי בשם אביו אף על גב דכשלא נכתב ליכא עיכובא מ"מ כששינה פסול משום חשש וכדכתיבנא."

כהסברו של המהרח"ש בתוס' מצאתי כתוב בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא - אבן העזר סימן פט), וז"ל:

"ודברי ר"ת הנ"ל אף שלענ"ד היה נראה דוחק קצת דר"ת קאי אשאר שטרות מ"מ נ"ל כן דודאי ר"ת אדלעיל קאי להכשיר בגט שינוי מקום הלידה והיינו מטעם שא"צ. אמנם אם היו העדים חותמים אכולא מלתא מה בכך שהגט מצד תורפו לא נפסל מ"מ עדי חתימה חתמו שקר במזיד ונפסל מטעם שהעדים המה רשעים ופסולים לעדות מטעם פסולי עדות ואין חילוק בין גיטין לשאר שטרות. וע"ז הביא ר"ת ראיה משאר שטרות דעדים לאו אכולא מלתא קא מסהדי וא"כ אין פסול מצד העדים. אמנם עדיין יש פסול בגט מטעם שיאמרו שאין זה המגרש והיינו בדבר שידוע לעולם ונקרא בשם זה משא"כ בשינה מקום הלידה שבזה אדרבה אין חשש משום שמא יאמרו שאין זה המגרש שאין הדבר מפורסם כל כך רק מטעם העדים וגם לזה אין חשש שהעדים לאו אכולא מלתא מסהדי. והנה חדאי נפשאי שעיינתי בדברי הרא"ש ומצאתי כן בהדיא."

וכדבריהם בביאור דברי תוס' כבר הזכרנו את דברי המהרש"ל בחכמת שלמה, וכך הוא בקרבן נתנאל (גיטין פרק ח אות פ), וכן ביאר הפני יהושע (שם ד"ה בא"ד אלא).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וראה זה מצאתי בתוס' ישנים על מסכת יבמות (דף צא ע"ב ד"ה היה במזרח) שממנו משמע כפי הביאור ברא"ש, וז"ל:

"ועל מקום לידה אומר הר"י דא"צ לכתוב, דשם עירו ושם עירה לא מיירי רק בעיקר דירתם ואדרבה טוב ליהדר שלא לכותבו שא"א לעמוד בו ויבא לכתוב גט בטעות. ואם שינה מקום לידתו נראה דאין לפסול הגט בכך, ואין לפסול משום דסהדי אשקרא חתימי דהא לא חתימי רק אעיקר הגט דהא בכתובות [דף כד. אמרינן] אם כתוב בשטר איש פלוני כהן אין מעלין אותו לכהונה שהרי אין מעידין שהוא כהן דעל גופא דשטרא לבד חתימי. ומעשה היה לפני הר"י ששינו מקום לידתו והכשירו."

וזה ראייה לדברי האחרונים בביאור דברי התוס' שסוברים שאין מחלוקת בן התוס' לרא"ש.

זאת ועוד, אף אם נאמר שישנה מחלוקת בין תוס' לרא"ש, נראה ששיטתו העקרונית של תוס' שרק דבר שאינו צריך להיכתב אף לכתחילה אז שינוי אינו פוסל, ודלא כדברי המהר"י בן לב והמהרש"א שתלו הדבר בשאלה האם כתיבת שם אב או מקום העיר הינה לעיכובא ואם אינה לעיכובא גם אז השינוי אינו פוסל, שבאמת אינו מוכרח כן בדברי תוס'. וכדברים הללו שכתבנו כותב כן להדיא בגט פשוט (סימן קכח ס"ק א) שהביא את מחלוקת המהרח"ש ומהר"י בן לב בביאור דברי תוס', וכתב הגט פשוט שאף אם נאמר כדברי המהר"י בן לב, מכל מקום יותר נראה בתוס' שרק דבר שאינו נצרך לכתחילה אז השינוי אינו פוסל. כהבנה זו מבואר להדיא אף בתשובת הרא"ם שהוכיח שכך היא שיטת תוס', שכן דעת המרדכי והגהות אשרי בדעת ר"י שמקום דירה אינו לעיכובא ורק לכתחילה צריך לכותבו, ומכל מקום לכו"ע בשינה מקום דירה הגט פסול וכפי שהעלו תוס' עצמן, ועל כרחק שבמקום לידה אינו פוסל כיון שלא צריך לכתוב אף לכתחילה, וכך היא לשון הרא"ם (סימן סז):

"שהרי ר"י עצמו שסובר שכל דבר שאין צריך לכתבו אם שנה בו כשר ומזה הטעם הכשיר הגט ששנו בו מקום הלידה בהלכה למעשה מודה גבי שינה שם עירו ושם עירה דפסול אף על פי שאם לא נכתב כלל כשר כדכתב המרדכי בפרק השולח במשנה בראשונה היה משנה שמו ושמה ז"ל נראה לר"י דאפילו אם לא נכתב שם העיר כלל שהיה טוב ודוקא אם שנה הוא דפסול משום דהוי כמזויף מתוכו ועל כרחק לומר דטעמיה דר"י הוא דגבי מקום עקר הדירה אף על פי שאם לא נכתב כלל כשר כיון דלכתחלה בעינן למכתביה אם שנה בו פסול וגבי מקום הלידה דאפילו לכתחלה אין צריך לכתבו אם שנה בו כשר דאי לא תימא הכי תיקשי ליה מדבריו אדבריו."

וכדברי הרא"ם בתוס' נראה לענ"ד להוכיח אף ממקום אחר (יעויין להלן אות יג).

וכן ביאר בדעת בעל העטור, שכל מה שהקל בשינוי שם אב הוא רק מחמת זה שלשיטתו לא צריך לכתוב שם אב אף לכתחילה, והוכיח זאת ממה שבעל העטור סובר שמקום העיר אינו מעכב ומכל מקום בשינה מקום העיר הגט פסול, וכן העלה בדעת העטור הרב מכתב מאליהו (שער ד סימן כו).

וכן למד הרב אהלי שם בדברי תוס' ששינוי לא פוסל רק אם לכתחילה לא צריך להיכתב. וכן מדייק הגרא"י קוק בשו"ת עזרת כהן (ענייני אבן העזר סימן פט) בתוס', ומכח זה תמה על לימודו של העבודת הגרשוני, וז"ל:

"אך הנה כ"ז הי' מקום לומר לפי הבנת העבוה"ג בד' התוס', שבכ"מ שבדיעבד כשר ואינו מעכב בחסר כמ"ש אינו מעכב בשינה. אבל אני תמה מהיכן לקח עבוה"ג הוכחה זו, שהרי לשון התוס' הוא בדיוק, אבל עיר שנולד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בה אם שינה כשר כיון שאין צריך לכותבו כלל, ולמה הוסיפו בחנם את התיבה כלל אלא להורות באו שמה שצריך לכתוב לכתחלה עכ"פ מן הדין, אם שינה פסול, אלא במקום שא"צ לכותבו כלל אפילו לכתחלה משום הכי כשר בשינה, וא"כ הדרך לדינא ששם האב, שנראה שהכל סוברים שעכ"פ צריך לכתחלה לכתוב, י"ל דפסול בשינה."

עוד נאמר שקשה יהיה לנו ללכת אחר פסיקה זו של העבודת גרשוני, מאחר ודברי הרא"ש ברורים הם ולא ניתן לדחותם בקל, וכפי שמעיד ברא"ם הנזכר, וז"ל:

"מכל מקום דברי ר' אשר ז"ל הן עיקר גדול בכל מקום משום דבתראה הוא וראה כל פסקי הגאונים ובחר בהם הסולת הנקיה ופסק מה שפסק כל שכן שהטור ז"ל שהוא אחרון האחרונים מסכים לדבריו ז"ל וראוי לפסוק כמותו כמו שכתב מהרר"י אבן ז"ל בתשובה מכיון שכן הוא לא נוכל אנחנו לעזוב דברי הרא"ש והטור ז"ל דפסקו בהדיא שאם שינה שם אבי האיש והאשה שהוא פסול."

עיי"ש שמבאר מדוע לא ניתן לפסוק כדברי העיטור, וכדבריו אף פסק במכתב מאלהו עיי"ש.

מעל הכל, נאמר שדברי הרא"ש התקבלו להלכה, ופוסקם מרן השו"ע (סימן קכט סעיף י').

וכך היא לשון הגרא"י קוק זצ"ל (שם):

"והנה ידוע הוא שלדינא אין לסמוך על דברי עבוה"ג במקום שכ"כ חלקו עליו רובא דרובא מהגדולים שראו דבריו, ומה גם שהוא נגד פסק השו"ע."

אין ספק שדברי מרן הרב קוק הם כפי שורת הדין. אולם, יש מקום להעיר שעל אף פסיקת השו"ע הברורה, השו"ע לא הביא בב"י את דברי העיטור, וכמו כן הוכחנו לעיל שישנם עוד ראשונים שדרכו בדרך זו, ויתכן שאף השו"ע היה מודה לכך לו היה רואה אותם, ובפרט שרוב צמח גאון סובר להדיא ששם אב לא צריך לכתחילה. כמו כן דעת נבון נקל לומר שלא ניתן להכריע כשיטה זו לתת גט לכתחילה, ברם יש לצרף שיטה זו לגבי פסול הגט אם ניתן, ובוודאי ביחס לילדים הנולדים לאשה מנישואין שניים שלא ניתן לומר עליהם שהן פסולי יחוס, ואף לא פסולים מדרבנן, וכפי שנביא להלן.

ט. מציאות הזכרת השמות בגט וגדרן

כפי המבואר, דברי השו"ע הינם לפסול גט זה בו יש שינוי בשם אב, וכפי פסיקת הרא"ש. אולם, יש לנו לדון האם הגט פסול מה"ת או שמא הפסול מדרבנן? הנפקא מינא היא האם לאחר שנשאת תצא, וכך יש לשאול מה דינם של הילדים הנולדים לאשה זו מהבעל השני? וכדי לבאר זאת יש לברר גדר זה של הזכרת שם בגט וממנו נלמד מה גדר שם הפסול.

הבאנו לעיל את לשון הגמ' בגיטין (דף יט ע"ב), וכך לשון הסוגיא:

"ההוא גברא דעל לבי כנישתא, שקל ספר תורה יהיב לה לדביתהו, ואמר לה הא גיטך, אמר רב יוסף - למאי ליחוש לה? אי משום מי מילין - אין מי מילין על גבי מי מילין, אי משום כריתות דאית בה - הא בעינא וכתב לה לשמה, וליכא, וכי תימא, ליחוש דילמא אקדים ויהב ליה זוזא לספרא מעיקרא, הא בעינן שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה, וליכא. ורב יוסף מאי קמ"ל? - שאין מי מילין על גבי מי מילין."

מכאן הוכיחו רבים מהראשונים ששם האיש והאשה בגט הינו מה"ת, שכן רב יוסף אומר שאין כלל לחוש, הרי שגט ללא שם פסול מה"ת, וכן מסיק הרמב"ן על אתר, וכן בחידושו על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קידושין (דף ט ע"א), וכן הביאו מרבית הראשונים ראייה מסוגיא זו. מספר טעמים נאמרו בצורך מה"ת לכתובת השמות, ונביא את הטעמים המרכזיים שסייעו לנו להבנת גדר זה.

הר"ן בחידושו על אתר כתב כך (גיטין דף כ ע"א):

"פירוש, משום דכתיב ספר כריתות ואי אפשר לספירת דברים של כריתות אלא אם כן כתב שמו ושמה."

כטעם זה של ספירת דברים הביא הרמב"ן הנזכר לעיל. אולם, בר"ן על הרי"ף מסכת קידושין (דף ה ע"א) מזכיר לכאורה טעם אחר, וז"ל:

"והתם הא בעינן שמו ושמה כדאיתא בפרק המביא תניין [דף כ א] וטעמא דמילתא דכתיב ספר כריתות דהיינו ספירת דברים הכורתיים בינו לבינה, וכל שאין שמותיהן מפורשין בגט אין מוכיח מתוך הגט שיהא גט זה כורת בין ראובן זה ללאה אשתו."

הרי שהזכיר שהטעם הוא כדי שיהא הגט מוכיח מתוכו, ואילו אצלנו כתב שהטעם הוא משום ספירת דברים. לענ"ד הפשט בדבריו של הר"ן אחד הוא, שכן חלק מסיפור הדברים הוא כריתת האישות על ידי הגט, וכשאינו מפורש שמותיהם בגט אין הגט מספר את סיפור הכריתות ביניהם. וכן נראה להדיא בפירושו על הרי"ף מסכת גיטין (דף ט ע"ב), וז"ל:

"פירוש, משום דכתיב ספר כריתות ואי אפשר לספירת דברים של כריתות אלא אם כן כתב שמו ושמה. ושם עירו ושם עירה - ודאי דרבנן הוא, דמדאורייתא לא בעינן אלא שמו ושמה כדי שיהא נראה שהוא כורת בינו לבינה, דבלאו הכי לא מיקרי כריתות כלל."

בזה יבואר על נכון דברי התשב"ץ (ח"א סימן יב) שכתב שראה ברמב"ן שהצורך לכתובת השמות הוא מפני שאין אדם נודע אלא משמו ושם עירו, וכן אין האשה נודעת אלא משמה ושם עירה. ויש להתפלא, מניין ראה זאת? הרי מפורש ברמב"ן שהצורך הוא ספירת דברים, ותו לא מידי. לדברינו ניחא, דחד טעמא הוא, ואף לדעת ר"א הסובר שעדי מסירה כרתי, ולשיטתו לא צריך שיהא מוכח מתוכו אלא סגי שידעו ע"י עדי המסירה, מכל מקום עניין השמות הוא לעיכובא, שזהו גדרו של הגט שיהא הגט מספר את הכריתות, ומבלי השמות לא ניתן להגיע לזה. להלן נרחיב קימעה בגדר זה.

אולם, המרדכי מסכת גיטין (רמז שנד) מביא שיטת רבינו יואל שכתובת השמות הינה מדרבנן, וכך לשונו:

"כתב רבינו יואל הלוי אי לאו דמסתפינא מחבריא הוה אמינא אפילו לא הזכיר שם האיש ואשה בגט, כשר, רק שיהא כתוב כהלכתו (*ואפילו) לר"א דאמר עידי מסירה כרתי וקי"ל כוותיה דכיון דקיימי עדים קמן ואמרי נמסר הגט לזו שהגט בידה מיד בעלה, מה לנו להזכיר שמותן? וראיה דא"פ [=דאיתא פרק] כל הגט [דף כד] כתב לגרש הגדולה לא יגרש הקטנה וקאמר בגמ' קטנה הוא דלא מצי מגרש הא גדולה מצי מגרש ומוקי לה כר"א דאמר עדי מסירה כרתי והוא שיש עדי מסירה שנמסר לגדולה, ואף על גב דשמותיהן שוין אין לחוש שמא מן הקטנה נפל הגט ומצאתו הגדולה, והא הכא מה שהוזכר בגט שם הגדולה אינו מועיל והוי כמו שלא כתב שום שם של אחת מהם, דכיון דידעי דלגדולה נמסר - הוי כשר, הכא נמי לא שנא. ותו דא"פ בתרא כתב חניכתו וחניכתה כשר. ומפרשים רבוותא אף על פי שלא הוזכרו שמותיהם כי אם ראש המשפחה של שניהם, ובעל כרחנו אית לן לאוקומי בעידי מסירה דאם לא כן מה אנו יודעים אי זו מן המשפחה גירש הואיל ולא הזכיר שמותם. ומיהו צריך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכתחלה לכתוב שמותם כדתנן בפרק כל הגט, הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה והזמן ומוקמינן לה בגמ' כר"א והתם מיירי לכתחלה, דבדיעבד כשר בלא זמן כדאמרין פ"ש גזייה לזמן ויהביה ניהלה.

דעת המרדכי בשם רבינו יואל הינה שגדר זה של הזכרת שמות אינו חלק ממעשה כריתות הגט, אלא הצורך בו הוא שיהא מוכח מתוכו. מסיק מכאן רבינו יואל שגדר זה של מוכח מתוכו אינו נצרך אלא לדעת רבי מאיר הסובר עדי חתימה כרתי, וכיון שאנו פוסקים כדעת ר"א שעדי מסירה כרתי על כרחך שמדאורייתא לא צריך לכתוב שמות בגט.

ביאור העניין ביתר שאת כתוב בפסקי רי"ד (מסכת גיטין דף פה ע"ב):

"ר' יהודה אומר ודן דיהוי ליכי מיניי ספר תירווכין ואיגרת שיבוקין וגט פיטורין למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין. גופו של גט שיחרור הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך. פי' אף על פי שלא כתב בגט אנא פל' מעיר פלנ' פטרית יתיכי פל' מעיר פל', אלא הרי את מותרת לכל אדם בלחוד הוי גט כשר, שאינו כותב כל זה אלא שיהא ראייה בידה היום ומחר כי בעלה גירשה, אבל אם העדים מעידים שהוא כתב זה הגט ונתנו לה אף על פי שאין שם שמו ושמה שם עירו ושם עירה כשר הוא, ולא מיפסיל אלא בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה, דהתם אף על פי שהעדים מעידים שהוא נתנו לה אינו כלום מפני שהוא מזויף מתוכו והוי כחספא בעלמ', אבל אם לא כתב שם לא שמו (ולא שמו) ולא שמה הכי נמי דכשר בעדות העדים."

נראה ששיטה זו סברה שכל עניין הכריתות על ידי הגט כוונתו אמירת הבעל שהוא מתירה לכל אדם וזהו מעשה הכריתות, ואיזכור השם לא צריך, ומספיק שהעדים יודעים כלפי מי המכוון, היינו עדי מסירה.

ראייה לשיטה זו הביא רבינו יואל ממה שמוזכר בגמ' בגיטין לקמן (דף כד ע"ב) שאדם שיש לו שתי נשים באותו שם וכתב לגרש את הגדולה אינו יכול לגרש בגט זה את הקטנה. הגמ' (שם) מדייקת שדוקא את הקטנה אינו יכול לגרש מפני שלא נכתב לשמה, ברם את הגדולה יכול לגרש אף ששמותיהם זהים, הן שם הבעל והן שם האשה, וא"כ לא מוכח מתוך הגט מי המתגרשת. מיישבת הגמ' שזה דוקא לר"א הסובר עדי מסירה כרתי. מכאן הוכיח רבינו יואל שיטתו, שכן אם שתי הנשים שמותיהן זהים הרי זה כאילו לא כתב שמותיהן, כיון שאין תוספת לסיפור הכריתות ואין הוכחה מי זו המתגרשת, ועדיין אם יש עדי מסירה לר"א הגט כשר, ועל כרחך שסגי לדעת ע"י עדי המסירה מי המגרש ומי המתגרשת ואפילו שלא ע"י שמות.

אולם, ליישב דעת הר"ן נצטרך לומר כדברי הגט פשוט (סימן קכח סעיף י), וז"ל:

"ואף על גב דר"א לא בעי מוכיח מתוכו כדאיתא בר"פ כל הגט גבי כתב לגרש את הגדולה לא יגרש את הקטנה הא גדולה מצי מגרש, מכל מקום 'מוכיח קצת' בעי, ואי לא כתב שמו ושמה - לא מוכח כלל, דליכא ספירת דברים של כריתות אם לא כתב שמו ושמה כמ"ש הר"ן ז"ל."

את דברי הגט פשוט הביאו בספר אהלי שם ומחצית השקל (פתיחה לסימן קכט) ועוד רבים בפוסקים, יעויין בשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן קכה) שביאר גדר זה, וז"ל:

"והנכון לע"ד דודאי מאחר שהקפידה תורה שספירת דברים הכורתין בינו לבניה לא סגי שיאמרם בע"פ אלא דוקא יכתבם בגט צריך שיהיו דברי הכריתות מפורשין בגט ולא שיהיו סתומין הנצרכים לבארם בעל פה או להוכחות חיצוניות דא"כ אין כאן דברי הכריתות בהגט אלא בע"פ שאין זה כלום. ולכן אם לא יכתבו השמות בהגט אין הדברי כריתות מפורשין עדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהגט וצריך לבאור דע"פ שהכוונה של הדברים שנכתבו בהגט הוא לראובן זה וללאה זאת שזה אינו כלום דאין זה בהספר. ואף ממה שמוכח מזה שראובן נתן הגט בדברים אלו ללאה אשתו, נמי הוא כאין כאן דברי כריתות שלהם כתובין בהגט מאחר שעצם הדברים הכתובין הן סתומים מצד עצמן שאין לידע מהם מי הוא המגרש ומי היא המתגרשת. וזהו פי' דברי הר"ן דכיון דכתיב 'ספר כריתות' שצריך דוקא שיכתוב בגט דברים הכורתין בינו לבניה ואם לא כתב שמו ושמה הרי אין כאן דברי כריתות בגט, כיון דאין מובן מהם שהוא שייך לראובן וללאה אלו.

אבל א"כ הוא רק במפורסם לכל שאין מפורשין הדברי כריתות בהגט, כגון בלא נכתבו השמות כלל, שלכל קורא הגט לא מובן למי הוא שייך בלא הוכחה חיצונית ובאור דעל פה. אבל כשנכתבו השמות, שעתה מפורש בגט מי הוא המגרש והמתגרשת, ואם לא היינו יודעין ידיעה חיצונית שיש לו עוד אשה בשם זה היו דברי הכריתות מפורשין בהגט. רק מחמת שנודע לנו שיש לו עוד אשה בשם זה מידיעה חיצונית, נמצא שלפי מה שנודענו נתקלקל להיודעים פירוש דברי כריתות הגט, שלא מובן להם מי מנשיו בשם זה היא המתגרשת, לכן מועיל על זה מה שיודעים לעומת זה מהוכחה דמסירה מהבעל לאשה זו, אף שהוא מהוכחה ובאור דעל פה שהגט הוא לאשה זו לדחות קלקול ידיעתם, מאחר דבגט עצמו לא ניכר קלקול רק ליודעים ידיעה חיצונית נעשה ספק, לכן סגי ידיעה חיצונית לדחות ספיקתם ויכול לגרש הגדולה לר"א מאחר שנכתב שמה בגט. ורק לר"מ שעדי חתימה כרתי, בעי שיהא מוכח מתוכו אף לסלק הקלקול שנודענו מידיעה חיצונית, משום דאל"כ אין כאן עדים לקיומא בגט שנתגרשה אשה זו, כיון דאפשר לטעות מעדותן שגירש הקטנה ולא הגדולה. ומאן דסברי דאף ר"מ לא בעי שיהא מוכח מתוכו, הוא משום דסובר דעדות לקיומא שיש מעדי חתימה הוא משום שידעין מהם שנמסר הגט למי שבידה מהבעל, מחמת שידוע דעדים החתומין על הגט עשו כדין שחתמו בציוי הבעל ונתנו להבעל, וכדביאר הר"ן זה להרי"ף דסובר דאף לר"א סגי בע"ח, ולקיום זה אין צורך בהיכר שמה ואין צורך בשמות אף לר"מ, אלא מצד הכתיבה שבעי שדברי הגט יהיו מפורשין בענין הכריתות ולא יהיה בו סתימות דברים, שמצד זה אינו חסרון כשכתוב שמה אף שיש לו עוד אשה בשם כזה מטעם דבארתי. אבל עכ"פ בעצם דברי הגט סברי כו"ע, אף ר"א, שבעי שיהיו מפורשין ומוכרחין מדברי הגט מי המגרש והמתגרשת, ולכן בטל מדאורייתא בלא כתיבת שמו ושמה. וזהו שיטת הר"ן ורוב הראשונים, ואיפסק כן בש"ע."

הרי לן שביאר היטב את החילוק בין שני הדברים, שודאי גם ר"א הסובר עדי מסירה כרתי מצריך שיהיו שמות המתגרשים מפורשים בגט, וזה עצמו חלק מעצמות הגירושין וסיפור הכריתות בגט. אולם, כעת שאנו יודעים שיש שתי נשים ששמותיהן שוין, הרי שאין זה חסר במעשה הכריתות כיון שמפורש שמותיהן, אלא יש ריעותא בזהות האשה עצמה, ועל זה לדעת ר"א סגי בעדי מסירה ולא צריך שיהא מוכח מתוכו.

ואמנם שיטת רבינו יואל והרי"ד בפסקיו שכל הצורך בהזכרת השמות הוא לזיהוי המתגרשים, וכיון שאנחנו פוסקים כדעת ר"א דעדי מסירה כרתי, הרי שסגי בזיהוי המתגרשים על ידי עדי מסירה ולא צריך לפרשם בגט, ולא סברי הטעם של סיפור דברים⁴.

עוד ראיתי שהטיב להגדיר זאת בספר קהלת יעקב (גיטין סימן ב) שהזכרת שמות האיש והאשה הוא חלק מעצמות הגט, ואולם גדר נוסף ישנו אליבא דר"מ, שצריך שיהא הגט מוכח מתוכו. גדר

⁴ או שסוברים שסיפור דברים הוא רק ענין הגירושין, כמו ששטר מכר הוא: "שדי מכורה לך", ושטר שחרור הוא: "הרי אתה לעצמך".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זה של מוכח מתוכו אין הוא מכלל גדרי הכריתות בגט, אלא שייך הוא לגדרי שטרות, ועל כן דעת ר"א ניתן להשלים דברים נוספים על פי עדי המסירה בשעת המסירה, אולם השמות הם חלק מספור הדברים.

י. שתי מעלות בגדרי השמות

יעויין במה שכתבנו בפס"ד בתיק מס' 930686/6 לגבי שני שמות בגט ודרכי כתיבתם, שם ביארנו בהרחבה גדרו של שם שעולה אתו לתורה, וביארנו מדוע שם זה קודם לשם הנקרא בפי כל ואף קודם לשם חולי. שם הבאנו את דברי ר' יוסף כהן, וכתבנו בזו הלשון:

"הסבר נפלא ליסוד זה מצאתי בספרו של הגר"י כהן בדברי יוסף (עמוד קסח) שישנם שתי מעלות לקבוע שם כעיקר שמו. המעלה הראשונה היא החשיבות שיש לשם זה, והמעלה השנייה היא להסיר חשש שאין זה המגרש. וזהו ההסבר בחילוק בין העיקר של העליה לתורה שהוא רק לעניין להקדים, כי מעלת עליה לתורה הוא מפני החשיבות וזה קובע רק להקדמה, אבל לא לסלק החשש שיאמרו שזה לא המגרש כי יש ריעותא שלא נכתב בגט השם שכולם קוראים לו, וזה יגרם שיאמרו שזה לא המגרש ולעניין זה לא נקרא עיקר."

כעין זה נראה לומר גם כאן, שחלוקים הראשונים מאין נובע הצורך בכתיבת השם. שיטת הר"ן וסיעתו שהשם הוא עניין עצמי, ויש לו מעלה בפני עצמו למעשה הכריתות, ואילו דעת רבינו יואל שמעלת הזכרת השם הוא כדי שלא יטעו בהמגרש, ולפי הדברים הנזכרים בדבר יוסף נראה שיש את שניהם בשם. עוד נראה שעל פי גדר זה יתבאר היטב דברי החזו"א, שאף אותם הבאנו בפס"ד הנ"ל, שם בא החזו"א לבאר מדוע שם חולי גובר אף שנקרא בפי המיעוט, וכתבנו:

"ביסוד סברא זו ביאר בטוב טעם החזו"א (סי' צג ס"ק כא), שכתב שאין השינויים שווים, ולכו"ע אם כבר נקבע שם שני תחת שם הראשון ונקבע ידיעתו והכרתו בזכרון מכיריו, זהו שמו מאיזה סיבה שיהיה, אלא שאין השינויים דומים. שבנשתנה ע"י חולי, עיקר שינויו הוא בשמו העיקרי שהוא חילוף שם עריסה ואינו תלוי בקריאת אנשים, שדרך אנשים לקרות כפי קלות הברתן ואין קוראין שם העיקרי, ולכן כתבו הפוסקים דאף אם מקצת קוראים לו ע"י השינוי סגי בזה. וכל זה בשינוי ע"י חולי, דקביעות השם בדעת חז"ל יש עניין בשינוי שם ע"י חולי, ואולם כשמשנה שמו מחמת בריחה וכדומה, אין זה שינוי שמו אלא אדרבה ע"י שינוי הקריאה בפי כל נתחייב השינוי, וזה תלוי ביתרון ההכרה והידיעה, וזהו דברי הרמ"א בתשובה.

דברי החזו"א הם לשיטתו בכל הסימן, ששם עריסה הוא שמו העיקרי של האדם ורק שם ע"י חולי הוא משנה אותו, כיון שהאדם הוא יוצר את שמו וקריאת בני אדם פחות משנה, כיון שקריאת בני אדם הולך אחרי הרגל לשונם ולא אחר אמיתת שמו. ואולם בשינוי שלא ע"י חולי, אין בידו לשנות שם עריסה, אלא רק אם רוב קוראים לו כך הרי ששם זה נתפס, וזהו עיקר עניינו, ועל זה חידשו שאם הרוב קוראים כך הרי ששם זה מתחיל להיתפס."

מוכרח מדברי החזו"א ששתי מעלות יש לשמות. המעלה הראשונה הוא השם העיקרי שיש לאדם, ושם זה הינו שם עריסה או שם חולי הבא להחליפו, וזה עיקר שמו. מעשה הכריתות נעשית על פי שם זה. ואמנם ישנו שם נוסף, והוא שם הנקרא בפי ההמון, ושם זה תלוי רק אם נקרא כן מפי רובם של האנשים, ותוכן שם זה עניינו הוא כדי ליצור זהות למתגרש שלא יטעו בו בנ"א.

אמנם לדינא, יעויין בפס"ד הנ"ל מה שכתבנו על דברי החזו"א.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד מתבאר על פי גדר זה פסיקת האחרונים והכרעת הגט מסודר, שבשם לידה שנשתקע סגי באדם אחד כדי להצילו משיקועו, וכך מבאר גדר זה הגט מסודר, וכך כתבנו בפס"ד הנזכר:

"וראה בגט מסודר (שער ד סעיף יב חקור דבר אות ד) שביאר את גדר הדבר על פי הנוב"י (תנינא סימן קיז) שישנם שני גדרים בכתיבת שם: הראשון, עניינו כתיבת שם עיקרי, והשני הוא מחמת לעז שיטעו במגרש שזה לא הוא הכתוב בגט. בשם עריסה שייך לקוראו שמו העיקרי אף אם אינו נקרא כלל, משא"כ בשם שהמונן נותנים לו וכך נוצר הרי שאם אף אחד לא קורא לו כך הרי שנשתקע השם והוי כמאן דליתא, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכיון שהשם בטל בנשתקע וצריך להחזיק אותו שלא יתבטל, אין מועיל קריאת שם אדם אחד, שע"י כן לא הוי כהוחזק. אבל בשם עריסה דאינו בטל אף בנשתקע, אלא כל מה שיש להיזהר מלכותבו הוא רק משום הסיבה השניה שיוציאו לעז על הגט ויאמרו שאין זה המגרש כיון שאף אחד לא קורא לו בשם זה, ולפי"ז כדי להוציאו מלעז זה סגי בקריאת אדם אחד להוציאו מזה, ועל כן אם רק אדם אחד קורא לו כן והוי שם עריסה יש לכותבו בגט.

להלן נדון בשאלה מהי מעלת הזכרת בשם אב בגט.

יא. ביאור דברי התוס'

כך הוא לשון תוס' על הסוגיא הנזכרת בגיטין (דף כ ע"א):

"הא בעינן שמו ושמה - אף על גב דמתני' דפרק הזורק (לקמן דף פ.) דשינה שמו ושמה מוקמינן לה דהאי הולד ממזר כרבי מאיר משמע דלרבנן לא הוי בשינה שמו אלא פסולא דרבנן ומדנקט שינה ולא נקט לא כתבו כלל משמע דבלא כתבו כלל כשר אפילו מדרבנן הא ליתא דעל כרחך לא כתבו כלל לר"מ פסול מה"ת דהא בעינן שיהא מוכיח מתוכו שהוא מגרש את אשתו ובלא כתבו כלל אין מוכיח אלא אומר ר"י דלא מיירי בשינה שמו ממש דא"כ הוה ליה למינקט לא כתבו כלל דפסול לרבי מאיר דמתני' ר' מאיר כדאמר' התם דהוי רבותא טפי אלא שינה שמו היינו שכתב שם דגליל ביהודה והשתא קאמר הכא שפיר הא בעינן שמו ושמה וליכא [וכ"ש] דבלא כתבו כלל הוא דפסול."

מדברי תוס' יוצאים שני חידושים: הראשון, שאם לא הזכיר שמות כשר, ומכל מקום בשינה יהא פסול מדרבנן.

השני, משמעות הדברים הפשוטה העולה מדברי תוס' היא שכל מעלת הזכרת השמות היא כדי לא לטעות במגרש, ועל כן דוקא לדעת ר"מ פסול מה"ת כיון שלא מוכח מתוכו, ואילו לדעת ר"א לא צריך להזכיר שמות האיש והאשה, וממילא לדעת ר"א בשינה יהא פסול מדרבנן.

כהבנה זו בתוס' מבואר יוצא מדברי התוספות רא"ש להדיא, וכן מבואר במהרש"א, שכתב שמסקנת דברי התוס' היא שאם לא הזכיר שמות האיש והאשה הגט כשר, ובהתאם לזה אם שינה פסול מדרבנן.

וזה לשון המהרש"א (שם):

"נראה שהוצרכו לכל זה משום דכל הנך פסולי גיטין דקתני התם דהוולד ממזר מהם אתיין כרבי מאיר חוץ משינה שמו כו' מסיק תלמודא דאתיא נמי כרבנן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והשתא לר"מ משמע להו דכל הנהו פסולי דאורייתא ניהו⁵ ואי נמי דייקת מדנקט התם שינה שמו ולא נקט [לא] כתבו כלל דהוולד כשר היינו מדאורייתא אבל מדרבנן פסול אף בלא כתבו כלל ושפיר פריך הכא הא בעינן שמו ושמה כו' דבלא כתבו כלל פסול מיהת מדרבנן אבל כיון דההיא מתני' בשינה שמו אתיא נמי כרבנן ופסיל מדרבנן הוא איכא למידק שפיר מדנקט שינה שמו כו' דפסול מדרבנן הא לא כתבו כלל כשר אפילו מדרבנן ומאי פריך הכא הא בעינן שמו כו' ואהא תירצו כיון דמתני' כר"מ נמי אתיא וליכא לדיוקי כהאי גוונא דהא לר"מ פסול מדאורייתא כיון דבעינן שיהא מוכיח מתוכו אלא דע"כ לר"מ דלא איירי מתני' בשינה ממש כו' אלא בשם דגליל ביהודה וליכא למידק הא לא כתבו כלל כשר ושפיר קאמר הכא הא בעינן שמו כו' ודו"ק."

מוכח שהזכרת השמות לר"מ הוא מדאורייתא משום מוכח מתוכו. ועל השאלה מדוע לא הזכירה המשנה את הדין הפשוט של חוסר הזכרת השמות ורק הזכירה את הדין בשינה, שמכאן נלמד שחוסר הזכרת השמות הוא קל יותר ויהא מדרבנן, מיישבים תוס' שהשינוי הוא באופן של שני שמות בשני מקומות כפי מסקנת תוס', ועל כן השינוי הוא מדרבנן כיון שבאופן זה השינוי לא חמור ואין כאן חוסר האיזכור מאחר והזכיר שם טפל וכו', ולכן מובן מדוע לא הביאו את הדין הפשוט שלא הזכיר שיהא פסול, כיון שבאופן הנ"ל הרי הזכיר אלא פסול משום שינוי שם גליל ויהודה. כך הוא לר"מ, ואולם לדעת ר"א נשאר תוס' למסקנה שאף אם לא הזכיר הגט כשר, וממילא אם שינה פסול מדרבנן.

כהבנה זו של המהרש"א בדעת תוס' הכוללת את שני החידושים גם יחד: הראשון, שאף בשינה פסול מדרבנן, והשני, שהזכרת השמות צריך רק מדרבנן, פוסק הבית שמואל בשלוש מקומות (סימן קכח ס"ק ו, בסימן קכט ס"ק ה וס"ק כא), וז"ל:

"אף על גב דע"מ מעידים דזה הוא המגרש מ"מ בעינן שיהיה מוכח ומבורר בגט שהוא המגרש, ובמרדכי רפ"ב מכשיר אם לא נכתב שם ובהג"ה שם כתב כמ"ש המחבר וכ"כ בתשו' הרשב"א שהביא הב"י מיהו י"ל דאינו פסול אלא מדרבנן ואינו ממזר אלא מדרבנן ומ"ש הב"י בשם תו' דף כ' דבטל מדאורייתא אין מוכרח כי תו' לא כתבו זאת אלא אליבא דר"מ דס"ל ע"ח כרתי וצריך שיהיה מוכח מתוכו אז מדאורייתא בטל אבל לדידן דקי"ל כר"א ע"מ כרתי אז אפילו אם אינו מוכח מתוכו כשר אף על גב לכתחילה צריך להיות מוכח מתוכו מ"מ כדיעבד אין חשש ממזר ועיין בחדושי מהרש"א ובמהר"מ מלובלין."

כהבנה זו בתוס' סובר אף הפנ"י בהסברו הראשון, וכן הביא הגט פשוט הנ"ל בהסברו השני, וכן הביא ברע"א (סימן קכ) שחלק על הבית מאיר בבאור דברי תוס', וכן הביא בספר מכתב מאליהו (שער ד סימן א), ותמה על הב"י מניין הסיק בתוס' שפסול אף לר"א.

למעשה, הבנה זו בתוס' מקורה בקודש, והיא שיטת הרמב"ן בחידושו על אתר (גיטין כ ע"א), שכתב:

"בתוס' מוקי לה כר"מ דאמר עדי חתימה כרתי ואי אפשר אלא א"כ מוכיח מתוכו מי מגרש ומי מתגרשת, ואינו נכון."

⁵ יש להעיר בדברי המהרש"א שסובר שלדעת ר"מ הפסולים האמורים שם במשנה הינן מה"ת, אך מפורש הכא בתוס' הרא"ש שאף לר"מ הפסולים הם מדרבנן, וכן מפורש בתוס' לקמן (דף פ ע"ב), וכן העיר במהר"ח"ש (סימן ג), וכן האריך בזה בספר גט פשוט (סימן קכח ס"ק י), וכן כותב הפנ"י (על אתר) בדברי תוס'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד נעיר שאם נבאר כן בדעת תוס', יפתח לנו פתח להבין את דברי ר"ת בספר הישר (חלק החידושים, סימן קמ), וז"ל:

"ואין לו כתבו שרה דקרו לה פורתא הכי כשר בדיעבד. ולא דמי להא דקרו לה נפאתא ואזיל סהדי כתוב טפאתא דאמרינן בהאומר התקבל דחספא הוי דהתם לא הוי טפאתא לא שם ולא כינוי ולא קיצור השם אלא שינוי ולא שם ולא כינוי. ושינה שמו ושמה פסול. ובשביל ישראל ולא בשביל גוים דכינויים לאו כינוי הוא דכל פסול שינוי השם שלא יגרש אשת חבירו ודבר זה שייך לישראל ולא לגויים."

המשמעות הפשוטה בדברי ר"ת הינה שפסול שינה השם הוי פסול מדרבנן, ומפני החשש שיאמרו שגירש אשת חבירו, והוא על דרך ביאור הגמ' בבא בתרא (דף קסז ע"ב) דילמא כתב גיטא ומטי לאיתתא דהאיך, ושם בגמ' הוי חשש דרבנן, עיי"ש. וכן הבין במשמעות הפשוטה הרב אבן שתיה (סימן צד), אולם למסקנה דחק בדברי ר"ת והעמיד שלר"ת שינה שמותיהם הוי פסול מה"ת, וחשש זה של ר"ת הינו מה"ת, עיי"ש. לדברינו נראה שדברי ר"ת יתבארו היטב לפי תוס' דנן, ומצאנו בית אב להבנה זו שאף בשינה בשמותיהם הוי פסול מדרבנן.

האמת חייבת להיאמר, נראה בדעת ר"ת שמדובר בכינוי שרק היהודים מכירים, וכולם מכירים אותו בשמו הלא יהודי וכך הוא נקרא בפי כולם, ורק מיעוט היהודים מכירים את שם הכינוי היהודי שלו, וכתבו בגט רק את הכינוי היהודי, בזה ר"ת מכשיר, וסברתו שעיקר השמות בגט הוא להיכרא, וכיון שבשם זה ניכר בקרב היהודים בזה סגי להכשיר את הגט, דלא איכפת לנו איך הוא ניכר בעיני הגויים. אולם לענ"ד, אף אם זה הביאור, מכל מקום החשש שבא ר"ת להתגבר עליו נראה שעיקרו מדרבנן, ואכן ר"ת הכשיר בזה אף את הגט לאחר מסירה, ואם יהיה שינוי ממש הרי שרק פסול מדרבנן, ואם זה הביאור בדבריו הדרין לזה ששיטת ר"ת היא שהחשש בשינוי הינו מדרבנן.

יב. ביאור הסוגיא כפי הבנת המרדכי והתוס' אליבא דבית שמואל וסיעתו

לפי ביאור זה בתוס', יש לשאול איך תבואר הסוגיא בדברי רב יוסף, שמשמע ממנו שאין חשש כלל למסירת ס"ת ליד האשה מחמת הדין של חיסרון בשמו ושמה, ואם שמו ושמה אינם מה"ת מדוע ליכא חשש? כתב ליישב הגט פשוט (אבן העזר סימן קכח סעיף י), וז"ל:

"ויראה לע"ד דרבינו יואל מפרש מה שאמר ר"י למאי ליחוש לה כו' דהכי קאמר דלעולם אם לא כתב שמו ושמה הגט כשר מן התורה לר"א דאמר עדי מסירה כרתי ולא בעי מוכיח מתוכו כלל. אלא דחז"ל תיקנו לכתחלה שיכתוב בו שמו ושמה ואם לא כתב שמו ושמה אפילו אם נתגרשה לא תנשא, ואם נשאת אפשר דלא תצא. וכיון דחכמים תיקנו כן דלכתחלה לא תנשא אם לא כתב שמו ושמה מסתמא סופרי הדיינים לא כתבי גיטא בלא שמו ושמה [...] וא"כ ה"נ ה"ק ר"י למאי ליחוש לה אי משום כריתות דאית ביה דיהיב זווי לספר' מעיקרא שיכתוב בס"ת פרשת הגט לשמו ולשמה הא ודאי חששה רחוקה היא משום דהא בעינן שמו ושמה כו'. ואף על גב דאינם מעכבים בגט מסתמא לא כתבי ליה סופרי הדיינים בלא שמו ושמה כיון דלכתחלה לא תנשא. ואם כן ליכא למיחש למידי דנכתבה פ' הגט שבס"ת לשם כריתות כי היכי דניחוש לס' גירושין אלא אינה מגורשת כלל דליכא למיחש למידי. ופריך בגמרא ור"י מאי קמ"ל כלומר אם כל עצמו של ר"י אתא לומר דלא חיישינן לגרושין דנכתבה פ' שבתורה לשם כריתות משום דבעינן שמו ושמה ולא כתבי ליה סופרי הדיינים בלא שמו ושמה, זהו מלתא דפשיטא וא"צ לפנים דודאי לא כתבי ליה סופרי הדיינים, כמו שאמר ר"י עצמו גבי זמן דלא חיישינן דכתבי סופרי הדיינים גיטא בלא זמן כיון דלכתחלה לא תנשא, כ"ש דלא כתבי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גיטא בלא שמו ושמה דהא לר"מ שמו ושמה מדאורייתא מעכבים בגט. ולר"א נהי דאינו מעכב מן התורה דלא בעי מוכיח מתוכו כלל מכל מקום מדרבנן מיהא בעי שמו ושמה ואם נכתב בלא שמו ושמה לא תנשא, ואם כן ודאי לא כתבי ליה סופרי הדיינים. ומאי קמל"ן ר"י ומשני דא"נ זהו מלתא דפשיטא דלא חיישינן שיכתוב בלא שמו ושמה וכל חידושו של ר"י לא אתא אלא לאשמועינן שאין מי מילין על גבי מי מילין. זהו פירוש הסוגיא לדעת לדעת רבינו יואל הלוי.

ובאופן דומה ביאר אף הפנ"י, יעויין שם.

אולם ראיתי פירוש פשוט יותר, הביאו הגט מקושר [צינץ] (סדר הגט הראשון אות קיז), וכן הביא אף בהערות הגרי"ש אלישיב על גיטין (דף כ ע"א):

"והנראה פשוט בזה דגם לרבינו יואל שמכשיר זהו דווקא אם כתוב כל נוסח הגט שמפורש שם שהוא מגרש אותה, ובזה מתקיים הספירת דברים, אבל בנתן לה ס"ת, שלא נכתב שם כלל שהוא מגרש אותה ורק נזכר שם הענין של ספר כריתות, פשוט שגם לדעת רבינו יואל אינה מגורשת. וזהו כוונת הגמ' דבעינן שמו ושמה. היינו דבעינן שיהיה מוכח בגט שמגרש אותה. [אם ע"י כל נוסח הגט, אם ע"י שמו ושמה], וכאן אין ספירת דברים כלל."

יג. סתירת דברי התוס' וישובם

כאן המקום להשלים את מה שהחלנו לכתוב לעיל, במציאות בה לא צריך להיכתב שם עיר או שם אב, אזי האם יהא השינוי פסול? הראנו ששיטת תוס' היא שרק אם לא צריך לכתוב לכתחילה אז השינוי אינו פוסל, ברם בדבר שצריך לכתוב לכתחילה, אף אם אינו פוסל בהשמטתו, מכל מקום בשינוי יהא פסול. לענ"ד מתוס' זה שאנו עוסקים מוכח כן, שכן תוס' סותרים דבריהם. מתוס' כאן מוכח שאם כשר מבלי לכתוב, אז השינוי פוסל מדרבנן, ואם פסול בלא כתב אזי בשינוי יהא הדין בטל, ואילו בתוס' בדף פ הנזכר לעיל משמע לא כן, שם משמע שאם לא צריך להיכתב אזי השינוי לא פוסל. כדי ליישב בין שני הדברים, צריך לומר שאכן המסקנה היא שאם לא צריך לכתוב לכתחילה הרי שהשינוי לא יפסול, וכדברי תוס' בדף פ, ברם אם רק בדיעבד כשר בלא כתב, הרי שהשינוי יהא יותר חמור ויפסול, וכדברי תוס' הכא. ועל כן מסקי תוס' שאם השינוי רק פוסל, הרי שכשר בלא הזכיר שמות, ומכל מקום גם לשיטתם יש להזכיר לכתחילה שמות, וכפי דברי רבינו יואל במסקנה, ודו"ק. בסתירת דברי התוס' יעויין בכנסת יחזקאל (סימן ע) ושו"ת בית יצחק, צדה לדרך, חזו"א, ושו"ת בנין אב (אהע"ז סימן ב). לאחר החיפוש מצאתי בשו"ת באר משה (ירושלימסקי) (סימן יא אות ב), שכתב ליישב את דברי תוס' כדי שלא יסתרו אהרדי - כדברינו להדיא, ונתתי שמחה לליבי.

ואולם כפי שכבר העיר הב"ש הנזכר, הב"י למד בתוס' שהגט בטל מה"ת אף לר"א, הן בהשמטה והן בשינוי, וכל מה שכתבו כן הוא רק לה"א, ברם למסקנה ביארו שהפסול הוא בשינוי שמות בשינוי מקומות, ולפי"ז מבואר מדוע נקטה המשנה דין בשינה ולא כתבה דין בעיקר הכתיבה, ולמעשה אף לר"א בטל מה"ת. וכן ביאר הגט פשוט הנזכר בבאורו הראשון וכן מצדד שם, וכן ביאר הפנ"י בהסברו השני, וכן הביאו רבים באחרונים, וכך מדוקדק מלשון הגר"א (סימן קכט ס"ק יט). אמנם, דבריהם אינם מבוארים היטב בלשון תוס', וכפי שכבר תמה המכתב מאליהו, ובפרט שמלשון הרמב"ן משמע לא כמותן, על כל פנים בתוס' אין הכרע בכוונת דבריהם.

לענ"ד, גם אם נפרש כדברי הב"י בדברי תוס', נראה שרצונו לומר שאף בתוס' כתיבת שמו ושמה הוי מה"ת, ועל כן בשינה יהיה גט בטל. אולם, אם נאמר שעיקר הזכרת השמות הוא מדרבנן,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומה"ת לא צריך כתיבת שמות אלא רק מדרבנן כדי שיהא מוכח מתוכו, וכפי דברי רבינו יואל, אף איהו היה מודה שהפסול הוא מדרבנן. ומוכח כן מדברי תוס', שגם לשיטת הב"י שחזרו בהן למסקנה ממה שסברו לומר שבלי שמות כשר לר"א, אולם מנקודה זו – שאם נאמר שכשר מה"ת ללא שמות וכל הפסול בלא הזכיר הוא מדרבנן, הרי אף בשינה יהיה פסול רק מדרבנן – בזה לא חזרו בהם.

בנידון זה של הצורך לכתוב שמו ושמה, ומה הדין בלא כתבם, פוסק הלבוש (אה"ע"ז סימן קכט סעיף א) כך :

”אף על פי שאם כתב הגט סתם שלא הוזכר בו לא שמו ולא שמה אלא כתב לה הרי את מגורשת ממני ומותרת לכל אדם והיה נותנו לה בפני עידי מסירה, היתה מגורשת מן התורה לפי דעת קצת פוסקים, שהרי העדים רואים שזה הפלוני הוא המגרש את אשתו פלונית, מ"מ תקנו חז"ל לכתוב תוך הגט שם האיש ושם האשה כדי שיהא מבורר מתוך הגט ממש מי הוא המגרש והמגורשת וכמו שכתבנו למעלה [סי' קכח ס"ב] גבי שם העיר. ואם לא כתב השמות הגט פסול אפילו נשאת, והבנים ממזרים אף על גב שהוא מדרבנן, שהרי מן התורה אין צריך לכתוב השמות, אף על פי כן אלמנה רבנן לתקנה זו שהוא עיקר בירור הגט, שיהא הולד ממזר מדבריהם אם לא כתבו או שינה שמם כמו שיתבאר בעזה"י.”

משמעות דבריו היא שדין כתיבת השמות הוא מדרבנן, וכך אם שינה פסול מדרבנן, וכך הכריע הב"ש, הבאנו דבריו לעיל על פי דברי תוס'. וכך ראיתי שמדוקדק מלשונו של הבנין ציון, שלא מיבעי בשינה שם אביו פסול מדרבנן משום דאינו ניכר המגרש, אלא הוא הדין בשינה שמו. אמנם כתב השדי חמד (אסיפת דינים, מערכת גט סימן לז) תמה עליו שכל מה שיש לדרון הוא בשינה שם האבות האם הוי מדרבנן, ואולם כלפי שינוי שמו הא לכו"ע נראה שפסול מדאורייתא, עיי"ש, ובנושא האפוד (סימן יז) השיב על דבריו שנעלם מהשדי חמד דברי הלבוש והב"ש בדעת תוס'.

עוד יעויין בשו"ת מהר"ש מוהליבר (סימן יד) שכתב כי אין באפשרי להכריע שהגט בטל מן התורה בשינה שמו, ואין לומר שאין בו ריח גט, דלפי רבינו יואל במרדכי כשר בלא נכתב, וא"כ ממילא דאפילו בשינה לא בטל הגט מן התורה.

מכל מקום הכרעת השו"ע ברורה וכך הוא הלשון (אה"ע סימן קכט סעיף יא), וז"ל:

”אם לא כתב שם האיש והאשה בגט, פסול, והבנים ממזרים.”

וכן בשינה שמו פוסק השו"ע (שם סעיף ג):

”שינה שמו או שמה, או שם עירו או שם עירה, אף על פי שכתב כל שם שיש לו וכל שם שיש לה, אינו גט.”

אף שבמקום עיגונא יש שצירפו שיטת רבינו יואל ודברי תוס' ואף הקילו בשינוי, יעויין בחידושי אנשי שם (סימן כב), ובאבני אפוד (חלק ב סימן יז), מכל מקום הכרעת השו"ע ברורה וממנה לא ימוט.

ואמנם דיון זה הביא אותנו להגדרה ולחקירה על אופן הגירושין, האם הזכרת השמות בגט הוא חלק מעצמות הגירושין או כדי להוות זיהוי במתגרשים. הוכחנו שהצורך בזיהוי לר"א הסובר עדי מסירה כרתי לא נשלל לגמרי, אלא צריך מוכח מתוכו מעט כדי לספר את סיפורו של הגט, וכחלק מסיפור הגט הוא הזכרת השמות. אמנם אף שיטה זו אינה סבורה שצריך שיהא זיהוי סופי כחלק ממעשה הכריתות, וכמו שמוכח ממה שמצאנו לר"א שניתן לגרש בשני יב"ש בעיר אחד ושמות נשותיהם שווים, ואף אם אין סימן בגט. ולשיטת רבינו יואל והתוס' לחלק מהאחרונים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כל הזכרת השמות הוא לצורך הזיהוי, וכל מעשה הכריתות הוא באמירת הבעל "הרי את מותרת" ע"י כתב הגט, ולדעת ר"א אף על זה ויתרנו, והזיהוי כולו נעשה ע"י עדי המסירה. בהקדמה זו רצוננו לחלק בין הזכרת השמות של האיש והאישה ובין הזכרת שמות האבות, וכפי שנבחר להלן.

יד. מעלת הזכרת שם אב

עד עתה דיברנו ביסוד הזכרת השם בגט. אולם, כפי שכבר הערנו בתחילת הדברים, הנוהג לכתוב אף שם אב לא היה בתקופת המשנה, ונוהג זה היה בתקופה מאוחרת יותר בתקופת הגמ', ורוב הראשונים סוברים שאף בלא נכתב כשר בדיעבד, ויש שכתבו שאף לכתחילה לא צריך לכתוב שם אב. ברור א"כ שאין זה חלק ממעשה הכריתות וסיפורו של הגט במעשה הגירושי, אלא כל מגמת הזכרת שם האב אין היא באה אלא כדי לסייע בזיהוי המגרש, ושלא נטעה באחר, וכיחוד בשם שהינו שם נפוץ, וכמה יוסף איכא, על כן יש לכתוב אף שם אב. לענ"ד נקודה זו פשוטה, ומכל מקום אביא חלק מהפוסקים שכותבים כן להדיא. וכך כותב שו"ת חתם סופר (חלק ד (אבן העזר ב) סימן מא):

"הרבה דיות נשתפכו אי הכרח לכתוב שם אבי בגט ע"י בב"י ובתשו' ב"י סי' ל"ה ובכתבי מהרא"י סי' קל"ח והרא"ש בתשובה כלל מ"ה סי' מ"ז כ' שאיננו אלא מהיות טוב להזכיר שם אבי המגרש והמקדש כדי לברר אם יש ב' יב"ש בעיר רוצה לומר דע"י שם א' בלבד א"א לברר מי המגרש דכמה יוסף איכא בשוקי משא"כ כשמזכיר שם האבות מוכח מתוכו טפי אבל אי אינו רוצה להזכיר שם אבי' והשם פלאי דליכא תו בהעיר בשם הזה סגי בשמו לבד אפילו לכתחלה כן משמע מהרא"ש למע"י שם."

ואף שהזכיר דעות החולקים, מ"מ ביאר שהם סוברים שכך המנהג, אבל ברור שהסיבה היא כדי שיהיה מוכח מתוך הגט מי הוא המגרש.

למסקנה זו ממש הגיע אף הגט מקושר [בולה] (סימן נד) לאחר שהביא את המקומות בש"ס בה מזכירים שם אב, שוב הביא את הגמ' ביבמות (דף קטו ע"ב):

"דהוא גיטא דאשתכח בנהרדעא, וכתוב: בצד קלוניא מתא אנא אנדרולינאי נהרדעא פטרית ותרכית ית פלונית אנתתי."

מכאן נראה שאין חובה להזכיר שם אב בגט. וביאר שהצורך לכתוב שם הוא כדי שיהיה מוכיח מי הוא המגרש, וזהו דוקא בשאר שמות רגילים להיקרא באותה העיר, ואינו ניכר בשמו בלבד אם לא שיכתוב ג"כ שם אביו, אבל בשם שאין רגילות כלל לשאר בני העיר כגון אנדרולינאי אין צריך שם אביו. ע"י שם הזכיר סיבה נוספת להזכרת שם אב, והוא משום תקנת ר"ג לחוש אף לר"א לעדי חתימה, דילמא עדי המסירה ימותו או שילכו למדינת הים.

כאופן זה כותב להדיא הנתיבות בספרו תורת גיטין (ביאורים סימן קכט ס"ק יג), וכך לשונו הזהב:

"ובעיקר דין אם צריך להזכיר שם אביו נראה להשוות דברי הפוסקים. דודאי אם מגרשה בע"מ לר"א דקיי"ל כוותי' דאז לא בעינן שיהי' מוכח מתוכו מש"ה לא בעינן שם אביו. והא דבעינן שמו ושמה משום דכשאין מזכיר שמו ושמה כלל לא מקרי ספירת דברים כלל כמ"ש הר"ן פ' המביא תניינא [ט' ע"ב מדפי הרי"ף], דשמו ושמה מדאורייתא משום דליכא ספירת דברים של כריתות אם לא כתב שמו ושמה כדי שיראה שהוא כורת בינו לבניה, וכ"כ הר"ן פ"ק דקידושין [ה' ע"א מדפי הרי"ף] ע"י"ש, ולספירת דברים ודאי דסגי שמו ושמה. אבל אי ליכא ע"מ רק ע"ח לבד דבעדי חתימה לבד ג"כ כשר הגט כמבואר בס' קל"ג [סעיף א'] דאז אפילו בכותב שמו ושם אביו אי הוחזקו ב'

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יב"ש לא מצי מגרש בע"ח לבד בלא ע"מ כמבואר בגיטין ר"פ כל הגט [כ"ד ע"ב] גבי שני הוא דלא מצי מגרש וכו' דלר"מ דבעינן מוכח מתוכו פסול בהוחזקו שני יב"ש עי"ש. והג"פ סי' קכ"ד ס"ק ה' כתב דבמקום דליכא ע"מ רק ע"ח בעינן שיהי' מוכח מתוכו אף לר"א. ואף דהב"ש בסי' קכ"ד ס"ק (ה) [ג'] הקשה על סברא זו, עמ"ש שם [ס"ק ב'] דהעיקר כהג"פ וכן מסיק הב"ש בסי' קל"א [ס"ק ג'] עי"ש. וא"כ פסול כשהוחזקו ב' יב"ש היכא דמגרש בע"ח בלא ע"מ כיון דלא הוי מוכח מתוכו אף לר' אלעזר. ואף דקיי"ל דלא חיישינן לב' יב"ש כשלא הוחזקו, דוקא כשכתוב שמו ושם אביו דהוי סימן דהא בממון מחזירין שטר שאבד מכח זה, אבל כשלא נכתב רק שמו לבד, ודאי דאפילו לא הוחזקו חיישינן דילמא יש עוד אחר ששמו כשמו דכמה יוסף איכא בשוקא, וכמבואר בסימן י"ז בקונטרס עגונות בתשובות הקצרות סי' קכ"ט דבשמו לחוד אף דלא הוחזקו חיישינן דודאי שמו לבד לא הוי סי'. לפ"ז הדין ברור דבעינן ע"מ דוקא כשנכתב שמו לבד, אבל אי מגרש בע"ח בלא ע"מ הגט בטל דבעינן מוכח מתוכו בדליכא ע"מ כמש"ל, ושמו לבד לא מוכח מתוכו הוא דשמו לבד בלא הוחזקו הוי כשמו ושם אביו בהוחזקו. וכן הדין דאף שנתגרשה בע"מ, דאף דמגורשת היא מ"מ כשתבוא להינשא בגט שאין כתוב בו רק שמו לבד צריכה להביא ע"מ לפנינו, דשמו לבד אף שלא הוחזקו כב' יב"ש שהוחזקו דמי דצריכה ע"מ דוקא שיבואו לפנינו כמבואר ר"פ כל הגט, וכן מחויב לגרש בפני כל יוסף שיש בעיר, כדמוכח בב"ב גבי שני יב"ש דאין מגרשין אלא זב"ז וה"נ כשלא כתב רק שמו דהוי כהוחזקו כמה יוסף [...]. היוצא מזה דבדאיכא ע"מ כשר בלא שם האב, ובליכא ע"מ או בגט הנשלח וליכא עדים שעשאו שליח אף שהשליח רוצה לגרש בע"מ מ"מ בעינן שם אביו לדעת התוס', ולדין אף בגט הנשלח כשר כמש"ל. וכן כשבאת להינשא בגט כזה צריכה שתביא ע"מ לפנינו, וכ"ש בשינה שם אביו דהגט בטל בדליכא ע"מ. ובגט הנשלח כשאין יודעין שם אביו צריך לכתוב סי' אחר כגון כינויו או כינוי משפחתו לדעת התו' ולדין כשר בגט הנשלח כמש"ל.

מבאר לן התו"ג ששני גדרים יש בשמות: שם המגרש, שצריך מעיקר הדין דהוי ספירת דברים שבגט וכפי המבואר בר"ן; ושם אב, שכל הצורך הוא לשם זיהוי המגרש. על כן כל הצורך בשם אביו הוא רק בדאיכא עדי חתימה, דאז צריך שיהא מוכיח מתוכו, אולם אם יש עדי מסירה לא צריך לשם אביו. ואילו בעדי חתימה הגט פסול מדרבנן כיון שלא מוכיח מתוכו, וכל מה שכשר בעדי חתימה הוא רק בכתב שמו ושם אביו, אולם רק בשמו לבד לא כשר בעדי חתימה כיון דהוי כהוחזקו שני יוסף בן שמעון שצריך עדי מסירה. אולם, לדעת ר"א שלא צריך מוכיח מתוכו הגט כשר בעדי מסירה לבד, ועל כן מסיק התו"ג שאם יש רק עדי חתימה הגט פסול בלא כתב שם אב, ואם שינה הגט בטל. אמנם, משמע ממנו שלדעת ר"א כיון שלא צריך שם אב, ביש עדי מסירה הרי שלא צריך שם אב, ואם שינה שם אב הגט לא יתבטל ורק יהא פסול.

כאן המקום להזכיר שהקולות הנוהגות בשם האב ביחס לשם האיש, בהן נוקטים הפוסקים, לכאורה נובעות מהתפיסה ששם האב הינו רק משום היכרא. כדוגמא לכך אציין קולא המופיעה בגט מסודר (שער ראשון סימן א סעיף ג). בחקור דבר (ס"ק ד) כותב הגט מסודר, וז"ל:

"אמנם ספק מיוחד יש אשר יוכל להמצא גם בשם שהבריות קורין של מגרש בעצמו. הטיב גיטין (ל"ש אות י') הביא מעשה דאבי המגורשת היה עולה וחותרם אלחנן זאב ובפי העולם היה נקרא חנן ומחמת שיגרא דלשנא לא היה ניכר אם חנה או חנן, והורה שלכתחילה יש לכתוב בת אלחנן זאב. והנה ספק הזה יכול להיות גם במגרש עצמו. אבל אם אירע ספק כזה בשם המגרש לא היה די בגט אחד בשם אלחנן זאב והיה צריך שני גיטין באחד אלחנן זאב דמתקרי חנן ובאחד אלחנן זאב דמתקרי חנה [...] כיון שבכהאי גוונא שם עליה וחתימה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בלי שם שהבריות קורין פסול אף בדיעבד, דחנה או חנן הוא שם בפני עצמו. הלא אף אם היה עולה אלחנן לבד, ולא אלחנן זאב, ונקרא חנן היה צריך לכתוב אף חנן ולא מיחשב שם הקיצור, משום שהוא שם בפני עצמו והקורין אותו חנן אינם יודעים שעיקר שמו הוא אלחנן, ואפילו בדיעבד יש לחוש אם כתב אלחנן לחוד (א"ש כלל ו' ס"ק כ"ד). וכל שכן אם עולה אלחנן זאב דבודאי יש לחוש אף לדיעבד אם לא כתב גם שם שהבריות קוראין, וכיון שיש ספק אם שם שהבריות קורין הוא חנה או חנן צריך לכתוב כשהספק בשם המגרש עצמו שני גיטין. רק כשהספק בשם האב די בגט אחד, כיון שגם בלא כתב שם האב כשר בדיעבד, ושם האב הוא רק לסימן להיות מוכח מתוכו וכמה יוסף איכא בשוקה (עיין לקמן ס"ק ה') ושם העליה והחתימה, אלחנן זאב, הוא גם כן סימן, לכן סגי בשם זה ואין צריך שני גיטין."

כתוב להדיא בדברי הגט מסודר שבניגוד לשם המגרש – שבו גדרי השמות הינן מעיקר הדין, ועל כן במקום ספק מהו השם שמכונה בפי כל יש ליתן שני גיטין – שם אב המבוקש הינו להוות סימן, ועל כן כאן איננו מזדקקים לגדרי הכתיבה הרגילים ויש לכתוב שם שיכול להוות סימן.

עיינן עוד שם (ס"ק ה) שמחדש על פי זה גדר נוסף, שכל שיש ספק בשם האב, ובגין זה יש ברירה ליתן שני גיטין או להשמיט שם אב, מבכר הגט מסודר להשמיט שם אב, עיי"ש. גדר זה הוא רק אם נאמר שאין כתיבת שם האב מעיקר הדין אלא רק לשמש היכרא, ועל כן במקום שני גיטין יש להימנע מלכתוב את שם האב.

בכלל זה האריכו בשואל ומשיב (מהדו"ת חלק ד סימן קנח) ובשדי חמד (מ"ג סי' יג אות ג). ובס' ג"פ (סי' קכ"ו ס"ק פב) חידש בזה כלל, דכל היכא דבעי' ב' גיטין רק משום חומרא, יש להקל באבי המגרש ובאבי המגורשת, והיינו היכא דבעינן במגרש עצמו ב' גיטין רק לכתחילה אז באבי המגרש או באבי המגורשת כשר אפילו לכתחלה, אבל היכא דבעינן במגרש עצמו מדינא ב' גיטין, דבגט א' יש חשש פסול, אז גם אם הספק הוא באבי המגורשת בעי' ב' גיטין, והביאו בשו"ת מהר"ם שיק (אבן העזר סימן קה). עוד יעויין בנוב"י (סי' צ) דגם באבי המגורשת הצריך בשם אלי' ב' גיטין, עיי"ש.

ולענ"ד הבחנה זו יכולה להיאמר רק אם גדרו של שם אב הוא משום היכרא, ולא מעיקר הדין של הזכרת שמו.

טו. שינוי בשם אב פסול משום לעז והוי דין דרבנן

למעשה, גדר זה של טעות בזיהוי המגרש עצמו עולה אף מדברי הרא"ש בשני מקומות. הראשון, כותב הרא"ש בשינה שם עיר שהחשש הוא שיטעו במגרש עצמו, והשני, לגבי שינה בשם אב כותב הרא"ש שפסול מפני הרואים שיאמרו שמישהו אחר גירש. ניכר מלשון זה שהפסול מדרבנן.

וכן למד ברא"ש המהרח"ש (סימן ג), וז"ל:

"כלל הדברים דלענין להשיאה לכתחלה אני בעניי לא הייתי עושה מעשה אף בשעת הדחק, דזיל בתר טעמא, דטעמא דפסיל בששינה שם אבי האשה משום חשש הרואים המכירים שם אביה שיאמרו לא זאת האשה המתגרשת, גם בכינויו המפורסם המכירין אותו יאמרו אין זאת האשה וכו'. ומ"מ יראה דכיון דאף כששינה שם אביו אין פסולו אלא מדרבנן משום חשש לעז, וכיון שכן בנדון דידן כיון דיש צד לומר שלא החמירו אלא בשם אביו לא בכינויו כדכתיבנא לעיל, אית לן למיזל לקולא שלא להוציאה מתחת בעלה."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן משמעות הדברים בבית יוסף הנזכר לעיל, שדימה שינוי במקום העיר ושינה בשם האב שבשניהם האיש ניכר ויבואו לטעות, וכן הביא דבריו הבית שמואל (סימן קכט ס"ק יז), וכפי שלמד מדבריו בשו"ת מהרי"א הלוי (ח"ב סי' יב) שכונתו לפסול מדרבנן, וכן העלה בגט פשוט (סימן קכט ס"ק מט וס"ק נא), וכן הסיק בדעת הרא"ש מהר"י בכר בספרו דברי אמת (סימן ח). ובשו"ת בית יצחק (אבן העזר ב סימן כ) הרהיב עוז לומר כך: "ולדינא מדברי כל הפוסקים דלא הוי בשינוי שם אבי' רק חשש דרבנן", וכן בשו"ת עין יצחק (מהדו"ת סימן יט), ובשו"ת באר יצחק (סימן יב).

וכן הביא הגר"ח מוואלוז'ין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט), וז"ל:

"אבל הטור הביא דין זה דתשו' הרא"ש וכ' בשם אביו הרא"ש ז"ל שהוא פסול. והנה ודאי ברור ופשוט דהפסול אינו אלא מדרבנן משום לעז."

וכדברינו אלה כותב להדיא אף בספר נשמת חיים (סימן קנט) לגר"ח ברלין, וז"ל:

"והעיקר, דכל עיקר חיוב הזכרת שם האב בגט אינו אלא מדרבנן. וגם כל פסול שינוי שם האבות בגט אינו אלא מדרבנן משום חשש לעז, ובדרבנן כדאים הם רבינו בעל העיטור מגדולי הראשונים ז"ל והגאון עבודת הגרשוני ז"ל מגדולי האחרונים לסמוך עליהם בשעת הדחק ומקום עגון כזה. ומה גם דלפענ"ד מוכח מסוגיא דפ' המביא תניינא גיטין כ' א' כדעת העטור ז"ל, מהא דקאמר גבי ההוא גברא דיהיב ס"ת לדביתהו הא בעינן שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה וליכא, ומאי ראי' מהתם, דילמא שינה שמו ושמה פסול ומכל מקום חסרון הזכרת השם לגמרי כשר מן התורה, ולא בעינן הזכרת שמו ושמה רק מדרבנן, אלא ע"כ כוונת הש"ס דאם לא הי' חיוב הזכרת שמו ושמה אלא מדרבנן, גם בשינה הי' כשר מן התורה, ומהא דשינה שמו ושמה פסול מן התורה, מוכיח הש"ס דחסרון שמו ושמה פסול מן התורה, וא"כ בשמות האבות, דאם לא הזכירם כלל כשר, מוכח דגם בשינוי כשר, ומזה לדעת ראי' ברורה לבעל העטור ז"ל."

גדר דומה לדברים שהעלינו מצאתי כתוב בדברי הגרא"י קוק (שם), וז"ל:

"ובתשו' הגרע"א סי' קט"ז כתב דעיקר החומרא המבוארת בד' הרא"ש בתשו', המובאים בטור אה"ע סי' קכ"ט, בשינה שם האב, הוא מפני הרואים, שיאמרו שלא נתגרשה, מאחר ששם בעלה הוא יוסף בן שמואל ובגט כתב יוסף בן שמעון. ולפ"ז הי' מקום לומר שאם באמת נשתכח שם אביה והורגלו ליחש אותה לשם מי שגדל אותה, עד שגם בעלה חשב שהיא בתו של חיים אברהם דבכה"ג אין כאן חשש הרואים, דבשלמא אם היה פוסל בעצם בשינוי שם אבי', שזה לא יתכן כ"א להפוסלים בחסר שם האב, אז הי' מקום לומר דלא מהני מה שנתפרסם להיפוך, אבל כיון שעיקר הטעם הוא מפני הרואים, י"ל דהפרסום אפילו כשהוא בטעות מ"מ חשש הרואים אין כאן, וכיון דאנן קיי"ל דחסר שם האב כשר, נהי דאין סומכין על דעת עבוה"ג, מפני שחלקו עליו הבאים אחריו ברוב דעות, אבל בעיקר הדבר שאין כאן פסול בעצם לא חלקו עליו, ויש לחלק בכה"ג שהפרסום אפילו כשהוחזק בטעות יהי' מועיל להקל כבנ"ד."

הרי לן שחילק בין פסול עצמי בגט שהגט בטל, וכך ניתן לומר בשינוי שמות המתגרשים, ובין פסול של חשש לעז שאין הוא אלא פסול חיצוני מדרבנן, ועל כן במקרה בו אין חשש מפני הרואים ניתן להקל, כיון שכאמור אין זה פסול בעצם הגט ומעשה הגירושין. ועל כן, שם אב שכל כולו ניתן לשם זיהוי ולא כחלק מספירת דברים בגט, ולכן חשש הרא"ש בשינוי רק מפני הרואים ואין זה מגופו של גט, ניתן להקל בו כפי מה שממשיך הוא ואומר:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וכל פסול זה מוכרח הוא להיות מדרבנן, שהרי כתב הוא ז"ל בעצמו לעיל בשם הרא"ש והטור שהוא מחשש הרואים, יש לנו לומר לאידך גיסא דהמחמירים הם ס"ל דשם אביו מעכב, וממילא ס"ל דאין כותבין ע"פ עצמו, ע"כ מחמירים בשינה שם האב, ולדידן דקיי"ל בהני תרי מילי לקולא, שכותבין שם אביו ע"פ עצמו ובחסר מכשירין, ובשעה"ד כותבין לכתחילה בלא שם האב, מדוע לא נאמר כד' עבוה"ג דלדידן כשר בשינה שם האב."

ואף שלמעשה חשש הרב קוק לדברי מרן השו"ע ודחה דברי עבודת הגרשוני, וכפי שהבאתי לעיל, מכל מקום כיון דאינו אלא פסול מדרבנן ניתן לבחון האם ישנו החשש לעז שיטעו בהמגרש וכו', עיי"ש.

וכאופן כזה ממש בגדר שם אב כותב להדיא בשו"ת עין יצחק (ח"ב - אה"ע סימן יט), וז"ל:

"א"כ כש"כ דאף בכה"ג מקרי ספירות דברים דגם בזה אמרינן דגוף כתב הגט מספר לנו מי הוא המגרש. וכמש"כ לעיל דהא לספירת דברים סגי שמם לחודא. ואלו לענין מוכח מתוכו בעינן שמו ושם אביו..."

ובלשון דומה כותב בספרו שו"ת באר יצחק (חלק אבן העזר סימן יב):

"דהא לספירת דברים סגי שמו ושמה לחוד, ומשום מוכח מתוכו בעינן שמו ושם אביו."

וכן ראיתי שכותב בדעת הרא"ש הבנין ציון (סימן כא) שהחשש של הרא"ש הוא מדרבנן, וכן כתבו רבים מהאחרונים בדעת הרא"ש, שכל החשש בשם אביו הינו משום לעז ופסול הוא מדרבנן. ולפי"ז, הרי ידועים דברי רוב רבותינו הראשונים הלא הם: הרמב"ם (פרק א מהל' גירושין הל' כה ופרק י הל' ב), ורב האי גאון הובא ברא"ש (גיטין פ"ט סימן ו), והרא"ש (שם ובפרק ח סימן ט), וכן הכרעת הטור (סימן קכח וסימן קנ), וכן דעת הר"ן (דף מו ע"ב מדפי הרי"ף), דכל פסולי דרבנן לא תצא.

וכן פוסק בשו"ת מהרח"ש (אבן העזר סימן ג), וז"ל:

"אבל הכא שאין צריך וכששינה אינו אלא משום חשש שיאמרו מאשה אחרת היא ופסול דרבנן הוא, אם נשאת לא תצא כמ"ש הריב"ש שכל פיסול דרבנן אם נשאת לא תצא. ואף על גב דלהרי"ף בתשובה גם בפסולי דרבנן אם נשאת תצא זולת אותם המנויין בפרק המגרש וכדכתיבנא לעיל, מ"מ רבו החולקים עליו."

וכן כתב בהמשך התשובה על פי דברי הריב"ש (סימן רו), אולם למסקנת דבריו הביא דברי המהר"י בן לב שכתב שאף אם נישאת תצא, וכתב שיש לדון בדבריו ולא מלאו ליבו להקל, אלא שצירף קולא נוספת בשינוי בכינוי ולא בשם עיקר, עיי"ש.

וכן ראיתי שהביא הר"מ הלוי בשו"ת דרכי נועם (חלק אבן העזר סימן ו), וז"ל:

"אבל לעולם אין הכי נמי דלהרא"ש אין פיסול שינוי שם אביו דומה לפיסול שמו דשמו הוא מן התורף ושם אביו מן הטופס שהרי רבים חולקין עליו ומכשירין אפילו בשינהו ממש דכל שאינו מעכב אינו פוסל די לנו שנאמ' שהרא"ש יסבור דפסול מדרבנן דאין סברא ל' דמחלוקותם יהי' מן הקצה אל הקצה והראיה שנתן טעם לדבר שהרואים יאמרו שאינה מגורשת ואם איתא דפסול' דשינוי שם האב הוי כפיסול שינוי שמו מה צורך לטעם זה היה לו לסמוך פיסול שינוי האב לפיסול שינוי שמו ושמה דכשאמרו שינוי שמו ושמה פסול ר"ל שמו ושם אביו שמה ושם אביה אלא ודאי דפיסול שינוי שם האבות לא דמי לפיסול שינוי שמו ושמה דשמו ושמה הוי מן התורף ולכך כתבו כלם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אינו גט מה שאין כן בשינוי שם האבות דלא הוי אלא פסול בלבד ותמה על המכשירין.

בדרכי נעם וכן בכלל הפוסקים שהבאנו לא חילקו בדעת הרא"ש בין הוחזק ללא הוחזק, ובשני המצבים פסול מדרבנן.

טז. הערה בדברי הב"ח

ומכאן נעיר על דברי הב"ח שממנו משמע שהפסול ברא"ש בשינה שם אביו הוא משום הרואים, והיינו אינו מוכח מתוכו, וכתב על זה הב"ח שפסול זה הוא מה"ת, עיי"ש בדבריו. והנה על פי מה שכתבנו לעיל הרי פסול זה אינו פסול עצמי לכריתות הגט, אלא פסול חיצוני הגורם ללעז בגט ופסול זה הוא מדרבנן, ומה ראה על זה הב"ח לאחשיבינהו לפסול מה"ת? ואכן כתמיה זו כבר תמה הרב גט פשוט (סימן נא), וכן תמה על דבריו הדברי חיים [צאנז] בשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק ב סימן קכח), וז"ל:

"לכאורה נראה שהוא דאורייתא ולכאורה דבריו מרפסי איגרא דלמה יהי פסול מדאורייתא אך באמת המדייק בגוף לשונו שכתב דהוי מזויף מתוכו והנה במזויף מתוכו לא הוי רק דרבנן וכמבואר ברמב"ם ז"ל [פ"ג מהל' גירושין ה"ח] ושולחן ערוך [סי' קל"א סעיף ו' ע"ש בב"ש ס"ק ז']".

עוד הביא תמיה זו בספר אהלי שם, וביאר שלא זאת כוונת הב"ח אלא כוונתו לפסול מדרבנן.

לא נעלם מעיני מה שכתב בשו"ת דברי אמת למהר"י בכר (סימן ח), הובאו באהלי שם, שמוכיח מדברי התוס' רי"ד שהבאנו לעיל, הסובר כפי דעת רבינו יואל שלא צריך שם האיש ושם האישה בגט, ועדיין כתיב במשנה: "שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה". וכותב על זה התוס' רי"ד, כפי שהבאנו לעיל:

"אבל אם העדים מעידים שהוא כתב זה הגט ונתנו לה אף על פי שאין שם שמו ושמה שם עירו ושם עירה כשר הוא, ולא מיפסיל אלא בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה, דהתם אף על פי שהעדים מעידים שהוא נתנו לה אינו כלום מפני שהוא מזויף מתוכו והוי כחספא בעלמ', אבל אם לא כתב שם לא שמו (ולא שמו) ולא שמה הכי נמי דכשר בעדות העדים".

נראה מתוך דבריו שעל אף שלא בעינן שמו ושמה מה"ת מכל מקום בשינה נפסל, ומשמעות הדברים הפשוטה היא שפסול מה"ת, שכן כותב כחספא בעלמא. מכאן למד הרב דברי אמת שגם דבר שלא צריך להיכתב בגט בשינה פסול מה"ת, וא"כ הוא הדין בשם אב שלא צריך להיכתב, מכל מקום בשינה יהיה הדין פסול מה"ת.

על דבריו אלו ניתן להשיב בג' אופנים:

האופן הראשון, מניין לומר שבשינה פסול מה"ת, שמא כוונת הרי"ד שפסול מדרבנן, ומש"כ כחספא בעלמא היינו מדרבנן, והזכיר חספא כיון שהסוגיא עצמה הזכירה חספא. ואכן בהלכה הנוגעת לסוגיא שם, אף אם הוי פסול מדרבנן לחלק מהראשונים ניתן לומר שהעדים לא עשו שליחותן, ולא התכוין ליתן לה חספא בעלמא אלא התכוין שיהיה גט כפי הדין, יעויין בסימן קכב ושם בב"י שכתב כן להדיא, ועל פי זה כך הוא אף הביאור בשו"ע שם (סעיף א). וקשה להלום שתוס' רי"ד יבאר ביאור שונה ממה שמפורש בתוס' להדיא שאם לא מעכב בכתיבתו אינו פוסל מה"ת, וכן סובר הדברי אמת בדברי הרא"ש, ואפוא פלוגתא למה לי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האופן השני, בשם אב יש הסוברים שלא צריך להיכתב לכתחילה, בניגוד לשמו ושמה לרבינו יואל, שכל מה שחידש שאין השמטת השמות לעיכובא מ"מ צריך להיכתב, וכפי שהבאנו לעיל.

אופן שלישי, וגם הוא עיקר, שחידוש זה [על אף שאינו הכרחי בעיני, וכאמור] ניתן לומר בשמו ושמה שעל אף שאי כתיבתו לא מעכב, מכל מקום כאשר שינה הרי סיפור הדברים שונה ממה שבפועל קורה, בכה"ג ניתן לומר שיהיה פסול מה"ת. ברם, לומר זאת על שם אב יהיה קשה, מאחר ושמו הכתוב הוא כפי האמת, וזה עצמו גדר מעשה הכריתות וסיפר הגט, אבל שם האב אינו אלא לסימנא, ועל כן בשינה יהיה הדין רק פסול מדרבנן, וכפי שיטת הרא"ש. כאופן זה מצאתי כתוב בבית יצחק הנ"ל, יעוי"ש.

יעויין בבית שמואל (סימן קכ"ט ס"ק ה) שכותב לגבי שינוי בשמות המתגרשים עצמן האם הוי רק פסול או דבטל, שהדבר שנוי במחלוקת הרמב"ם ותוס'. והוסיף לכתוב שאף אם נסבור ברמב"ם שכתובת השמות מדרבנן [כדעת הלח"מ (גירושין פ"א ה"ד)] ואם השמיט השמות ונתן בעדי מסירה יש להכשיר את הגט, מכל מקום בשינה פסול מן התורה. הרי לשיטתו ישנה מחלוקת ראשונים האם שינה גרע טפי מהשמטה: לדעת הרמב"ם גרע ופסול מה"ת, ואילו לדעת התוס' הא בהא תליא, ואם השמיט פסול מדרבנן הוא הדין בשינה. אולם אף בזה לענ"ד ישנה הבחנה בין שמו ושמה לשם אביו, וכפי שמוכח מהב"ש להלן (ס"ק יז) שהביא את נימוק הרא"ש מפני הרואים וכפי דברי הב"י, ועל כרחק ששם כו"ע יודו שהשינוי בשם אב הינו פסול מדרבנן.

אולם, עומדים כנגדי דברי הבית מאיר המובאים בשו"ת רע"א (סימן קיט), שברור לו שטעות בשם אב הינה טעות הפוסלת מה"ת ואף לדעת הרא"ש, וכן כותב החזו"א ביתר שאת ובהירות, ובעז"ה להלן נברר טעמם.

לעיל הבאנו דברי הרא"ש בתשובה העוסקים באדם ששינה שם אביו וכך נכתב בגט, ותמה הרא"ש על אלו שהכשירו את הגט איך הכשירו אותו, ועל תשובה זו העיר הגר"ח וואלוז'ין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט):

"וכל האוסרי' לא נמשכו אלא אחר הרא"ש שראו דבריו בטור. אבל באמת בתשו' הרא"ש לא נזכר שם פסול רק שתמה על המכשירים ובודאי גם חכמי דורו שהכשירוהו לאו קטלי קניא הווי ומעשה רב וכבר כתבתי בפתח דברי דפשטא דסוגיא משמע דמהני חזקה גם לשם אביו."

יש קצת לתמוה על דברים אלו, שכן בטור שראה דברי הרא"ש בתשובה הגיע למסקנה זו בדברי הרא"ש, ומי לנו בקי בחדריו והולך בשיטתו יותר מבנו הטור להעיד על דברי אביו הגדול, וכן רבים הפוסקים דמסקי הכי בדברי הרא"ש.

מכל מקום, דעת הגר"ח היא שיש מקום גדול לחולקים על הטור שאדם יכול לשנות שם אביו, וכמו כן סובר שאף אם נאמר שהרא"ש חולק, הרי מוכח שהרא"ש לא ראה דברי רש"י [שנזכר להלן] ממנה משמע שאדם יכול לשנות שם אביו, וכמו כן אלו שסברו כן בזמן הרא"ש לא קטלי קניא הווי.

יז. דברי רש"י בתשובה וביאורה

כפי דברי הגר"ח מצאנו למעלה בקודש, שכך היא משמעות הדברים בדברי רש"י בתשובה (שו"ת רש"י סימן רה), וכך לשונו:

"תשובת שאלה אל הר"ש ז"ל: יוסף ששינה שם אביו בגט, שהיה שמו יעקב והוא כתב שמואל, לפי שהיה אותו יעקב משומד ומת בשמדותו, אין לקנות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בו מאחר שהחזיק שמו ושם אביו וכן במדינה. ומתקנת רבן גמליאל נהגו לכתוב בגיטין פלוני ב"ר פלוני, וכל שם אחר וחנוכא דאית ליה ולא הבתי, הגט כשר. שלא הצריכו חכמים לחזור אחר עדים להחזיק שמו ושם אביו, אלא על פי עצמו. ומפני הרמאין שהיו משנין שמן תקן רבן גמליאל לכתוב כן. נמצא שגרש בכל שם שהיה לו ולאביו. ואם לא מפני שנשאת האשה ושלא להוציא לעז על בנ"י הגט, שלא תצטרך להוציא מזה הואיל ונתייחדה עמו, הייתי מסכים לרדות הרשע ולכופו עד שיכתוב לה גט בשם שברור לו ולאביו. אבל עתה אין חשכון בדבר לסמוך על הדין ועל דת משה וישראל, שהגט כשר ותהא האשה בהיתרא. וצורנו יאיר עיניו בתורתו. שלמה בר' יצחק ז"ל."

תשובה זו הובאה בב"י על אתר ואף הובאה בשו"ע בדעת י"א, וכן עסק בה הרב ב"י בתשובה בשו"ת ב"י (סימן יג), ועוד אחרונים דיברו בה.

מספר יסודות יוצאים מתשובה זו. ראשית, מתקנת ר"ג היא להזכיר את שמו הנזכר במקום נתינה ולהזכיר וכל שום על שם אחר שיש לו במקום אחר [תלוי במחלוקת הראשונים המופיע בתוס' ונחלקו בזה השו"ע והרמ"א, ואכמ"ל], הרי שעל אף שיש לו שם במקום אחר מכל מקום עיקר העניין הוא השם המופיע בפנינו. על כן מחדש רש"י שכך הוא אף במה שהוא מזהה את עצמו בשם אביו זה כלול בשם שלו עצמו, ומכח זה אין שום ריעותא בשם שהאיש מזוהה עם שם אביו כראובן בן שמואל, הרי שכחלק מהשם ראובן נקרא אף בן שמואל, ויחד זהו ראובן בן שמואל דנן, ועל אף שיש לאביו שם אחר יעקב במקום אחר אין זה גורע במה שהוא מזוהה עם שם אביו כאן בשם שמואל. נאמר זאת כך, אין הוא פוגע במה ששם אביו במקום אחר הוא שונה, שכן האדם הוא זה שבוחר את שמו, וממילא אף את הזיהוי בשם אביו כחלק מהזיהוי של שמו יש בידו להגדיר. יעויין ברדב"ז שאזכיר להלן שנראה ממנו שיתכן שחייב לכתוב את השם שהוא מזוהה בכאן ביחס לאביו אף לכתחילה ולא רק בדיעבד, ומביא רש"י ראיה לזה שהאדם נאמן להעיד על שמו וממילא ע"ש אביו, שכן זהו חלק משמו שבו הוא מזוהה.

יח. ביאור מחלוקת הרא"ש ורש"י בגדר שם אב

נעיר שהבנה זו בגדר שם האב הינה שונה ממה שראינו לעיל, שכן אנו סברנו שכל מציאות השם של האדם הוא כפי שהוא נקרא ובזה עצמו מסתיים סיפור הכריתות, ואילו שם האב אינו אלא כדי לזהות אותו במקום שיש לחוש לאותו שם, ואולם אין הוא נקרא ע"ש אביו. ואילו כאן מחדש רש"י שכך זה הַחֵל כחלק מהזיהוי, ברם ברגע שכותבים שם אב בגט הרי שכעת חלק מהזיהוי שלו הוא בשם אביו, ועל כן על אף ששם אביו הוא אחר, מכל מקום אין זה פוגע בזיהוי שאדם מבקש ליצור לעצמו ע"ש אביו. ברור שהבנה זו יש בה כדי ליישב את דברי הרא"ש, שתמה הרא"ש האין ניתן לשנות שם אביו? נראה שהרא"ש נאמן לתפיסה שהבאנו לעיל, ששם אביו אינו אלא כסימן זיהוי לשם המתגרש, ועל כן לא ניתן לשנות סימן זה מהנושא אותו, הלא הוא אביו.

וכעין דברינו בביאור דברי מחלוקת הרא"ש ורש"י ראיתי כתוב בשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ב סימן כב), עיי"ש.

כגדר זה שהעלינו אף מבואר לשונו של הרא"ש בתשובה שהזכרנו לעיל (אות ח), וכך לשונו בקצרה:

"תמה אני על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרוא לו שם אחר, כדאמרינן (ר"ה ט"ז): שלשה דברים מבטלין את הגזרה וכו' וי"א אף שנוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה, אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מביא הרא"ש שני נימוקים לפיסול הגט באדם ששינה שם אביו בגט. נימוק ראשון, שאין אדם יכול לשנות שם אביו, ושני, חשש מפני הרואים. ויש לתמוה על שני נימוקים אלה, שכן אם אדם לא יכול לשנות שם אביו זה עצמו הסיבה מפני הרואים, שהרי אם יכול היה לשנות שם אביו כבר לא היה חשש מפני הרואים? ואכן ראיתי שכבר תמה בבית אפרים (סימן צה) כן, וביאר שאכן נימוק אחד יש כאן, ובגלל שאין אדם יכול לשנות שם אביו הרי שפסול מפני הרואים, וז"ל:

"והנה הרא"ש סיים בה והרואים הגט שכתב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון עכ"ל ולכאורה נראה דתרי טעמי קאמר חדא דאינו יכול לשנות שם האב ועוד משום הרואים וזה צ"ע דאם נאמר שיכול לשנות אין כאן חשש רואים כיון דמשמע דמיירי בהחזיק השם החדש א"כ אין לחוש כמו אם מחזיק שם של עצמו ולכן נראה דחד טעמא קאמר דודאי אם יכול לשנות שם אביו כמו שם של עצמו שפיר הוי מהני החזיק ואין חשש לרואים שאנו אין לנו אלא שם שהחזיק בו עצמו לפנינו וכמו שהוא מועיל לשם עצמו כך יועיל לשם אביו אבל באמת אינו יכול לשנות שם אביו ואף על פי שמקבלים ממנו שינוי השם של עצמו אין לנו לקבל ממנו כשהוא משנה שם אביו אף שהוא מחזיקו בשם זה בפני רבים ואפילו אם אביו עדיין חי אין בידו לשנותו ומאן ציית ליה דעקר שמיה דאבוה כמו שאין שומעין לו כשרוצה להחזיק ולשנות שם איש אחר בשביל תועלתו [...] הגע עצמך אם אחד מאחיו בא לגרש שמה הכי נאמר לכתוב שם האב כפי שהחזיק זה פשיטא שז"א וקול אחיו צועקים למה יגרע שם אבינו בשביל זה ההופך ומבלבל וא"כ פשיטא כיון שאין מן הדין לשנותו בשעה שבא לגרש א"כ אי שינוי אותו הוא פסול שא"ל דלא איכפת לן בשינוי שם האב כיון ששמו כתוב כהוגן דז"א שהרואים בגט יאמרו שאין זה בעלה של אשה זו אף אותן שידעו מהחזקת שם האב שהחזיק זה מ"מ כיון שידעו שאין זה שמו האמיתי בודאי לא כתבו הב"ד רק השם הראוי וא"כ אינו בעל האשה וכן משמע לענ"ד מפסקי מהרא"י סימן קפ"ד שכתב דהרא"ש שורש הפסול נקט משינוי הטעמים ואשמועינן דל"ד לשינוי מקום הלידה דהתם ליכא טעות משום דא"צ לכתוב אבל כאן שצריך לכתוב אתי למיטעי עכ"ל."

מדברי הבית אפרים ניכר שלהבנת הרא"ש אין הבדל בין החזיק שם אביו למציאות בה לא החזיק שם אביו, שכן אין הוא רשאי לשנות שם אביו ואף בהחזיק לא הועיל שינוי זה. כל החילוק בהחזיק שייכת רק לשיטה השניה הסוברת ששינוי שם אב הועיל בדיעבד, ולנקודה זו אף אנו מסכימים וכפי שמוכח מדברי הרא"ש. מכל מקום, מדברי הב"א נראה שישנו נימוק אחד לרא"ש מדוע בשינה שם אביו פסול הגט.

אולם לדרכינו בביאור שיטת הרא"ש נראה שאכן שני נימוקים ישנן כאן, ועם שניהם מתעמת רבינו הרא"ש. נימוק ראשון הוא בשאלת היסוד האם אדם יכול לשנות שם אביו המקורי, נימוק שני, אף אם נאמר שאינו יכול לשנות שם אביו המקורי מדוע לא ניתן להחשיב שמו של האיש כפי שהוא מגדיר לעצמו את יחוסו על פי שם אביו, שכן בשם זה שהוא מיחס לעצמו הוא ניכר, ובזה כותב הרא"ש שאף באופן זה יש חשש מפני הרואים. לשמחתי מצאתי שכן מבאר להדיא רבי אליהו חיים מייזל רבה של לודז' הובאו דבריו בקובץ דרושים וחיידושים [יו"ל ע"י אגודת הרבנים בפולין] (ח"ט סי' ט), וכך לשונו:

"לא ידענא מאי צריך הרא"ש לאסוקי להא שכתב והרואים וכו' הרי כבר כתב שאין יכול לשנות שם אביו, ממילא דהוי שינוי בשם האב והני סהדי שקרי נינהו והגט מזויף מתוכו [...] ע"כ נלענ"ד בכונת רבינו הרא"ש, דהנה בשמות שנקראים בהם בני אדם, יש שני סוגים, האחד הוא השם שנקרא בו בעצם וראשונה שזהו השם העקרי, והשם השני הוא אשר יכנו אותו בני אדם, יהיה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדעתו או לא מדעתו, כל שבני עירו קורין אותו כך זהו שמו, ואם יש לבני אדם שני שמות, האחד מסוג הראשון והשני מסוג שני וגירש באחד מהם, מגורשת אך בגירש בשם העקרי מתכשר גם אם אינו נקרא כן בפי הכל, ואם גירש בשם הכינוי לא מתכשר רק כשנקרא בו בפי הכל כך, אבל אם נמצאים אנשים שאין קוראין אותו בשם הזה לא מתכשר בשם החניכה, והדברים מבוארים בשו"ע והאחרונים, ועל פי ההנחה הזאת נראה שאין כאן מחלוקת כלל [בין רש"י לרא"ש – א.ה.]. דעובדא דרש"י המובא באורחות חיים היה כשנקרא בשם השני בכל המדינה, ועל כן פסק שמגורשת, ועובדא דהרא"ש מיירי שלא היה נקרא כן בפי כולם, ולא מתכשר האי גיטא מטעם חניכה. ועל כן הוצרך הרא"ש להשיב שתים, שאין להכשיר את הגט מטעם עיקר השם, ושני מטעם חניכה, והיינו הא שכתב, אבל שם אביו אין יכול לשנות והרואים גט שכתב בו בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה בן שמעון, ופירושו שהחניכה הזאת עדיין לא הוחזקה בפי הכל, אבל אה"נ אם היה מוחזק בשם בן שמואל בפי הכל, אע"ג שאין הבן יכול לשנות שם אביו לעשותו עיקר השם, מכל מקום הוה מתכשר האי גיטא מטעם חניכה שהכל קוראין אותו בה."

הרי לך שלמד ממש כדברינו וזכינו לכוין, ורק דייק יותר בגדרי השמות וביאר שמה שמשמע מתשובת רש"י שאדם יכול לשנות שם אביו, אין הכוונה לשנות את השם הגולמי אלא את הכינוי בו הוא מייחס עצמו לאביו, ולגדר זה מכנה זאת בצדק הרב מיזל בשם חניכה.

יט. תמיהה בשיטת הרא"ש וישובה

אולם, אף אם נאמר שהרא"ש סובר כן עדיין יש לתמוה על דבריו, שגם אם לא ניתן לאדם לשנות את שם אביו, מכל מקום אם הוחזק שם אביו במקום נתינת הגט כשם אחר, מדוע לא לתת לו את השם שהוא מזוהה עימו ע"ש אביו? ועוד, כפי שנראה להלן, נראה ברש"י שהשם שבגט הוא חלק מכריתות הגט, וכפי שראינו לעיל, ומחדש רש"י שכעת שמוזכר שמו ושם אביו הרי שזה עצמו חלק משמו, ולהבנה זו חידוש גדול לומר שאדם יכול לשנות את שם אביו, וע"ז הערנו שאין הוא פוגע בשם האמיתי של אביו אלא רק איך הוא בוחר לזהות את שמו ע"ש אביו. ואולם דוקא הרא"ש הסובר ששם אביו הוא רק נקודת ציון המסייעת לזהות את שמו ואין זה פוגע בשם אביו המקורי, להבנה זו יותר שייך להזכיר בגט את השם שהוא מזוהה איתו ביותר והוחזק בו, ולא לחפש ולחקור אחר שמו האמיתי של אביו בו בזמן שכולם מכירים כאן את שם אביו כפי שהוא סיפר לכל. וכן כותב הרדב"ז (חלק א סימן שעו), וגם אני איני רואה טעם שיחלוק אדם בזה, ואכן תמיהה זו הביאה חלק מהפוסקים לצמצם את דברי הרא"ש למקרה שכולם הכירו אותו כיוסף בן שמעון, וכיון שכתבו יוסף בן שמואל וזה שונה ממה שכולם מכירים אותו, בזה יש מקום לטעות בשם המגרש, וכן העמיד הרדב"ז הנ"ל. וכן תמה הגר"ח מוואלוזין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט), וז"ל:

"דלכאורה יש לתמוה דמה בכך שאינו יכול לשנות שם לאביו כמו שיכול לשנות שם לעצמו מחמת חוליו. אטו לעצמו משנה שמו באמת הרי שמו האמיתי נשאר בתקפו ביהודא רק מחמת מרדין או איזה סבה שיהי' מכסה ומעלים שמו האמיתי בגליל ומכנה הוא עצמו בשם אחר. והכי אמרי' בגמ' בסוגיין שמו יוסף וקורין לו יוחנן. הרי שעיקר שמו גם היום יוסף רק שקורין לו כעת יוחנן מחמת איזה סבה. וכשיתבטל הסבה ודאי יגלה הוא עצמו גם בגליל שמו האמיתי לקרותו כן. ואפ"ה אם הכתיבה והנתינה במקום א' הגט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כשר.⁶ דלאו שמא גרים הכשר הגט. אלא כשרותו הוא במה שהעדים יודעים שזה האיש שמכנה עצמו כך מגרש האשה הזו. ואפילו אם שולחו ליהודא שיודעים שמו האמיתי כשר אם כותב בגט השם שמכנה עצמו. וכולל שמו האמיתי במ"ש וכל שום. לפום סוגיא דתוס' שהביאו התוס' בסוגיין. משום דעכ"פ במקום הכתיבה יודעים העדים שזה האיש שמכנה עצמו כך הוא המגרש. וה"ה אם מכנה שם אביו נמי הרי העדים יודעים שזה המחזיק שמו ושם אביו הוא המגרש."

ומכח דברים אלו אף הוא העמיד דברי הרא"ש והשו"ע במקרה הנ"ל, וכך הם דבריו בהמשך:

"א"ו נראה דעובדא דהרא"ש הוה שבמקום הגירושין עדיין מוחזק שם המומר ששמו דיהדות הוא שמעון ובכה"ג אם ה' משנה לעצמו שם אחר הוה מהני אם ה' מוחזק אח"כ בשמו החדש לבד. ולגבי דאבוה סברתו שפיר דלא מהני מה שהוא מחזיק שם חדש לאביו. וכן מטיין נראין דברי הטור דבהכי מיירי וכן יש לכוון גם בש"ע דקאי בכה"ג. ואין זה דומה לנ"ד שלא ידעו במקום הגירושין משינוי השם כלל. אין לנו אלא השם שהוחזק בו דאין להקדש אלא מקומו ושעתו (ערכין כ"ד ע"א והובא ברא"ש קידושין פ' ראשון סי' י"ז) והוא חלוק ברור ונכון לדעתו."

ועוד יעויין בספר גט מקושר [בוללה] שאף הוא העמיד דברי הרא"ש במקום בו הוא נודע ע"ש אביו וכך מכירים אותו אנשי העיר, ובכה"ג אם כתב שם אחר פסל הרא"ש את הגט יעו"ש, וכן הביא לפסוק בספר בית דוד לר"ד טעביל (סימן כ) הביאו הפת"ש (ס"ק כד).

וכן כתב על פי זה להכשיר הגרא"י קוק בשו"ת עזרת כהן (סימן פט) באב שגידל את האשה ונכתב שמו בגט, וז"ל:

"אלא מה שיש לדון בנ"ד הוא שהרי עיקר סברת הרא"ש לפסול בשינה שם האב נראה שהיא בנויה ע"פ שיטתו, שכתב שעיקר ההכשר שהכשיר ר"ת בשינה מקום הלידה הוא מפני שאין הדבר ידוע שאין האדם נקרא על שם מקום לידתו וליכא לעז, וא"כ שם אביו שפסול הוא מפני שהוא דבר ידוע ואיכא לעז, ולפ"ז י"ל שבנ"ד שבאמת לא נודע שם אביה. והרבה חשבו שזה חיים אברהם הוא אביה, הוי שם אביה כמקום לידה שאין כאן לעז."

יעויין עוד בגדר זה שדיבר בו הגרא"י בשו"ת בנין ציון (ח"ב סימן כא) ובציץ אליעזר (חלק יט סימן מה) וכן באגרות משה במס' מקומות (חלק א מאעה"ז סימן צט, ובח"ד סימן כו), ועוד יעויין שהקל בזה הראש"ל הגר"ע יוסף ביביע אומר (חלק יא סימן עח).

נמצא א"כ לפי האחרונים הללו בביאור דברי הרא"ש, שבשם שניכר אצלינו יודה אף הרא"ש שניתן להכשיר גט זה, והוא כחלק מהגדר שחשש לו הרא"ש מפני הרואים, וכעת שניכר בפי כל שכך הוא שם אביו הרי שאין חשש מפני הרואים. וכל מה שדיבר הרא"ש הוא היכא דלא הוחזק

⁶ אנתנו הבאנו מהראשונים לעיל ששם המגרש היינו זה חלק ממציאות כריתות הגט ומסיפור הדברים, וכאמור לעיל, וא"כ לכאורה נראה שדברי הגר"ח לא מתיישבים עם הדברים שהעלנו. ואולם ודאי אין הדברים כן, אלא כונת הגר"ח היא שאין עצמות השם מגדירה את סיפור הדברים בגט אלא השם שהוא מזוהה איתו. והביא לזה שתי ראיות, האחד שגם בשם ששינה מחמת מרדין אף שבכונתו לחזור לשמו האמיתי ואין בכונתו ששם זה הוא יהיה שמו, מכל מקום זהו השם שמגרשים איתו. ועוד, שאף אם יש לו שם במקום כתיבה והוא שמו האמיתי ושם העריסה, מכל מקום אם יש לו שם אחר במקום נתינה מגרש בשם זה, ועל כרחך שעיקר השם הוא לשם זיהוי ולא עצמות השם. וצריך ליישב דבריו עם מה שהבאנו לעיל בשם רבותינו האחרונים שיש שני גדרים לשם: עצמות השם, והשם שניכר בו, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לנו ששם אביו כך ואף הוחזק להיפך, ובאופן זה בו מכירים באביו שכך הוא שמו ואילו הוא עצמו בוחר לקרוא לאביו בשם אחר, בזה ישנו חשש מפני הרואים.

ואם כנים דברינו בהבנת הרא"ש, הרי שלפי דברינו לעיל בהבנת רש"י לכאורה נאמר יותר מזה, שלסברת רש"י אין משמעות להוחזק שם זה, אלא העיקר שהוא מגדיר את שם אביו ומחזיקו בכך ובכך מגדיר אף את שמו, ואין כל כך משמעות לזמן החזקה, אלא בזה שלא הוחזק לנו שם אביו בשם אחר אזי אנו מסתמכים על אמירתו שברצונו להגדיר את יחסו ע"ש אביו בשם זה. וא"כ כוונת רש"י בהוחזק הכונה היא שבכך כעת מכירים אותו, ובפרט שיש פוסקים שאף בשינוי שם של עצמו סגי בפחות משלושים יום, וכיון שאין אנו עסוקים בשם עצמו של אביו אלא רק ביחוס שהוא בוחר להגדיר את עצמו ע"ש אביו, הרי שגם בזה סגי בפחות משלושים יום.

ולענ"ד בדברינו אלו יש כדי לבאר מדוע השו"ע כשהביא את מחלוקת רש"י והרא"ש לא העיר שמדובר שבהוחזק, וכך לשונו:

"יוסף בן שמעון ששינה וכתב: יוסף בן שמואל, פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא."

מסתימת דברי מרן נראה שלא חילק בין הוחזק ללא הוחזק, ואם נאמר שחילק, הרי שחילוק זה נסתר מדבריו ואיך נתן מקום לטעות בדבריו.

כן ראיתי שלמד בשו"ת שופריה דיעקב (חלק א (יורה דעה, אבן העזר) סימן מט), וז"ל:

"או ש"ל דהטור ומרן ז"ל בכל גוונא מיירי אפילו בלא הוחזק וכו'. נר' מסתימת דבריהם שלא חילקו בין הוחזק ללא הוחזק. שדעתם דאפילו לא הוחזק אינו אלא פסול מדבריהם. וזה שסיים מרן וי"א דאם נשאת לא תצא הוא ג"כ כמו שפי'. דהי"א לא פליגא אלא לפרושי אתא דאם נשאת לא תצא אפילו לא הוחזק. והחילוק דבין הוחזק ללא הוחזק אינו אלא לענין כתיבת גט אחר וכמ"ש."

אמנם לענ"ד נראה שלא כדבריו, ואף הרב שופריה דיעקב חזר בו מדבריו לאחר שהרמ"א גילה דעתו שכל דברי הי"א איירי בהוחזק, ואם לא הוחזק הדין הוא דאם נישאת תצא. ואמנם הוא תמה מניין לרמ"א לומר כך, שכן על ציון שציון שהוא מהב"י העיר שמדברי הב"י לא משמע לשום צד, ומכל מקום סיים שהולכים אחר פירושו של הרמ"א.

עוד יעויין שם שתמה על דברי באר הגולה, שכתב על דברי הרא"ש שנפסקו בסתם שכונתו במה שאומר פסול היינו אינו גט. כתב ע"ז השופריה דיעקב שזה ודאי לא נכון מסתימת דברי הטור והשו"ע שכתבו סתם והיינו פסול מדרבנן, ועוד האיך ניתן לומר שנחלקו הרא"ש ורש"י – והן שתי הדעות במרן – מהקצה אל הקצה, שלדעה ראשונה אינו גט ולדעה שניה אפילו פסול מדרבנן להצריכה גט נוסף לא צריך.

אמנם, לאחר העיון ולקושתא דמילתא, נראה שדברי מרן עסקי כשהוחזק, וכפי שהעמידם רבינו הרמ"א. ראשית, לא ניתן להעמיד את דברי רש"י בדלא הוחזק, כיון שבלא הוחזק הרי גם אם רשאי להחזיק שם לאביו, מכל מקום קודם שהחזיק מנליה לשנות שמו, ובמציאות זו ודאי יהיה הגט פסול, ועוד עיקר מחלוקת הרא"ש ורש"י ונימוקיהם איירי בשאלה האם ניתן להחזיק שם לאביו. ועוד, כב"י בתשובה כותב להדיא שלא ניתן להבין את דברי הרא"ש ורש"י אלא בהוחזק, שכן כנגד החכם שרצה להעמיד את דברי הרא"ש אף בלא הוחזק כתב בב"י, וז"ל:

"ולו עיין בתשובו' הרא"ש עצמם היה רואה דבאיתחזק איירי הרא"ש שהרי ז"ל תשובתו ואחר שנשתמד אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לימים גירש אשתו באותו שם החדש עכ"ל. הרי שקודם שגירש ימים קרא שמו יוסף בן שמואל ואעפ"כ תמה על המכשירי ואין לומר דבהוא עובדא לא עברו שלשים יום בין מה ששינה שם אביו לנתינת הגט ומפני כך תמה על המכשירי שאילו הי' שלשים יום בין זה לזה גם הוא היה מכשיר שאם כן הוה ליה לתלות הדבר בשהיו פחות משלשים יום בין שינוי שם אביו לנתינת הגט אבל הוא ז"ל לא עשה כן אלא כתב תמיה אני על המכשירי אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר כדאמרין ג' דברים מבטלי את הגזירה וכו' אבל שם אביו היאך יכול לשנות עכ"ל משמע שאין הטעם אלא מפני שהיאך יכול לשנות שם אביו ולפי טעם זה אפילו היו שלשי' יום בין שינוי שם אביו לנתינת הגט פסל הרא"ש ונמצא שלא שינה בעל ת"ה דברי הרא"ש ממשמעותם אלא הבינם לאשורם יפה יפה וגם נתבאר שהחכם הזקן לאו כי ניים ושכיב אמרה.

מבואר בדברי תשובת הבית יוסף שאין מנוס אלא לבאר את שתי הדעות בשו"ע כפי ביאור הרמ"א דמירי שהחזיק לאביו בשם זה. ואמנם, הנפק"מ בהחזיק נוגעת דוקא לשיטת רש"י, והיא השיטה השניה בשו"ע כיון שלגביה ניתן לחלק בין החזיק ללא החזיק, אך לדעת הרא"ש שאין אדם יכול להחזיק שם לאביו הרי שאין נפק"מ, ואף בהחזיק הגט פסול.

וממקומי הדל רואה אני צורך להעיר מהמשתמע מדברי הרב שופריה דיעקב. בעקבות דברי הרמ"א על השו"ע, מסיק הרב שופריה דיעקב שדעת מרן היא שאם לא הוחזק הגט בטל ומה"ת אינו גט, אולם אם הוחזק הרי שהגט פסול להרא"ש, והיא דעה ראשונה בשו"ע. ואילו לדעה השניה, והיא דעת רש"י, בלא הוחזק הדין כן, שבטל, ואילו בהחזיק - אם נישאת לא תצא. הרי ברור לרב שלשונו של הרא"ש 'פסול' וכן נוקט מרן השו"ע הינה פסול מדרבנן, אולם כיון שהשו"ע לפי דברי הרמ"א איירי בהחזיק לכן פסול מדרבנן, אך בלא הוחזק בטל מדאורייתא.

הבנה זו לענ"ד קשה מנשוא, שכן הרב שופריה דיעקב בהמשך דבריו הביא שיכול להיות גדר פסול מדרבנן בה הדין שאם נישאת תצא, ובכך ביאר לבסוף על דרך באר הגולה, עיי"ש. וא"כ מה ראה לכתוב בדעת הרא"ש שאם לא הוחזק הפסול יהא מן התורה, מדוע לא לומר שאף בזה יהא פסול מדרבנן, רק בצירוף החומרה שאם נישאת תצא, ובזה נרויח שאין לדעת הרא"ש הבדל בין אם הוחזק או לא הוחזק, וכפי המשתמע מתשובת הרא"ש שאין אדם יכול לשנות שם אביו, וכל ההבדל בהחזיק הוא דוקא לדעה השניה. דברי הרב שופריה דיעקב צריכים עיון אצלי, שאמנם דברי הרא"ש מתייחסים למציאות בה הוחזק שם האב וכפי שמוכא בדבריו, אבל הרא"ש כותב להדיא ששינוי זה לא הועיל כלום. א"כ על מה ניסמך הרב שופריה דיעקב והסיק שאם החזיק לדעת הרא"ש יהא הדין שרק פסול מדרבנן, ולדעתו בהחזיק אם נישאת לא תצא, ובעניין זה לשיטת השופריה דיעקב אין מחלוקת בין הרא"ש (והיא דעה ראשונה בשו"ע) ובין שיטת רש"י (והיא דעה שניה בשו"ע).

שוב ראיתי מה שכתב הרב תורת גיטין (חידושים ס"ק יח) בבאור דברי הרמ"א, וז"ל:

"ואף דבשם עצמו מועיל מה שהוחזק עצמו בשקר שלשים יום, מ"מ בשם אביו לא מהני מה שהחזיק בשקר רק לענין אם ניסת לא תצא."

נראה מדבריו שלדעת הרא"ש החזקה הועילה לעניין זה שאם נישאת לא תצא, ובכך ניתן לבאר אף את דברי השופריה דיעקב בדעת הרא"ש, שאם לא הוחזק בשם השינוי הגט בטל מה"ת ואם נישאת תצא, אולם אם הוחזק, הרי שהחזקה הועילה לעניין זה שכעת האיסור הוא מדרבנן ועל כן אם נישאת לא תצא, ביאור זה יש בו כדי לתת מרפא, אבל איני יודע מניין למדו רבותינו כך לומר בדברי הרא"ש, ובעיקר שמדבריו נראה לא כך וצ"ע.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ. באור הלבוש את דברי רש"י בתשובה

יש לתמוה על דברי הלבוש (סעיף י), וכך לשונו:

"ואם שינה שם האב, אף על פי שהיה אביו משומד ושינה שמו משום שלא רצה להזכירו בשמו משום שהיה משומד, אפילו הכי פסול לכ"ע, שהרואה אומר אחר הוא המגרש ולא בעלה של זה, שהרי בעלה היה דרך משל ראובן בן יעקב וכתב ראובן בן שמעון, ואפילו החזיק עצמו כן בעיר שלשים יום אפילו הכי פסול, דלאו כל כמיניה לשנות שם אביו. ואפילו החליף שם אביו לשם אבי אביו ואפשר שייחס עצמו לו שהרי בני בניו הם כבנים ואין זה נראה שינוי כל כך, אפילו הכי פסול. ויש מי שאומר דמ"מ אם נשאת לא תצא אפילו בשינוי גמור של שם אביו, כיון דאפילו אם לא הזכירו כלל היה כשר."

מדבריו של הלבוש נראה שדעה ראשונה היא דעת הרא"ש ופסול בשינה, לא קשור לשאלה האם הוחזק או לא הוחזק לעולם פסול הרא"ש. ברור שפסול זה הוא מדרבנן, מאחר ושיטת הלבוש היא שאף בשינה שמו פסול מדרבנן, כ"ש שינה שם אביו. עוד משמע ממנו שאם נישאת תצא וכמו מהריב"ל, אולם, כפי שנבאר להלן בדעת השו"ע, יש לבאר אף בלבוש בדעה ראשונה שאם נישאת לא תצא. אך יש לתמוה על שיטת היש מי שאומר, בה כתוב שאף בשינה שינוי גמור לא תצא, ובפשטות משמע שאף בלא הוחזק, ועוד משמע שהנימוק לכך הוא כיון שאם לא הזכירו הגט כשר. וצ"ב מי סובר כן, והיכן מצא הלבוש דעה זו, שהרי בשיטת רש"י לא ניתן להכניס דבריו מאחר ועוסק בהוחזק, וכמו כן הנימוק ברש"י הינו אחר?

ואולי יש ליישב בדוחק, שלמד ברש"י שאף מבלי שהוחזק שמו אם נישאת לא תצא כיון ששם אביו היא מתקנת ר"ג, ולכן גם לא נהגו להביא עדים על שם אביו, על כרחך שזה אינו לעיכובא, וזה עצמו הנימוק להכשיר בשינה שם אביו, ולכל הפחות שאם נישאת לא תצא.

דבר זה הינו חידוש בדברי רש"י בתשובה, מכל מקום יש להביא פסיקה זו של הלבוש כצירוף לפסיקה בשינה שם אביו שאם נישאת לא תצא, ואף בלא הוחזק.

כא. מציאות ביניים, בה החזיק בשם אביו אולם כולם באותה העיר מכירים בשמו האמיתי של האב

כפי שראינו לעיל, דעת הב"י בתשובה הינה שמחלוקת הרא"ש ורש"י היא במציאות בה החזיק שם אביו, אך לענ"ד אין בזה כדי לסגת מביאורנו במחלוקת זו. עוד נראה שהרדב"ז והאחרונים שציינו אליהם לא אומרים אחרת מדברי הב"י, אלא שאלת היסוד היא האם במקום נתנית הגט ידוע על שם אביו האמיתי בפי אנשי העיר, שאם נודע שם אביו בשם מסויים וכפי המקרה ברא"ש, הרי שאין בידו לשנות הגדרה זו, ואף אם החזיק שם אביו שלושים יום אחרת ממה שנודע לכולם, אין זה יכול לעזור, שאין בידו להחיל שם אחר לאביו. אולם לדעת רש"י, כיון שאין אנו עסוקים בשם הגולמי שיש לאביו אלא בזיהוי שמזהים אותו בני העיר בשם אביו, וזאת בידו להגדיר אחרת. וצריך לומר שאכן כך מכנים אותו אנשי העיר, כפי שהוא מכנה את עצמו על שם אביו.

וכן ראיתי שכתב הנצי"ב בספרו מרומי שדה (מכתבים ותשובות תשובה א), וז"ל:

"ונראה ברור דהכל לפי הענין, דאם אין ידוע שם האב עד שנצרכים לשאול מהם, ממילא אינו אלא כשם עיר לידה, ואם שינה כשר. משא"כ עובדא דהרא"ש, דהיה ידוע דשינה משום שהיה מומר, בזה ס"ל דהוא כשם עיר דירה."

נמצא לפי"ז, שאם כל בני העיר מזהים אותו כפי שהוא בכוונה מזהה את עצמו בשם שהוא נתן לאביו ולא ידוע לאנשי העיר אחרת, הרי ודאי אם כתבו כן בגט לא יפסל הגט, שכן אין חשש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מפני הרואים, ולדעת הרדב"ז יתכן שאף כך ראוי לכתחילה לכתוב. אלא כל מה שדיבר הרא"ש הוא כשידוע לאנשים השם האמיתי של אביו, בזה לדעת הרא"ש אין הבן רשאי לשנות, ואם שינה וכתב כן בגט הגט פסול.

וכן העמידו מהאחרונים דברי רא"ש, יעויין בחוט משולש לגר"ח (סימן יט), גט מקושר [כולה] (סימן נד) ועוד.

כב. שינוי בכתיבת שם אב תוצאה של טעות

על פניו נראה שהנידון שלנו בו שינוי האב נבע מטעות, אינו ענין כלל לדברי הרא"ש ורש"י, שהם עוסקים במשנה שם אביו מדעתו ורצונו לסיבה שהיתה לו, כגון במקרה שדיבר בו הרא"ש שהמיר אביו והיה בוש להזכיר שמו עליו והעלה לו שם אחר, דכה"ג רש"י מחשיב זאת שינוי דומיא דשינה שמו ועשה לו ב' שמות א' ביהודה וא' בגליל. אבל בנידון שלנו אירעה טעות בשם אביה של האשה בגט, ומעולם לא נקרא שלום, ולא הזדהתה האשה בשם אביה בשם שנכתב בגט, ומעולם לא נתכוונה לשנות כלום אלא שאירעה טעות, ואם כן פשוט שלכל הדעות הגט יפסל, ולדעת הרמ"א אף אם נישאת תצא.

כג. כתיבת שם אבי האשה כפי התעודת זהות של האשה

ומכאן גם נראה לי שלא ניתן לצרף את מה שנכתב בתעודת הזהות של האשה בשם אביה שלום, וכן נכתב אף באחד ממסמכי הלידה וכן נכתב בכתובה, ולטעון שהוחזקה בשם אביה שכך הוא על פי מסמכים אלו – וכדברי המבי"ט (סימן נב) שכותב לחדש שסגי בשלושה מסמכים רשמיים שניכרת האשה בהם בשמה ושם אביה כדי להוות כמוחזקות חדשה בשם אב – כיון ששינוי שנעשה בטעות לא ניתן להגדירו כשינוי, ואם היינו שואלים את האשה מה שם אביה ודאי הייתה אומרת את שמו האמיתי, והייתה אומרת שמה שמוזכר בתעודת זהות אינו נכון ואין לייחס לזה חשיבות. וכך אכן סיפרה לנו האשה בדיון, שלאחר שילדה הוצמד לה צמיד עם שמה ושם אביה איך שהוא מופיע בתעודת זהות, והיא תהתה מניין שם זה הגיע ולא יחסה לזה חשיבות.

יעויין בתשובת הר"ן (סימן מב), הביאו הב"י (סימן קכח) ומכתב אליהו (סימן כז), שחידש ששם המופיע בכתובה קובע גדר לשם, וכן ביאר הב"י (סימן קכט) דברי תרומת הדשן כדי שלא יסתרו דבריו לשאר התשובות שהתחשב בשם הכתוב בכתובה, אך לענ"ד כך הוא – אם ישנו מקום אמיתי לשם זה, ואז יש בו גילוי מילתא על שמו או על הרצון לשנות. אולם אם נכתב שם אבי האשה בטעות בכתובה, והפקיד במשרד הפנים טעה והכניס שם אחר, בזה לענ"ד לא ניתן להתחשב כשינוי שם ולהקל בנידון דנן לדעה החולקת על הרא"ש, ובפרט שטעות זו מוכחת ממה שבתעודת זהות של אבי האשה נכתב השם הנכון של אבי האשה, ולא כפי מה שמופיע אצל האשה בתעודה. כדבריי אלו ראיתי שכותב כן להדיא בשופריה דיעקב (ח"א סימן מט), וז"ל:

"ויותר נראה דנד"ז אינו ענין כלל לדברי הרא"ש והר"ש בר יצחק. דאינהו ז"ל מיירי במשנה שם אביו מדעתו ורצונו לסיבה שהיתה לו כגוונא דידהו שהמיר אביו והיה בוש להזכיר שמו עליו ולהתכנות אחריו. והעלה לו שם אחר דכה"ג הוא דחשיב שינוי דומיא דשינה שמו ועשה לו ב' שמות א' ביהודה וא' בגליל מפני הב"ח וכיוצא. אבל בנד"ז לא נתכוון זה לשנות כלום אלא שבני העיר העלו לו שם כשם זקינו. ומזה נמשך לו כששואלין אותו מה שמך או' משה נ' אה[ר]ן. וכן היה המעשה בגט שכששאלוהו מה שמך. א"ל מושי נ' אהרן בל' שרגילים לקרותו בני אדם בעירו. וכן אמר לפנינו העד הנז' שכן אירע לבעל הנז' עוד בשטר מכר קרקע שקנה בפאס שכתבו בשטר שמכר למושי נ' אהרן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ע"פ דבריו של הבעל שא"ל שכך שמו לפום אשגירת לישן שקורין אותו בעיר. כי כן הורגלו לקרותו ע"ש זקיננו שהיה זקן המשפחה. והגם שהיה ראוי להם לקרותו מושי'ן מושי'ן אהרן אפילו אם רוצים לקרותו ע"ש זקיננו לקלות הלשון קורין אותו ממש כשם זקיננו מושי'ן אהרן. ולכן נר' דבכגון זה לא דיברו הרא"ש וטור ומרן."

וכן נראה להוכיח משיטת הגט פשוט (ס"ק נג) שהביא את המבי"ט שכתב שאפילו למ"ד דמהני חזקה לאביו היינו היכא שמת אביו, אבל אם אביו בחיים ואינו רוצה שיקראו אותו אלא בשמו האמיתי, יראה שלכו"ע לא מהני חזקה. מונח כאן תפיסה זו שעל מנת שתועיל החזקה החדשה בשם אביו צריך שיהא בזה אחיזה במציאות ולא באופן מנותק, ובפרט במקרה בו הבן או הבת מודים שנכתב השם בטעות. ואכן במקרה דנן, כשגילתה האשה שנכתב בגט שם אביה שלום היא לא הבינה מהיכן הגיע טעות זו, וטענה שאביה מעולם לא נקרא בשם זה. אופן דומה לחלוקה זו כתב בגט מקושר להגר"י נבון, ולדבריו כל שאביו שם ואינו מעוניין בשם השינוי לא יועיל השינוי אף בהחזק כן, ואפילו לדעת המבי"ט, נזכיר שהגט מקושר [כולה] חולק על יסוד זה של הגט פשוט, ואכמ"ל.

עוד נזכיר מה ביארנו מפי סופרים וספרים את המציאות בה הרא"ש בתשובה עוסק, שהאב נמצא באותה העיר ושם הוא ניכר, ובזה טוען הרא"ש שלא ניתן לשנות שם האב בו בזמן שאב לפנינו ועומד על שמו האמיתי. לדרכינו, מציאות זו מוכיחה שכל ויש שינוי בשם האב שכולם מודים שהוא תוצאה של טעות, בזה לענ"ד לא ניתן להקל מחמת זה שהחזק השינוי, דהוי הוחזק בטעות.

אולם נעיר, להלן הבאנו שיטת הגט פשוט שאשה אינה ניכרת בשם אביה כיון שאינה חותמת ואינה עולה לתורה, ולפי"ז כיום המציאות היא שהשם שניכר בו האשה הוא בתעודות הרשמיות וכן תעודות זהות. עיין בפס"ד הנזכר מה שכתבנו על שם המופיע בתעודת זהות. א"כ כאן לכאורה ניתן לומר שכל החילוק שנכתוב להלן בין אשה לבעל כבר אינו בנמצא, כיון שכיום אף האשה ניכרת בשם המופיע בתעודת זהות ובתעודות הרשמיות. בנקודה זו יש לצרף לקולא את העובדה שבתעודת זהות של האשה וכן במסמכים הרשמיים הסמוכים לגירושין אכן הופיעה האשה כבת שלום, כך שי"ל שאין לפסול את הגט לאור מה שמצינו שמופיעה האשה בתעודות הרשמיות, כיון שבתעודות אלו הופיעה השם הכתוב בגט עצמו, נמצא שכל מה שיש לדון בזה הוא רק מצד טעות בשם אב והשלכות דין זה.

כד. תשובת רש"י בגדר המחמיר שלה

אולם לענ"ד, למרבה הפליאה, דוקא שיטה זו של רש"י היא זו המחמירה במקרה שלא הוחזק הכא בשם אביו וכתב שם אחר ע"ש אביו. הרי שאם גדר שם האב כעת צובע את כל מציאות השם ומגדיר אחרת את שמו, הרי שכעת סיפור הדברים הכתוב בגט אינו ע"ש אדם זה אלא ע"ש אדם אחר, ושינוי זה גורם לביטול הגט, שכן זה חלק ממעשה הכריתות, ואילו שיטת הרא"ש היא זו שתאמר שהגט פסול מדרבנן מפני הרואים, וכפי ביאורנו ברא"ש.

כה. שיטת החזו"א

הנה המעיין בדברי החזו"א נראה שלמד אחרת ברא"ש, ולשיטתו הפסול בשינוי שם האב הינו פסול שורשי הגורם לשינוי שם הבעל, ובכה"ג הגט בטל, עיי"ש (סימן צב אותיות יב, יד, טז, יט, כג, וכד) מה שכתב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מבואר מדברי החזו"א שגם אם מטרת השמות אינה זיהוי המגרש, מכל מקום, אם ישנו פרט שעוזר בזיהוי המגרש הוא חלק מסיפור הדברים שצריך מה"ת. על כן מחדש החזו"א שכאשר ישנו פרט מזהה ובלעדיו אין זיהוי מלא, הרי שאף אם לא היה צריך לכתובו, אבל כיון שמבלעדיו אין הזיהוי שלם, במציאות זו הוא הופך להיות חלק מסיפור הדברים. לדוגמא, שם העיר, אף אם נסבור שלא צריך לכותבו, מכל מקום כתיבת שם העיר זה פרט מזהה, ששמו ושם אביו אינם מספיקים אם לא כתוב גם מקום הדירה, ועיקר דברי תוס' בא לומר ששם לידה אינו נצרך לזיהוי אחרי שמוזכרים פרטיו האיש ושם אביו ומקום דירתו. ולפי"ז, במקום שיש שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת, אזי עצם הזיהוי אינו מסתיים בשמו ובמקום דירתו, אלא כעת מקום הלידה הופך להיות חלק מהזיהוי, ובמציאות זו אף בשינה יהיה פסול. ההגדרה בזה היא, שכיון שפרט זה מסייע בזיהוי האיש או האשה, כעת הוא הופך להיות חלק מהגדרת המגרש ומסיפור הדברים בגט. אולם לפי"ז מסתפק החזו"א במקום שאין שני יוסף בעיר אחת בשמות נשים שווה, האם שם האב עדיין נתפש כחלק משמו של המגרש ומסיפור הדברים בגט, או שמא כיון שאין הוא תורם לזיהוי אזי חוזר דינו לשם מקום לידה, ועיקר סיפור הדברים מסתיים בשמות עצמם ואין שינוי שם אביו גורע. על זה הביאו תוס' שכיון שלשם אב לא צריך עדות גמורה ונאמן על פי עצמן ועל פי קרוב, הרי מוכח שאין זה פוגם בשינוי, שאם היה פוסל מה"ת ראוי היה לדקדק בזה על פי שני עדים, ועל כן בשינוי לא יפסל הגט. אולם, בשני יוסף בעיר אחת ושמות הנשים שווה, הרי שהזכרת שם האב היא חלק מהזיהוי שלו עצמו, הרי שכעת הוא הופך להיות חלק מהגדרת השם שלו ומסיפור הדברים של הגט, ועל כן ברור ששינוי יהיה כפי שינוי שמו שהגט בטל מה"ת. בכך ביאר החזו"א את דברי עבודת הגרשוני, וכפי שהזכרנו לעיל.

אמנם כותב החזו"א שדעת הרא"ש אינה כן, אלא לעולם שם אביו הינו חלק מהגדרת שמו של האדם, וכעין תנאי בסיפור הדברים איזה יוסף הוא זה המתגרש, יוסף בן שמואל, ובמציאות זו הוי חלק מסיפור הדברים בגט המאפשר את כריתות הגט. תפיסה זו של החזו"א אינה חדשה, ומצינו שכן כותב הגט מקושר [צינץ] בסדר הגט (אות קיז), שכתב: "ודבר ידוע שכל אדם נבחן שמו ע"ש אביו", וא"כ ברור לגט מקושר שעל פי הגדרה זו הגט בטל, שאין הוא האיש המגרש המוזכר בגט.

עוד נלענ"ד שזהו גם הגדר שמתכוין אליו הבית מאיר, שכדי ליישב את הב"ח שביאר שהפסול של מוכח מתוכו הינו פסול מה"ת, והבאנו שתמהו עליו שמוכח מתוכו הינו פסול מדרבנן, כתב הבית מאיר, מופיעים דבריו בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סימן קיט):

"ואין זה דומה למה שזכרו פסול דבריהם בחשש לעז, שזהו הלעז דמתילד ע"י ערעורו דהבעל, כזה אינו אלא לעז דרבנן, אבל לעז זה דכל הרואים גט זה יאמרו שאינה מגורשת הוא בכלל ענין הג' ובטל מה"ת, שאין כתב זה מורה שגירש אשה זו."

גם החזו"א מבאר כך כוונת הרא"ש, וכותב שמה שחשש מפני הרואים הוא ביאור על מה שחסר בו השם עצמו. לענ"ד דברי החזו"א אינם עולים בקנה אחד עם דברי הרא"ש, שחשש מפני הרואים ולא כתב שיש פה פסול עצמי של שינוי שמו בגט והגט בטל. דברי החזו"א בישוב דברי הרא"ש לענ"ד יש בו משום הדוחק, ועוד ראינו שרוב הפוסקים כתבו בשיטת הרא"ש שהפסול הוא מדרבנן, ואם הפגם בשם אביו פוגע כעת בכל מציאות השם שלו, הרי שברור שהגט בטל, וכפי שאכן כותב החזו"א. ואף הגט מקושר הסבור שהגט בטל תמה על הרא"ש, ממנו משמע שהגט פסול מדרבנן. עוד נאמר שמהחזו"א עצמו מוכח שלמד בתוס' לא כן, הרי שניתן לקרוא את שמו בנפרד משם הזיהוי שלו ע"י הצמדת שמו לשם אביו, ואין שם אביו בא להגדיר אותו ולשנות את הגדרת שמו, אלא לכל היותר לפגוע בזיהוי, וא"כ מניין לו לחזו"א לחדש גדר כזה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברא"ש. יותר פשוט לומר שנחלקו בשאלה האם ישנו חשש לעזו בשינוי שם אב. דעת התוס' שאין חשש לעזו כיון שמסתיים עניין השמות בזה סגי, ושם האב אינו נצרך מעיקר הדין לזיהוי ולכן לא פוסל, ואילו דעת הרא"ש שעל אף שאין זה נצרך לעיכובא או אף לכתחילה, מכל מקום זה פוגע בזיהוי המתגרש ויכולים לטעות בשם המתגרש, אבל אין זה פוגע בסיפור הדברים המסתיים בשמות המתגרשים עצמם.⁷

אמנם לענ"ד שיטת החזו"א תואמת לשיטת רש"י, שכותב שכיון ששם אביו הינו חלק משמו שלו כאשר הוא מיחס אחר אביו, הרי שעל כן ניתן להחזיק שם אביו. יסוד הסברא הוא אחד: ששם אביו הוא זה שמגדיר את שמו. על כן ניתן להחזיק הגדרה זו, וכמו כן ניתן לומר לחומרא, שאם טעו וכתבו שם אחר ולא הוחזק מעולם בשם זה, הרי שאם לא החזיק בשם זה וגם לא התכוין להחזיק בשם זה, הרי ששם אביו פוגם פגם משמעותי היורד לשורש הפגם בשמו עצמו ויהיה הגט בטל.

ראיה נוספת לדברים ניתן להביא משיטת הגט מקושר הנזכרת, שסובר ששינה שם אב בגט מבטל את הגט. מנימוקו של חזו"א, ומטעם זה עצמו, כותב הגט מקושר (סדר הגט אות כג) שניתן לאדם להחזיק עצמו בשם אב שאינו שמו האמיתי ולא כרא"ש, ועיי"ש איך שביאר את הרא"ש שאף הוא יסכים עם זה. לענ"ד סברא פשוטה היא שהא בהא תליא, כיון שיש ביד הצמדת שם אביו לשמו לצבוע מחדש את שמו ולהגדיר זאת שינוי בשמו, הוא הדין שיכול האדם לתת שם אחר לאביו ולהיות ניכר ע"י זה ולצבוע מחדש את שם אביו.

האמת חייבת להיאמר, שהחזו"א עצמו בביאור דברי רש"י סבור שנחלקו הרא"ש ורש"י בגדר אחר, ולדעת הרא"ש לעולם אין לאדם לטפול שם לאביו, ואין הוא יכול לנגוע בשם האב. אולם לרש"י הביאור הוא שיש לאביו שני שמות, שם שנקרא אביו במקום מגוריו שהוא שם עיקר, ואילו שם שהבן מחזיק לאביו ובכך מתכנה הבן ע"ש אביו והוא שם טפל לאביו, ודעת רש"י שניתן לגרש בשם טפל ולכתוב וכל שום. ואף שבמקום נתינת הגט לא מכירים את שם האב העיקרי, מכל מקום שם האב הנקרא בפי כל בעירו הוא שמו האמיתי, וכאן מוגדר הוא כשם טפל. בכך ביאר החזו"א את שיטת רש"י, והוא לשיטתו שאף להרא"ש עיקר שמו של הבן מתכנה ע"ש האב, ועל כן חילק כאמור. אולם לענ"ד פשט דברי הרא"ש מראים לא כך, ומכח זה לא צריך להידחק ברש"י ולמימר דהוי שם טפל מכח מה שהבן יכול לתת לאב, אלא הפשט הוא שכיון שאין הוא נוגע בעצם השם שיש לאביו אלא בכינוי השייך לבן ביחס לאב, בזה עצמו הוא מוכר כשם טפל ולא שם עיקר.

נו. הוכחה לדעה החולקת על החזו"א

אנו הראנו שקריאת השם של האיש והאשה היא עצמה חלק מסיפור הכריתות, ואילו שם האבות הינו סימן הזיהוי ואין בו כדי להגדיר מחדש את שם האיש, אולם לתפיסת החזו"א טעות בשם אב

⁷ כאן המקום להעיר שהבנה זו כבר עלתה בגט מקושר [בולה] (סימן נד) שכתב לבאר את דעת התרומת הדשן (סימן קלח) שדחה את החכם שהוכיח ממה שלא כתוב שינה שם אביו אלא רק שינה שמו, וכמו כן בכל המקומות נזכר רק שמו ולא שם אביו, הרי על כרחך שאין צורך בכתיבת שם אביו. וכתב ע"ז התרומת הדשן שבכלל שמו הוא שם אביו. בתחילה עלה בדעת הגט מקושר לבאר שכוונת דברי תרומת הדשן ששמו כעת מוגדר אף ע"ש אביו וזו כוונתו של תרוה"ד שבכלל שמו הוא, ודחה הבנה זו בנחרצות וכתב שלא יתכן שאדם יהא קרוי ע"ש אביו, ובשמו סגי למילה ולברכה וכו' והזכרת שם אביו הינו רק לשם סימן לזיהוי. על כן באר שם שהתנה"ד לשיטתו לחוש לדעת ר' מאיר שצריך מוכח מתוכו, ועל כן באר שהזיהוי הוא נצרך לכשרות הגט, עיי"ש. נמצא לפי"ז, שהרב גט מקושר [בולה] דוחה מכל וכל את הבנה שרוצה לטעון ששינוי בשם אב גורמת לשינוי בשמו עצמו, ודבריו מצטרפים לדברינו שמהרא"ש אכן נראה שכל החשש הוא מפני הלעז ולא מפני שכעת הוגדר שמו אחרת, וכל אלו שיאמרו בדעת הרא"ש שהפסול מדרבנן על כרחך יבארו כפי דברי הגט מקושר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היא טעות בשם האיש עצמו והוי פסול מה"ת. לענ"ד מדברי הרא"ש נראה כדברינו משתי הסיבות שציינו לעיל. הראשונה, שהחשש הוא רק לעז והוי פסול מדרבנן, והשני, שלא ניתן להחזיק שם לאביו הרי שאין זה חלק משמו. לענ"ד יש להביא ראיה לתפיסתנו שאין אנו רואים את מבנה השם כמקשה אחת אלא כשני יחידות, הראשונה שמו של האיש ושני כחלק מהזיהוי.

כז. מחלוקת העין יצחק והגט מקושר [צינץ]

הנה העין יצחק מחדש חידוש גדול לדינא ומיקל אף בשינה שם המתגרשת שלא תצא אם נישאת, אם שם אביה נכתב נכון, בהסתמך על דברי המהר"ם פאדואה (סימן לה) דאם נכתב בת פלוני לבד הגט כשר אף אם לא נכתב שמה. א"כ נמצא ששמה שנכתב אינו נצרך כיון ששם אביה נכתב, וא"כ השינוי הוא במה שלא צריך להיכתב, וחוזר הדין בשינוי בדבר שאינו מעכב שהדין הוא שלא תצא לכל הפחות, עיי"ש. כאופן זה ראיתי שחידש אף חדושי אנשי שם (סימן קג) וכן בתשובותיו שו"ת האלף לך שלמה (סימן קמב).

ואולם מקשה העין יצחק על דבריו, ממה שניתן לומר שכל דברי המהר"ם פאדואה הם מבלי שנעשה שינוי, ברם אם יש שינוי הרי שזה משנה את כל השם עצמו ונחשב לשם אחר, וכך תשובתו להשגה זו:

"ואף שידעתי מה די"ל דגרע טפי היכא שכבר נכתב שמה בשינוי דבכזה לא מהני כלל מה שכתבו בת פ' כיון דבשם השינוי לא נקראת בתו של פ' כלל. ועכ"ז הא מצינו כעין זה קצת במה שכתב הג"פ וכמה פוסקים לדון לקולא בשינוי שם אביו לפי שא"צ לכותבו ואינו מעכב כתיבתו כו'. הרי דלא מחלקי בזה הסברא ומדמו זה להך דשינה מקום לידתו של התוס' הנ"ל. והנה ראיתי בגט מקושר שמפקפק על דברי הג"פ הנ"ל וכתב דאין ליקח יסוד מזה כלל דהא אם הי' כותב בן פ' לבד כשר וכמש"כ המהר"ם פדואה א"כ שם אביו חשוב כשמו וע"כ הוי שינוי בשמו עכ"ל. ומכש"כ דלדברי הגט מקושר הנ"ל נסתר לכל מה שכתבתי. אך באמת העיקר בזה כסברת הג"פ דהא מבואר בתה"ד סי' רכ"ח דשינוי בשם אביו של עד אינו פסול משום דלא צריך לכתוב רק פלוני עד לבד וכמו שפסק הרמ"א סי' ק"ל סעי' י"א הרי דלא אמרינן כיון דבן פלוני עד סגי לבד בדיעבד א"כ הוי שינוי בשמו ופסול ומוכח מזה כסברת הג"פ הנ"ל ואף שיש לחלק בין שינוי בחתימת יד העד ובין שינוי בשם הבעל מ"מ נראה מזה דלא כסברת הגט מקושר הנ"ל."

ר' יצחק אלחנן מביא את דברי הגט מקושר שסובר שהפסול בשינה שם אב הוא מה"ת, כיון שלתפיסת מהר"ם פאדואה שאף בבן פלוני כשר, נמצא שיש כאן צירוף של שני שמות: שם פסול ושם כשר, וממילא פסול באחד מהן גורע גם בשם השני והוי שינה שמו ושמה שנאמר בה שאם נישאת תצא. אולם יש להקשות על דברי הגט מקושר, וכפי שראיתי שהעירו עליו בהגהות שם, מנלן לומר ששם הפסול היינו "בן פלוני" שנכתב שלא כהוגן גובר על שמו האמיתי שנכתב כהוגן? זאת ועוד, אנן נאמר כיון ששמו עיקר ודאי הוא עצמו מגדיר את שמו, ואף אם בבן פלוני גם ניכר, מכל מקום שמו ודאי יותר חזק מאשר מה שהוא מגדיר את עצמו על שם אביו, וא"כ דוקא שמו שנכתב נכון יגבר לכשרות הגט. מכל מקום, כך היא שיטת הגט מקושר [צינץ].

אולם, מצדד העין יצחק כדעת הגט פשוט שמיקל בשינה שם אב לדעה שלא צריך לכתוב שם אב, ואם הוי כשם אחד ארוך המגדיר את שמו עצמו מה שייך להקל בשינוי על יסוד זה של לא צריך להיכתב, הרי אף שלא צריך להיכתב השינוי מגדיר אחרת את כל השם. ומוכיח העין יצחק יסוד זה ממה שמצינו שבחתימת העד בשינוי שם אביו מכשיר תרומת הדשן (סימן רכה) וכן פוסק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרמ"א כדבריו (אה"ע סימן קל סעיף יא), ואף שבבבן פלוני עד כשר וא"כ גם כאן נאמר שיש בזה כדי לפסול, ולא אומרים שיש בזה כדי להשפיע על מה שנכתב שמו של העד בצורה נכונה.

כח. השגה על דברי העין יצחק

אמנם ראיתי את המחזה הזה ונשתוממתי, כיון דהמעייין בתרומת הדשן עצמו יראה שדוקא משם ראה אלימתא לדברי הגט מקושר, כיון שבתרומת הדשן (סימן רכח) משיג על הלכה זו עצמה שכותב לחדש, מדוע לא נאמר שמה שכתב שם אביו בטעות הוא עצמו סיבה לפסול כיון שהוא עומד מחמת עצמו, ומנין ללכת אחר השם הכשר ולא ללכת אחר בן פלוני שנכתב בטעות ולהתמקד בזה ולפסול את חתימת העד, וממילא לפסול את הגט. מיישב תרומת הדשן שאכן כך היה צריך לומר, לולי זה שאנו פוסקים כדעת ר"א דעדי מסירה כרתי וכל חתימת העדים הוא מפני תיקון העולם, ועל כן בדינא דרבנן ניתן להקל בזה ומתמקדים בשם העד שנכתב נכון ואין ביד מה שנכתב ע"ש אביו בטעות כדי לפסול. נמצא א"כ לפי"ז, שבמילתא דאורייתא הרי שיהיה מקום לפסול, וכסברת הגט מקושר שהיא סברת תרומת הדשן, ושמו ושמה הוי מה"ת.

כט. ביאור ההוכחה ליסוד דברינו מדברי העין יצחק והגט מקושר

נראה א"כ, שבין אם נסבור כדברי הגט מקושר ובין אם נסבור כדברי העין יצחק, אין אנו רואים את מכלול השם ושם אביו כמקשה אחת, אלא כשני אופנים של ביטוי. לדעת מהר"ם פאדואה כשני אופנים של שמו, ולחולקים עליו שמו העיקרי הוא שמו ושם אביו הוא סימן לזיהוי כדברינו, ולא רואים את זה כמיקשה אחת.

ואמנם ממה שמצינו שמכשיר הרמ"א שינוי אב בעדות יש בה כדי ללמד על יסוד זה, ששינה בשם אב של המתגרש אינו פוגם בשמו שנכתב כהוגן.

לענ"ד זו ראיית החכם השואל בשאלת התרומת דשן (פסקים וכתבים סימן קלח) שדן בשינוי שם אב, ורצה להכשיר. ובתרומת הדשן דחה דבריו, וכך לשונו:

"והבאת כמה ראיות ששם האב לא פסל בגט, אשיב לך שני חילוקים ברורים. האחד משום דהעד ניכר בלא שמו בכתב ידו, וכן היו חותמין כמו שהתקין רבן גמליאל רק אני עד בלי שם כלל, והיו מקיימין מתוך כתב ידו עד שתיקן רבן גמליאל שיפרשו שמותיהן, כדתנן פ' השולח /גיטין לד: / ולכך די בשמו לבד, משא"כ בשם הבעל. השנית אם יטעו בעד שאחר הוא ששמו כשמו מה בכך, כולי האי רובא דעלמא כשרים הם לעדות, אבל אם יטעו בבעל שהוא אחר ששמו כשמו נמצא שהוא פסול לגמרי, דכ"ע פסלי להאי גיטא חוץ מבעל."

דחיות אלו של התרומת דשן יש בהן כדי ללמד על ראיות החכם. יש להתבונן בדחיות אלו, אמנם יעויין בדברי העין יצחק שחולק על תרוה"ד, וסובר שניתן להוכיח מחתימת העדים על שמות האיש והאישה ממה שהוכיחו תוס' מחתימת העדים לשמו ושמה, וכך לשונו:

"אבל מצינו להתוס' בגיטין (דף ל"ד) שכתבו להוכיח דשם חניכה סגי אף לכתחילה והוכיחו כן מן הדך דכך הי' נקיי הדעת שבירושלים עושין וחילקו דשם בנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועים וליכא לעז עכ"ל. ומשמע דס"ל להתוס' דכך הי' נקיי הדעת עושין הכוונה דהי' נקיי הדעת חותמין על הגט לעדות בשם החניכה שלהם וכמו דאמרו בירושלמי פ"ט דגיטין סוף הלכה ח' על הא דכתב חניכתו וחניכתה כשר דר' אבהו כתב א' ופי' שם לסימן לחתימתו. רב חסדא כתב ס' וכו' (ועיין בגיטין דף ל"ו וקצרת) וע"ז כתבו התוס' "

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לחלק דשם הי' שמותיהן ידועים וכו'. ומשמע דלולא זאת הוי ילפינן לכתוב לכתחילה רק שם החניכה של המתגרשים וכמו התם דנקיי הדעת הי' לכתחילה רק בחניכתם. ולא מחלקינן דשאני חתימת יד העד מן שמות המתגרשים ועיין מזה באה"ע סי' קכ"ט סעי' א' ובב"ש שם ס"ק א' וביאור הגר"א שם ס"ק ב' וקצרתי."

ל. הנפק"מ בין שיטת הרא"ש ובין שיטת רש"י והחזו"א

אנו טוענים שלשיטת הרא"ש הבעיה בשינוי הוא מפני הרואים וכמזוייף מתוכו, ואילו לרש"י והחזו"א הפגם הוא בשם עצמו, שכעת הוא מזוהה לא נכון ויש חיסרון בסיפור הדברים והגט יהא בטל.

יש למחלוקת זו הנוגעת להגדרת הפסול בשינה שם אב מספר נפקא מינות, וכמובן שנפק"מ אלו יועילו לנו לצירופם לקולא בנידון דנן.

לא. קריעת הגט לאחר המסירה כיסוד מיקל

נפקא מינה ראשונה היא מה שהביאו מספר פוסקים שיש סברא להקל בפסול משום חשש לעז, למנהג דידן שנוהגים לקרוע הגט ולא למוסרו ליד האישה, וכך הוא לשון הבני בנימין (ח"א סימן יא):

"עוד נראה לחלק, דלא אמר הרא"ש דבשינה שם אביו פסול אלא מטעמא דשמא הרוואה הגט יאמר שאין זה המגרש אלא אחר, כיון דאיכא שינוי בשמות והוי לעז כמבואר בדבריו למעיין באורך ברא"ש, וכל זה הוא למנהגם שנותנים הגט ביד האשה לעדות בידה כדי שתהיה ראויה להינשא, אמנם למנהגינו שאנחנו לוקחים את הגט מיד האשה ותכף קורעים אותו קרע ביד ונשאר הגט ביד ביה"ד קרוע, א"כ מה לעז איכא שיאמרו אחר הוא, מאחר שכל הרואים נתינת הגט ידעו והכירו את האיש ואת האשה שזה הוא האיש וזאת היא האשה וליכא לעז."

מדבריו של הרב בני בנימין מבואר להדיא שדעת הרא"ש הינה שבשינה שם אב הפסול הוא חשש לעז, וחשש זה הוא מדרבנן ואין חיסרון במעשה הגירושין ובכריתות הגט, וכפי שהרחבנו לעיל בשיטת הרא"ש. לפי"ז כתב לחדש קולא שבמקום שקורעים את הגט לאחר המסירה והגט נשאר ביד ביה"ד, הרי שחשש הלעז סר וניתן להקל אף בשינה שם אב. קולא זו הובאה להלכה במספר פוסקים, וכן כתב הרב זקן אהרון [לר"א ולקין] (ח"א סימן פט), וכן הוא בשו"ת אור שמח (סימן ח), וכן הביא בבית יצחק (חלק ב סימן סב), וכן כתב בעזרת כהן (סימן צ), וכן הביא הראש"ל הגר"ע יוסף במספר מקומות ובמספר פסולים, יעויין בחלק יא (סימן עט) לגבי שינה שם אב, ובחלק ו (סימן יא) לגבי כתב שם טפל שאינו ידוע במקום נתינה כשם עיקר, עיי"ש שהביא פוסקים נוספים שהביאו קולא זו כצירוף.

במהרש"ם (ח"ג סימן רמו) הביא שיסוד הדברים הוא מדברי הט"ז (סימן קכה ס"ק יז) ושראה סברא זו בתרומת הדשן, ומבאר שם שאף כשנותנים לה מעשה בית דין אין זה פוגע בקולא זו. שוב הביא את הרב נחלת אבות (סימן כא) שהתנגד לקולא זו מטעם שכל מקום שאסרו מפני מראית עין אפילו חדרי חדרים אסור, וכתב עליו המהרש"ם שלו היה רואה את דברי הט"ז היה חוזר בו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברור שקולא זאת מתאימה לתפיסה שהבאנו בדעת הרא"ש שהפסול הינו מפני חשש הרואים והוי פסול מדרבנן, אולם אם נאמר שהפסול הוא מה"ת וכדברי החזו"א, שכעת שם הבעל הוא עצמו השתנה וחסר בכריתות הגט ומסיפור הדברים, מה לן שלוקחים את הגט ולא נשאר בידה.

אמנם אנן שהולכים אחר דברי הרא"ש וכפסיקת מרן שו"ע יש לנו להשתמש בקולא זו, אף שנעיר ביושר שיש שהתנגדו לקולא זו, יעויין בבית אהרון (מערכת הגי') ובדברי חיים ובנחלת אבות הנזכר לעיל, ועוד, מכל מקום כיון שנקטו האחרונים קולא זו יש לנו להוסיפה במקום שישנו חשש לילדים ולהלן נראה שגם אם ישנו חשש לילדים שנולדו, חשש זה לדברי הרא"ש הינו מדרבנן, ומדרבנן יש להקל, בפרט שבילדים הוי שעת הדחק גדולה מפני שאין להם תקנה.

לב. הטעות בגט ניכרת מתוך הגט

נפק"מ נוספת היא במציאות בה הטעות מוכחת מתוך הגט ולא יבואו לטעות, במקום כזה יש לסמוך על עדי המסירה שהאשה היא זו שנתגרשה בפנינו, וברור שהייתה טעות בשם אב ואין זה טעות בשם האשה. יסוד זה אפשר שיכול להועיל בנידון שלנו ששם האיש ואף שם האשה אינם שמות שגרתיים, ובודאי השילוב ביניהם הופך זאת לנדיר והטעות הינה טעות קטנה משלמה שהוא שמו האמיתי של אב האשה לשלום, ובודאי יתלו טעות זו בשם אבי האשה ולא בשם האשה, ולא יבואו לומר שאשה אחרת היא. עיקרון זה מופיע בשו"ת עין יצחק (חלק ב - אבן העזר סימן יט ענף א אות ו), וכיון שהוא הביא את העניין בשלמותו אביא דבריו, וז"ל:

"ונקדים להא שכתב הרמ"א בח"מ סי' מ"ט סעי' ב' דבטעות סופר דמוכח שטעה השטר כשר וכו'. ושם סעי' ו' מי שהוחזק כו' או שטעו בשם הלוח וכו' יכתבו שטר אחר וכו' ויש מי שאומר שאפילו אם לא כתבו אחר אם יתברר הדבר שהוא ט"ס כשר. וטעם סברא ראשונה הוא משום דבעינן שיהיה מוכח מתוך השטר וגם בשטרי שעבוד בעינן מוכח מתוכו וכמש"כ הש"ך מזה שם ס"ק י"א וכן הוא בתשובת הרא"ש כלל ס"ח דין ל"א. והנה בתשובת הרא"ש כלל ס"ח דין ל"ב בטעה הסופר שהוצרך לכתוב שמעון ולאה אשתו לוו מעות מן ראובן וטעה וכתב שמעון ורחל אשתו וכו' ופסק דהשטר כשר משום דמוכח הטעות מתוך השטר. ואף דס"ל דבעינן מוכח מתוכו גבי שטרי שעבוד מ"מ היכא דמוכח הטעות מתוך השטר זה מקרי שפיר מוכח מתוכו כיון דא"צ ברור בעדים זולת השטר. וכ"כ האו"ת בסי' מ"ט ס"ק ה' בכוננת תשובת הרא"ש וכמו שפסק הרמ"א בסי' מ"ט סעי' ב' הנ"ל. הרי דחזינן במה דנכתב שמעון ורחל אשתו לוו מעות ובאמת נקראת אשת שמעון בשם לאה עכ"ז מוציאין ממון ע"י שטר זה מן אשת שמעון דשמה לאה ויש לו דין שטר כשר גם לגבות ממשעבדי אף להסוברים דבעינן מוכח מתוכו גם גבי שטרי שעבוד. דכיון דנכתב שם בעלה שמעון כפי האמת ע"כ ממילא תלינן הטעות במה שנכתב בשם אשתו בשם רחל כיון דידוע לכל כי שם אשת שמעון נקראת לאה ע"כ ממילא נתברר לנו כי היה הטעות בשם אשתו שכתבו רחל במקום שהיה להם לכתוב לאה ולא חיישינן להסתפק דשמה שם רחל נכתב באמת ויש לה בעל בשם שמעון משום דכיון דשם שמעון נכתב באמת כשם שמעון שלפנינו ע"כ ממילא תלינן הטעות בשם אשתו שהיה להם לכתוב לאה וכתבו בטעות שם רחל ומקרי שפיר מוכח מתוכו כיון דמוכח הטעות מתוך השטר."

עיקרון זה הוא ברור, שאם כל שם הפסול הוא שמא יטעו ויאמרו שאין אלו שהתגרשו בגט זה, הרי באופן כזה שמוכח שזה האיש והאשה והטעות מבוארת בעצמה, הרי שאף אם נכתב שלא כהוגן כיון שאין זה חיסרון עצמי בסיפור הדברים ובכריתות הגט אלא רק חשש לעז, א"כ במקרה שמוכחת הטעות מהגט עצמו ולא יבואו לטעות אלא יבינו כולם שישנה טעות וידעו לומר מהי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הטעות, במקרה זה גם הרא"ש לא יחוש. ברור שעיקרון זה יכול להיאמר רק לתפיסת הרא"ש שחשש ללעז, אולם לחזו"א [ואנו אמרנו את הנראה לעניות דעתנו שכך היא שיטת רש"י] הרי שהגט יהא בטל. העין יצחק מביא ראיה לתפיסה זו מדברי הרא"ש עצמו שפסק בתשובה (כלל סח סימן לב) שאם נכתב בשטר שמעון ורחל אשתו לוו מעות מראובן ולמעשה אין לשמעון אשה בשם זה אלא שמה לאה, השטר כשר על אף שניתן לטעון כנגדו שאין זה שמעון האמור כיון דשמעון זה אין אשתו רחל, ואף ניתן לטעון שאין זו האשה המתחייבת בהלוואה זו, מכל מקום הכשיר הרא"ש את השטר וחייב את שניהם במילוה זה, כיון שמוכח הטעות מתוך השטר אף שנכתב שלא כדין. נראה שיסוד זה ניתן לומר רק אם ישנו חיסרון של זיהוי בשמות האנשים, ואז הוכחה מעין זו מסייעת לומר שאין זה אלא טעות, אך במקרה שישנו פסול בעצמות הגט ובסיפור הדברים, ברור שהגט יהיה פסול.

ואולי יבא בעל דין לומר שכל דברי העין יצחק נכונים בדיני שטרות, ששם העיקר הוא לדעת מי הלוח והמלוה, ואילו כאן ישנו חיסרון בסיפור הדברים, לזה מביא העין יצחק שכיון שאנו פוסקים כר"א שעדי מסירה כרתי הרי שהצורך בסיפור הדברים המוכח מתוך הגט קטן מאשר הצורך במוכח מתוכו הנדרש בשטרות לדעת ר"מ. וכן הבאנו לעיל שלדעת ר"א שני יב"ש ושמות נשותיהם דומים מתגרשים זה לצד זה ואין צורך בשילוש שמותיהם, אף שלא מוכח מתוך הגט על איזה יוסף בן שמעון מדובר, ואילו בשטרות למאן דמצריך מוכח מתוכו לא יועיל מבלי למצוא סימן נוסף, נמצא שהסיפור דברים האמור בגט הינו מצומצם יותר⁸ ממה שצריך להיות בשטר מוכח מתוכו. ואמנם אם היה חיסרון בשמות באיש והאשה, וכפי המקרה המתואר בתשובת הרא"ש בחו"מ, הרי שלעניין גיטין לא היה מועיל כיון שבגיטין שמות האיש והאשה הם חלק מסיפור הדברים הנצרך מן התורה למעשה הכריתות, אך כיון ששמות האיש והאשה מוזכרים ובהן אין פסול, והשינוי הוא בשם אבי האשה – הרי שהחשש הוא רק משום הרואים וכפי שכותב הרא"ש, ובמקרה זה סר החיסרון בזיהוי הנכון, ובמקרה זה שייך להשתמש ביסוד של מוכח מתוך הגט שישנה טעות בשם אב ולא ניתן לזהות את האשה כאשה אחרת, ובזה סגי אף להסיר את החשש שיבואו לומר שלא זו האשה שהתגרשה. וכך לשונו של העין יצחק (שם אות ה):

“ואלו במה דקיי"ל דצריך לכתוב שמו ושמה בהגט משום ספירות דברים ולכ"ע זה מועיל אף בהוחזקו שני יוב"ש ולמאן דס"ל ע"מ כרתי וכדקיי"ל וא"צ לשלש שמותיהם רק בכתבו שמם סגי לצאת הדין דספירות דברים דבעינן לכ"ע משום דבספירות דברים לא בעינן הוכחה אלימתא כ"כ. משא"כ במה דבעי מוכח מתוכו למאן דס"ל דע"ח כרתי דבזה בעינן הוכחה יתירה ובהוחזקו שני יוב"ש בעינן מה"ט לשלש שמותם משום דלצאת חובת דין

⁸ ואמנם מקשה שם העין יצחק על יסודו, וז"ל:

“ולכאורה יש להקשות ע"ז דהא קיי"ל דשני יוב"ש מוציאין שט"ח על אחרים וכמבואר בגיטין (דף כ"ד) ובח"מ סי' מ"ט משום דתפיסתו מוכחת עליו ואלו בגט לא סמכינן במה דתפיסתה מוכחת עליה ולומר דזו היא המתגרשת ויהא מקרי ספירת דברים וצריך לכתוב שמה בגט. הרי דמצינו איזה אופן דמספיק לענין מוכח מתוכו ועכ"ז אינו מספיק לענין ספירות דברים. אבל באמת אין זה קשה כלל משום דיי"ל דלכך צריך לכתוב בהגט מי היא המתגרשת לפי דבעינן שיהא מוכח מתוך הגט עצמו מי היא המתגרשת. והספר כריתות מתוך כתבו יספר לנו מי הם המתגרשים.”

יעויין בפנים מה שכתבנו, ונראה כוונתו ששמות המתגרשים בעינן כיון שזה חלק מסיפור הדברים בגט, ולזה לא סגי בהוכחה שזו האשה אלא צריך שיהא שמה מופיע להדיא בגט, ואילו בזיהוי עצמו לדעת מי אותה האשה הכתובה בגט שכך שמה, בזה סגי לעדי מסירה וכפי שאמרנו לעיל. ונראה שזו כוונתו גם של העין יצחק. ולקושטא דמילתא נעיר שיש שרצו להכשיר אף בתפיסת האשה גרידא גם בגט מבלי שיש אשה ששמה כשמה ושמו כשמו באותה העיר, יעויין בתורת גיטין (קכט ס"ק טו).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיהיה מוכח מתוכו בעינין להוכחה אלימתא ביותר. וכדמוכח כ"ז בגיטין (דף כ"ד) גבי כתב לגרש הגדולה לא יגרש הקטנה ובתוס' שם. א"כ כש"כ במה דמצינו דמועיל לצאת ידי דין במאי דבעי מוכח מתוכו דכש"כ דזה מועיל להיות נחשב לספירות דברים דבעינן בהגט לכ"ע. וכיון דטעות סופר דמוכח מתוך השטר מקרי מוכח מתוכו וכשר השטר אף בלא נמסר לפני ע"מ רק בע"ח לבד אף דבעי מוכח מתוכו משום דזה מקרי מוכח מתוכו. א"כ כש"כ דכזה יהיה מקרי ספירות דברים ומקרי ספר כריתות דהא הגט מספר ומברר לנו מי האשה המתגרשת היכא דיש טעות סופר דמוכחא מתוך הגט וכמו שיתבאר.

יסוד זה של פסול מוכח בגט שלא פוסל את השטר מצינו בחו"מ לגבי טעות בתאריך, וכפי שהביא להלכה השו"ע את תשובת הרא"ש בחושן משפט (סימן מג סעי' ה), וז"ל:

"אם כתב ברביעי לשבת, כ"ב לתשרי, ונמצא שאינו מכוון, שרביעי בשבת של תשרי של אותה שנה היה ביום (ארבע) ועשרים, אפילו הכי כשר."

טעם הלכה זו מבואר בתשובת הרא"ש, שכיון שרביעי אינו סובל פירוש אחר אלא ברביעי בשבת, דהא זמן החודש כתוב לאחר מכן, על כן אין חשש של שטר מוקדם משום שמוכח שבשטר ישנה טעות סופר, וכן ביארו האחרונים תשובה זו, יעויין בסמ"ע שם וכן בב"ש (סימן קכו ס"ק לא). הלכה זו נפסקה אף בשו"ע אבן העזר (סימן קכו סעיף כא) לגבי גט והכשיר השו"ע גט זה, אף שישנה טעות בכתיבת התאריך ובאופן כזה היה מקום לפסול את הגט, מכל מקום כיון שהטעות מוכחת מתוכו הכשיר השו"ע את הגט. ויש להעיר שהרמ"א באבן העזר הביא שיש חולקין על זה, וכבר נתקשו נושאי הכלים על הסתירה בין חו"מ לאבן העזר, שבחו"מ לא הביא הרמ"א דעת החולקין ואילו לגבי גט הביא, יעויין בש"ך (ס"ק ז) ובנתיבות (ס"ק ג). אך אין להכביר בחילוקים הכתובים שם, כיון שבפ"ת"ש (אבן העזר ס"ק ל) כבר הביא את דברי התשובה של מהר"ם כץ המובאת בסוף ספר גבורת אנשים, שאף בגט כדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בשעת הדחק.

יסוד נוסף בדבר ההשוואה מחושן משפט לאבן העזר הביאו האחרונים לגבי כתיבת השם של אביה המאמץ של האשה שנכתב בגט. כתב בספר אבן המאיר (סימן ז) בנדונו לענין אשה שהיה שם אביה ליב וכתבו בגט שמואל לייב כשם אביה חורגה, ונשאל האם הגט כשר. וכתב שבשינוי כזה כו"ע יודו שכשר, דהא בחושן משפט (סימן מב סעיף טו) פוסק הרמ"א:

"מי שמגדל יתום בתוך ביתו, וכתב עליו בשטר בני, או היתום כתב על המגדלו אבי, או אמי, לא מקרי מזוייף, וכשר, הואיל וגדלוהו ראוי לכתוב כך."

על יסוד זה הכשיר אף בגט, ובדרך זו דורך בדברי מלכיאל (חלק ו סי' מג) ועוד אחרונים. ביסוד הכשר גט שנכתב על שם אביו מגדלו כתב בבנין ציון (סי' כא) שכיון שמוכח מתוך הגט מי הוא המגרש הרי שתולים שמה שכתב על שם אביו הוא מפני שגידלו, עיי"ש. גם מכאן רואים שישנו שימוש ביסוד זה של מוכח מתוך השטר או הגט מי הוא בעל השטר, ובגט מי הוא המגרש, ובזה ניתן להכשיר את הגט.

גם במקרה דנן ישנה טעות מוכחת מתוך הגט, כיון ששמות הבעל והאשה כתובים כהוגן ואף אבי האיש נכתב כהוגן ורק נכתב ע"ש אבי האשה שלום במקום שלמה, בזה יתלו לומר שהטעות הינה בשם אבי האשה ולא באיש והאשה, ובפרט ששמות האיש והאשה אינם שגרתיים.

לג. שינוי בשם אבי האשה

קולא נוספת מצינו בשינוי שם אבי האשה בגט, ואף בקולא זו ניתן להשתמש במקרה דנן. הנה כותב הרב גט פשוט (סימן קכט סעיף מט):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ואי לאו דמסתפינא הו"א דאפילו הריב"ל לא קאמר דתצא אלא בשינוי שם אבי המגרש משום דדמי לשינה מקום דירתו דאיכא לעז לומר אין זה שגירש, יען אדם נקרא ע"ש דירתו פ' ממקום פ' וכן ע"ש אביו פב"פ כמו שכותבין בשטרות ובחתימה וכן קורין אותו לס"ת במקומות רבים. אבל האשה דעודה בבית אביה קטנה או נערה אינה חותמת שום שטר ואין לה שום עסק שיכתבו בשטרות בת פ', ומשנשאת אינה נקראת ע"ש אביה כי אם ע"ש בעלה פ' אשת פ' או אלמנת פ'. וכיון שכן דמיא לשינוי שם הלידה דכשר משום שאין אדם נקרא ע"ש לידתו."

וכדברי הגט פשוט כתבו רבים מהפוסקים שיש להקל בשינה שם מתגרשת, יעויין באור שמח על הרמב"ם (ריש ה' גירושין) ובשו"ת אור שמח (חלק א סימן ח וסימן ט) שכתב כן, וזה לשונו (בסימן ט):

"אולם מסברא היה אפשר לחלק בין שמו לשמה, דשמה אף על גב דלא כתוב בגט, בכל זה חשוב ספירת דברים או כריתות, דהרי את מגורשת הוי כמו דאמר בגט פשוט ממך גברא דנפיק מתותי ידיה משמע, ה"נ את דנפיק גיטא מתותי ידך משמע, אבל בלא שמו, אם יש עדים הרי העדים הם המספרים, והגט אינו מספר מתוכו כלום, ובפרט למאי דקיי"ל דלא חיישינן לנפילה דרבים ג"כ ודאי דהרי את, את דאפקת, והוצאתה את הגט הוי הוכחה גמורה שלשמה נכתב, ומצאתי להתורת גיטין סימן קכ"ט ס"ק ט"ו שעלה בדעתו כך יעו"ש, אחרי זמן ראיתי בספר צדה לדרך תלמיד בני הרא"ש ז"ל, בכלל שלישי פרק חמישי, שכ' אעפ"י שלא הזכיר שם האשה בגט כשר, הרי דחילק בין האשה ואיש, וזה חדש [...]"

וכיון שזכינו לזה, נתבונן עוד בנוסח הגיטין שהוזכרו בש"ס, ונמצא כי לא הוזכר רק שם אבי המגרש לא שם אבי המתגרשת, וזה בפרק המגרש דף פ"ה דאתקין רבא בגיטי איך פלניא בר פלניא פטר ית פלונית אינתתיה, ולא זכר בת פלוני, וכן בפרק האשה שלום אנא דוד בר נהילאי [כגירסת ראשונים] פטרית ית פלונית, ושם אנא ענן בר חייא פטרית כו' פלונית, הרי שמוכח דלא תקנו לכתוב בגט שם אבי האשה, ובמעשה ב"ד כמו בגיטין ל"ה ובשטר חליצה יבמות ל"ט הזכירו שם אבי האשה, והטעם כיון דמן התורה אין צריך לכתוב שמה בגט כלל כיון שתפיסתה מוכחת, ובזה הוי ספור דברים שמספר שהיא המוציאה הגט היא המתגרשת, כן לא חששו חכמים בטופסי גטין לכתוב שם אביה רק שם אביו דשמו הוי מן התורה, ובשמו אף ר' אילי מודה דבעי שיכירונו, לכן חששו חכמים להזכיר גם שם אביו לדעת מי הוא המגרש בברור, וזה נכון מאוד.

אחרי כל זה כיון שהעלו כל האחרונים ובראשם הג"פ והגר"א דשם עירו שצריך לכתוב לכתחילה אף דאם לא כתב כלל כשר, מכל מקום אם שינה פסול דקיימי עדים עלה, משא"כ בשינה שם מקום לידה כיון דאף לכתחילה אינו צריך לכתוב, לכן אם שינה בו כשר, דלא קיימי עדים על זה עיין שם, לכן נראה דאם שינה שם אבי המגרש דפסק בסימן קכ"ט שאם ניסת תצא, דוקא באבי המגרש, אבל באבי המתגרשת כיון דאף לכתחילה א"צ לכתוב, לכן אם שינה כשר, וראיתי להגט פשוט בשם הראנ"ח לחלק מטעם שהאשה אינה נקראת על שם אביה כאיש, לפי שמקודם היא קטנה ואח"כ נקראת ע"ש בעלה יעו"ש, אבל דברינו נכונים בס"ד, כ"ז העליתי בחידושי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואמנם ידעתי שחלוקה בן שם אבי האיש ושם אבי האשה הינה מחלוקת בין הפוסקים, ובפרט שדעת הב"י (סימן קכט סעיף ט) משמע שאין מקום לחלוקה זו, מכל מקום חלוקה זו מובאת בפוסקים רבים, יעויין בגט מקושר [נבון] (סימן קכט ס"ק מז) ובנחלת אבות (סימן יד), וכן יעויין בנוב"י (תנינא סימו קיג).

עוד יש לדון האם קולא זו בשם אשה ניתן לומר לחשש החזו"א וסיעתו שפוסלים מה"ת או דילמא רק לפוסלים מחשש הלעז, שאז אין כבר את סיבת הלעז. לענ"ד הדבר תלוי בשני הטעמים. אם הטעם הוא כפי טעמו של הרב גט פשוט, שכיון שאין האשה ניכרת בשם אביה אין לעז אם יש שינוי, טעם זה שייך לטעם הראשון ולא לטעמו של החזו"א. אמנם אם הטעם הוא מפני שלא צריך לכתחילה לכתוב את שם אביה בגט מחמת זה שתפיסת הגט בידה הוי מעשה המוכיח בפני עצמו, הרי שיש לדון ביסוד הטעם לזה. לפי ביאור החזו"א, נראה על פניו שזה יסוד לפטור מלכתוב שם האשה, ומכל מקום בשינה יהא הדין אחר, כיון שכעת משנכתב הזיהוי הוא שגוי וגורם פסול לגט, וחזור הדין לשינוי בשמה שפסול, וכפי הנפסק בשו"ע (סימן קכט סעיף ג), עיי"ש, אך אם נאמר שזה טעם העומד בפני עצמו, הרי הסיבה עומדת בפני עצמה, ולהלן נתיחס לטעם זה.

ד. בגדר זה של מקום שלא צריך לכתוב לכתחילה

הראנו לעיל ששיטת תוס' היא במקום שלא צריך לכתוב לכתחילה אזי השינוי אינו פוסל, וכך הוא במקום לידה, יעויין לעיל שכך הסקנו בדברי תוס', וכן למדו הגט פשוט, אהלי שם, ועוד פוסקים. עוד הראנו ששיטת הרא"ש אינה כן, ואף בדבר שלא צריך לכתוב יש לשאול האם ישנו חשש שיטעו, כגון בשם דירה שאדם ניכר על שם דירתו, על אף שאינו לעיכובא. אמנם יש לעיין האם במקום שלא צריך לכתוב אף לכתחילה יודה הרא"ש, ואולי הגדרה אחת היא. לענ"ד, מדברי הגר"א נראה שאכן הגדרה אחת היא.

הנה הגאון (סימן קכט ס"ק יח) הביא שיטת המחבר שבשינה שם אביו תצא. כך למד הגאון בדברי השו"ע שפוסק כרא"ש, ועל אתר הביא את חילוקו של הרא"ש בין שינה במקום לידה לשינה בשם אב, שבשינה שם אב אדם ניכר משא"כ במקום לידה. וכתב ע"ז הגאון שלא היה צריך המחבר להביא חילוק זה, ויותר היה עליו להביא ששם אביו צריך להיכתב לכתחילה וגם אם אינו לעיכובא, משא"כ מקום לידה שלא צריך לכתוב אף לכתחילה.

כך הוא לשון הגר"א (סימן קכט ס"ק יח):

"תשובת רש"י וכמ"ש בהג"ה אבל בלא"ה תצא כמו בשמו בס"ג דשם אביו לא גרע משם עירו תצא ול"ד לשם לידה דשם אינו ידוע כל כך ועב"י בד"ה וכתב שם עוד כו' וא"צ למ"ש דהחילוק הוא פשוט דדוקא שם לידה שא"צ כלל לכתבו אפילו לכתחילה משא"כ בשם אביו דודאי צריך לכתבו לכתחילה כמ"ש בפ' גט פשוט שני יב"ש אין מגרשין הא לא היו שמות אבותיהן שווין מגרשין וכן בכולי ש"ס אמרינן שני יב"ש ותדע שם מקום הדירה גם כן אם לא כ' כשר ואפ"ה שינה בו פסול וכמ"ש בסימן קכ"ח ס"ב ולכן נ"ל דאם לא כ' כהן דכשר כיון דא"צ כלל לכתבו כמ"ש בפ' ג"פ וכמש"ל ס"ז."

⁹ נעיר שבדעת הב"י לא ברור שלא יקבל את חילוקו הנהיר של הגט פשוט שבשינה שם אבי האשה יש מקום להקל מחמת זה שהאשה אינה ניכרת על שם אביה, וכל מה שהשוה הב"י שם אבי איש לשם אבי האשה הוא בהשמטת שמות האבות, שבזה כתב הב"י שאין לחלק, ואולם את טעמו השני של האור שמח נראה שהב"י לא קיבל, וראה לצורך זה בנוב"י (תנינא סימן קיג).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם יש להעיר על דברי הגאון שתי הערות. הראשונה, שהחלוקה של הגאון נכונה בתוס' ולא בדעת הרא"ש, וכלל לא ברור שהרא"ש יסכים עם חלוקה זו של תוס', וכפי הספק שהעלינו לעיל. זאת ועוד, בשם אביו ישנם דעות בראשונים האם צריך, ויתכן שאף שיטת הרא"ש היא ששם אביו לא נצרך, ואפי הכי פסק שאם טעה בשם אביו הגט פסול.

עוד נעיר שמדברי הגאון נראה שפסול זה של שינה שם אביו הוא מהתורה, וכפי שרמז לעיין לעיל בסעיף ג בשינה שמו ושמה, ואף שם הדין דתצא.

כדי ליישב את דברי הגר"א, צריך לומר שלמד הגר"א שהגדרה אחת היא לרא"ש ותוס', ושניהם מודים שעיקר סיפור הדברים בגט הוא מה שצריך לכתוב בו ואף אם אינו לעיכובא, ועל כן בשינה יהא הדין שהגט בטל ואם נישאת תצא. מכח זה כתב הגר"א על דברי הב"י שלא היה צריך להגיע להגדרה שאדם ניכר בשם דירה אלא לומר פשוט יותר שכיון ששם אביו נצרך לכתוב לכתחילה, וכפי הראיות שהביא מהש"ס, הרי שזה חלק מסיפור הגט שבשינויו הגט בטל, ושיטת הגר"א היא שאף לרא"ש צריך לכתוב שם אבי האיש בגט, ובזה יש ליישב שיטת באר הגולה הסובר כגאון.

שוב ראיתי שהגדרה זו שכתבתי כתובה להדיא בחזו"א, וכך מסיק על פי הגר"א, וז"ל:

"מצאתי בדברי הגר"א סימן קכט ס"ק יח הכרעה בדבר דשם אביו מתפרש לעולם לעיקר ספירת השטר שהשטר אין מספר דבריו זולת פלוני בן פלוני ואף שכשר בלא כתבו מ"מ האדם ניכר ונסמן תמיד ע"י שמו ושם אביו, ולכן מן הדין נכתוב לכתחילה שם אביו בין בגט בין בשאר שטרות, וכל שמצאו חז"ל לכותבו לכתחילה ודאי סיפור השטר מתיחד עליו, והילכך בשינה פסול מה"ת דחסר שמו בגט כיון ששינה שם אביו..."

אם אנחנו צודקים, ניתן להקל בחלוקה זו בין שם אבי האיש לשם אבי האשה אף להגדרת החזו"א וסיעתו, שחששו בשינה שם אבי האיש לביטול הגט משום שינוי שם האיש עצמו, א"כ לגר"א שתלה זו בשאלה האם צריך לכתוב לכתחילה, הרי שצריך לכתוב לכתחילה רק בשם אבי האיש ולא בשם אבי האשה וכפי הערת האחרונים, וא"כ ממילא יהא הדין שאין הגט בטל ויתכן אף שכשר, ואף לרא"ש.

וכך אכן כותב להדיא האור שמח, הבאנו דבריו לעיל.

לפי זה, במקרה דנן, הרי שהטעות שאירעה הינה טעות בשם אבי האשה, וא"כ לסברא זו שהעלינו יש להקל.

לה. שמות האיש והאשה נדירים

עוד נאמר, כפי שהבאנו לעיל בשם החת"ס והגט מקושר [בולה], שבמקום שמות האיש והאשה נדירים ואין חשש לשני יב"ש ושמות נשותיהם שוים הרי שלא צריך לכתוב לכתחילה שם אב, וכך מיישבים את הסתירה ברא"ש, יעוי"ש.

א"כ במקרה דנן שמותיהם נדירים ולא שייך לשני יב"ש בעיר אחת, לא צריך לכתוב בהם שם אב, ובשינה יהא הדין שהגט כשר, וכפי דברי הגר"א.

עוד קולא באופן זה מובאת בנצי"ב במרומי שדה (מכתבים ותשובות תשובה א), וז"ל:

"הן ראיתי דעת הגר"א ז"ל בסי' קכ"ט, חילוק אחר בין שינה מקום דירה למקום לידה, דכל מה שצריך לכתחילה לכתוב משו"ה אם שינה פסול,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משא"כ במקום לידה שא"צ לכתחילה. ולפי זה ודאי שינה שם האב פסול, שהרי לכתחילה בעינן לכתוב.

ועדיין יש מקום לומר, דבאופן שאין ידוע לנו שם האב, ואם גם הבעל והאשה לא ידעו או שאין בהם אמונה, יותר טוב שלא לכתוב כלל, וא"כ אם נכתב על פיהם ונמצא שינוי כשר, וסברא זו בעיא הכרעה.

מחדש הנצי"ב במקום שאין אמון בבעל ובאשה על שם האב או שלא יודעים הרי שלא צריך לכתוב לכתחילה, ובמקרה זה לגר"א הנזכר בשינה בכה"ג שלא צריך להיכתב הגט כשר. במקרה דנן הבעל והאשה לא ידעו את שצריך לכתוב בגט, ואף הביאו עד שלא היה נאמן ואמרו לעד מה שיגיד, במקרה זה לא היה צריך לכתוב שם האב, ועל כן בשינה יש להקל.

על בסיס זה היקל האבני נזר (סימן קנד) בשתוקי כיון שלא צריך לכתוב לכתחילה שם אב, הרי שאם שינו אין זה פוסל, ובמציאות זו לפנינו שלא חוששים לשני יב"ש הרי לא צריך לכתוב לפי באור האחרונים ברא"ש, וחוזר הדין שאף הרא"ש יודה, עיי"ש.

לו. פסול דרבנן וכלליו

כמו שכבר הבאנו לעיל, כיון שהפסול בשינה שם אב אליבא דהרא"ש לפי רוב מנין ובנין הוא מדרבנן, וכן נראה פשוט דבריו וכפי שהעירו רבים מהאחרונים, הרי שבפסול דרבנן הדין הוא אם נישאת לא תצא, וכפי הכלל שיסד לנו הרמב"ם בהלכות גירושין (פרק י הלכה ב), וז"ל:

"וכל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד ונפסלה בו מן הכהונה מדברי תורה, ולכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה, ואם אי אפשר לכתוב אחר והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו, הרי זה משובח אם אין לו בנים, אבל אם יש לו בנים לא יוציא מפני פסול הגט שמא יוציא לעז על בניו."

וכן דעת רב האי גאון (הובאו דבריו ברא"ש גיטין פ"ט סימן ו), והרא"ש (שם ובפרק ח סימן ט), וכן הכרעת הטור (סימן קכח וסימן קג), וכן דעת הר"ן בגיטין (דף מו ע"ב מדפי הרי"ף), דס"ל כל פסולי דרבנן לא תצא.

וכדברי הרמב"ם הללו פוסק מרן השו"ע (אהע"ז סימן קנ סעיף א), יעויין שם.

לז. שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה מהות הפסול והשלכתו

כתוב במשנה בגיטין (דף פ ע"א):

"כתב לשום מלכות שאינה הוגנת [...] תצא מזה ומזה [...] והולד ממזר מזה ומזה [...] שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה."

וכתיב על זה בגמרא (שם ע"ב):

"אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: זו דברי ר"מ [כל', הרישא לשם מלכות – א.ה.], אבל חכמים אומרים: הולד כשר; ומודים חכמים לר"מ, שאם שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה - שהולד ממזר. אמר רב אשי, אף אנן נמי תנינא: שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה; הא מאן קתני לה? אילימא ר"מ, ליערבינהו וליתנינהו! אלא ש"מ רבנן, ש"מ."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משמעות הדברים שבפסול שינה שמו ושמה הגט פסול וכל הדרכים שנאמרו במס' יבמות נאמרו בה. והנה לשיטת הרמב"ם משנה זו נפסקה באופן זה ששינה ממש בשם האיש והאשה, וכך הוא בשם העיר, הגט בטל מה"ת, ועל כן נוהגים בה הדברים הנזכרים במשנה והבן ממזר וכו'. וכך הוא לשון הרמב"ם (הלכות גירושין פרק ג הלכה יד):

"כתב השם שאינם ידועין בו ביותר וכתב כל שם שיש לו הרי זה פסול, שינה שמו או שמה ושם עירו או שם עירה אף על פי שכתב כל שם שיש לו וכל שם שיש לה אינו גט."

מין שו"ע פוסק כדברי הרמב"ם הללו (אבן העזר סימן קכט סעיף ג), ועיין עוד בהמשך (סעיף יג), שכתב: "אם כתב שם שיש לו במקום אחר, וכתב: וכל שם, בשביל מקום כתיבה ונתינה, בטל". וכך הוא שם (סעיף כא), וז"ל: "מי ששמו גרשום, וכתבו בגט: גרשון; או שהיה שמו גרשון, וכתבו: גרשום, אינו גט".

על שיטה זו של הרמב"ם יש להקשות את קושיית תוס' שהזכרנו לעיל, והיא מדוע לגמ' להשמיע דין זה של שינוי בשמות האיש והאשה ולא להשמיע דין פשוט יותר של לא הזכיר שמותם כלל, וכפי שראינו בשיטת תוס', דיוק זה במשנה גרם למחשבה לומר שאולי חוסר הזכרת השמות עצמן בגט אינו לעיכובא מדאורייתא ורק בשינוי ישנו פסול. קושיא נוספת יש לשאול על שיטת הרמב"ם, ואף היא עולה מהראשונים, מדוע למשנה לכתוב דין זה הפשוט ולחדש לן שנוהגים בה כל החומרות הכתובות במס' יבמות, והרי פשוט הוא שכיון ששינה בשמות הרי הגט בטל, ובכה"ג בנישאת לאדם אחר ודאי שתצא כיון שהגט בטל, וכך היא לשונו של הרשב"א בחידושו לגיטין (דף פ ע"ב):

"יש מי שפירש ששינה שמו לגמרי שהיה שמו יוסי ואסיק שמיה יוחנן ופסולא דאורייתא הוא לפי שכתבו בשם איש אחר, ואינו מחזור דאטו מי אצטריך מתני' לפסול גט שנכתב בשם אחר."

יעויין בתוספות יום טוב על המשנה בגיטין (פרק ח משנה ה) שכתב ליישב, וז"ל:

"ולי נראה לתרין דאיצטריך לאשמועינן [דה"א] דהא דצריך שיהא נכתב לשמו. לאו לשם העצם. אלא הכוונה לאותו האיש שהוא יגרש בו. והרי דעת קצת פוסקים שאם לא כתב שום שם איש ואשה כלל שהוא כשר כמ"ש בב"י. הלכך ה"א דכי מסיק שמיה בשם אחר משם שנקרא בו מיום היותו, דלא מיפסל בכך. כיון שעל דעת זה האיש המגרש הוא נכתב. ובשם עירו ועירה כתב ג"כ הרא"ש דאין עכוב בכתיבתן."

כדברי תוס' יו"ט שרק בשינה הגט בטל, כתב בספר גט פשוט (סימן קכח ס"ק י) לדחות את דברי התומת ישרים בשם מוהר"א ירושלמי הסובר ברמב"ם כדעת ריא"ז, שאם לא הזכיר שם העיר, הגט בטל, וזה לשונו:

"איברא דלכאורה יש לדחות לזה דאם איתא דהרמב"ם סבירא ליה דאפילו לא כתב כלל שמו או שם עירו הגט בטל, אמאי נקט דינא בשינה שמו או שם עירו לישמועי' רבותא אפילו לא שינה בדלא כתב כלל שמו או שם עירו דהגט בטל וכ"ש בשינה. אלא ודאי משמע מדנקט דינא בשינה משמע דוקא שינה הוא דבטל אבל לא כתב כלל אינו בטל."

וכשיטה זו בדעת הרמב"ם כתב הלחם משנה על הרמב"ם, וכך כתב בשיטת הרמב"ם בשו"ת עין יצחק (תנינא סימן יט אות ה).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם, רבים אלו הסבורים ששיטת הרמב"ם אינו כן, ואם לא הזכיר שמות האיש והאשה הגט בטל. כן הוא דעת הרב המגיד, וכן ניתן לדייק משיטת מרן השו"ע שפוסק את הדין בשינה כפי באורו של הרמב"ם כאמור לעיל, ואף כלפי דין הזכרת שמות פוסק (סעיף יא): "אם לא כתב שם האיש והאשה בגט, פסול, והבנים ממזרים".

ואם כן חוזרת הקושיא למקומה, מה באה לחדש המשנה דין זה בשינוי? כותב ע"ז בגט פשוט (שם), וז"ל:

"אמנם יראה דזו אינה דחיה דהטעם דנקט דיניה בשינה לאשמועינן דבשינה אף ע"ג דכתב וכל שום הגט בטל ולעולם דאם לא כתב כלל נמי הגט בטל."

כדבריו בשוב דברי הרמב"ם כתב בשבילי תורה (סימן קכט ס"ק יב), אהלי שם בפתח האהל, ועוד אחרונים, עיי"ש.

נמצא א"כ לדברי הרמב"ם ישנה התאמה בין הכלל שיסד, שכל שפסול מה"ת הרי הדין הוא לא תינשא וככל החומרות הנוהגות במשנת יבמות, לבין המשנה בגיטין (דף פ ע"א), שם נכתב בשינה שמו ושם עירו אם נישאת תצא וכו', ועל כרחק שהטעם הוא מפני שהגט בטל ופסול מה"ת. דברים אלו כה פשוטים עד שהתקשינו מה באה המשנה בגיטין לחדש, הרי ברור שכל פסול מה"ת באופן שהגט בטל אם נישאת תצא, ובזה כתבו האחרונים ליישב שבא לחדש שאף בכתב וכל שום פסול הגט מה"ת אם שינה לגמרי.

ואם כנים אנו בדברים הללו, הרי בשינה שם אביו שהפסול הוא מדרבנן, וכפי הכרעת האחרונים בדעת הרא"ש והיא דעת השו"ע, הרי אם נישאת לא תצא וכפי מה שראינו עד עכשיו.

לח. שיטת הרא"ש וסיעתו בפסול שינה מקום הדירה והשלכתו לנידון דנן

אולם דעת ראשונים אחרים אינו כן, כפי שהזכרנו לעיל. התוס' (דף כ ע"א) העמידו את המשנה באופן שכתב שם דגליל ביהודה, וכן כתב לבאר דבריהם בתוס' הרא"ש, וז"ל:

"משום דשינה שמו דקתני במתני' דהזורק אין זה שינוי גמור אלא כעין ששינוי בהשולח בראשונה היה משנה שמו ושמה דאינו ר"ל שינוי גמור אלא כגון שיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל וגירש ביהודה בשמו שבגליל."

וכן מבאר בדבריהם בפני יהושע, וז"ל:

"ולפי"ז הא דאמרינן נמי בגמרא שם דמודים חכמים לר"מ בשינה שמו ושמה דהולד ממזר היינו נמי בשינוי דגליל ביהודה דאע"ג שאינו שינוי גמור אפ"ה פסול מדרבנן אליבא דכו"ע."

ההכרח בתוס' להעמיד כן את המשנה דלא מיירי בשינה שמו ממש, דא"כ הוה ליה למינקט לא כתבו כלל דפסול דהוי רבותא טפי. עוד יעויין בתוס' (דף פ ע"א ד"ה שינה) שכך אף העמידו את שינה שם עירו באופן כזה שיש שני שמות לעיר בשני מקומות. כדברי תוס' כתבו הרשב"א על אתר, הר"ן על הרי"ף (גיטין דף מא ע"ב מדפי הרי"ף), וכן כתב הב"י בדעת הרא"ש (פרק ד סימן ז), וכן סובר הטור (אבן העזר סימן קכט), וז"ל:

"אם עומד במקום אחד ומגרש במקום אחר, הוחזק בשני המקומות באלו שני השמות שידוע הוא שיש לו שני שמות, אבל בני מקום זה אין מכירין בשם שיש לו במקום אחר צריך לכתוב שניהם וכותב שם מקום הנתינה וכל שום וחניכה דאית ליה, ואם לא כתב כן פסול ואם ניסת בו הולד ממזר וכל י"ג דרכים האלו בה."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומבאר הב"י את ההכרח להעמיד כך את המשנה, וז"ל:

"וודאי הכי משמע בהדיא בגמרא, מדאיצטריך למימר מודים חכמים לרבי מאיר בשינה שמו ושמה וכו' ואמר רב אשי אף אנן נמי תנינא ואם שינה ממש מי צריכא למימר. ועוד דדבר הלמד מעניינו הוא דאמר בגמרא (פ.) גבי כתב לשם מלכות שאינה הוגנת וכו' ומשום שלום מלכות תצא והולד ממזר? אין! רבי מאיר לטעמיה דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר, ובתור הכי אמרינן זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים הולד כשר, ומודים חכמים בשינה שמו ושמה וכו' דמשמע דאע"ג דחכמים פליגי ארבי מאיר בשאר משנה ממטבע שטבעו חכמים בהאי מודו דהולד ממזר וכל הדרכים האלו בה מדרבנן. ולפי זה הא דתניא בהשולח (לד:) היו לו שתי נשים אחת ביהודה ואחת בגליל וכו' אינה מגורשת - היינו מדרבנן."

נמצא א"כ שיש מחלוקת עקרונית בין הרמב"ם לרא"ש וסיעתו בביאור המשנה של "שינה שמו ושמה". דעת הרמב"ם שישנו שוני בין זה למשנה בהשולח (דף לד ע"ב) ובתקנת ר"ג, שם באמת מדובר באופן כזה של שני שמות והזכיר שם מקום הכתיבה והשמיט שם מקום נתינה, וע"ז כתב הרמב"ם בבאור המשנה (גיטין פרק ד משנה ב) ובהלכותיו שפסול זה מדרבנן. אולם המשנה בפרק הזורק (דף פ ע"א) שכתוב בה "שינה שמו ושמה" וכו' מדובר בשינה ממש את השם, ובאופן כזה הגט בטל. אך דעת הרא"ש ששינה התאמה בין שתי המשניות, ובשניהם מדובר ביש לו שני שמות בשני מקומות והזכיר את השם הלא מכור במקום הנתינה, ועל זה כתוב במשנה שהוי שינה ונוהגים בה כל י"ג דרכים מדרבנן, ויעויין בשו"ת הרא"ם (סימן סז) שכך ביאר.

לדברינו, דברי הגט מקושר צינץ (סדר הגט הראשון אות קיז) צריכים עיון, שהביא את שיטת הרא"ש, ואף הוא ביאר בדבריו ששינה שם אב פסול מדרבנן כפי המשתמע מלשונו, ומכח זה תמה, וז"ל:

"ובאמת יש לתמוה על הרא"ש לפי מה שנראה מדבריו דשינה מקום דירה לא מיפסל רק מדרבנן, ובפרק המגרש [גיטין פרק ט סימן ו] מסיק דכל פסולי דרבנן לא תצא, והרי מפורש במשנה בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה דתצא וכל הדרכים האילו בה, וא"כ מוכח דהוה פסולא דאורייתא, וגם על הרא"ש פרק השולח העתיק דברי תוס' [פ ע"א] דשינה שמו מיירי בפסול דרבנן, קשה גם כן, וכן מוכח באמת לדעת הפוסקים דבפסולי דרבנן לא תצא, ואם כן כיון שמפורש דמודים חכמים לרא"ם דתצא מוכח שהוא פסול מדאורייתא, וכן פסק הרמב"ם והשו"ע בסימן קכט סעיף ג דאינו גט אם שינה מקום דירה אף דאנן לא כתבינן ליה כלל."

ועל דבריו עצמו יש להקשות, שכן זה עצמו מחלוקת הראשונים שהבאנו האם מתניתין דשינה הוי פסול מדרבנן או דאורייתא, ושיטת הרא"ש, תוס', הסמ"ג, ספר התרומה, הרשב"א, ועוד ראשונים היא שישנו כאן פסול דרבנן ייחודי שאף בו נאמר "אם נישאת תצא". ואכן שיטת הרמב"ם והשו"ע הינה שאין פסול כזה בדין דרבנן שאם נישאת תצא, ודין זה שייך רק בפסול מדאורייתא, ולא שייך להקשות מדעת הרמב"ם על הרא"ש וסיעתו.

אולם מה שיש להתקשות זה על דעת מרן השו"ע, שבב"י בשני מקומות בשינה שמו נוקט כרא"ש וסיעתו, וכפי שהבאנו דבריו, וכך גם כותב (סימן קכח) בשינה שם עירו, אולם בשו"ע סותם כדברי הרמב"ם, ולא מעיר בזה הב"י שיש בזה מחלוקת. כתמיהה זו חזיתי בשו"ת חוט המשולש להגר"ח מוואלוז'ין (חלק א סימן יט), וז"ל:

"והב"י בסי' קכ"ח בד"ה והיכא דשינה שם עיר דירתן הביא דברי התוס' להלכה פסוקה. וכן בסי' קכ"ט בד"ה ואם לא כ' כן פסול ולא הרגיש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהרמב"ם חולק ע"ז ופלא הוא בעיני שבש"ע קבע אעפ"כ כדעת הרמב"ם דוק ותשכח בסי' קכ"ט סעיף ב' וג' וי"ג.

עוד מבאר שם הגר"ח מדוע הדגיש הטור (סימן קכט) שבפסול שינה כפי ביאורו נוהגים בה כל י"ג דברים, והוא משום שאף הטור וכן הרא"ש וכן כת ראשונים שהבאנו לעיל הסוברים שבפסול מדרבנן אם נישאת לא תצא, ואילו כאן ישנו דין יוצא דופן שאם נישאת תצא על אף שהפסול מדרבנן, ועל כן מצא הטור צורך להדגיש זאת כאן.

תפיסה זו של הרא"ש וסיעתו אינה חייבת בהכרח להביא אותנו למציאות בה כל שינוי בגט, אף אם הוא מדרבנן, יהיה נוהג בה דין המשנה בה אם נישאת תצא והילד ממזר מדרבנן וכל י"ג דרכים הנוהגים במשנת יבמות, ועל זה נאמר הבו דלא לסיף עליה, וא"כ בשינה שם האב שהפסול הוא מדרבנן כפי שהבאנו לעיל בהרחבה, חוזר הכלל של אם נישאת לא תצא וכו'.

וכך אכן ראיתי מפורש שכותב המהרח"ש (סימן ג) בהתיחסותו לשינה בכינוי שם האב, וז"ל:

"אמנם מ"מ למעשה יראה דכיון דלא אשכחן מפורש הך דאם נשאת תצא אלא גבי שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה או לדעת קצת בהיה במזרח וכתב במערב שהוא מקום הסופר והעדים, ואשכחן בהו חומרא דלדעת הרבה מרביותא והרשב"א [בתשו' סי' אלף קטז] מכללם שאם לא כתב שם עירו ועירה מפסיל להנשא, וכן היא דעת הר"ן בתשובה [סי' מב] הביאה הרב בית יוסף בסוף סימן (קכ"ט) [קכח], וגדולה מזאת כתוב בשלטי הגבורים [שם מב ע"ב אות ג] בשם ריא"ז שאם לא כתב שם עירו ושם עירה שהגט בטל, אם כן אית לן לומר דבהנהו דוקא דשינה אם נשאת תצא, אבל בשאר שאין צריך לכותבם אם שינה נשאר הדין כמ"ש הריב"ש [סי' רן] שכל פסולי דרבנן לא תנשא ואם נשאת לא תצא."

וכן כותב שו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן קטז), וז"ל:

"גם אפשר לומר דבר חדש דאף לדידן דפסקינן דשם עירו אינו מעכב ושינה גרע מטעמא דלעז, מ"מ י"ל דשינה שם אביו כשר, והיינו אף דבטעמא דלעז הן שוים מ"מ אין לדמות מלתא למלתא בגזירת חז"ל, ואין לך אלא מה שגזרו חז"ל, דהיינו בשם עירו דהיי"מ ממטבע הגיטין בימי חכמי המשנה ומצוי בו דינא דשינה והוצרכו לדון בו ועמדו למנין עליו וגזרו דתצא, אבל בשם אביו אף דיי"ל דהיי"מ הנוסח בימי האמוראים, כדאמרינן זאת אומרת שני יב"ש אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה מ"מ בימי חכמי המשנה גזרו הגזירה דתצא, י"ל דלא היה נוסח הגיטין לכתוב שם אביו ולא עמדו עליו למנין לגזור דבשינה תצא."

דא עקא שאין זה פשוט, שכן יסוד הפסול בשינה בשני שמות בשני מקומות הינו חשש לעז שלא ידעו שהוא המתגרש מאחר ואין הם מכירים בשמו שבמקום הכתיבה, וכפי המבואר בראשונים, יעויין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן אלף רח) ועוד. ואם כן יש לומר זאת אף בחשש לעז של שינה שם האב, ובפרט שהרא"ש שהבאנו לעיל דימה שינה שם עירו לשינה בשם האב, שבשניהם יש חשש לרואים שיאמרו שאין זה המגרש, אם כן יש להחיל אף בשינה שם האב את הדרכים הנוהגים במשנת יבמות ואם נישאת תצא ואף הולד ממזר מדרבנן.

וכן מפורש להדיא בשו"ת מהר"י בן לב (חלק ב סימן צ), וז"ל:

"ומכל הנני יראה לי דאפילו מאן דסבירא ליה דשם עירו ושם עירה מעכבין בגט ושם אביו לא מעכב, אפילו הכי בשינה את שם אביו יאמר דהגט פסול ותצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה, וכמו שכתב הרא"ש, דהרואה יאמר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאחר מגרשה כי שם בעלה יוסף בן שמעון וזה היה יוסף בן שמואל, ומהאי טעמא חילק בין שינה מקום הדירה לשינה מקום הלידה וכמו שכתב ז"ל ואם טעו ושינו מקום הלידה מעשה היה והכשירו רבינו תם, דדוקא שינה מקום הדירה הוא דאיכא חששא משום שהוא ידוע לכל שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו פלוני ממקום פלוני וכשרואים שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא זה, אבל מקום לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא על מקום לידתו ואיכא חששא עד כאן לשונו וכיון דכתב הרא"ש ז"ל חדא טעמא לשינה שם עירו ושם עירה ולשינה שם אביה משמע דסבירא ליה דכי היכי דאמרינן בשינה שם עירו ושם עירה דתצא מזה ומזה, הכי נמי אמרינן בשינה את שם אביו דתצא מזה ומזה.

אמנם יש להעיר שאף המהר"י בן לב היה קשה לו להרחיב את דברי המשנה ולהחיל זאת אף בשינה שם אביו, וכך כתב:

"ומשום דתמיהא מילתא לומר דתצא מזה ומזה אנא לא בעינא דליסמכו על הדין פסקא דילי אלא ישאלו גם כן את פי שאר החכמים הרשומים בעלי ההוראות אשר בארץ המה ואני אהיה סניף אליהם ותו לא מידי."

וכן ראיתי מבאר בשו"ת שופריה דיעקב (סימן מט) לבאר את באר הגולה דלהרא"ש הוי פסול מדרבנן ואף על פי כן אם נישאת תצא.

עוד יעויין בשו"ת באר יצחק (חלק אבן העזר סימן יב) שהביא את קושיית רע"א בתשובה הנזכרת לעיל, מדוע הרא"ש כתב לפסול בשינה מקום דירה משום לעז ולא הביא לפסול משום שהעדים חתומים על שקר. עוד הביא רע"א את הגט פשוט (ס"ק מג) שהקשה קושיא זו על הרא"ש בתשובה שכתב שבמשנה שם אביו הפסול הוא משום לעז ולא כתב שהפסול הוא משום דחתמי עדים אשיקרא, והקשה רע"א עליו מדוע לא הקשה כן על הרא"ש בפסקיו? וכך כתב ליישב:

"ועוד י"ל דלכך הוצרך הרא"ש לפרש דפסול משום לעז ולא משום חתמו שקר משום דהרא"ש כתב זה בשם הר"ת, והר"ת אזיל לשיטתו [שהובא] לקמן ברא"ש שם דפי' דהך זו דברי ר' מאיר אבל חכמים אומרים כו' קאי על הי' במזרח וכתב במערב דהוולד כשר, אבל בשינה שמו מודי דהוי הוולד ממזר, ולפי"ז קשה דמפני מה בשינה שמו הוי ממזר? ואין לומר משום דחתמו שקר, דהא חזינן בהי' במזרח כו' דלרבנן לא הוי הוולד ממזר אף דחתמו שקר וצריך לכתוב לכתחלה, אלמא דמשום פסול דחתמו שקר לא הוי הוולד ממזר, ולכן פי' ר"ת דשינה דירתו חמור ביותר, משום חשש לעז, והוי בזה לעז יותר מהי' במזרח כו', וג"ז הוא תי' נכון על קושית הגאון הנ"ל."

ועיין עוד בתשובת עין יצחק (חלק ב סימן יט) שכן כתב. נמצא לשיטתו של ר' יצחק אלחנן פסול זה של לעז הנוצר על ידי שינוי, עליו נגזרה הגזרה של י"ג דרכים הנוהגים ואם נישאת תצא וכן הבן יהא ממזר מדרבנן, נאמר בין על שינוי מקום דירה וכפי המפורש במשנה להדיא ובין על שינוי בשם האב.

אמנם, לעצם קושיית הבאר יצחק על הרא"ש, מדוע פסל במשנה מקום לידה משום לעז ולא פסל משום העדים שחתמי אשיקרא, יש ליישב בצורה פשוטה יותר, וכפי שהוא עצמו כתב ליישב, מאחר ושיטת התוס' שם דשינה שם עירו מדובר שיש לאותה העיר ב' שמות בב' מקומות, והב"י (סי' קכ"ט) כתב דגם הרא"ש ס"ל כפי' התוס' הנ"ל. ע"כ י"ל דלכך לא כתב הרא"ש לפסול הנ"ל, דהא המשנה מיירי בכתבו שם מקום כתיבה ולא הוי שום שקר כלל, דהא באמת נקרא בשם זה במקום כתיבה, ולכן פסול רק משום לעז דאנשי מקום נתינה יוציאו לעז, כמש"כ הרא"ש על משנה דהי' משנה שמו דגיטין (דף לד ע"ב).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובאשר לקושיית הג"פ על הרא"ש בתשובה, שכתב לפסול בשינה שם אביו משום לעז ולא פסל משום העדים שחתמו לשקר, יש ליישב שבאמת מוכח מכאן שיטת הרא"ש ששם אביו לא צריך לכתוב. ועל כן בשינה לא ניתן לפסול משום העדים, כיון שאין צריך לכתוב העדים לא דייקי וכמו בשם לידה, אמנם סובר הרא"ש דמכל מקום הוי לעז משום הרואים, שכתוב שם אביו והוא שם אחר. עוד יעויין בגט פשוט מה שכתב ליישב.

וכן ראיתי שכתב בגט פשוט, שהתקשה בדברי המהר"י בן לב מדוע בפסול דרבנן הדין הוא אם נישאת תצא, כנגד דברי הרמב"ם וסתמת השו"ע (סימן קנ סעיף א), וכתב ליישב:

"ונ"ל דהך כללא דבפיסולין דרבנן אם נשאת לא תצא היינו בפיסולין דרבנן דאיתנהו בתלמודא בסתמא זו היא משפטן. אבל יש פיסולין דרבנן דראו חז"ל להחמיר בהם דתצא. דהרי תנן בפ' הזורק שינה שמו ושמה וכו' תצא מזה ומזה. ופי' רוב המפרשים דבפיסולא דרבנן איירי ותצא. ועיין לעיל ס"ק י"ד וא"כ כיון דבשינה שם אביו אשמועינן הרא"ש דהגט פסול משום לעז דהרואה, כי היכי דבשינה שם עירו של הדירה אמרו דתצא ה"ה בשינה שם האב."

וכן ביאר דעת המהריב"ל הר"מ הלוי בשו"ת דרכי נועם (חלק אבן העזר סימן ו), וז"ל:

"וא"ת אי פיסולא בשינוי שם האב הוי מדרבנן היאך כתב מוהריב"ל ז"ל עליו דתצא מזה ומזה? והלא הכל הסכימו לדברי רבינו האי והרמב"ם ז"ל דכל גט פסול אם נשאת לא תצא ודלא כתשובת הרי"ף ז"ל וי"ל דפיסול זה שאני דהוי כמזוייף מתוכו, כמו שכתב הר"ן ז"ל גבי גט מוקדם בפרק המגרש על ההיא מתניתין דשלשה גיטין פסולים, ואם כן אף על גב דהוי פיסולא מדרבנן כיון שהוא מזוייף מתוכו החמירו לפוסלו ותצא ולכך לא השוו פיסול זה לשאר פיסולי דרבנן, ובזה נראה לי שנתיישב מה שתמה הב"י ז"ל בסי' קכ"ז על הרא"ש ז"ל והניח הדבר בצ"ע ומאחר דפיסול זה הוא מדרבנן דוקא כד ברירא לן מילתא דשינה ממש שם האב תצא, אבל כד מספקא לן לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא, דליכא לדמויי לספק מגורשת דהתם הוי ספיקא דאורייתא והכא ספיקא דרבנן ובזה באו דברי הרב ז"ל על נכון כפי קוצר דעתו."

לט. פסיקת השו"ע

זאת ועוד, לשונו של השו"ע לכאורה משמע שבשינה שם אביו דעת הרא"ש היא שאם נישאת תצא, וכך לשונו של השו"ע (אה"ע סימן קכט סעיף י):

"יוסף בן שמעון שינה וכתב: יוסף בן שמואל, פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא. הגה: ודוקא אם הוחזק בשם השני, אבל בלאו הכי, תצא (משמע בב"י)."

כתב על זה בפת"ש (סימן קכט ס"ק כז), וז"ל:

"הנה מתוך דברי מרן ז"ל שכתב סברא זו בשם "יש מי שאומר" משמע לכאורה דלסברא קמייתא והיא סברת הרא"ש ז"ל הגט פסול ותצא, וכן תופס עיקר כידוע שכן דרך מרן בש"ע כמ"ש הש"ך ביו"ד ס"ס רמ"ב בכללי הוראה. אך בתשובת מרן הב"י דף ע"ו פוסק שם כסברת ה"יש מי שאומר", והיא סברת רש"י ז"ל. ובתשובת מהריב"ל סוף ח"ב ובח"ג סי' כ"ז פסק דתצא ע"ש."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מ. דין הולד הנולד לאחר שנישאה האשה

נמצא אם כן, שאף אם נאמר שבשינה שם האב פסול מדרבנן, מכל מקום אין זה מצילנו לגבי הולד, שכן בשינה מקום הדירה בגט וכן בשינה שמו שפסול מדרבנן מכל מקום הדין הוא אם נישאת תצא ונוהגים במ כל י"ג דברים, ואחד מהן הוא הולד ממזר מדרבנן. וכיון שהפסול בשינה מקום הדירה הוא משום לעז, ולדעת הרא"ש בשינה שם אב הפסול זהה משום לעז, הרי דינם שוה, ובשניהם הדין יהא אם נישאת תצא וכמו כן הבן ממזר. וכפי שראינו לעיל, כך היא המשמעות הפשוטה בדברי השו"ע.

מא. ספק בעמדת הרא"ש לגבי השלכות הדין בשינה שם אב

ואף אחר הדברים הללו האמת ניתנת להיאמר, שאין הכרח גמור ללמוד בדברי הרא"ש שבשינה שם אב הדין הוא אם נישאת תצא, ואף שדימה לפסול שינה שם דירה שהוא משום הרואים, וכך הוא לשונו בתשובה שפסול משום הרואים, מכל מקום אין לזה השלכה ישירה לדין הנוהג בשינה שם אב. לענ"ד יש ראייה מדברי הטור להבנה זו, שהנה הבאנו לעיל מדברי הגר"ח מוואלוז'ין שכתב לדייק מלשון הטור, מדוע כתב בשינה מקום דירה וכן בשינה שני שמות בשני מקומות שאם נישאת תצא וכל י"ג הדרכים נוהגים בהן, וכתב הגר"ח כיון שדין זה מחודש שאף שפסול מדרבנן מכל מקום נוהגות החומרות האמורות, ובפרט שדעת הטור שכל פסול מדרבנן בגט אם נישאת לא תצא, על כן בחר הטור להדגיש את הדין שהוא אינו עומד באמת המידה ההרגילה הנוהגת בפסול מדרבנן רגיל בגט. אולם, לפי זה היה לו לטור ללמדנו שכך הוא אף בשינה שם האב שכותב הטור לפסול, ולא העיר שאם נישאת לא תצא, על כרחך שאין לנו להרחיב את דין המשנה בשינה שמו ושמה מקום עירו ומקום עירה, שרק שם מחמירין והבו דלא לוסף עליה.

וכאופן זה ראינו שהעירו המהרח"ש ורע"א, ואף למהריב"ל שדימה פסולים אלו אחד לשני רעיון זה היה חדש בשבילו. להלן נראה שאם נצרף לזה את שיטת העיטור וסיעתו, אין מקום להחמיר בזה כלל.

מב. תמיהה בדעת השו"ע

לעיל הבאנו את הדיוק של הפת"ש מדברי השו"ע, ממנו למד בדעה ראשונה של השו"ע, הלא היא דעת הרא"ש, שבשינה שם אב אם נישאת תצא. ואמנם הערנו שאין הכרח גמור לומר זאת בדעת הרא"ש, מכל מקום בדעת השו"ע – לדיוק זה של הפת"ש שפסול ותצא, שנבחן להלן דרך בישובו – קשה לומר כן בדעתו. שכן בניגוד לעמדת הרא"ש הסובר שמשנת שינה שמו ושמה איירי בפסול מדרבנן ומסיקה המשנה שנוהגים בה י"ג דרכים וביניהן אם נישאת תצא, ובזה יש מקום להרחבה של שינה שם האב שאף שם הפסול הוא מדרבנן, ובשניהם החשש הוא לעז, שיטת השו"ע היא כדעת הרמב"ם שהבאנו לעיל שאין פסול מדרבנן שנוהגים בו כל י"ג דברים, וכל מה שכתוב במשנה בגיטין ששינה שמו ושמה וכו' נוהגים בו כל י"ג דברים איירי בשינה ממש ופסול מן התורה, וכן פוסק השו"ע. נמצא שלדעת השו"ע הכלל של כל פסול מדרבנן אם נישאת לא תצא נשמר ואין בזה דין יוצא דופן, ואם נאמר שבשינה שם האב הדין יהא אם נישאת תצא, יהא הדבר שונה מפסיקתו של השו"ע ומבלי בית אב להלכה זו, שכן משנת שינה שמו איירי בפסול מדאורייתא. לענ"ד ללא ספק נקודה זו הביאה את באר הגולה וביאור הגר"א לומר שהפסול בשינה שם אב הוא מדאורייתא, שאם לא כן מניין למד השו"ע שאם שינה שם אב אם נישאת לא תצא? אמנם הערנו שרוב בניין ומניין באחרונים סוברים בדעת הרא"ש שהפסול הוא לעז והוי פסול מדרבנן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד נאמר שהשו"ע לשיטתו לא פסק שבשינה שמו באופן של שני שמות בשני מקומות שהגט פסול, רק כתב (סימן קכט סעיף ג) איך לכתוב באופן כזה, ורק הרמ"א העיר שאם שינה הגט פסול. ואף הרמ"א לא הביא את י"ג דרכים הנוהגים במשנת יבמות, ורק הב"ש שם הביא על דברי הרמ"א את המשך דברי הטור שבמקרה זה אם נישאת תצא ונוהגין בהן י"ג דרכים, עיי"ש. לענ"ד אין הכרח לזה ברמ"א, אבל ודאי בדעת השו"ע לא ניתן לומר כן.

זאת ועוד, מרן הב"י בתשובה (סימן יג), הבאנו דבריו לעיל, פוסק שאם ניתן גט בשינוי שם אביו אם נישאת לא תצא, כך נראה פשט הדברים שם וכן למדו בדבריו הגט פשוט והפת"ש. אמנם שם איירי באופן כזה שהוחזק וכפי המבואר שם, מכל מקום לדעת הרא"ש כפי ביאור הב"י שם אין מקום לחלוקה זו, ודעת הרא"ש היא שלא ניתן לשנות שם אביו ואף חזקה לא תועיל. א"כ, מה מקום יש לפסיקת הב"י שם שמסיק שכיון שלא נישאת אף החולקים יודו שיש לתת גט נוסף, משמע מזה שאם נישאת לא תצא, וזו בניגוד לסתימת דברי השו"ע, כפי באור הפת"ש, ולכאורה הוי סתירה לדבריו בשו"ע.

שתי סיבות אלו מובילות לומר בשו"ע שאף הוא למד בדעת הרא"ש שאם נישאת לא תצא, וכפי הכלל שהוא עצמו פוסק לקמן (סימן קנ סעיף א), בה כל פסולי דרבנן אם נישאת לא תצא מבלי יוצא מן הכלל.

מג. הבנה חדשה בשו"ע

אולם, כלפי לשונו של השו"ע, לולי דמסתפינא הוי אמינא כך הוא סידורן של דברים. דעת מרן השו"ע בדברי הרא"ש היא שאם נישאת לא תצא. ואמנם בדעת רש"י בתשובה יש לומדים שאף אם לא נישאת יש לתת גט זה לאחר שהוחזקה – יעויין בים של שלמה (גיטין פ"ד סימן כא), מכתב מאליהו (שער ד סימן כז), ועוד אחרונים שלמדו כן בדבריו – וכנגד זה בא מרן השו"ע וחידש לן שאף לדעה זו דווקא אם נישאת לא תצא. ואף שלפ"ז אין נפק"מ להלכה בין שתי הדעות המופיעות בשו"ע, שאם נישאת לא תצא, וא"כ להלכה מה בא השו"ע ללמדינו¹⁰?

נראה שלפי ביאורנו בדעת רש"י בתשובה, הרי שאם לא הוחזק בשם אביו לענ"ד לרש"י היא הדין אם נישאת תצא. נמצא שמצינו נפק"מ בין שני הדעות לפני חזקה מהו הדין: לפי הדעה הראשונה גם כזה אם נישאת לא תצא, ואילו לדעה השנייה כל הדין שאם נישאת לא תצא הוא רק לאחר שהוחזק בשם שהחזיק לאביו, מיהו אם לא הוחזק אם נישאת תצא, וזהו א"כ חידושו של השו"ע בדעה זו. ועל כן בחר להדגיש דין זה של אם נישאת לא תצא דווקא לפי דעת רש"י, שכן דוקא לשיטתו יש לחלק, והדין של לא תצא הוא רק באופן שהוחזק. בזה בא על נכון הבנת השו"ע כך שלא יהו דבריו נסתרים מהתשובה שכתב, וכמו כן מפסיקתו בעניין שינה שמו דהוי פסולן מה"ת ועל כן נוהגים י"ג דרכים, ולא נאמר דין זה על פסול דרבנן וכאמור לעיל. הבנה זו לענ"ד יש בה כדי לבאר גם דעת הרמ"א, שמה שהגיה על דעה שניה שדוקא אם הוחזק השם החדש אזי אם נישאת שלא תצא, ברם אם לא הוחזק בשם החדש שהחזיק לאביו אף אם נישאת תצא – נראה שכל חידושו הוא רק בדעה שניה וכדברינו, ולא בא לבאר שאף לדעה הראשונה בשו"ע אם לא הוחזק אם נישאת תצא.

¹⁰ כאן המקום להעיר שכאופן זה בו אין הבדל לדינא בין שני הדעות בשו"ע מצינו בשו"ת שופריה דיעקב, שכתב שדעה שניה אף היא סבורה כדעה ראשונה, והשו"ע כתב זאת כדי לבאר דעה ראשונה. וכן סובר בגט פשוט שהבאנו להלן, והוא מבאר אחרת שדעת השו"ע בדעה ראשונה היא שיש ספק האם אומרים אם נישאת תצא או הוי כשאר פסולי דרבנן שאם נישאת לא תצא, ולכן הביא דעה שניה לפיה ברור שאם נישאת לא תצא. אף אנחנו הצענו הסבר שלישי בו אין מחלוקת בין שני הדעות, ורק בלא הוחזק בשם זה יש הבדל לדעתנו בין שני הדעות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואם כדברינו הרי שבזה גם ניתן ליישב קושיא שהעלנו לעיל מדוע מרן סתם דבריו ולא ביאר שמדובר בהוחזק שם אביו ונותן מקום לטעות בדבריו, ולדברינו אתי שפיר כיון שמרן סותם כדעה ראשונה, ולדעה זו אין נפק"מ בין הוחזק בשם אב או לא בשניהם פסול, ולהבנתינו בשני אופנים אלו אם נישאת לא תצא, ורק לדעה שניה ישנה נפק"מ, נמצא שאין יכולת לטעות מסתימת מרן בהלכה זו.

לענ"ד להבנה זו בדברי השו"ע רומז הגר"ח מוואלוז'ין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן ט), וז"ל:

"ואין רצוני לדקדק בדברי הש"ע (סעיף י) אבל יש ליישבו שיכוונו דבריו בש"ע לדעתו בתשובתו ואיך שיהיה ודאי דברי התשובה עיקר, כי העובדא הוה אחר שנתפשט חבורו הב"י כמבואר בתשובה הנ"ל."

מד. ספקות בהבנת הגט פשוט בבאור השו"ע

עיקרון זה שדברי השו"ע מתאימים עם דבריו שבתשובה, כך שאף לדעת הרא"ש ודעה ראשונה בשו"ע אם נישאת לא תצא, כבר מופיע בגט פשוט (סימן קכט ס"ק מט), וכך לשונו:

"אך רואה אני כי מרן בתשובה (דף ע"ו) פוסק כתשובת רש"י. וע"כ צ"ל דס"ל דלסברא א' אין הכרח לומר דס"ל דתצא אלא הגט פסול בלבד. ויש מי שאומר שלא תצא ואף על גב דס"ל כותיה כתבה בשם "יש מי שאומר" משום דלא מצא הדבר מפורש בדברי פוסקים רבים. וכן כתב הסמ"ע בכמה דוכתי דזו היא דרך מרן ז"ל בש"ע."

כדברי הגט פשוט מכריע אף הגט מקושר לגר"י נבון (סימן צח), עיי"ש, וכהכרעה זו בדעת השו"ע אף מצאתי בגט מקושר [בולה] (סימן נד).

וכך היא מסקנת הדברים העולה מדברי הגט פשוט, וזה לשונו:

"סוף דבר הנה ראשונים גם אחרונים נחלקו בדין זה דשינה שם אביו והוחזק בשם השינוי ועמדה ונשאת אם תצא או לא. ולענין הלכה יראה לי דאין כח בידינו לכוף אותו שיוציא כיון די"א דלא תצא ויגלו לבעל דנחלקו הפוסקים בדין זה דאיכא דס"ל דתצא ואם בעל נפש הוא יחוש לעצמו ואם לא רצה להוציאה וסמך על המכשירין יראה לי דנכון הדבר דבעל הראשון יכתוב לה גט שני בשם אביו האמיתי ותשב תחת בעלה השני כמ"ש לקמן ס"ק נ"ב בס"ד יע"ש."

בדברי הגט פשוט נעיר שני הערות. ראשית נראה שהכרעתו נוגעת למציאות בה הוחזק שם השינוי, אולם לא ביאר לן מה יהא הדין בלא הוחזק, ואולי יהיה הדין שונה. לענ"ד לא ניתן לומר כן, שכן כפי שאמרנו מספר רב של פעמים, לדעת הרא"ש אין הבדל בין שני המצבים מאחר ולא מועיל שינוי שם אב, וכמו כן הנימוקים שמביא הגט פשוט להכרעה זו מדברי העיטור ועוד אף נוגעים למציאות בה לא הוחזק שם השינוי, ומה שדיבר הגט פשוט בהוחזק כיון דעל זה איירי דברי מרן והרא"ש ועל מציאות זו חלק רש"י, ובזה כתב שאף לדעה ראשונה בשו"ע יש לומר שלא תצא.

עוד נעיר שממשיך הג"פ לומר שבשינוי שם אבי האשה אף המהריב"ל יודה שאם נישאת לא תצא, הבאנו דבריו לעיל.

ניתן לבאר בדעת הג"פ שהביאור ברא"ש הוא, שבלא הוחזק שם השינוי אם נישאת תצא, אך אם הוחזק י"ל שאף הרא"ש יודה שלא תצא, ומה שמרן לא כתב זאת להדיא בשיטתו אלא רק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשיטה שניה, היא שיטת רש"י, ביאר הג"פ כיון דלא ברירה ליה דעת הרא"ש בהחזק, מכיון שבלא הוחזק להרא"ש תצא, ואילו לרש"י אף בלא החזק לא תצא, וזה שורש מחלוקתם. לענ"ד אין זה הפשט ברא"ש שכותב שאין אדם רשאי לשנות שם אביו, וכפי שהערנו בדעת השופריה דיעקב, מכל מקום נמצא שלדעת הג"פ עיקר מחלוקתם של הרא"ש ורש"י אינה מוזכרת בשו"ע, שכן נחלקו בעיקר באופן שלא הוחזק, דלהרא"ש תצא ולרש"י אף בזה לא תצא. אולם, ביאור זה קשה לקבל, שהרי לכאורה כתוב בשו"ע ששני הדעות נחלקו בהחזק, היפך דעת הג"פ.

אולם, תפיסה זו בדברי הג"פ תהא ראייה לשיטתי שניתן לבאר את דברי השו"ע שהזכיר שני הדעות אף אם אין ביניהם מחלוקת במקרה שמוזכר השו"ע, ולומר שעיקר מחלוקתם היא אכן בלא הוחזק, רק להיפך, שלדעת הרא"ש אף בזה אם נישאת לא תצא ואילו לדעת רש"י בלא הוחזק אם נישאת תצא, ורק בהחזק סוברים שניהם שאם נישאת לא תצא. להבנתי יש שורש בכתובים, שכן דעת רש"י שניתן להחזיק שם אביו, רוצה לומר ששם אביו הוא חלק מהזיהוי של שמו ועל כן יכול לשנותו, וא"כ בלא הוחזק וכתב שם אביו בשינוי יש מקום לומר שפסול מה"ת כיון ששמו של אביו מגדיר אף את שמו, וכפי שביארנו לעיל, ואילו לדעת הרא"ש שאדם לא יכול לשנות שם אביו הרי שלא משתנה הפסול אם לא החזיק כיון שהחזקה אינה מועלת.

אופן נוסף בו ניתן לבאר את דברי הגט פשוט הוא להשוות דבריו לדברי השופריה דיעקב ולומר שאין מחלוקת כלל בין רש"י להרא"ש, ולשניהם בלא הוחזק אם נישאת תצא ובהחזק אם נישאת לא תצא, רק השו"ע בוחר להביא את הדעה השניה ולבאר בה את הדין שבהחזק אם נישאת לא תצא מאחר ובדעה זו כתובים הדברים להדיא ובדברי הרא"ש הדברים סתומים. רק הבדל אחד יהיה בן הג"פ לשופריה דיעקב, דלהרב שופריה דיעקב בלא הוחזק הגט בטל מה"ת, ואילו לדעת הרב ג"פ בשניהם הפסול מדרבנן, רק בלא הוחזק יהא את החומרא של אם נישאת תצא ובהחזק אף אם נישאת לא תצא. אף להבנה זו איני שותף כיון שמניסוח הדברים בשו"ע וכך מדברי הב"י בתשובה נראה שישנה מחלוקת בין השיטות, וכמו כן מדברי הרא"ש בתשובה ניכר שהנימוק הוא שלא ניתן לשנות שם אביו ומה א"כ יהי חזקה להרא"ש, אבל אם קבלה היא נקבל ולא ניתן לשלול הבנה זו בגט פשוט.

הצד השווה להבנות אלו בדברי השו"ע הינם שהדיוק של הפת"ש בדעת השו"ע אינו נכון, ואף לדעה ראשונה אם נישאת לא תצא, ואולם זה עצמו פותח פתח לומר שיש לומר זאת אף בלא הוחזק השינוי, ואם הג"פ לא יקבל חילוק זה מכל מקום אנו יכולים להיסמך על הבנתו בדעת השו"ע שלא ברירה בדעת מרן השאלה האם תצא, ונרחיב זאת אף בלא החזיק שם השינוי כיון שכאמור בדעת הרא"ש אין הבדל האם הוחזק השינוי או שלא הוחזק כיון שעצם השינוי בשם אב אינו מועיל, וכפי שביארו אחרונים בדעת הרא"ש.

מה. קולא של הגאון ר' יצחק אלחנן לשיטת המהריב"ל וסיעתו

לעיל הבאנו שיטת המהריב"ל שלדעת הרא"ש אף שהפסול בשינה שם אב הינו פסול דרבנן, אך כיון שדימה הרא"ש פסול שינוי שם האב לפסול בשינוי מקום דירה שבשניהם פסול משום לעז, הרי שהדין צריך להיות שווה בשניהם ואם נישאת תצא, וכפי הבנת הרא"ש במשנה (דף פ ע"א) וכן הבאנו שסובר להדיא בעין יצחק (סימן יט). בנקודה זו מצאתי שהביא ר' יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (חלק אבן העזר סימן יב) שאף לשיטה זו יש להמציא קולא חדשה, וכך לשונו:

"ואחר העיון יש להמציא קולא חדתא בני"ד, דהא בני"ד כתבו ע"פ עד אחד שהעיד כן, ועיקר הפסול בשינה שם אביו אינו רק מדרבנן לשיטת הרא"ש כמש"כ הג"פ דזה נובע מפסול שינוי שם עירם דאינו רק מדרבנן כמש"כ

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגאון רע"א זצ"ל (סי' קט"ז), והנה הב"י (סי' קכ"ט) כתב דהרא"ש ס"ל דהא דשינה שם עירו בגיטין (דף פ') מיירי ביש לו ב' שמות בשני מקומות במקום כתיבה ובמקום נתינה וכמש"כ התוס' והרשב"א והר"ן, ושיטת הרא"ש בגיטין (דף ל"ד) לפרש הא דמבואר בגמרא שם והוא דאתחזק בתרי שמא כו' כפי' רש"י דאם לא ידעו הב"ד מן שם מקום נתינה וכתבו רק שם מקום כתיבה דכשר ואף דנתברר לבסוף דיש לו שם אחר במקום אחר, וסברתם דאף דאכתי שייך לעז בזה מ"מ כשר משום שלא פסלו חז"ל משום חשש לעז אלא היכא דפשעו העדים והסופר שכתבו הגט שלא כדין, משום דידעו שם מ"נ, אבל היכא שנכתב הגט כדין דהעדים לא פשעו בזה כלל לפי שלא ידעו משם מ"נ, לא פסלי חז"ל משום לעז, וכן כתב הט"ז (שם) /ס' קכ"ט/, לכן היכא דהעדים והסופר לא ידעו אם אבי האשה הוא לוי או לא, וסמכו על העד שהעיד כן דהא ע"פ דין נאמן עד אחד, בזה ולא פשעו כלל, על כן אף דנתברר אח"ז דאינו לוי – מכל מקום כשר הגט לשיטת הרא"ש הנ"ל, [וכן מהאי טעמא יש להקל בשינה שם אביו לגמרי], משום דהא עיקר הפסול בשינוי שם אביו נובע מהמשנה דשינה שם עירם כנ"ל, ושינה שם עירם הא מיירי ביש לה ב' שמות בב' מקומות דאינו פסול רק בפשעו העדים, וכיון דעיקר הפסול מחמת לעז המבואר במשנה דשינה שם עירם מיירי היכא דפשעו העדים, א"כ מנלן לחדש ולפסול בנ"ד או בשינה שם אביהם אף היכא דלא פשעו העדים, דהא זהו כלל בידינו דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ומנלן לחדש חומרא מדעתנו ולגזור גזירה חדשה יותר מן המבואר במשנה."

וכן כותב בספרו עין יצחק (חלק ב - אבן העזר סימן יט), ז"ל :

"וכיון דהך מילתא דגזרו בשינוי השם שאינו גמור דתצא זהו נגד הכלל דיש לנו דבפסולי דרבנן לא תצא וכדקיי"ל לדינא. על כן מנלן להחמיר דתצא היכא דלא פשעו ועברו על התקנה כמו בנ"ד דהיה כמו אנוסים על פי דעת הרב המסדר. כיון דעיקר המקור מזה לא נאמרה רק בפשעו דבזה מצינו דאמרו דתצא. ואין לנו לגזור מדעתנו ולומר דתצא בכה"ג. ועל כן שפיר הדין נותן דלא תצא בכזה."

ר' יצחק אלחנן מיסד יסוד ברור עד למאוד, שכיון שכל דברי המשנה להבנת התוס', הרא"ש, והרשב"א וכו' בפסול שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה מחדשת חידוש גדול לדינא, שישנו פסול מדרבנן שבגינה נהגים בה כל י"ג דרכים, הרי שיש להתבונן בנקודת החידוש ולצמצמו ככל האפשר ואין לך בו אלא חידושו. א"כ, כיון שהמקרה בשינה שמו ושמה בו עוסקת המשנה היא באופן שיש לו שם במקום נתינה ושם אחר במקום כתיבה, והבעל נותן את הגט במקום הנתינה בשם של מקום הכתיבה והוא פסול מדרבנן, מחדש ר' יצחק אלחנן כיון שרש"י מבאר את הסוגיא באופן כזה שהסופר והעדים ידעו שמו של מקום הנתינה ובכל אופן כתבו שם של מקום הכתיבה, ונמצא שמכח פשיעת העדים והסופר ניתן גט עם שם שאינו נכון שמקום הנתינה, בכה"ג קנסו חז"ל בגט זה לנהוג בו כל החומרות הנוהגות במשנת יבמות ואם נישאת תצא וכו' מדרבנן. אך אם במקום כתיבה לא ידעו הסופר והעדים על קיומו של שם נוסף במקום הנתינה הרי שאין הגט פסול, על אף שעל פניו בשניהם ישנו חשש של לעז על הגט, מכל מקום כשלא ידעו הסופר והעדים על קיומו של שם זה הרי שאין השינוי כרוך בפשיעת העדים והסופר. ולפי"ז יצא לנו שכל ואין העדים והסופר פשעו בעת כתיבת הגט ורק טעו בו על פי הבנה מוטעה של הרב שאמר כך לכתוב, הרי בזה לא ניתן לקונסה שאם נישאת תצא, ומתייחסים לזה כאל שאר גט פסול מדרבנן שאין מחמירים בו בכל אותם דרכים הכתובים במשנה בגיטין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולפייז, אף בנידוננו כיון שלא פשעו הסופר והעדים, לא ניתן לומר שחל דין המשנה של שינה שמו ושמה, ואף אם נקבל את הרחבת הדין לשינה שם האב מכל מקום כל היכן שהעדים והסופר לא פשעו, לא ניתן לומר את הדין של אם נישאת תצא וכל י"ג דרכים הנוהגים.

אמנם ממשיך העין יצחק לפי הבנתו בשו"ע שמשמעות הדעה הראשונה בשו"ע היא שאם נישאת תצא, וא"כ מוכח משו"ע שלא כמותו, ע"ז כותב ליישב כך (שם):

"והא דסי' קכ"ט סעי' יו"ד יוסף בן שמעון ששינה וכתב בן שמואל כו' דבלא הוחזק תצא. אין מזה לסתור לדברינו די"ל דשם פשעו העדים כו'. וגם י"ל דהתם הוי פסול דאורייתא דעי"ז נתבטל ספירות דברים ומיירי בלא כתבו שם אבי האשה וקצרתי."

שתי תירוצים מביא ליישב. הראשון הוא שהייתה פשיעת העדים והסופר, והרחיב תירוץ זה בשו"ת באר יצחק (חלק אבן העזר סימן יב) וכתב שהרי שם מיירי בהמיר אבי המגרש ומן הסתם ידעו כולם שמו של אביו איך היה נקרא בעודו יהודי, אך הבן לא רצה להזכיר שם אביו מחמת שהיה מתבייש בזה, ולכן החזיק לאביו בשם אחר, אם כן פשעו העדים במה שכתבו שם אחר משום דאין יכול להחזיק לאביו בשם אחר, כמו שכתב הרא"ש שם. התירוץ השני הוא שלא נכתב שם אבי האשה, וכל מה שנכתב הוא שם האשה ושם האיש ואביו שנכתב בטעות, שאז לא ניתן להכריע מי הוא הבעל כיון שנכתב רק שם האשה ולא ניתן להכריע מכח זה מי הוא האיש והאם ישנה טעות באיש זה או בשם אביו. אולם, גם לשיטתו היכא שניתן להכריע מכח שם האשה ואביה שזה האיש, הרי שאף הוא היה אומר שאם נישאת לא תצא. שם בתשובה כתב יותר מזה, דהיכא שנכתב שם הבעל ושם אביו, בזה אף בטעו בשם אשתו מכל מקום כשר מהתורה, לפי דבכה"ג מקרי הטעות מוכח מתוך כתב הגט עצמו דכיון דלא חיישינן לשני יוסף בן שמעון בלא הוחזקו. ובוודאי כן הוא במקרה שלנו שמדובר בשמות נדירים, ונכתב האיש ואביו בצורה נכונה וכן נכתב שם האשה שהוא נדיר במיוחד, ורק נכתב שם אביה בטעות, וגם טעות זו אינה כזו שמהפכת את השם לגמרי, שכן הטעות משלמה לשלום, בודאי באופן כזה יזהו שהטעות היא לא בשם האשה אלא בשם אבי האשה.

נעיר שקולא זו של ר' יצחק אלחנן לא נידונה בפסיקה ויש מה לדון בה, אולם כיון שהעין יצחק סבור שיש להרחיב את פסול הלעז אף במקום של שינה שם האב, מכל מקום שוברו בצידו שיש לצרף אף את הקולא שהוא עצמו כתב.

לסיום דברינו בדברי הגאון ר' יצחק אלחנן נעיר שלא נעלם מאיתנו מה שכתב בדעת הרמב"ם והשו"ע בעין יצחק (חלק ב סימן כט), שם משמע שפסול שינה שם האב להבנת הרמב"ם הוא מה"ת, מכל מקום המתבונן שם נראה שנדחק מאוד מלהעמיד כך את השו"ע שפוסק כרא"ש ששינה שם אב הוי פסול מדרבנן מפני לעז, עיי"ש, וראה מה שכתב להעמיד דברי השו"ע ובמקרה דנן זה רדאי יועיל, עיי"ש.

מו. ספק האם אומרים שתצא לאחר שנישאת או שלא תצא בפסול מדרבנן

עוד מצאתי גדר נכון להקל, כיון שעיקר החשש לומר שהולד ממזר דרבנן הוא מחמת הדרכים הנוהגים במשנה שאם נישאת תצא והולד ממזר דרבנן וכו', וכפי דברי המהריב"ל שגדר שינה שם אב דומה לגדר של שינה מקום דירה ושינה שמו ושמה ובשניהם יש לדמות גם את אופן הפסול משום לעז, וכפי המבואר להדיא ברא"ש, ובשינה מקום דירה וכן בשינה שמותיהם כתוב במשנה שאף בפסול מדרבנן כפי העמדת תוס' והרא"ש ינהגו כל י"ג דרכים וכפי פסיקת הטור, אם כן לדבריהם דין זה יהא אף בשינה שם אב. הערנו שעל אף הדמיון עדיין אין הכרח להרחיב דין זה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לשינה שם אב, וכפי שהעירו המהרח"ש, רע"א, גט פשוט וכו' ודלא כמהריב"ל וסיעתו. נמצא א"כ שבמקום שיש מחלוקת בגדר זה האם אומרים בנישאת שתצא או שלא תצא, במקרה בו הפסול הוא מדרבנן, הדין צריך להיות לקולא ולא תצא. במקרה זה ודאי יהא דין הולד שכשר, שכן לא יתכן שנכריע שהאשה יכולה להמשיך לחיות עם הבעל השני וילדיה יהיו ממזרים מדרבנן, ועוד מסתמא לא ינהגו בה כל הדרכים השנויים במשנה בגיטין (דף פ ע"א) ובכלל זה הולד ממזר מדרבנן.

וכן אכן מצאתי שכותב להדיא בשו"ת עין יצחק (חלק ב - אבן העזר סימן ט), וז"ל:

"ועוד דאף דנימא דלשיטת הסמ"ג והמרדכי לא יהיה הדין כן מ"מ כיון דלשיטת רש"י והרשב"א והר"ן והרא"ש נתבאר דלא תצא מבעלה א"כ אף בספיקא דפלוגתא אם נימא תצא מדרבנן או לא ודאי דאין מוציאים אותה מבעלה דהא בספק דרבנן מקלינן בדיעבד בוודאי וכדמצינו כעין זה גבי ספק חלוצה דהדין הוא דלא תצא מבעלה כהן וכמבואר בסי' ו' סעי' א'. והא דסי' ק"ג סעי' ב' דבספק מגורשת תצא, זהו בספק מגורשת מה"ת ולא בספק מגורשת מדרבנן."

מז. האשה אנוסה בהוראת חכמים

קולא נוספת יש להביא במקרה דנן, ונקדים מדברי הראשונים. כותב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן אלף קפט), הובא בבית יוסף (אהבע"ז סוף סימן יז):

"אשה שנתן לה המשוודך טבעת וחשבה שלא היו קידושין, והלכה ונישאת, אשה זו מקודשת גמורה היא לראשון, ותצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה, ואם תאמר אנוסה היא זו, שלא ידעה שתהא אסורה להנשא, הא ליתא דהוי לה למידק. ואם תאמר אם כן מיכל איך הותרה לדוד (עי' סנהדרין יט:) התם אנוסה גמורה היתה (שם ט), או שאנסה שאול והשיאה לפלטי והיא על כרחא נבעלה, אי נמי התם טעות גמור של הוראה היא, שהורו לה בי"ד של שאול במלוה ופרוטה דעתו אמלוה, ועל הוראה זו נסמכה וטעות כזה כאונס הוא."

תשובה זו הביאה הרמ"א (אבהע"ז סוף סימן יז) להלכה, יעויין שם בבית שמואל (סימן יז ס"ק קעב) שהקשה ממסקנת הגמ' ביבמות (דף צב ע"א), שם נראה שלא אמרינן את הסברא של מה הוי ליה למיעבד. קושיא זו בתוספת קושיות נוספות כבר הביא הט"ז (בס"ק עא), ותורף קושיותיו הן שלוש:

א. מה שכתב הרשב"א שמיכל נבעלה בעל כרחא, תימה רבה הא סוגיא מלאה (סנהדרין דף יט ע"ב) דלא נבעלה כלל לפלטי, ולכן נקרא פלטי, שפלטו אל מן העבירה. ב. מה שכתב דהוראת בי"ד אונס הוא ולא שוגג, א"כ קשה למה הצריכה תורה קרבן להציבור שחטאו ע"פ הוראת בי"ד, הא אונס אין צריך קרבן, כדדרשינן האדם בשבועה פרט לאונס. ג. מאי שנא משמעיה מפי שני עדים שמת בעלה וניסת לאחר, או שניסת ע"פ בי"ד דאם בא בעלה דתצא מזה ומזה, ולא אמרינן דאנוסה היתה, ששם אמרו (יבמות דף צא ע"ב) דהוה לה למידק, ולמה לא נאמר כאן הכי, דמאי שנא הוראת בי"ד בטעות של מיתת הבעל, מהוראת בי"ד בטעות של קידושי הראשון. וסיים, כמדומה דהך תשובה אין להקל למעשה בשבילה, וצ"ע.

בשו"ת נודע ביהודה (אבה"ז תניינא סימן קלא) תירץ את קושיתו השלישית של הט"ז, שגם הרשב"א לא אמר אלא בהוראה בטעות, כמו שאול ובית דינו שפסקו שמלוה ופרוטה דעתיה אמלוה, ובי"ד המומחה הממונים מז' טובי העיר כמו שאול ובי"ד בימיהם, שהיו ממונים מן העם, והיו בי"ד מומחה, אבל בטעות במוחש שהטעו עדים ואמרו פלוני מת, אפילו שהיו שני עדים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאפשר להתודע שהעדים שקרו, בזה אמרו ביבמות (דף צא ע"ב) שאסורה לבעלה, דהוה לה למידק, וכדמשמע מכל המשניות והברייתות שהובאו שם. וכן מסיק שם בסוף הסוגיא, שהיא אסורה.

בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן סא) כתב אף הוא ליישב שנשאת ע"פ שגגת הוראה שונה מנשאת ע"פ עדים שקרים דהוי טעות, וכמבואר חילוק זה בש"ס דיבמות פ' האשה רבה (דף צב ע"א). יעויין בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן רו) שמדייק מלשון הרמ"א שכתב מותרת לבעלה הראשון, משמע דוקא להראשון, וביאר שהטעם הוא מפני שראה הרמ"א דדברי הרשב"א אינם מוסכמים, כדנראה דמהרי"ק חולק בזה, וכמבואר בבית שמואל (סימן לא ס"ק י), וגם ראיות הרשב"א אינן חזקות, ולזה לגבי הראשון מספיקא דדינא אין מוציאין מחזקתה, אבל לגבי השני דהנשואין היה כזנות בעלמא הוי כלכתחילה בעלמא להנשא לו על ידי גט מהראשון, משום הכי מחמירין מספק.

בדין דאורייתא יש רבות לדון בפסק הרמ"א וכאמור, עוד יעויין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סימן כב), מכל מקום כתב לן האבני מילואים (סימן לא ס"ק יב) דבר חידוש שבמילתא דרבנן לא ננהיג את כל י"ג דרכים, אם האשה עשתה כן על פי הוראת ביה"ד וכל היכא שהיא אנוסה. מוכיח זאת האבני מילואים מהסוגיא, וכך לשונו:

"אלא דבנ"ד יש להקל יותר דהא בפ' האשה רבה (דף צ"ד) בהא דתנן מי שהלכה אשתו למד"ה ובאו ואמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה ואח"כ באתה אשתו מותרת לו ופריך ותאסר בשכיבה דאחותה מידי דהוי אשה שהלך בעלה למד"ה ומסיק לא דמי אשתו דבמזיד אסורה מדאורייתא בשוגג גזרו בה רבנן אחות אשתו דבמזיד לא אסורא מדאורייתא לא גזרו בה רבנן וע"ש פי' רש"י הלכך בשוגג כגון ע"פ ב"ד גזרו בה רבנן וע"ש ומבואר דמדינא ודאי אנוסה היא כל שנשאת ע"פ ב"ד אלא דרבנן גזרו בה ולא גזרו אלא היכא דבמזיד מתסרא מדאורייתא וכהאי דאשה שהלך בעלה למד"ה דהיא אשת איש גמורה אבל כאן שנתקדשה בפחות משו"פ דלא מתסרא מדאורייתא כיון דלדעת תוס' והרא"ש פחות משו"פ אינו אלא מדרבנן וכיון דבש"ס אמרו אשתו דבמזיד מיתסרא מדאורייתא א"כ מנלן להוסיף גזירה במידי דלא מיתסר מדאורייתא [...] ולכן לולי דברי מוהרי"ק נראה לענ"ד להקל בזה דאינו אלא מדרבנן כיון דלדעת הרשב"א אפילו באיסור תורה ה"ל אנוסה כשהורו לה ב"ד אלא דהכא שהוא מדרבנן ודאי נראה להקל."

לכאורה חידוש זה נסתר מהמשנה שלנו שכתוב בה שנוהגים כל י"ג דברים, ולדעת חלק מהראשונים הוי פסול מדרבנן, ואפילו הכי כתוב שנוהגים בה כל י"ג דרכים?

ואכן נתקשה בזה בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן עז), וז"ל:

"ובאמת הא מפורש בגיטין פ' דתצא מזה ומזה אף דהגט כשר מדאורייתא, ומש"כ האבני מילואים בסי' ל"א לחדש בקידושין פחות משוה פרוטה דכיון דהקידושין אינם אלא מדרבנן לא קנסו בזה כמו שאמרו ביבמות צ"ד דכל היכא דמיתסרא מדאורייתא גזרי בה רבנן כו', תמוה דהא בגיטין מפורש דאפילו בפסול גט מדרבנן תצא."

קושיא זו לענ"ד יש ליישב בפשיטות מכח מה שמצינו בגמ' יבמות גופא, שממנה מקשים על שיטת הרשב"א. הגמ' שם מביאה את דעת רב שכאשר באו שני עדים אין נוהגים בה כל י"ג דרכים דמאי הוי לה למיעבד, ומקשה על סברא זו ממשנתינו בה גם ניתן לומר שאשה שטעו בשמה מה הוי לה למיעבד והוי אנוסה, ומיישבת שהיה לה להראות לחכם את הגט ולשאול אותו האם נכתב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כדבעי. השתא לפי"ז מיושב שפיר קושיית האחיעזר, שכן שם באמת לא הוי אונס דהיה לה להראות לחכם קודם שנישאה לשני.

ואמנם, סברא זו נדחתה כאמור שם בסוגיא, ועל כן אף בשני עדים שהעידו שמת בעלה והתברר שהוא חי נאסרה האשה על השני ונוהגים בה כל י"ג דרכים המפורטים במשנה. מכאן שואלים האחרונים על הרשב"א מאין יצא לו סברא זו היפך הגמ' הנ"ל, והבאנו מס' ישובים לזה. אולם, לגבי חידושו של האבני מילואים והיא גמ' מפורשת שלגבי איסור דרבנן לא נוהג דין זה, צריך לומר שכיון שהיה עליה לשאול אזי לא נחשב אונס שלא היה עליה לדעת.

נקודה זו בגמ' מחזקת את דעת הסוברים שלא צריך ביה"ד למסירת הגט, ועל כן הייתה צריכה האשה לשאול חכם. אמנם גם אם צריך ג' למסירה, הרי שסגי בג' הדיוטות להוות בית דין ולהרויח את דברי הנודע ביהודה שצריך ג', ומכל מקום לא צריך ביה"ד מומחים, ועל כן האשה צריכה היתה לשאול לחכם שיבדוק את הגט.

ולפי"ז התחדשה לנו סברא להקל בנידון דנן, שכיון שכעת הדרך להתגרש הוא על פי בית הדין ולא נמסר הגט ביד האשה להראותו לחכם, והחכם הוא עצמו טעה, הרי האשה אנוסה ולא היה עליה לעשות דבר ובכהאי גוונא לא קנסו חכמים, ולא נאמר שאם נישאת תצא אלא רק צריך שיהא גט נוסף ומבלי י"ג דרכים הנוהגים בה וממילא אין הולד ממזר וכו'.

לשמחתי ראיתי שסברא זו כתובה מפורש בתועפות רא"ם [לר"א טויבש] (סימן סז), ודו"ק בה כי נכונה היא.

על הקשר בין הסוגיות יש לעיין בפנ"י על הסוגיא בגיטין (דף פ) וכן בערוך לנר על הסוגיא ביבמות (דף צ ע"ב) מה שמיישבים על פי סברא זו, ואכמ"ל.

סוף דבר

הצורך בשמות האיש והאשה בגט לדעת רוב הפוסקים הינו מה"ת, אולם גם מצאנו דעות בראשונים שהצורך בשמותיהן הוא מדרבנן, ובהתאם לכך, אם שינה שמותיהן הוי פסול דרבנן. כך סתם הלבוש להלכה על פי דברי המרדכי, וכן הכריע הב"ש לדעת תוס', והראנו שכך היא הנטייה לבאר את דברי ר"ת, ויש שצירפו דעה זו לקולא אף בשינה שמות המתגרשים. אולם כתבנו שבשמות המתגרשים עצמם קשה יהיה להקל, ובפרט שסתימת השו"ע הינה שאם שינה שמו ושמה הגט בטל מה"ת.

נקודה זו תועיל לנו בכואנו לדון בשינוי בשם האב, בה הראנו שבניגוד לשמות האיש והאשה שזה חלק מסיפור הדברים של מעשה כריתות הגט, שם אבי האיש נצרך לזיהוי המגרש. זיהוי זה אינו נצרך מעיקר הדין מאחר ואנחנו פוסקים כדעת ר"א דעדי מסירה כרתי, ואף אם יש שני יב"ש בעיר אחת אליבא דר"א אין להצריך מוכח מתוכו. נקודה זו יצרה מבוכה בראשונים ביסוד הדין האם צריך לכתוב שם אב לכתחילה, וראינו שיש דעות בראשונים שכלל לא צריך לכתוב שם האב, כן פוסק רב צמח גאון וכן פוסק העיטור וכן הבאנו מהרקאנטי שסובר שכך היא שיטת הגאונים והרי"ף, ויש שכתבו כן ברא"ש וברשב"א. אולם, גם כאן הכרעת השו"ע היא כפי דברי הטור שלכתחילה יש לכתוב שם אבי האיש, אולם אם לא כתב הגט כשר. להגדרת שם האב ולצורך בכתיבתו ישנה השפעה ישירה לגדר הדין אם שינה שם אביו בגט.

הבאנו סיעה גדולה של ראשונים, הלא המה: רש"י בגיטין (דף כ) וכן סובר הלבוש בדעת רש"י בתשובה, וכן התוס' (דף פ) וכן מרדכי הארוך הביאו בשו"ת מהר"ם פאדווה, וכן סובר הנשמת חיים בדעת ר"י, וכן הביא הרא"ם מהסמ"ג – כל אלו סוברים שכל ולא צריך להיכתב הרי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאינן השינוי פוסל בו, ועל כן כיון ששם האב אינו מעכב אזי אין השינוי פוסל בו. ואף אם נאמר שהגדר הינו דווקא כשלא צריך להיכתב אף לכתחילה, מכל מקום יש דעות בראשונים הסוברים שלא צריך לכתוב שם האב לכתחילה, ולדעה זו השינוי אינו פוסל בו. ואכן, כך פוסק להדיא בעל העיטור שאם שינה שם אבי הבעל הגט כשר, וכן הבינו בדעתו רבים באחרונים. פסיקה זו הובאה להלכה בגדולי רבותינו האחרונים: עבודת הגרשוני (סימן נה), השואל ומשיב בהרבה תשובות, המהרש"ם במספר תשובות, שו"ת נטע שעשועים (סימן צב), תפארת צבי (סימן צא), שו"ת תולדות יצחק (סימן ד) הביאו הפת"ש, וכן הוא בזקן אהרן (סימן פח).

לתפיסה זו יש לצרף את המהריב"ל, שנראה מדבריו שאילו היה רואה אפילו אחד מהראשונים המיקל בשינוי שם האב אף הוא היה מיקל, וכך למד בדבריו הרב גט פשוט, וכן תמה המהרח"ש על המהריב"ל שלפי דרכו בהבנת תוס' יש מקום להקל בשינוי שם האב, ומדוע איפוא החמיר המהריב"ל ופסק שאם נישאת תצא? הרי שאף הוא למד שסגי באחד מהראשונים כדי להקל, ובפרט בנידון דידן שהמדובר הוא לא בדינה של האשה אלא בילדיה של האשה כדי לא להכניסם בכלל פסולי חיתון ומשום ממזרות, ובעניין זה ודאי סגי כדי להקל, וכפי לשון הסוגיא בכתובות (דף יג) ובר"ן ובשאר הראשונים על אתר, שלגבי הילד נחשב הדבר לדיעבד. וכן הכריע במהרי"ט (חלק ב סימן טו), שכתב לחדש שהכללים הנהוגים באם אינם אלו הנהוגים בילדים.

ואף החזו"א הסובר שפסול שינוי בשם האב לשיטת הרא"ש הינו מה"ת, מכל מקום בדעת תוס' ביאר שהפשט הוא כדברי עבודת הגרשוני, ולסיום דבריו כשניגש לפסיקת ההלכה כתב החזו"א (אהע"ז סימן צב אות יט) כך: "ומי שדעתו רחבה להכריע להכשיר בשינה שם אביו נגד דעת הרא"ש על פי דברי תוס' אין לנו במה לכופו לחזור מהוראתו". לענ"ד רומז בזה החזו"א לדברי עבודת הגרשוני וסיעתו שלא ניתן להחזיר אותן מהוראתו, ויתכן שביחס לילדים אף החזו"א היה מורה כן, דהוי שעת הדחק וגדול מעיגונא. כך הוא רק אם אנו סוברים כן בדעת תוס', ואמנם הבאנו סיעת ראשונים גדולה ההולכת בדרך זו, וכן מסיק להדיא בעיטור וכן יש הסוברים בדעת הרשב"א. ברי לן מכל זה שיש להקל בנידון זה כל שזה נוגע לילדים.

אמנם הכרעת השו"ע אינה כן, שפוסק כדעת הרא"ש הפוסל את הגט בשינוי שם האב אף שהחזיק שם לאביו, ודברי עבודת הגרשוני הינם כנגד סתימת השו"ע, ואנו אין לנו אלא דברי השו"ע. אמנם גם בזה הערנו שאילו היה רואה השו"ע את דברי הראשונים שהבאנו יכול ואף הוא היה מודה לדבריהם ומיקל, ובפרט שמדברי הב"י בתשובה נראה שסמך להקל על דעת רש"י בתשובה, ונשמע ממנו שאם נישאת לא תצא.

בדעת הרא"ש הבאנו רוב מנין ובנין של פוסקים הסוברים שבשינה שם אב הפסול הוא מדרבנן. שני טעמים מרכזים הובילו למסקנה זו. ראשית, מלשונו של הרא"ש בתשובה כך נראה, שכתב שיש לפסול מפני הרואים, וכונתו ללעז שיוציאו הרואים שיסברו שזה אינו הגט של פלוני המגרש. יסוד זה הביא הרא"ש אף לגבי שינוי שם העיר, שאף שם נקט פסול דומה מפני לעז שיוציאו, ודמיון זה של מקום העיר ושם האב כבר הראה הב"י בסימן קכט. הדבר השני, בו נראה שהפסול הוא מדרבנן, מפני שהרא"ש סבור שלא מועילה החזקת שם לאביו כפי שמועילה לעצמו, הרי לן שאדם לא נקרא על שם אביו, ועל כן אינו מועיל החזקה לשם אביו, וכל הזכרת שם אביו הינה לציון ולעזר כדי להוות מוכח מתוכו, וכפי שהבאנו לעיל. בשינוי באופן זה חוזרים אנו לפסול מדרבנן של מזוייף מתוכו, וכפי פסיקת השו"ע (סימן קל), כפי שהעירו האחרונים, יעויין בדברי חיים (סימן קכח).

תפיסת הרא"ש בפסול של שינוי בשם האב נוגעת להגדרה של הצורך בשם האב וכפי שביארנו באורך, שמעלת הזכרת שם האב אינה באה לעצם הזכרת שמות האיש והאשה אלא היא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באה להגברת הזיהוי בשמות המתגרשים. ביארנו שישנם שני מעלות בהזכרת השמות בגט: מעלה עצמית בעצם הזכרת שמות המתגרשים, ומעלה של הזיהוי במתגרשים הבאה לידי ביטוי בהזכרת שמות האבות. כתבנו שעל יסוד זה ניתן להבין כללים בהזכרת שמות והכינויים, ושם עליה לתורה וכו'. ומכאן שפסול בזיהוי לא פוגם פגם שורשי בעצם כריתות הגט אלא רק במעלת הזיהוי, המותרת רושם של פסול דרבנן.

אם אכן התפיסה בדברי הרא"ש שיסוד הפסול הוא מפני שאינו מוכח מתוכו ויש לחוש ללעז, ופסול זה הוא מדרבנן, הרי שנפתח לנו צוהר בצירוף עוד היתרים לכל הפחות להכשיר את הילדים לבוא בקהל במקרה דנן, וכפי שהביאו האחרונים.

ההיתר הראשון, כיון שקורעים את הגט לאחר המסירה, הרי שכעת כבר אין לחוש ללעז היכול לצאת על גט זה. היתר זה מובא בפוסקים רבים, הבאנו דבריהם לעיל.

כמו כן הבאנו שכאשר ניתן להבין מתוך הגט את הטעות הרי שחוזר הגט להיות כשר, וכבר מוכח מתוכו הטעות, ואינה בשם האיש והאשה רק בשם האב. הוכחנו יסוד זה מתשובת הרא"ש שנפסקה להלכה בחושן משפט (סימן מה), והראנו שניתן להחיל דיני שטרות הנוהגים בחושן משפט אף בנידון זה של אבן העזר כל ושם הפסול אינו נוגע למעשה הכריתות עצמו אלא רק בזיהוי, וכפי היסוד שיצקנו בהרחבה. במקרה דנן ששמות האיש והאשה אינם שגרתיים והטעות הינה בשינוי השם של האב, שבמקום שלמה נכתב שלום, בזה כו"ע יבינו שזה השינוי הוא טעות ואינן שמות האיש והאשה שנכתבו כהוגן.

עוד הבאנו שעל יסוד זה ניתן לחלק בין טעות בשם אבי האיש לשם אבי האשה, והבאנו שתי סברות לחלוקה זו. האחת, מפני שהאשה אינה ניכרת בשם אביה, ועל כן לא ניתן לטעות בזה כיון שאינה ניכרת בשם האב. חילוק זה כבר מצוי בדברי הרא"ש בין מקום לידה שאין אדם ניכר בו, לבין מקום משכנו, שבזה אדם ניכר ועל כן שינוי בו פוסל, ובכך ביאר הב"י שאף אדם ניכר בשם אביו. דבר זה כאמור ניתן לומר בשם אבי האיש ולא שם אבי האשה, שאינה עולה לתורה וכן אינה חותמת בשטרות על שם אביה. סברא זו הביא הגט פשוט ורבים מהפוסקים נקטו כמותה, הבאנו דבריהם.

סברה שניה הינה שכיון שהאשה מוחזקת בשטר, וכמו כן היא אינה מזוהה עם שם אביה, הרי שיתכן שכלל אין צורך להזכיר שם אביה בגט, ובפרט בשמות האיש והאשה במקרה דנן שאינם שגרתיים, דבר הגורם לייתור הזכרת שמות האבות במקרה דנן. ואף לגר"א הסבור שפסול שינוי שם האב הינו מה"ת, מכל מקום גם הוא כתב שכל ולא צריך לכתוב כלל את הזיהוי, הרי שהשינוי בו אינו פוסל כלל. נמצא שגם לחולקים וסבורים שפסול שינה שם אב הינו מה"ת, בשינוי שם אבי האשה יכשירו את הגט וכאמור בפנים, עיי"ש.

עוד הבאנו את דעת החזו"א בהבנת גדר הפסול של שינוי בשם אב, הסבור שיש בו פסול שורשי הנוגע לפסול מה"ת והוא פוגם בשם עצמו של המתגרשים. בזה הערנו את הנלענ"ד שמדברי האחרונים שכתבו שהפסול הוא מדרבנן נראה להדיא דאינו כן, וכן הבאנו מהרשב"א שכתב שאין שם האב בכלל שמו ושמה. ביארנו באורך שרש"י בתשובה הסובר שניתן להחזיק שם לאביו ודאי אין כונתו שיכול ליצוק שם חדש לאביו, אלא כונתו רק לשם החניכה שנקרא ע"ש אביו הוא זה שבידו לשנות. לרש"י על כרחך שהגדרת הזיהוי בשם אביו מגדירה מחדש את שמו, ועל כן אכן לרש"י ניתן להחזיק שם לאביו, וכמו כן לחומרא אם ישנו שינוי בשם האב, הרי זה פוגם במעלת שמו עצמו ופסול מה"ת. בזה דומה תפיסתו לתפיסת החזו"א ושאר האחרונים הרוצים לטעון שפסול שינוי שם האב הינו מה"ת, ועל הגדרה זו עצמה חולק הרא"ש וכפי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שביארנו והוכחנו מלשוננו המדוייקת של הרא"ש. נמצא לדברינו שאף מהרא"ש מוכח שסברת החזו"א נדחתה מהלכה, והשו"ע מכריע כתפיסת הרא"ש, וכן הוכחנו מדברי העין יצחק שתפס שאין הגדרת שם אביו משפיע על שמו אלא צירוף של שני יחידות, הראשון - שמו המקורי, והשני - שם אביו.

לדעת החזו"א אכן לא ניתן לצרף את הקולות שהבאנו מפני שתי סיבות. הראשונה, החזו"א סובר שהפסול הוא מה"ת, ובזה לא ניתן לצרף לקולא את מה שהבאנו. השנית, לדברי החזו"א שם האיש שנכתב שם אביו בטעות מוגדר אחרת, ואין הפסול משום לעז, ובזה הצירופים שכתבנו אכן לא יועילו. ברם כפי שאמרנו, תפיסת החזו"א נדחתה מפי אחרונים רבים וכפי שהבאנו לעיל, וכמו כן אף החזו"א פתח פתח להיתר שהרוצה לסמוך על תוס' אין מחזירין אותו.

אולם, גם אם נאמר בדעת הרא"ש שהפסול בשינה שם אב הוא מדרבנן, וכפי הכרעת רוב מנין ובנין בשיטת הרא"ש, וכך היא פסיקת ההלכה, על פניו דבר זה לא יועיל לנו בבואנו לדון בבני האשה, כיון שבמשנת שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה כתוב שנוהגים בה כל י"ג דרכים ואם נישאת תצא ואף הולד ממזר. ומבאר הרא"ש ותוס', וכן הרשב"א ועוד ראשונים, ששינה שם עיר הפסול הוא מדרבנן, נמצא א"כ שאף בפסול מדרבנן, כל שמדובר בשינוי, עדיין ינהגו החומרות והילד ממזר מדרבנן. מרן הב"י דימה שינוי שם העיר והפסול הגלום בו בדברי הרא"ש מפני שאדם ניכר על פי מקום עירו, לפסול בשינוי שם האב כיון שאדם ניכר על שם אביו, נמצא אם כן שאף אם נאמר שפסול מדרבנן יהא הדין אם נישאת תצא, וכמו כן הילד ממזר מדרבנן. סברא זו כתבה המהריב"ל וכן ביארו בו האחרונים, וכן מצינו בעין יצחק ובעוד אחרונים, ולפי"ז לכאורה נפל פיתא בבירא.

הבנה זו לכאורה אף כתובה להדיא בפסיקת השו"ע שכתב שאם שינה שם האב הגט פסול, והביא י"א הלא היא שיטת רש"י שאם נישאת לא תצא, ודייקו אחרונים וכן הפת"ש על אתר שלדעה ראשונה אם נישאת תצא. נמצא שאף אם נאמר שהפסול הוא מדרבנן ישנם שני מסוכות שצריך לעבור על מנת להכשיר את הילד: הראשונה היא – שיטת האחרונים בדעת הרא"ש שבשינה נוהגים בה כל י"ג דרכים ובכללם הילד ממזר מדרבנן, והשניה – שנראה שאף השו"ע סובר כן.

על מסוכה ראשונה כתבנו שהרחבת המשנה למקרה של שינוי שם האב הינה חדשנית ואינה הכרחית, אף אם נאמר ששם הפסול זהה מכל מקום אין לך אלא הדברים המפורשים שחזו"ל קנסו בהן, ואף המהריב"ל כתב שהרחבה זו קשה לו, וכן העירו המהרח"ש ורע"א.

נקודה נוספת הערנו שדעת השו"ע אינה יכולה להסכים עם כלל זה, מאחר ודעת הרמב"ם חולקת על תפיסת הרא"ש וסיעתו וסוברת שאין פסול מדרבנן בו נוהגים י"ג דרכים וביניהם אם נישאת תצא והבן ממזר. לדעת הרמב"ם לעולם נשמר הכלל שיסד, שבפסול מה"ת הרי שהדין הוא אם נישאת תצא והבן ממזר, ואם הפסול מדרבנן אם נישאת לא תצא וכמובן הבן כשר, וכפסיקת הרמב"ם פוסק השו"ע להדיא (סימן קנ סעיף א) ולגבי שינה שמו ושמה (סעיף קנט סעיף ג). נמצא שתפיסת השו"ע הינה שבפסול מדרבנן אין חומרות אלו, וכיון שהפסול בשינה הוא מדרבנן וכפי שביארנו באורך בדעת הרא"ש, הרי שחוזרים אנו לכלל של כל פסול מדרבנן אם נישאת לא תצא והבנים כשרים. הערנו שנידון זה במרן מסייע להבנה שמרן השו"ע לא החליט שלדעה ראשונה אם נישאת תצא.

להבנה זו בדעת השו"ע צירפנו את דבריו בתשובת ב"י, בה הראה שיש מקום להקל ואם נישאת לא תצא בהחזיק שם לאביו, ולדעת הרא"ש אין נפק"מ בהחזיק שם לאביו כיון שסובר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרא"ש שהחזקה אינה מועלת, ואין אדם יכול לשנות שם לאביו, ועדיין מרן כותב שם שיש להקל כדעת רש"י שאם נישאת לא תצא. ואם דעת השו"ע בהבנת הרא"ש הייתה שאם נישאת תצא וכך היא סתימתו בשו"ע, מה מקום יש להקל היפך דבריו בשו"ע? אלא אם נאמר שאף בשו"ע לא פשוט לו בדעת הרא"ש שאם נישאת תצא.

בצירוף הנ"ל כתבנו את הנלענ"ד בביאור דברי השו"ע, והוא על יסוד דברינו במחלוקת הרא"ש ורש"י בתשובה, שנחלקו בשינה שם אב בלא הוחזק, שאז דעת רש"י הינה לחומרא ואם נישאת – תצא, כיון שלא הוחזק, ואילו דעת הרא"ש שפסול מדרבנן מפני הרואים ולדעתו אין נפק"מ בין הוחזק ללא הוחזק. ולפי זה מרן שדיבר בהוחזק וכפי שביאר בב"י בתשובה, עיקר דבריו הינם לבאר דעתו בדעת רש"י שבהוחזק אם נישאת לא תצא, ברם לדעה זו בלא הוחזק אם נישאת תצא, ואילו לדעה ראשונה בשני המקרים – הן הוחזק השינוי בשם האב הן לא הוחזק השינוי – אם נישאת לא תצא. לפי זה יצא לן שלדעת השו"ע אם שינה שם האב אף שלא הוחזק השינוי, הגט פסול מדרבנן, אולם אם נישאת לא תצא.

דעתנו בלימוד השו"ע נסמכת על ביאור הגט פשוט בדברי השו"ע, וכן פסקו כדבריו עוד אחרונים, הגט מקושר [בולה] והגט מקושר [נבון], שדעת מרן לא ברירה ליה עניין זה שבשינה שם האב אם נישאת תצא, ועל כן בחר להביא זאת בדעה שניה בה מפורשים הדברים יותר שאם נישאת לא תצא, מיהו אף לדעה ראשונה הדין הוא שאם נישאת לא תצא. אמנם דעה שניה בשו"ע עוסקת בהחזיק בשם השינוי, וכן השו"ע, ומכח זה ניתן לומר שלדעה ראשונה בלא הוחזק שם השינוי אם נישאת תצא, אך ביארנו שבדברי הגט פשוט אין הכרח לבאר שדבריו אמורים רק בהחזיק. ואף אם נאמר שדיבר השו"ע בהחזיק מכל מקום הבנתו פתחה צוהר להבנתו שאין ההלכה בדעה ראשונה שאם נישאת תצא, וכיון שהשו"ע איירי בהחזיק, אין גילוי דעת בלא החזיק האם תצא או לא. כמו כן, כאמור, לדעת הרא"ש אין סיבה לחילוק זה בין החזיק ללא החזיק, ותהא הלכה כדברינו שאף בלא החזיק אם נישאת לא תצא.

הבאנו דעת העין יצחק שפוסק שכל ויש מחלוקת בדין אם נישאת תצא או לא, הכרעת ההלכה הינה שמספק אם נישאת לא תצא, ולנידון דנן הילדים יהיו מותרים לברוא בקהל.

עוד קולא יש לו לרב עין יצחק, הבאנו דבריו, שאף אם נחדש בפסול שינה שם האב דאע"ג דהוי מדרבנן אם נישאת תצא, מכל מקום אם לא פשעו עדי הגט והסופר - לא נאמר שאם נישאת תצא. במקרה דנן לא פשעו עדי הגט והסופר, ואף הרב לא פשע כיון שכך אמרו לו שהוא שם אבי האשה, וממילא אף העין יצחק שסובר בדעת הרא"ש שאם שינה שם אב אם נישאת תצא, היקל במציאות בה לא פשעו עדי הגט והסופר.

עוד יש לצרף את דברי הלבוש שכותב להדיא בדעה שניה שאם שינה שם האב אף בלא החזיק שם השינוי אם נישאת לא תצא, דשם אב אינו לעיכובא.

כדברינו בהיסק הלכה זו כתב הרב גט מקושר [בולה] (סימן נד) לאחר שהאריך בשיטת הפוסקים, וז"ל:

נראה דכיון דזה תלוי במחלוקת הרבנים אפשר לומר דאם נישאת לא תצא, כיון דאף לדברי הרא"ש והטור אינו אלא פיסולא דרבנן, דאינו אלא משום לעז ואע"ג שהחמירו חכמים בפיסול כזה לומר דתצא וכל הדרכים האלו בה, מ"מ כיון דבמחלוקת שנוי אם בשינה שם אביו החמירו, דבעל העיטור ורב צמח גאון חולקים על הרא"ש והטור וס"ל דא"צ לכתוב אפילו לכתחילה ואם אין צריך לכתוב גם ר"י והסמ"ג והר"ן לפי פירוש הרא"ש והתרומת הדשן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומהריב"ל ס"ל דכשר כדעת העיטור, בכל כה"ג יש לסמוך בזה ולומר דאם
נישאת לא תצא."

בנימוקים דומים כתב אף הג"פ (ס"ק מט), וז"ל:

"כיון דמצאנו ראינו להרב בעל העיטור ז"ל שכתב בהדיא במאמר ו' שאם
שינה שם אביו לא מיפסל גיטא כיון דא"צ לכתוב שם אביו כמ"ש לעיל בס"ק
מ"ג. אם כן כדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו בשעת הדחק [...] א"כ תמיהא
לי אמאי לא סמך [מהריב"ל – א.ה.] ע"ד העיטור דהוא פוסק מובהק מגדולי
הפוסקים [...] גם הרא"ם ח"א סי' (ס"ו) [ס"ז] נשאל על גט א' ששינו שם אבי
המתגרשת וכתבו בת תאנים במקום בת תנס. והיה מקום עיגון והאריך בתשו'
בפלפול עצום והביא כל הסברות שיש בשינה שם אביה, והעלה דהלכה כדברי
הרא"ש והטור ז"ל דפסלו בשינה שם אביה משום דבתראי ניהו וכו' יע"ש.
איברא דבסוף התשוב' כתב דחכמי עירו חלקו עליו ונתנו אותו הגט לכתחלה
ביד האשה משום דהיה מקום עיגון. וא"כ יר' דאם במקום עיגון הכשירוהו
לתתו לכתחלה כ"ש דיסברו דאם נשאת לא תצא. ואף הרא"ם אפשר דלא חלק
עליהם אלא במה שנתנו הגט לכתחלה, אבל אם נתגרשה כבר ועמדה ונשאת
יודה הרא"ם ז"ל דלא תצא. וכן דקדק מוהר"א ששון ז"ל דף נ"א מדברי
הרא"ם יע"ש."

ונימוקים אלו עומדים בפני עצמם אף ללא החזיק בשם השינוי, וכן ראיתי שהביא בשו"ת
מהרש"ם (חלק ה סימן לט), וז"ל:

"אבל לענ"ד יש להקל בזה חדא דגוף דין שינה שם אבי' כבר נודע מ"ש
העבה"ג בתשו' סי' נ"ה להקל וכל האחרונים תפסו עלי' אבל כבר הביא הג"פ
בשם בעה"ע דמיקל בשינה שם אבי' אי איכא עדי מסירה ולפמ"ש הג"פ
סקנ"א וסקמ"ג וסקמ"ט בשם כמ"פ דשינה שם אבי' פסול רק מדרבנן משום
חשש לעזו ודלא כהב"ח א"כ י"ל לפמ"ש הש"ך ביו"ד רמ"ב דבדרבנן י"ל
כדאי הוא יחיד אפילו במקום רבים לסמוך עלי' בשעה"ד וכיון שדברי העיטור
נעלמו מהב"י אפשר להקל ולסמוך עלי' כמ"ש בשו"ת ברכת יוסף סי' ס"ג
אות י"ט וע"ש אות י' ואות י"ז שכ"ה גם ד' הרשב"א ור"נ גאון, וגם כבר כ'
בתשו' בשם תשו' מהרמ"פ סי' ל"ה שהביא בשם מרדכי ארוך להקל בשינוי
שם אבי' וכ' המהרמ"פ להדיא דתליא במחלוקת הפוסקי' אם שינה בדבר
שא"צ וזהו כדברי עה"ג וע' תשו' נטע שעשועים סי' צ"ב שהוכיח מתשו'
מהרי"ו סי' קצ"ב שהבין ג"כ כונת התוס' כד' עה"ג, וא"כ לא יחיד הוא העה"ג
בזה, וראיתי בתשו' ראנ"ח סי' י"א בדין כ' שם האב והי' כהן ולא כ' הכהן וכ'
דיש צד קולא לשי' הרשב"א והרא"ש דשם אבי המתגרשת אינו מעכב בגט
וגם לשי' כתבי מהרי"א דסובר דשם אבי המגרש מעכב אפשר לחלק בין אבי
המגרש לאבי המתגרשת."

מכל הלין לענ"ד יש להקל לעניין הילדים ולהכשירם לבא בקהל, ואף ממזרים מדרבנן אינם,
ומותרים לכתחילה בלי פיקפוק, ובפרט בנידון דנן דהוי טעות בשם אבי האשה דקל יותר וכפי
שהבאנו. עוד צירפנו קולא שהאשה אנוסה ונישאת כדין על פי גט שניתן לה, ולא היה עליה
להראות את הגט לחכם כיון שביה"ד הכשיר גט זה ולא היה עליה לעשות כלום, ובאונס בהוראת
חכמים בפסול מדרבנן אם נישאת לא תצא, וכדברי האבני מילואים (סימן לא ס"ק יב), וכן כתב
להדיא כצירוף בנידון של טעות בשם אב בשו"ת תועפות רא"ם (סימן סז).

הרב אברהם הרוש – דיין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנה

לאור כל האמור, ביה"ד קובע שעל אף הטעות בשם אבי המתגרשת בגיטה הראשון, אין כל חשש לגבי ילדיה של המבקשת מבעלה השני, והם מותרים לבוא בקהל בשופי מכמה וכמה טעמי.

חוות דעתו של כבוד הרב הראשי לישראל ונשיא ביה"ד הרבני הגדול

התקבלה הסכמת כב' נשיא בית הדין הגדול הג"ר דוד לאו שליט"א ואלו דבריו:

לכבוד ידידי הרב אוריאל אליהו אדרי, הרב אבידן משה שפנייר הרב אברהם הרוש שליט"א, דייני בית הדין הרבני באר שבע, ברכת שמים עליכם,

אשיב מענה לפנייתכם על אודות אישה (המבקשת הרשומה מעלה) שהתגרשה מבעלה הראשון, נישאה לאדם אחר (המבקש הרשום מעלה), ומנישואים אלו נולדו לה שני ילדים, ולאחר זמן (כשבאה להתגרש מהשני) התברר כי בגט שקיבלה מבעלה הראשון נכתב כי שם אביה הוא שלום, וזאת על סמך דברי האישה בשעת הגירושין הראשונים, ועדות של עד אחד שהובא מטעמה. כך גם בכתובת האישה מנישואיה הראשונים, נכתב כי שם אביה הוא שלום. אולם האישה ואביה עצמו אמרו שמעולם לא נקרא שמו שלום אלא שלמה בלבד.

הסיבה לטעות הייתה טעות ברישום שם האב בתעודת הזהות של האישה, ובכל רישומי משרד הפנים, שבהם נרשם כבר בעת לידתה שם אביה הוא שלום. והאישה הייתה סבורה בשעת הגירושין שהשם הקובע הוא זה שרשום בתעודת הזהות שלה באותה שעה. וכן העד לא הכיר את שם האב, והעיד על סמך מה שראה בתעודת הזהות שלה. עוד התברר כי שם אבי אביה של האישה הוא סאלם, שהוא התרגום למלה שלום, וייתכן שזו היתה סיבת הטעות מלכתחילה.

בית הדין סידר לאישה גט נוסף מבעלה הראשון לחומרא, והנידון הוא בכשרות של הילדים לבוא בקהל. הארכתם בביאור היתר הילדים לבוא בקהל, וביקשתם את הסכמת.

בדינו של גט שנכתב בשינוי שם האב נחלקו הפוסקים. מקור הדברים הוא בשו"ת הרא"ש (כלל יז סימן יב) שהביא הטור (אבן העזר סימן קכט):

ומה שכתבת באדם אחד שהמיר אביו לדת ישמעאלים והיה שמו יוסף בן שמעון, ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל, לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט: תמה אני על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרוא לו שם אחר, כדאמרין (ראש השנה טז, ב) "שלשה דברים מבטלין את הגזרה" וכו' "ויש אומרים אף שנוי השם" [לפנינו בגמרא: "ארבעה דברים [...] שינוי השם [...] ויש אומרים אף שינוי מקום"], כמו שמצינו באברהם ושרה, אבל שם אביו היאך יכול לשנות? והרואים הגט וכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו: אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון.

בבית יוסף (שם) כתב:

וכתב מהר"ר ישראל בכתביו [תרומת הדשן חלק ב] סימן קל"ח דאפילו החזיק עצמו בבן שמואל זה שלשים יום פסול דאי אפשר לו לשנות שם אביו וכן נראה מדברי הרא"ש בתשובה הנזכרת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכתב שם עוד שחכם אחד רצה להתיר משום דשם האב אין צריך לכתוב בגט ולכך אין השינוי פוסלו, ודחה הוא כמו שדחה. ולי נראה דלא דמי כלל לשינה מקום הלידה שהכשיר רבינו תם (תוספות [גיטין] פ, א ד"ה ושם עירו), שהרי כתב הרא"ש בפרק הזורק (סימן ט) דטעמא משום דמקום לידתו אינו ידוע וגם אינו נקרא על שם מקום לידתו וליכא חששא שיתחלף באחר. ולא דמי לשינה מקום דירתו דפסול, דשאני התם דמקום דירתו ידוע לכל, שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו, וכשרואים שינוי המקום אומרים: לא זהו שגירש אלא אחר, וכמו שכתב רבינו בסימן קכ"ח. ושינה שם אביו לשינה מקום דירה דמי, שהרי שם אביו ידוע לכל, וכשיראו שינוי יאמרו: לא זהו שגירש. ומה שכתבו רבינו תם והרא"ש שכיון שאין צריך לכתוב מקום לידה אין השינוי פוסלו, לא כתבו טעם זה אלא לומר דלא מיפסלי עדים משום דחתימי אשיקרא, דמאחר דאין צריך לכתבו לא קיימי עדים עליה. אבל לא כתבו כן לומר דכל המשנה בדבר שאין צריך לכתבו כשר, דלא מכשירינן אלא היכא דליכא למיחש לקלוקלא, אבל היכא דאיכא למיחש לקלוקלא, כמו בשינה מקום דירה או שם אביו או שם אבי האשה פסול, וזה נראה לי פשוט בדבריהם ז"ל.

ובסימן קצ"ז [שם] האריך מהר"ר ישראל בדין זה וצייד הדבר להתיר היכא דלא אפשר להביא גט אחר. עיין שם. ומשמע מדבריו שם דדוקא כי ההוא עובדא שנראה לו ששיקר בשם הכתובה ואמר אמת בשם הגט, וכמבואר בדבריו סימן קל"ח וסימן קפ"ד.

וכתב עוד [שם] בסימן קל"ח דאפשר דתשובת הרא"ש באותו שכתב יוסף בן שמואל לא היה בא להחליף שם אביו, אלא: אבי אביו או אבי אמו היה נקרא שמואל, וכתב עצמו (בו) [בן] להם, דבני בנים הרי הם כבנים. ואפילו הכי פסול מפני הטעות.

ובארחות חיים (הלכות גיטין סוף סימן א ד"ה כתב הרמב"ם) כתוב כלשון הזה:

תשובת שאלה אל הר"ש ז"ל: "יוסף ששינה שם אביו בגט, שהיה שמו יעקב והוא כתב שמואל לפי שהיה אותו יעקב מומר ומת בדתו – אין לקנטר בו מאחר שהחזיק שמו ושם אביו כן במדינה ומתקנת רבן גמליאל (גיטין לד, ב) נהגו לכתוב בגיטין 'פלוני ב"ר פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי' – הגט כשר שלא הצריכו חכמים לחזור אחר עדים להחזיק שמו ושם אביו אלא על פי עצמו ומפני הרמאים שהיו משנים שמם תיקן רבן גמליאל לכתוב כן, נמצא שגירש בכל שם שהיה לו ולאביו. ואם לא מפני שנשאת האשה ושלא להוציא לעז על הגט, שלא תצטרך להוציא מזה הואיל ונתייחדה עמו, הייתי מסכים לרדות הרשע ולכופו עד שיכתוב לה גט בשם שביירר לו ולאביו. אבל עתה אין חשבון בדבר, [ויש] לסמוך על הדין ועל דת משה וישראל שהגט כשר ותהא האשה בהיתרה, וצורינו יאיר עינינו בתורתו. שלמה ב"ר יצחק עכ"ל.

להלכה פסק השולחן ערוך (שם סעיף י):

יוסף בן שמעון ששינה וכתב יוסף בן שמואל – פסול. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא. הגה: ודוקא אם הוחזק בשם השני, אבל בלאו הכי, תצא (משמע בבית יוסף).

דעה נוספת בענין זה היא דעת העיטור (מאמר ו בשמות הבעלים) שכתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גרסינן בפרק הזורק "ומודים חכמים לרבי מאיר בשינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה שהוולד ממזר", ואבי האיש והאשה לא חזינן דצריך, הילכך לא מיפסיל. וכן אמר רב צמח דלא צריך.

בפשטות מבואר מדבריו שמאחר שאין צורך לכתוב את שם אבי האיש והאשה, גם אם שינה אין הגט נפסל, וכדעה שדחו התרומת הדשן והבית יוסף.

למעשה באופן שלא הוחזק האב בשם השני מצאנו בפוסקים שלוש שיטות עיקריות בדין זה:

(א) יש סוברים שהגט בטל מהתורה. ואף על פי שלהלכה אין צורך לכתוב את שם האב בגט, מכל מקום מחמת השינוי הגט בטל. זו היא דעת הב"ח (אבן העזר שם). וכן כתבו בשו"ת עין יצחק (חלק ב סימן כט) ובגט מקושר (למהרא"ל צינץ, סדר גט ראשון אות קיז) ובחזון איש (אבן העזר סימן צב אות טז) ועוד אחרונים. ובטעם הדבר ביארו בסגנונות שונים, ועיקר הטעם הוא שמאחר שהאדם נקרא על שם אביו נמצא שהכתוב בגט שפלוני בן פלוני גירש את אשתו אינו נכון, שהרי המגרש הוא אדם אחר. ואם כן חסר בגט זה עיקר סיפור הדברים של הגט, שהרי הכתב שלפנינו אינו מורה כלל שאיש זה גירש את אשתו, ולכן שם האב דומה למקום הדירה, שגם בזה יש לומר שהאדם נקרא על שם מקום דירתו, ונמצא שהכתוב בגט שפלוני ממקום פלוני גירש את אשתו אינו נכון, ואין כאן כתיבה על הגירושין כלל. מה שאין כן שינוי מקום הלידה, שאין האדם נקרא על שם מקום לידתו, אינו אלא שינוי בתוספת דברים שיש בגט, ועיקר הדבר שפלוני גירש את אשתו כתוב בגט, וזה שכתוב בגט פרט נוסף שאיננו נכון אינו מבטל את הגט.

לפי דעה זו גם אם נישאת האישה לאחר הגירושין בגט זה – תצא, ואם נולדו לה ילדים מהבעל השני הרי הם ממזרים, כמו שכתב השולחן ערוך (אבן העזר סימן קנ סעיף א): "כל גט שהוא בטל מן התורה – אם נתגרשה בו עדיין היא אשת איש גמורה. ואם נשאת בו – תצא, והולד ממזר."

(ב) יש סוברים שלכולי עלמא הגט אינו בטל מהתורה, אלא פסול מדרבנן. ולדעתם אף על פי שהאדם נקרא על שם אביו, מכל מקום עיקר שמו הוא השם שלו עצמו, ולכן נחשב שכתוב בגט את עיקר העניין שפלוני גירש את אשתו. והטעם לפסול הוא משום חשש שיצא לעז על הגט, שיאמרו הרואים שלא הוא המגרש, וחשש זה אינו אלא פסול מדרבנן. וזו היא שיטת הגט פשוט (סימן קכט ס"ק נא) ועוד אחרונים רבים.

לפי דעה זו ייתכן שאומנם הגט פסול, אבל אם נישאת – לא תצא, וכמו שכתב השולחן ערוך (סימן קנ שם): "וכל גט שאינו פסול אלא מדבריהם להנשא בו – לא תנשא בו לכתחלה, ואם נשאת – אפילו לא נבעלה – לא תצא, והולד כשר."

אולם הגט פשוט עצמו (סימן קכט ס"ק מט) דקדק מדברי השולחן ערוך שלדעתו גם באופן כזה הדין הוא שתצא, וכתב בטעם הדבר:

אבל יש פיסולין דרבנן דראו חז"ל להחמיר בהם דתצא, דהרי תנן בפרק הזורק "שינה שמו ושמה" וכו' "תצא מזה ומזה", ופירשו רוב המפרשים דבפיסולא דרבנן איירי ותצא. ואם כן, כיון דבשינה שם אביו אשמועינן הרא"ש דהגט פסול משום לעז דהרואה, כי היכי דבשינה שם עירו של הדירה אמרו דתצא הוא הדין בשינה שם האב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאחר שהוא מדמה את הדין בשינוי שם האב לדין שינה שמו ושמה ולדין שינוי שם מקום הדירה, ובמקרים אלו הדין הוא שהוולד ממזר וכמבואר במשנה (גיטין פ, א), מסתבר שגם בשינוי שם האב הוולד ממזר מדרבנן.

(ג) ויש סוברים שהגט כשר לגמרי, וכמשמעות דברי העיטור הנזכרים, שמאחר שלא צריך לכתוב את שם האב אין השינוי בו פוסל, וכמו בשם מקום הלידה. ויש אחרונים שסוברים שזו היא גם דעת התוספות שמביא הבית יוסף.

למעשה כמה אחרונים מצדדים לומר שבמקום עיגון אפשר לסמוך על דעה להלכה. וזו היא שיטת שו"ת עבודת הגרשוני (סימן נה) וכן בשואל ומשיב בכמה מקומות וכן דעת עוד כמה אחרונים. אולם בשו"ת רבי עקיבא איגר (קמא סימן קטז) ועוד כמה אחרונים דחו את ההיתר של עבודת הגרשוני הנ"ל וכן מסיק בשו"ת עזרת כהן (סימן פט) שאין לסמוך על שיטת עבודת הגרשוני נגד רוב הפוסקים ונגד הנפקס בשולחן ערוך. וברמ"א מבואר שבאופן שלא הוחזק בשם השני – גם אם נישאת תצא, ואם כן יש מקום לומר שהוולד ממזר מדרבנן.

כל זה באופן שלא הוחזק הבן להיקרא בשם השני של האב, אבל באופן שהוחזק הבן להיקרא בשם השני של האב, כתבו בעין יצחק (שם) ובגט מקושר (שם) שמסתבר שלכולי עלמא הגט כשר מהתורה, ובאופן כזה לא שייך לומר שהכתוב בגט שפלוני בן פלוני מגרש אינו נכון ושחסר בעיקר סיפור הדברים של הגט, כיוון שסוף סוף אדם זה ידוע בשם זה של אביו. ואף על פי שאינו יכול להחזיק שם לאביו, וכמו שכתב הרא"ש, מכל מקום אינו אלא כלפי הפסול מחשש לעז. ואומנם יש חולקים גם בזה, וסוברים שגם באופן כזה הגט פסול מהתורה, ומכל מקום באופן כזה הכרעת רוב הפוסקים היא שאינו פסול אלא מדרבנן.

במקרה כזה, שהוחזק שם האב ביחס לבנו, דעת כמה אחרונים שאפשר לסמוך במקום עיגון על דעת רש"י בתשובה שהביא הבית יוסף הנ"ל (מהאורחות חיים), שהכשיר את הגט אף לכתחילה, ובפרט שיש לצרף לדעה זו את שיטת בעל העיטור שהובאה לעיל, וגם יש מקום לומר שבאופן כזה לא פסל כלל הרא"ש את הגט. זו שיטת הגר"ח מוולוז'ין בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן יט) והגט מקושר (למהרא"ל צינץ, סדר גט ראשון אות כג) ועוד כמה אחרונים שהביא הפתחי תשובה (סימן קכט ס"ק כד).

אולם מדברי הבית יוסף הנזכרים נראה שגם באופן שהוחזק הבן בשם השני פסל הרא"ש, וגם בזה הכריע השולחן ערוך כדבריו שהגט פסול, ואם כן לדינא יש לפסוק כהכרעת השולחן ערוך שהגט פסול. ויש סוברים שגם רש"י לא הכשיר לכתחילה אלא רק שאם נישאת לא תצא, וכן דעת הט"ז (שם ס"ק טו) הבית שמואל (שם ס"ק כ) והגט פשוט (שם ס"ק מט) ועוד אחרונים שהביא הפתחי תשובה (שם).

אבל במקרה שנישאת האישה, הכריע בשו"ת בית יוסף (דיני גיטין סימן יג) שבהוחזק הבן בשם השני של האב לא תצא. ודעת כמה אחרונים שיש לסמוך על הכרעתו להלכה. ואף שבשולחן ערוך נראה לכאורה שהביא דעה זו בשם 'יש אומרים', וסתם כדעה הראשונה, והכלל הוא שההלכה כ'סתם', בהכרח צריך ליישב את דבריו עם מה שכתב בשו"ת בית יוסף ולפרש שכוונתו שגם לדעה הראשונה אם נישאת לא תצא, אלא שכתב בשם 'יש אומרים' כי הדברים אינם מוסכמים או שכוונתו באופן שלא הוחזק השם השני של האב (ודלא כרמ"א) או שבשו"ת בית יוסף באמת חזר בו מהכרעתו בשו"ע. וכן הכריעו הגט פשוט (שם) ועוד כמה אחרונים, ושלא כדעת האחרונים שהביא הגט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פשוט (שם) שחולקים גם בזה, ולדעתם גם באופן כזה תצא והוולד ממזר לכל הפחות מדרבנן.

בגט פשוט (שם) כתב:

סוף דבר: הנה ראשונים גם אחרונים נחלקו בדין זה דשינה שם אביו והוחזק בשם השינוי, עמדה ונשאת אם תצא או לא. ולענין הלכה יראה לי דאין כח בדינו לכוף אותו שיוציא כיון דיש אומרים דלא תצא. ויגלו לבעל דנחלקו הפוסקים בדין זה דאיכא דסבירא להו דתצא, ואם בעל נפש הוא יחוש לעצמו.

במקרה שלפנינו לא שייך לומר שהבעל יחוש לעצמו (שהרי כבר התגרשו), ולגבי הוולד ההכרעה היא שהוולד כשר.

אלא שכאמור כל זה באופן שהוחזק השם השני של האב. ולענין האופן שבו אפשר להחזיק שם אחר לאב, כתב בפתחי תשובה (שם ס"ק כח):

עיינ בגט פשוט (ס"ק נג) שהביא דבתשובת מבי"ט (חלק ב סימן נב) האריך לברר באיזה אופן יחזיק שם אחר לאביו, וקאמר דבעינן שלשים יום שיקראו אותו פלוני בן פלוני בשם השינוי, ולפחות שיקראו אותו כן ג' פעמים בתוך ל' יום, או חתם עצמו בשינוי שם זה ג' פעמים בתוך ל' יום.

בנידון דידן שבתעודת הזהות של האישה ובכל רישומי משרד הפנים הוחזק השם השני של האב, מסתבר שאינו גרוע מחתם עצמו בשלושה שטרות או שקראו לו כך שלוש פעמים, בפרט שכבר נחתם בשם זה בשטר הכתובה על סמך אותו רישום. ולפי זה יש להקל בדינם של ולדות האישה.

אלא שעדיין יש לדון בזה על פי מה שכתב בגט פשוט (שם) ומוכא גם בפתחי תשובה (שם):

ויראה לי דאפילו למאן דאמ דלא מהני [צ"ל: דמהני] חזקה לשם אביו, היינו היכא דמת אביו, אבל אם אביו בחיים ואינו רוצה שיקראו אותו אלא בשמו האמיתי, יראה לי דלכולי עלמא לא מהני חזקה.

אם כן בנידון שלפנינו שהאב חי עדיין, ייתכן שייחשב שלא הוחזק השם השני של האב. אולם כמה אחרונים חלקו על דברי הגט פשוט בזה, ואינם מחלקים בכך, ראה גט מקושר לר"מ בולה (סימן נד) וכן מצדד לומר בגט מקושר לר"י נבון (אם כי הוא מסיק שלמעשה צריך לחשוש לדברי הגט פשוט), וכן בחזון איש (סימן צב ס"ק כז). ולדעתם אף כשהאב חי סוף סוף הבן ניכר בשם שהחזיק לאביו, ועל כן נחשב שהוחזק שם האב.

גם אם לא נסמוך על קולא זו, נראה לכאורה שבמקרה שלפנינו יש לצדד לצרף כמה צדדים להיתר, וכמו שכתבתם, ובאופן כזה יש לסמוך אף להיתר את האישה, וכמו שכתב בשו"ת עין יצחק (שם [על פי שיטתו שתובא להלן], שבאופן שהשינוי לא נעשה בפשיעת העדים יש סוברים שאין לפסול את הגט):

אכן עם כל זה יש לדון בנדון דידן ספק ספיקא להיתירא. והוא דהא לשיטת העיטור דהובא בגט פשוט דאף בשינה שם אביו בפשיעה, דידעו מן שמו האמת ועם כל זה שינו שמו, דהכריע להכשיר, וכמו שכתב העבודת הגרשוני להקל, משום דזה מקרי שינוי במה שאין צריך לכתוב. וכן כתבתי בספרי שם להביא בשם כמה פוסקים דלא מיפסל שינה רק במה שצריך לכתוב. וכן כתבתי בספרי שם ענף ה' שיש לדון כן אף בשיטת הרא"ש, עיינ שם. אם כן ממילא לפי הכרעת הגט מקושר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דאין צריך לכתוב שם אביו כלל אף לכתחילה, אם כן מקרי זה שינוי במה שאין צריך לכתוב. ולכל הפחות יש לנו לומר דשיטת העיטור והעבודת הגרשוני יהיה נחשב לספק אחד על כל פנים, דהא חזינן דסמכינן על זה לכתוב שם אביו על פי עצמו וכמו שכתב רבי עקיבא איגר בתשובה כנ"ל, ועל כרחק לכל הפחות נחשב זה לספק אחד. אם כן, היכא דלא ידעו במקום כתיבה ובמקום נתינה מן שמו של אביו שיש לו במקום אחר באמת, דיש לנו עוד ספק אחד על פי פלוגתת הרא"ש וסייעתו עם הסמ"ג וסייעתו בפירושם להך "והוא דאתחזק" כו', וכמו שכתבתי בארוכה מזה בספרי שם דנידון כזה תלוי בפלוגתתם, על כן יש לנו ספק ספיקא להיתירא בנדון דידן.

וידוע מה שכתבו הפוסקים להתיר בכמה עגונות על ידי ספק ספיקא דפלוגתא, וזה לא מקרי ספק ספיקא נגד חזקת איסור אשת איש, משום דשאני ספיקא דינא כמו שכתבו האחרונים דאטו בשביל החזקה ישתנה הדין [...] ובפרט בנדון דידן דלא הוי רק חשש דרבנן וכנ"ל, וגם בספק אחד יש לדון להיתירא דהוי כמו כל ספק דרבנן דאזלינן לקולא, אך אין אנו צריכין לזה דהא יש לנו ספק ספיקא מעליא.

ועוד, דהא יש לנו על פי שיטות רוב הפוסקים לדון להיתירא. ואף דאין זה מטעם אחד, עם כל זה הא מבואר בחושן משפט סימן כ"ה [בש"ך ס"ק י"ט וביורה דעה סימן רמ"ב דבאיסור דרבנן יש לנו לדון למיזל בתר רובא אף דאינן מסכימים מטעם אחד, יעוין שם. אם כן, בנדון דידן הא אינו אלא חשש מדרבנן כנ"ל. ועיינן מזה בספרי באר יצחק חלק אורח חיים סימן ז'. ועל כן יש לנו על פי שיטות הפוסקים דיש מהן דסבירא להו להקל בשינה שם אביו לגמרי בכל גווני, ויש מהן דיסברו להקל היכא דלא ידעו ולא עברו על תקנת חז"ל בפשיעה כנ"ל, אם כן יש לנו על פי זה שיטות רוב פוסקים דלדידהו מותרת האשה להנשא, ואף דאין זה מטעם אחד עם כל זה בדרבנן יש לנו להקל על פי זה. וכיון דבנדון דידן הוחזק שם מזמן רב כן בשם אביו, דאין זה רק דרבנן, על כן יש לנו לסמוך להקל על סמך הרוב הנ"ל.

מבואר מדבריו שגם אילו היה חשש שהגט פסול מדאורייתא, יש מקום להכשיר בספק ספיקא. וכל שכן אם אינו פסול אלא מדרבנן. ואם כן, גם אם נאמר שבנידון דידן החשש הוא שהגט פסול מדאורייתא, יש מקום לדון ולהכשירו. וכל שכן שלפי האמת נראה שאינו אלא פסול מדרבנן, שהרי יש מקום גדול לומר שנחשב שהוחזק הבן בשם האב, ולדעת הרבה פוסקים בכל אופן אינו פסול אלא מדרבנן.

עוד יש להוסיף שגם אם נאמר שנחשב כלא הוחזק הבן בשם האב, מכל מקום לדעת הב"ח במקום שכתב את שם אבי אביו, הגט כשר מהתורה. ואם כן בנידון שלפנינו שיש מקום לומר שנחשב שכתב את שם אבי אביה, כיון שאבי אביה של האשה הוא סאלם, ובעברית שלום, גם לדעת הב"ח אין הגט פסול אלא מדרבנן.

בנוסף: דעת כמה אחרונים שבשינוי שם אבי האישה לכולי עלמא אינו אלא פסול מדרבנן, כיוון שכל שכתוב שם הבעל ואביו נחשב שמוכח בגט שהבעל מגרש את האישה שגט זה נמסר לידה, ולא שייך לומר שחסר בעיקר סיפור הדברים בשטר. ראה אוצר הפוסקים (סימן קכ"ט ס"ק מט אות ז) בשם חסד לאברהם ובית יצחק וברכת רצ"ה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנוסף לכל זה הרי הדיון בפוסקים הוא להתיר את האישה להינשא, שזה חשש חמור של אשת איש. מה שאין כן בנידון שלפנינו: הספק אינו אלא בכשרות הבנים, ובה הכלל 'ספק ממזר מותר מהתורה'.

אלו הם הצדדים שיש לצרף להכשיר את הגט:

(א) בט"ז (שם ס"ק טו) כתב בשם המהרש"ל: "אם נכתב בשם אבי אביו – משום חשש עיגון כשר אפילו לא ניתן עדיין וכל שכן היכא דהוחזק לקרא לספר תורה כן." וכן מביא הבית שמואל (ס"ק כ) בשמו. ואף על פי שהביאו שבתרומת הדשן חולק, מכל מקום יש צד להכשיר על פי דברי המהרש"ל.

(ב) בגט פשוט (שם) כתב:

ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דאפילו הריב"ל לא קאמר דתצא אלא בשינוי שם אבי המגרש משום דדמי לשינה מקום דירתו דאיכא לעז לומר אין זה שגירש, יען אדם נקרא על שם דירתו 'פלוני ממקום פלוני' וכן על שם אביו 'פלוני בן פלוני' כמו שכותבין בשטרות ובחתימה וכן קורין אותו לספר תורה במקומות רבים. אבל האשה דעודה בבית אביה קטנה או נערה אינה חותמת שום שטר ואין לה שום עסק שיכתבו בשטרות 'בת פלוני', ומשנשאת אינה נקראת על שם אביה כי אם על שם בעלה 'פלנית אשת פלוני' או 'אלמנת פלוני'. וכיון שכן דמיא לשינוי שם הלידה דכשר משום שאין אדם נקרא על שם לידתו. אבל מה אעשה שבתשובת הרא"ם סימן ס"ו ומהרש"ס סימן ג' לא חילקו כהאי גוונא בין אבי האיש לאבי האשה. אך מצאתי רמז סיוע מתוך דברי מהראנ"ח חלק א סימן יא דכתב לחלק בין אבי האיש לאבי האשה, דאפילו מהרי"א דכתב דשם אביו צריך לכתוב בגט, אבל שם אביה יודה לשאר הפוסקים. ויש לחלק בין אבי המגרש לאבי המתגרשת במעט חילוק, וקל להבין. עכ"ל.

ולפי דבריו אפשר להקל במקרה שלפנינו שהשינוי היה בשם אבי האשה. ואומנם גם בזה יש כמה פוסקים שחולקים, וכמובא בפתחי תשובה (שם). אולם צד להקל ודאי שיש כאן.

יש להוסיף עוד שבזמננו שבני אדם אינם נקראים 'פלוני בן פלוני', אלא בשמות המשפחה שלהם, חוץ מבעלייה לתורה או בתפילות, מתחזק מאוד הצד ששם האב דומה למקום הלידה ולא למקום הדירה. ובפרט בשם אבי האשה שאינה מוזכרת בשם זה כלל בשום מקום.

(ג) בפתחי תשובה (שם ס"ק כד) מביא בשם שו"ת בית דוד:

אך מצד אחר יש להקל הנראה דבנדון דידן גם הרא"ש מודה, כיון שבנדון דידן לא הוחזק בעירו שהוא מקום כתיבה ונתינה רק בשם זאב לבדו. ולשם שיש לו במקום אחר לא חיישינן כלל אפילו בשמו ומכל שכן בשם אביו, דודאי אין סברא לומר להחמיר בשם אביו יותר מבשמו, דהא שם אביו לא מעכב כלל [כו']. וההיא דתשובת הרא"ש מיירי שהוחזק שם אביו במקום כתיבה ונתינה בשמו האמיתי, שהיה נקרא שמעון, ובמה שבנו החליף שמו לקרוא עצמו בן שמואל – בשביל זה לא נשתנה שם האב, דהא הכל מכירים במקום כתיבה ונתינה דשם אביו הוא שמעון, ואיכא למיחש ללעז דמקום כתיבה ונתינה.

בחזון איש (סימן צב אות כה) דן בדברים ומבאר שבאופן כזה שבמקום הכתיבה והנתינה הוא מוחזק שזה שם אביו – אף שהבן אינו יכול לשנות את שם אביו, מכל מקום כלפי הכרת המגרש, סוף סוף מי שרואה את הגט מכיר שזה הוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המגרש, ולא שייך לומר שחסר בעיקר סיפור הדברים בשטר. ומבואר מדבריו החזון איש שסברת הבית דוד הנ"ל מועילה גם לצד שהגט בטל מהתורה. ונראה שכל שכן שיש לומר שבאופן כזה אין חשש ללעז (וכן כתב בשו"ת עין יצחק המובא להלן), לצד שהפסול אינו אלא מדרבנן.

אם כן, בנידון דידן שמקום הכתיבה והנתינה הוא בבית הדין, יש מקום לסמוך על דעה זו, שכל מי שרואה את הגט מכיר שאישה זו התגרשה. ואף שבבית שמואל (שם ס"ק כ) כתב שלא כדעה זו, וכן דעת עוד כמה פוסקים שהביא הפתחי תשובה (שם), מכל מקום צד להקל יש בזה.

(ד) בעין יצחק (שם) כתב על סמך דברי הבית דוד (שם):

ולעניות דעתי נראה להסביר זה ביותר ביאור, דאף דנימא לחוש לחשש לעז של מקום דירתו שהיה לאביו – היינו אולי תבא האשה להנשא שם על פי סמך הגט שיש בידה לראיה על הגירושי, דאז יוציאו לעז באותו העיר – דזה אינו רק בזמן הקודם דלא היו גונזין הגט והיה נשאר הגט בידה לראיה כמבואר בכמא מציעא (דף יח). אבל האידנא דגונזין הגט, כמבואר בסדר הגט סעיף פ"ו ובבית שמואל סימן ק"ל ס"ק א' וברדב"ז חלק ג' סימן ת"מ, אם כן לא שייך לעז מן אנשי מקום אחר. וכיון דבמקום כתיבה ונתינה אינם יודעים כלל מן השם האחר שיש לאביו, אם כן בעת כתיבה ונתינה ובמקום כתיבה ונתינה, דהוחזק שם בשמו ובשם אביו רק כפי השם שכתבו, על כן ממילא לא שייך חשש לעז בזה.

ועיין שם שביאר שלא שייך בזה הכלל "כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו".

וכן כתבו בכני בנימין (חלק א סימן יא) ובעוד כמה אחרונים להקל בזה, ראה אוצר הפוסקים (שם ס"ק מט אות י). ואף שיש חולקים, כמובא באוצר הפוסקים (שם), מכל מקום יש בזה צד גדול להקל.

(ה) בשו"ת באר יצחק (אבן העזר סימן יב) כתב:

ואחר העיון יש להמציא קולא חדתא בנדון דידן, דהא בנידון כתבו על פי עד אחד שהעיד כן, ועיקר הפסול בשינה שם אביו אינו רק מדרבנן לשיטת הרא"ש כמו שכתב הגט פשוט, דזה נובע מפסול שינוי שם עירם דאינו רק מדרבנן [...] ושיטת הרא"ש בגיטין (דף לד) לפרש הא דמבואר בגמרא שם "והוא דאתחזק בתרי שמא" כו' כפירוש רש"י דאם לא ידעו הבית דין מן שם מקום נתינה וכתבו רק שם מקום כתיבה דכשר, ואף דנתברר לבסוף דיש לו שם אחר במקום אחר. וסברתם דאף דאכתי שייך לעז בזה מכל מקום כשר, משום שלא פסלו חז"ל משום חשש לעז אלא היכא דפשעו העדים והסופר שכתבו הגט שלא כדין משום דידעו שם מקום נתינה, אבל היכא שנכתב הגט כדין דהעדים לא פשעו בזה כלל לפי שלא ידעו משם מקום נתינה, לא פסלי חז"ל משום לעז [...] לכן היכא דהעדים והסופר לא ידעו אם אבי האשה הוא לוי או לא, וסמכו על העד שהעיד כן – דהא על פי דין נאמן עד אחד בזה, ולא פשעו כלל – על כן אף דנתברר אחר זה דאינו לוי מכל מקום כשר הגט לשיטת הרא"ש הנ"ל (וכן מהאי טעמא יש להקל בשינה שם אביו לגמרי), משום דהא עיקר הפסול בשינוי שם אביו נובע מהמשנה דשינה שם עירם כנ"ל, ושינה שם עירם הא מיירי ביש לה ב' שמות בב' מקומות דאינו פסול רק בפשעו העדים. וכיון דעיקר הפסול מחמת לעז המבואר במשנה דשינה שם עירם מיירי היכא דפשעו העדים, אם כן מנלן לחדש ולפסול בנדון דידן או בשינה שם אביהם אף היכא דלא פשעו העדים, דהא זהו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלל בידינו 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', ומנלן לחדש חומרא מדעתנו ולגזור גזירה חדשה יותר מן המבואר במשנה?

אומנם מסתימת הפוסקים שלא חילקו בזה נראה שאינם סוברים קולא זו, מכל מקום ייתכן שיש בזה צד נוסף להקל, אם כי יש מקום לומר שבנידון דידן שהעד העיד על סמך הכתוב בתעודת הזהות של האישה, הרי הוא נהג שלא כדין, והיה לו לומר לבית הדין שאינו מכיר את שמו של האב. ואם כן ייתכן שאין לסמוך על צד זה.

לסיכום

יש צד גדול לומר שבנידון דידן נחשב שהוחזק הבן בשם השני של האב. ובמקרה כזה נראה שהכרעת ההלכה היא שהגט פסול מדרבנן, ואם נישאת לא תצא, וכל שכן שהולד מאיש אחר אינו ממזר.

גם לצד שבנידון דידן אינו נחשב שהוחזק הבן בשם השני של האב מכל מקום נראה שמאחר שנכתב שם אבי האב בגט ובנוסף השינוי הוא בשם אבי האישה, יש לצדד כדעת הסוברים שהגט אינו פסול אלא מדרבנן.

אומנם גם לצד זה עדיין יש מקום לומר שאם נישאת תצא והולד ממזר מדרבנן, אלא שכלפי זה הרי יש כמה צדדים להקל: נכתב שם אבי האב, השינוי היה בשם אבי האישה, במקום הכתיבה והנתינה של הגט לא הכירו את שמו האמיתי ובזמננו קורעים את הגט מייד לאחר הנתינה. ומתוך כך נראה שוודאי יש כאן לכל הפחות ספק ספקא להקל, ומסתבר שאפילו יותר משני ספקות.

באופן כזה יש להכריע אפילו בספק דאורייתא לקולא, וכל שכן בספק מדרבנן, וכל שכן כלפי הספק בבנים שאין להם חזקת פסול, וגם אינו אלא חשש ממזרות.

לאור זאת החלטת בית הדין קמא מוצדקת בהחלט, והילדים כשרים לבוא בקהל בלא פקפוק. ואחתום בתפילה כי לא תצא תקלה מתחת ידינו ונזכה להעמיד משפט התורה על מכוננו.

עד כאן דברי כבוד נשיא בית הדין הרבני הגדול הגר"ד לאו שליט"א.

דברי הגר"נ גורטלר שהצטרף גם הוא למסקנות

בנוסף היה פסק הדין למראה עיני הגאון רבי נחום גורטלר שליט"א ועוד אחד מזקני הדיינים, החפץ בעילום שמו, אשר הסכימו למסקנות.

ואלו דברי כבוד הגר"נ גורטלר שליט"א:

בענין גט ששינו שם אביה בגט, וכתבו בגט שם אביה כפי שהיה בתעודת זהות שלה.

עברתי על חלק גדול מנימוקי הדיינים ועשיתם עבודה גדולה מאד. העתקם כל מה שנכתב בספרי השו"ת בענין זה, ופלפלתם לבאר את כל דברי הפוסקים בטוב טעם ודעת.

השאלה היא שאלה קשה וההכרעה בענין זה קשה, כיון שמלבד דעות חכמי הדורות בענין זה, אין ראייה לאחת השיטות בגמ', ולהכריע בסברות, הסברות שקולות ויתכן שדברי האוסרים המחמירים מוסברים היטב, ואין להם סתירה לא מגמ' ולא מסברא, ומדברי הרמ"א מבואר שהוא סובר כדעת המחמירים, ולומר שיש לחלק בין שינה שם אבי האישה לשינה שם אבי האשה קשה להקל מחמת זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כפי שכתבתם, דעת רוב הפוסקים שפסול שינה שם האב פסול מדרבנן. כאן שסידרו גט שני לאשה אין חשש אשת איש, ובענין כשרות הילדים לבוא בקהל השאלה היא באיסור דרבנן כיון שספק ממזר מותר מדאורייתא, ולכן ההכרעה קלה יותר.

לענין הכשר הבנים אוסיף את דברי. למטה העתקתי את אשר כתבתי לעצמי לביאור דברי השו"ע בסי' קכ"ט סעי' י'. וכתבתי שם גם על מקרה שהיה לנו שכתבו לאשה שם אביה המאמן. ע"ש, ואעתיק כאן ממה שכתבתי להלן:

"ברם הב"י הביא תשובת רש"י (שהובאה באורחות חיים) שפסק שם במי ששינה שמו ושם אביו וכך החזק, וכך כתבו שמו ושם אביו בגט שאם נישאת הגט כשר, ולכתחילה צריך לכתוב את שם אביו. ותשובה זו והיא מודפסת גם בתשובת הרשב"א (ח"ז סי' תק"ז) ונראה שהסכים לדבריו.

ונראה שטעמו של רש"י שר"ג תיקן שיכתבו שמו כפי שנקרא במקום כתיבה ונתינה (אם הגט נשלח ממקום למקום), ועל שאר שמות יכתבו וכל שום דאית לי ולאבהתי. וטעם תקנתו שפעמים רבות הבעל בורח ומחליף את שמו שלא יכירוהו, וסובר רש"י דאדם שחושש מחמת סכנת נפשות או ממון שלא ידעו מיהו לפעמים הוא משנה גם שם אביו, ובכלל התקנה שיכתוב שמו ושם אביו כפי שנקרא במקום כתיבה וחתימה, ולא יזכירו בגט שמות נוספים."

במקרה שלנו שכתבו שם אבי האשה בגט כפי שהיה כתוב בתעודת זהות שלה, ושם זה הוא תרגום של שם אביה מלידה, ושם זה החזק בתעודת שלה עשרות שנים יש לו דין שם שהחזק במסמכים ובערכאות, והוא שם חשוב ביותר, וזכורני שהגאון ר' חגי איזירר זצ"ל אמר לי שמרן הרב י. ש. אלישיב זצ"ל אמר לו ששם תעודת זהות יש לו משקל כמו שם חתימה וצריך לכותבו בגט כיון שהוא רשום בכל המסמכים הרשמיים בנקים עיריות וכדומה (ובארה"ב כותבים שם מסמכים בגט במשקל שם חתימה), ובכל מקום בתי חולים וכדומה מבקשים מחולה שיאמר שם אביו הכתוב בתעודת זהות לזיהוי נוסף. ולכן אם כתבו בשם אביה שם שהיה בתעודת זהות שלה שנים רבות, יש לומר דלא הוי שינוי השם. כתבתי את הדברים בהסתמך על דברי רש"י דלעיל שאדם ששינה שמו ושם אביו, יש לו משקל של שם אחד וצריך לכותבו בגט כיון שבאותו מקום קוראים לו בשם השינוי שלו ושל אביו. ויש לומר שהרא"ש לא חלק על רש"י, שהרא"ש דיבר במקום שהכל ידעו ששם אביו הוא שמעון. וכאן אצלנו שכתבו שם אביה כפי שכתוב במסמכים, לא הוי שינוי השם, אלא שלא כתבו כל השמות. כתבתי הדברים בנוסף לכל אשר כתבתם ואני מסכים להתר שהתרתם את הבנים.

נחום גורטלר

ג. ב. אנחנו בעיר רחובות יש אצלנו קהילה גדולה של יוצאי תימן ויש לנו נסיון בענין קהילה זו. וכאשר היו אומרים לי על מי שנולד בתימן ששמו שלום או שלמה, הייתי אומר להם שבתימן לא היה שם שלום ולא שם שלמה, היה שם שמות סאלם וסלימאן וכך היו מתבררים הדברים.

ע"כ דברי הגר"נ גורטלר שליט"א.

מסקנה

לאור כל האמור, ביה"ד קובע שעל אף הטעות בשם אבי המתגרשת בגיטה הראשון, אין כל חשש לגבי ילדיה של המבקשת מבעלה השני, והם מותרים לבוא בקהל בשופי מכמה וכמה טעמי, וכפי שהסכימו גם כב' נשיא בית הדין הגדול הג"ר דוד לאו שליט"א וכמה מזקני הדיינים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עותק מהחלטה זו יועבר גם לבעל השני.

פסק הדין מותר לפרסום בהשמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום כ"ד בתמוז התשפ"א (04/07/2021).

הרב אברהם הרוש

הרב אבידן משה שפנייר

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה